Zoe Petre

Manual Istorie pentru clasa a XII-a

Editura Corint 2016

Cuvânt-înainte

Autorii manualului de faţă şi-au propus să prezinte istoria locuitorilor spaţiului românesc în context european. Evoluţiile politice, economice şi culturale din istoria românilor, ca şi cele din istoria minorităţilor naţionale au fost strâns legate de fenomenele petrecute pe o scară mai largă, iar acestea au influenţat, la rândul lor, uneori dramatic, modul în care românii din diferite epoci şi-au perceput prezentul. Scrisoarea lui Ştefan cel Mare adresată principilor creştini, memoriile boiereşti trimise marilor puteri în secolul al XVIII-lea. dar şi modelele politice pe care generaţia paşoptistă Le-a introdus în România sunt doar câteva exemple ale acestei relaţii, care adesea s-a manifestat pe durata mai multor generaţii. La fel, românii au fost parte a unor evoluţii globale De la călătoria spătarului Nicolae Milescu la expediţiile lui Emil Racoviţă, de la planurile secrete ale lui Constantin Brâncoveanu cu Imperiul Habsburgic şi până la procesul de integrare euroatlantică. istoria românilor se împleteşte cu aceea europeană.

Studiind acest manual, veţi reuşi să vă dezvoltaţi o serie de competenţe fundamentale legate de activitatea istoricului, dar şi de lectura avizată a surselor cotidiene de informaţie. În scopul unei facile utilizări a manualului, vom trece în revistă, pe scurt, tipurile de lecţii care îl structurează. O primă categorie o reprezintă *lecţiile care includ noile conţinuturi* Acestea sunt axate pe informaţiile legate de temele din programă şi constituie un suport al activităţii desfăşurate la clasă şi acasă. Apoi, *studiile de caz*, care detaliază o serie de teme relevante pentru perioada istorică tratată şi sunt dedicate cu precădere studiului individual. Acestea sunt formate în principal din surse primare şi secundare. În al treilea rând, autorii au inclus *lecţii de sinteză*; acestea abordează fenomene de ansamblu, ce caracterizează o epocă sau alta din cele propuse de programă. În sfârşit, sunt *lecţii de evaluare*, al căror principal scop este fixarea cunoştinţelor şi autoevaluarea progresului realizat în parcurgerea materiei – nu întâmplător au fost induse şi sarcini de lucru în conformitate cu proba de bacalaureat la

disciplina istorie.

Utilizarea manualului nu suplineşte activitatea de la clasă. Alături de explicaţiile profesorului, manualul oferă – prin textul de autor – o bază de reflecţie asupra temelor prezentate la clasă, dar şi asupra metodelor de lucru în acest domeniu. La paginile 4 – 5, în *Cuprins*, sunt indicate şi competenţele pe care autorii le-au pus în centrul diferitelor capitole. După lectura *textului de autor*, sugerăm o analiză a *surselor* istorice, scrise şi vizuale. În sfârşit, *exerciţiile* sunt destinate utilizării în contexte concrete de evaluare a informaţiilor şi deprinderilor exersate în clasă. *Bibliografia* de la sfârşitul manualului a fost selectată ţinându-se cont cu precădere de accesibilitatea lucrărilor indicate.

O ultimă sugestie, destinată în special celor care se îndreaptă spre un examen de admitere în domeniul ştiinţelor sociale: utilizarea acestui manual să fie susţinută de reluarea temelor din manualul pentru clasa a XI-a, mai ales atunci când sunt abordate lecţiile de sinteză şi studiile de caz. Aceasta le va oferi un plus de informaţie celor interesaţi de istorie.

Autorii

Deşteaptă-te, române!

Versuri: Andrei Mureşanu Muzica: Anton Pann

Deşteaptă-te. române, din somnul cel de moarte, în care te-adâncirăbarbarii de tirani! Acum ori niciodată croieşte-ţi altă soarte. La care şi se-nchine şi cruzii tăi duşmanii

Acum ori niciodată să dăm dovezi în lume Că-n aste mână mai curge un sânge de roman. Şi când a noastre piepturi păstrăm cu fală-un nume Triumfător în lupte, un nume de Traian.

Priviţi, măreţe umbre, Mihai, Ştefan. Corvine. Româna naţiune, ai voştri strănepoţi, Cu braţele armate, cu focul vostru-n vine. „Viaţă-n libertate ori moarter strigă toţi.

CUPRINS

Deşteaptă-te, române!... 3

Studiind capitolul 1, veţi reuşi:

să explicaţi şi să argumentaţi intra şi multidisciplinar evenimentele şi procesele istorice;

să comparaţi sursele istorice, în vederea stabilirii credibilităţii şi validităţii informaţiei conţinute de acestea;

să descoperiţi oportunităţi în cercetarea istoriei ca sursă a

învăţării permanente.

Capitolul 1

POPOARE ŞI SPAŢII ISTORICE

Romanitatea românilor în viziunea istoricilor… 6

— *Studiu de caz* – Gh. I. Brătianu despre Marea Neagră… 12

Descoperitori de noi spaţii şi culturi între secolele al XV-lea şi al XIX-lea… 16

— *Studiu de caz* – Călători străini despre civilizaţia din spaţiul românesc în Evul Mediu şi la începuturile epocii moderne…» … 22

Călători români acasă şi în lume… 26

Lecţie de sinteza… 30

Evaluare… 32

Studiind capitolul 2, veţi reuşi:

să explicaţi şi să argumentaţi intra şi multidisciplinar evenimentele şi procesele istorice;

să utilizaţi termenii/conceptele specifici (e) istoriei în contexte care implică interpretări şi explicaţii interdisciplinare;

să descoperiţi constantele în desfăşurarea fenomenelor istorice studiate;

să comparaţi şi să evaluaţi argumente diferite, în vederea formulării unor judecăţi proprii;

să analizaţi mesajele transmise de surse istorice variate prin compararea terminologiei folosite;

să integraţi cunoştinţele obţinute în medii nonformale de învăţare în analiza fenomenelor istorice studiate;

să analizaţi punctele de vedere similare, opuse şi complementare în legătură cu fenomenele istorice studiate;

să realizaţi conexiuni între informaţiile oferite de sursele istorice şi contextul vieţii cotidiene.

Capitolul 2

OAMENII, SOCIETATEA ŞI LUMEA IDEILOR

Sate din Europa şi din spaţiul românesc…34

Târguri şi oraşe din Europa şi din spaţiul românesc…40

Viziuni despre modernizare în Europa secolelor XIX-XX. Curente şi politici culturale, identităţi naţionale şi identitate europeană… 44

Politicile culturale şi românii din afara graniţelor.

Diversitatea etnică, confesională şi soluţiile politice în România modernă…48

Minorităţi naţionale în România secolului al XX-lea…51
Secolul al XX-lea între democraţie şi totalitarism» vs Ideologii şi practici politice în România şi în Europa. …56
— *Studiu de caz* – Construcţia democraţiei şi ideologia totalitară în România.
Oameni, fapte şi idei…60
Constituţiile din România…62
— *Studiu de caz*-Instituţii şi drepturi cetăţeneşti înscrise în Constituţia de la 1866…68
Lecţie de sinteză…70
Evaluare… «…72

Capitolul 3

STATUL ŞI PĂZUT CA

Autonomii locale şi instituţii centrale

În spaţiul românesc (secolele IX-XVIII) … …74
Statul român moderm: de la proiect politic
la realizarea României Mari (secolele XVIII-XX) … …84
— *Studiu de caz* – De la „partida naţională” la sistemul politic
pluripartidist în România secolelor XIX-XX… …90
Redefinirea rolurilor statului
de la Primul Război Mondial
la Planul Schuman. Situaţia României… …96
România postbelică. Stalinism.

Studiind
reuşi:
să
termenii/concep
(*e*) *istoriei în*
implică
Interpret
interdisciplinare
să const
de tip analitic cu
privire
contexte econom
sociale,
culturale;
să proiec
de cooperare
pentru i
realizarea unor
scopuri c
să
constantele în
fenomenelor ist
să com
evaluaţi argum
vederea formulă

nationalism-comunism şi disidentă anticomunistă… ...100
Construcţia democraţiei post decembriste… ...106
Lecţie de sinteză… ...108
Evaluare… ...109

Capitolul 4

RELAŢIILE INTERNAŢIONALE

Spaţiul românesc între diplomaţie şi conflict
În Evul Mediu şi la începuturile modernităţii… ...110
România şi concertul european: de la „Criza orientală" la marile alianţe
ale secolului al XX-lea… ...118
— *Studiu de caz* – Voci ale diplomaţiei româneşti.
De la Dimitrie Cantemir la Grigore Gafencu… ...126
România în perioada Războiului Rece… ...130
— *Studiu de caz* – Diplomaţia românească între
Tratatul de la Varşovia şi Uniunea Europeană… ...136
Lecţie de sinteză… S*... 140
Evaluare… yv 141

Capitolul 5

decăţi
analizaţi mesaje
surse

Istorice
compararea teri
nologiei f

Studiind
reuşi:

să consti
de tip analitic
situaţii şi contex
sociale, culturale;
să
constantele în d
rarea
istorice studiate
să comp
evaluaţi argume
diferite
formulării unor
judecăţi p

să analiz
vedere similare.
opuse şi
în legătură cu
fenomene
studiate.

Studiind
reuşi:

RELIGIA ŞI VIAŢA RELIGIOASĂ

Biserica şi şcoala în Evul Mediu
şi la începuturile modernităţii. …142
Construcţie ecleziastică şi implicare laică; \: …

Protectorat religios şi identitate culturală
În Europa şi spaţiul românesc.

Statul, biserica şi diaspora… …148

— *Studiu de caz* – România şi toleranţa
religioasă în secolul al XX-lea… …152
Lecţie de sinteză… …156
Evaluare…). … …158
Bibliografie… …160

să exp
argumentaţi int
multidisc
evenimentele
istorice; să cor
istorice, în ve
credibilităţii şi v
maţiei
acestea;
să integr
obţinute în
medii n
învăţare în anal
fenomen
studiate. >.

Capitolul 1

Lupa capitolina

1. Dacia – provincie romană

Pe dacii din ţinuturile de dincolo de Dunăre, care au o întindere de un milion de paşi, i-a prefăcut în provincie Traian, în timpul domniei sale, după ce regele lor Decebai a fost omorât Galienus însă Le-a pierdut în timpul domniei sale, iar împăratul Aurelian, rechemând de acolo legiunile. Le-a aşezat în Moesia şi acolo, într-o parte a acesteia, a întemeiat Dacia Mediteraneea şi Dacia Ripensis.

Iordanes, *Getica*

POPOAREŞI SPAŢII ISTORICE

Romanitatea românilor în viziunea istoricilor

Romanitatea este elementul esenţial al identităţii lingvistice şi culturale a poporului român. Asemenea altor popoare ale Europei – italieni, francezi, spanioli, portughezi – românii vorbesc o limbă *romanică*, formată pe baza latinei vorbite în Imperiul Roman. Procesul de romanizare lingvistică şi culturală din secolele ll-lll d.Hr. … când o mare parte a teritoriului României de azi era cuprins în provinciile

romane Moesia şi Dacia, a avut o mare intensitate, astfel că limba latină a pătruns foarte repede nu numai în zonele urbane, ci şi la sate, în viaţa comunităţilor de agricultori şi de păstori care ocupau cea mai mare parte a teritoriului.

Un mic număr de cuvinte (mai puţin de 200) din limba traco-dacă s-au transmis, formând *substratul* limbii române. Este interesant însă de observat că multe dintre aceste cuvinte desemnează elemente fundamentale ale civilizaţiei – de exemplu *vatră*, *copil*, *moş*, *a moşteni-dat* se declină sau se conjugă aidoma cuvintelor de origine latină: *brânză* ca *osânză*, *a moşteni ca a* îi *moşie ca* şi *câmpie*. Gramatica latină reprezintă structura fundamentală a limbii române:

IMPERIUL ROMAN ÎN PERIOADA DE MAXIMĂ EXPANSIUNE (ANUL 117)

Popoare ţi spaţii istorice

Capitolul 1

declinăm şi conjugăm ca în latină, alcătuire propoziţii şi fraze în felul în care o făceau vorbitorii de limbă latină. Aproximativ 80% din fondul principal de cuvinte al limbii române, inclusiv vocabularul creştin de bază, provin din latina vorbită.

Formarea limbii române

Când, în secolul al III-lea d.Hr., împăratul Aurelian a fost nevoit să renunţe la administrarea provinciei Dacia, idiomul latin era predominant. Acesta a continuat să evolueze în contact cu provinciile latinofone de la sud de Dunăre. După instalarea slavilor în nordul Peninsulei Balcanice, complicatele relaţii dintre Imperiul Bizantin – unde limba greacă devine, din secolul al VII-lea d.Hr., limbă oficială – şi formaţiunile politico-militare din Peninsula Balcanică au avut drept consecinţă, între altele, fragmentarea comunităţilor locale vorbitoare de latină şi despărţirea lor de romanitatea nord-dunăreană, astfel încât fiecare a dezvoltat în mod diferenţiat fondul originar latin. Şi în prezent, există diferite *dialecte* ale limbii române: dialectul daco-român, vorbit pe întregul teritoriu al României, în Republica Moldova, precum şi în comunităţile româneşti din ţările vecine (Ucraina, Serbia, Bulgaria, Ungaria), şi dialectele sud-dunărene – dialectul aromân, istro-român şi megleno-român. Diferenţe locale de mai mică importanţă caracterizează diferite *graiuri* – oltenesc, maramureşean, moldovenesc etc. Pe baza graiului din Muntenia, dar cu un aport important al operelor literare create în Moldova, se

constituie, în secolul al XIX-lea, *limba română literară* pe care o vorbim şi o scriem şi azi.

Ca şi în cazul celorlalte limbi romanice, în perioada de formare a limbii române, fondului latin i s-au adăugat cuvinte împrumutate din limbile popoarelor migratoare. Avem motive să considerăm că, aşa cum se întâmplă şi în cazul celorlalte limbi romanice, acest proces de evoluţie este încheiat în linii generale în secolul al VIII-lea. O influenţă mai accentuată a rezultat din contactul cu limbile slave, mai ales cu cea sud-slavă, care a devenit, în secolele IX-X, limba liturgică (limba în care se slujeau liturghiile în biserică) şi mai târziu şi limba de cancelarie (limba în care erau redactate documentele oficiale ale statului). Slavona a jucat pentru regiunile balcano-dunărene un rol apropiat de cel pe care latina l-a jucat în Occidentul medieval.

Caracterul latin al limbii vorbite pe ambele maluri ale Dunării şi în interiorul arcului carpatic a fost de timpuriu recunoscut de popoarele vecine. Neamurile germanice i-au numit *w* (a) *lach*, aşa cum îi numeau pe toţi vorbitorii idiomurilor latine; de la acest nume derivă etnonimele *vlah*, *olah* etc. La rândul lor, „vlahii" îşi spuneau probabil *români*, adică *romani* – nume pe care l-au transmis din generaţie în generaţie, fie pentru a se desemna ca locuitori ai ţinuturilor carpato-dunărene, vorbitori ai aceleiaşi limbi, fie pentru a se referi la anumite categorii sociale (de exemplu, *rumâni* – ţărani dependenţi). Memoria populară a păstrat, de-a lungul secolelor, conştiinţa ascendenţei romane a românilor – dovadă, de pildă, datinile şi tradiţiile care îl amintesc pe „bădica Troian" – împăratul Traian – în legătură cu momente importante ale sărbătorilor solstiţiului de iarnă (Anul Nou).

Scene de pe Columna lui Traian:

1. Lupta de la Tapae.

2. Asaltul Sarmizegetusei.

3. Sinuciderea lui Decebal.

4. Întoarcerea dacilor la casele lor.

Capitolul 1

Stelă funerară (Căşeiu, jud. Cluj, secolul al III-lea)

Cronologie

46 d.Hr.: Dobrogea este anexată provinciei romane Moesia

101 – 102, 105 – 106: războaiele daco-romane; cucerirea Daciei de către romani

271: începe părăsirea Daciei de către romani

602: limesul dunărean cedează şi slavii se revarsă în Peninsula Balcanică secolul al X-lea: Imperiul Bizantin revine la Dunărea de Jos

2. Colonişti din toate părţile imperiului (Hadrianus) ar fi voit să renunţe şi la Dacia, dar amicii săi îl împiedicară spunându-i că ar fi să dea pradă barbarilor o mulţime de cetăţeni romani, deoarece Traianus, după cucerirea Daciei, adusese aici din toate părţile imperiului o mulţime nenumărată de colonişti spre a cultiva pământurile şi a locui oraşele, depopulate de lungile războaie ale lui Decebalus.

Eutropius, *Istoria romană*

Creştinismul a constituit un factor esenţial în procesul de romanizare. Obiectele paleocreştine, databile în secolele ll-lll d.Hr., sunt puţin numeroase, dar acest fapt se poate explica prin persecutarea noii religii. Însă după ce creştinismul a devenit o religie licită, vestigiile creştine au devenit tot mai numeroase. Chiar dacă arianismul a avut un succes deosebit în rândul populaţiilor germanice, la daco-romani, s-a dezvoltat un creştinism de factură populară şi de orientare niceeană. Acesta a fost probabil impulsionat de misionari proveniţi din Dobrogea, cunoscut bastion al confesiunii niceene încă din timpul împăratului Valens.

Călătorii străini care ajung în Ţările Române în secolele XV-XVII notează că românii sunt urmaşi ai romanilor, atât prin numele pe care sH dau lor înşile, *romani*, cât şi observând asemănările dintre limba vorbită de ei şi latină. La rândul lor, primii umanişti originari din ţinuturile româneşti, ca transilvanul Nicolaus, care îşi ia numele savant de *Olachus* (Valahul), apoi curteni şi învăţaţi din Ţările Române, formaţi la şcolile din Polonia (Miron Costin) sau Italia (Stolnicul Cantacuzino), descoperă noi argumente care confirmă, în cuvintele cronicarului moldav, că „de la Râm ne tragem". În fine, învăţaţii germani din ţinuturile săseşti (Johannes Honterus) descriu monumente şi publică inscripţii latine – surse importante pentru istoria provinciei romane Dacia.

O problemă politică

Atunci când, spre sfârşitul secolului al XVII-lea şi în secolul următor, primele semne ale unei conştiinţe naţionale moderne apar în întreaga Europă, problema originii popoarelor se transformă pretutindeni din problemă istorică în problemă politică. Conflictul acut între „Europa imperiilor" şi „Europa naţiunilor" se complică în

Transilvania din cauza tensiunii între interesele dominaţiei austriece şi revendicările naţionale maghiare, ambele în contradicţie cu aspiraţiile de emancipare ale românilor. Bătălia politică şi simbolică pentru întâietate în Transilvania devine acerbă, cu atât mai mult cu cât, după lupta de la Mohács, Principatul Transilvaniei rămăsese ultima redută a Regatului Ungar, ocupând astfel un loc deosebit de important în imaginarul politic şi istoric al naţiunii maghiare. Pe de altă parte, în pofida faptului că românii reprezentau peste 60% din populaţia Transilvaniei, ei continuau să fie consideraţi «naţiune tolerată". Acest statut inferior al românilor era justificat de beneficiarii lui – cele trei naţiuni privilegiate, maghiarii, saşii şi secuii – prin argumente confesionale (spre deosebire de ceilalţi locuitori ai Transilvaniei, românii erau ortodocşi) şi prin argumentul pretinsei întâietăţi a celor trei naţiuni privilegiate pe pământul Transilvaniei.

Or, unirea unei părţi a clerului şi a românilor ortodocşi cu Biserica Catolică (greco-catolicii), realizată de casa de Habsburg în 1699 – 1701, afecta ordinea tradiţională favorabilă naţiunilor privilegiate, iar acceptarea. originii romane a românilor ar fi însemnat că aceştia, departe de a fi nou veniţi, i-au precedat pe cuceritorii maghiari în ţinuturile de dincolo de munţi, conferind populaţiei de origine latină o superioritate de civilizaţie şi de tradiţie greu de împăcat cu condiţia lor de naţiune. tolerată.

Popoare şi spaţii istorice

Capitolul 1

De aceea, mulţi erudiţi, mai ales germani, din secolul al XVIII-lea s-au convins ei înşişi, şi s-au străduit să dovedească întregii lumi savante şi politice a vremii, că este cu neputinţă ca românii din Transilvania să fie urmaşii direcţi ai populaţiei romane şi romanizate din Tpirovincia Dacia. Unirea cu Roma daâth schimb, un nou imbold aspiraţiei romanilor pentru drepturi egale cu celelalte naţiuni şi confesiuni creştine din ţinuturile transcarpatice. Începută de episcopul inocentiiliyiicu-Kleincontinuată de grupul de intelectuali din Şcoala Arde-leană – Gheorghe Şincai, Petru Maior, Samuil Micu, Ion Budai-Deleanu –, luptă de emancipare a românilor „ardeleni are drept principală direcţie afirmarea legitimităţii revendicărilor populaţiei româneşti din imperiu în calitatea sa de moştenitoare directă a Romei antice. Savanţii din Şeflaja. Ardeleană au dovedit latinitatea limbii române şi a poporului român, ceea ce argumenta existenţa sa

neîntreruptă ca populaţie autohtonă în Transilvania, ca şi în celelalte ţinuturi locuite de români. Argumentele acestor revendicări au fost sintetizate Ifitr Hin lung memoriu, *Supplex Libellus Valachorum*, adresat în 1791 Curţii de la Viena.

Teoria lui Roesler

Formularea categorică a tezei contrare – baza ideologică a dominaţiei maghiare asupra Transilvaniei – s-a datorat unui istoric austriac din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, Robert Roesler. Folosind izvoare istorice latine târzii şi nesigure, el a susţinut teza exterminării populaţiei de origine dacică odată cu cucerirea romană, precum şi pe cea a retragerii complete a populaţiei romanizate din cuprinsul provinciei Dacia în secolul al III-lea d.Hr. Locuitorii fostei provincii ar fi fost strămutaţi în masă la sud de Dunăre, unde s-ar fi format limba română şi poporul român. La venirea maghiarilor în Europa, Transilvania ar fi fost un ţinut pustiu, pe care coroana ungară i-ar fi anexat şi populat, instalând apoi şi colonişti germani pentru a-i apăra graniţele. Abia după marea ciumă din secolul al XIV-lea, ţinuturile de dincolo de Carpaţi, pustiite de molimă, ar fi fost colonizate cu păstori vlahi de la sud de Carpaţi şi de Dunăre.

Teoriile roesleriene, criticate în mediile academice contemporane, au fost preluate nu numai de alte lucrări savante, ci şi de manualele şcolare din Ungaria secolelor XIX-XX, alimentând imaginarul naţionalist maghiarTTN schimb, istoricii şi lingviştii români din secolul al XIX-lea (M. Kogălniceanu, A.D. Xenopol, B.P. Haşdeu, Gr. Tocilescu) au adunat un mare număr de dovezi referitoare atât la vechile populaţii getice şi dacice din spaţiul carpato-danubian, cât şi la continuitatea populaţiei romanizate pe teritoriul fostelor provincii Dacia şi Moesia, demonstrând şubrezenia multora dintre argumentele invocate de istoriografia oficială maghiară. La nivelul reprezentărilor identitare comune, renunţarea la scrierea slavonă (chirilică) şi generalizarea alfabetului latin, precum şi predarea limbii române şi a istorielnaţionale în şcolile organizate odată cu reformele iniţiate de Al. I. Cuza au generalizat conştiinţajtomanităţii poporului român, a limbii şi civilizaţiei acestuia.

După Marea Unire din 1918, negarea continuităţii româneşti în ţinuturile de dincolo de Carpaţi şi teoretizarea pretinsei inferiorităţi a lumii rurale româneşti în raport cu ierarhiile nobiliare maghiare şi cu cultura aulică şi urbană a acestora au alimentat masiv resentimentele

pe care Le-a provocat destrămarea monarhiei austro-ungare şi politica revizionistă maghiară. În aceiaşi ani, şcoala istorică

ELEMENX

LIHCUJE

DACOROMÂNA.

VAL AC HI Cât cohtomt.

Samuil Micu, Elementa linguae daco-romanae sive valachicae (*1780*)

Samuil Micu (*1745 – 1806*)

3. Poporul român

Numele cel mai adevărat, autentic, de la primul descălecat prin Traian este rumân sau romanus, care nume acest popor l-a păstrat întotdeauna între dânşii (...) până astăzi, acelaşi nume este dat îndeobşte şi muntenilor şi moldovenilor şi celor ce locuiesc în ţara Transilvaniei. Rumân este un nume schimbat în curgerea anilor din roman; şi astăzi când întreb pe cineva dacă ştie moldoveneşte spun: ştii rumâneşte (...) Un alt nume ei înşişi nu au primit între dânşii niciodată. Străinii în să iI numesc în chip felurit.

Miron Costin, *De neamul moldovenilor*

Capitolul 1

Vasile Pârvan (*1882 – 1927*), *membru al*

Academiei Române. *Este autorul primei hărţi arheologice a României*.

Dicţionar... M...

Romanizare – proces de preluare selectivă a trăsăturilor culturale romane (limbă, port, tradiţii) de către populaţia autohtonă cucerită de romani.

Protocronism – curent de idei preocupat să pună în valoare prioritatea unor idei, teme etc.

Exerciţii...

1. Explicaţi modificările etnice şi lingvistice provocate de aşezarea slavilor în nordul Peninsulei Balcanice.

2. Alcătuiţi, ai ajutorul dicţionarelor, o listă de cuvinte româneşti de diferite origini: geto-dacă, latină, slavonă, maghiară, germană, turcă. Există cuvinte pe care nu le mai folosiţi în limbajul cotidian? Formulaţi câteva cauze şi comparaţi răspunsurile date.

3. Susţineţi, prin informaţiile oferite de sursele citate, afirmaţia: „de la Râm ne tragem".

4. Realizaţi un eseu de o pagină în care să argumentaţi de ce, odată cu secolul al XVIII-lea, problema originii popoarelor se transformă într-o problemă politică.

şi lingvistică românească produce opere ştiinţifice importante pentru înţelegerea etnogenezei românilor: *începuturile vieţii romane la gurile Dunării* şi *Getica* lui Vasile Pârvan, primele volume ale monumentalei *Istorii a românilor* a lui Nicolae Iorga, *Istoria limbii române* de Al. Rosetti sau cartea lui Gh. I. Brătianu, *O enigmă şi un miracol istoric*: *poporul român*. Pe de altă parte însă, mişcările de extremă dreaptă dezvoltă – asemenea extremei drepte germane, fascinată de trecutul legendar al „indo-germanilor" şi al goţilor – un discurs autohtonist, care supraevalua importanţa elementului dacic în contrast cu civilizaţia mediteraneeană, pe care o considera decadentă.

Istoriografia comunistă

După al Doilea Război Mondial, când atât Ungaria, cât şi România au devenit state-satelit ale URSS, teoriile staliniste despre caracterul „imperialist" al stăpânirii sclavagiste romane şi despre importanţa civilizatoare a slavilor în istoria Europei au modificat dramatic întregul context istoriografie. În acţiunea sa de consolidare a puterii obţinute în 1965, N. Ceauşescu a declanşat o mare operaţie de reînviere a sentimentului naţional al românilor. În acest context, a putut fi reevaluată şi contribuţia limbii latine şi a civilizaţiei romane la cristalizarea civilizaţiei vechi româneşti. Numai că, destul de repede, ideologia şi istoriografia oficială au ajuns să fie dominate de teorii care minimalizau aportul factorului roman, din nou denunţat ga asupritor, de astă dată în favoarea civilizaţiei locale a geto-dacilor. Continuitatea şi unitatea acestei civilizaţii erau obsesiv afirmate, trecându-se sub tăcere particularităţile locale; diferiţi diletanţi susţineau că limba dacă, nu latina, reprezintă matricea limbii române; lucrări oficiale se străduiau să probeze că românii erau deja formaţi ca popor cu mult înainte de cucerirea romană, deosebindu-se astfel de toate celelalte popoare romanice.

O polemică tot mai acerbă ou istoricii maghiari şi bulgari traducea, în anii 1980 ai secolului trecut, tendinţa regimurilor comuniste în declin de a folosi instrumentele naţionalismului agresiv pentru salvarea dominaţiei exercitate de partidele comuniste. În această dispută, arheologia a dobândit un loc tot mai important, cu atât mai mult cu cât sursele istorice scrise pentru secolele IV-X sunt

aproape absente. Din păcate, elementele de cultură materială nu pot răspunde prin ele însele unor întrebări referitoare la originea etnică ori la limba vorbită de purtătorii lor, astfel încât pot fi invocate ca argument de ambele părţi.

Privind retrospectiv, putem constata că afirmarea romanităţii românilor a depăşit mereu cadrul strict ştiinţific, în măsura în care a reprezentat şi un semn al asumării unei identităţi europene, în vreme ce absolutizarea tradiţiei traco-getice a reflectat mai degrabă tendinţa contrară, de închidere într-o identitate istorică izolată şi autarhică. În condiţiile actuale, când România, ca şi statele vecine, Ungaria şi Bulgaria, fac parte din Uniunea Europeană, argumentul întâietăţii istorice nu mai are valoare politică, iar reconstituirea trecutului nu mai are consecinţe pentru drepturile inalienabile ale cetăţenilor şi comunităţilor acestei regiuni. Romanitatea românilor nu mai are a fi demonstrată şi cu atât mai puţin contestată; poate fi acum recunoscută ca fapt istoric cert. Dezbaterea ştiinţifică poate astfel progresa spre o mai bună înţelegere a căilor şi etapelor concrete prin care identitatea românească s-a cristalizat şi s-a transmis din generaţie în generaţie.

Popoare ţi spaţii istorice

Capitolul 1

Despre caracterul romanizării Daciei

1. Poziţia lui R. Roesler (1871)

Dacia era provincie imperială în frunte cu un legat de rang pretorian la început, apoi, din vremea lui Marcus Aurelius, cu rang consular. Ţara, care şi-a pierdut cea mai bună şi cea mai mare parte a puterii sale demografice de-a lungul unui război îndârjit şi sângeros, care a durat mai mulţi ani, ca şi prin emigrare, primi o nouă populaţie prin coloniştii romani care s-au revărsat aici din toate provinciile Imperiului Roman, dar ţi mare măsură din Italia de Jos.

Avem motive să credem* că elementul dacic supus s-a ţinut departe de contactul cu civilizaţia romană şi şi-a menţinut dușmănia faţă de Roma. Romanitatea Daciei a fost însă diferită de cea a altor provincii cucerite de armata Romei. În Italia de Sus, Gallia, Spania, Britannia, Pannonia etc, a fost produsul unei fericite deznaţionalizări a unei populaţii numeroase preexistente, care a continuat să reprezinte majoritatea, a atragerii acestei populaţii la un alt mod de a gândi şi de a vorbi, a amestecului unei părţi a sângelui roman imigrat cu cel local iberic, celtic şi alte neamuri. În Dacia însă a fost creată o adevărată ţară

de colonizare dintr-un teritoriu slab locuit şi înconjurat de o populaţie duşmănoasă, în care însă romanitatea nu şi-a înfipt rădăcini atât de adânci, nesprijinindu-se pe bazele sigure ale unei naţionalităţi cucerite şi spiritual. De aici şi uşurinţa cu care mai târziu a putut să fie îndepărtată şi a dispărut, fără a lăsa atât de multe urme ca în Britannia sau în Noricum, fiind ştearsă ca o simplă poleială.

Robert Roesler, *Studii româneşti*. *Cercetări asupra istoriei vechi a României*

2. Răspunsul lui Xenopol (1884)

Roesler pare deci a primi de adevărate spusele lui Eutropiu, care zice că «Dacia pierduse prin lungul război împotriva romanilor poporaţiunea sa bărbătească". (…) Dară, chiar dacă am lua ca atare spusele lui Eutropiu, nu arată el oare prin cuvintele sale că femeile şi copiii dacilor nu suferiră cu toţii soarta părinţilor? apoi această nouă generaţie nu era ea îndestulătoare pentru a reconstitui în ţară o bază naţională pe care să se poată hultui (altoi) elementul roman? De aceea şi inscripţiunile găsite atât în Dacia, cât şi aiurea ne dovedesc cu prisosinţă fiinţarea poporului dac după cucerire, precum şi romanizarea lui. Trebuie amintit că poporul roman înţelegea a lipi de imperiul său provinciile cucerite într-un cu totul alt chip de cum au făcut-o în timpurile mai noi ungurii sau nemţii. Departe de a alcătui o castă despărţită de poporul cucerit, romanii se legau cu el prin căsătorii, îi înlesneau intrarea în cetăţenia romană şi, cu toate că îl întrebuinţau la toate lucrările, îl făceau să se bucure de toate foloasele.

A.D. Xenopol, *Teoria lui Roesler*. *Studii asupra stăruinţei românilor în Dacia Traiană*

3. Răspunsul lui Onciul (1885)

(…) Pe baza indiciilor istorice, noi nu putem susţine romanizarea acestei ţări decât în partea apuseană a Ardealului cu Banatul timişan şi Oltenia, pe care teritoriu se mărginise colonizarea romană. În Moldova şi Valahia răsăriteană, precum şi în regiunea dintre Tisa superioară şi Ardeal, lipsea această temelie; aici nomenclatura topografică a rămas sub dominaţia romană curat dacă, ca şi populaţia (…) şi, după părăsirea provinciei, dacii din ţară susţin ostilităţi cu Imperiul Roman. Acest element ostil, în cea mai mare parte, nu se poate privi ca romanizat.

Dimitrie Onciul, *Scrieri istorice*

A.D. Xenopol (1847 – 1920) membru corespondent al Academiei

Franceze.

Unul dintre creatorii şcolii istoriografice româneşti, adept al curentului criticist în scrierea istoriei; *creator ai unei teorii originale în filosofia istoriei*

1. Organizaţi în două grupe, comentaţi două motive ale negării continuităţii româneşti în ţinuturile intracarpatice în secolul al XIX-lea şi în secolul al XX-lea.

2. Evaluaţi, pe baza cunoştinţelor de istorie, filosofie, sociologie, politologie, valoarea identităţii istorice în contextul nou, al integrării europene.

3. Citiţi şi analizaţi critic sursele 1, 2 şi 3. referitoare la caracterul romanizării Daciei:

a. identificaţi deosebirile referitoare la procesul istoric al romanizării;

b. analizaţi validitatea argumentelor formulate;

c. evaluaţi temeiul ştiinţific al concluziilor.

4. Alcătuiţi planul unui proiect intitulat „Surse narative şi surse arheologice referitoare la continuitatea românilor în Spaţiul intracarpatic".

Popoare ţi spaţii istorice

STUDIU DE CAZ

CENTRE COMERCIALE ÎN MAREA NEAGRĂ ÎN SECOLELE XIII – XV

Sino Difi

Pera L-tjonatajitinopol

Trebizonda

Aşezări genoveze

Principalele direcţii ale comerţului genovez

Centre comerciale veneţiene Schimburi comerciale

* " < dinspre Veneţia „— *, spre Veneţia

1. Fără îndoială, nu trebuie să ne aşteptăm să aflăm în această colecţie documente de o mare importanţă istorică: e vorba de contracte particulare şi nu de probleme de stat. Cu toate acestea, cititorul care va avea răbdare să parcurgă aceste texte cu oarecare atenţie va putea afla şi alt lucru decât o serie de tranzacţii particulare lipsite de un interes general (...). Sub aceste aspecte multiple şi diverse, se află viaţa intensă a unui mare centru economic al Orientului, la sfârşitul secolului al XIII-lea, care se desfăşoară înaintea

noastră, cu întregul pitoresc bălţat al raselor împestriţate şi cu toată activitatea necontenită a unui trafic internaţional. În acest contact permanent între Europa şi Asia, în acest permanent amestec de instituţii şi de obiceiuri s-au format pe încetul regulile dreptului maritim şi comercial ale timpurilor moderne (…).

Gheorghe I. Brătianu, *Actele notarilor genovezi de la Pera şi Caffa*, 1927

Gheorghe I. Brătianu despre Marea Neagră

Gheorghe I. Brătianu – omul şi opera

Gheorghe I. Brătianu (1898 – 1953) a fost cel mai important reprezentant *i* noii şcoli istoriografice româneşti din perioada interbelică. Format la şcoala li Nicolae Iorga, dar deschis noilor curente istoriograf ice din anii 1930 – 1940, el ss afirmat de timpuriu ca un eminent specialist în istoria universală, cu deosebiri a Evului Mediu şi Renaşterii.

În opera ştiinţifică a lui Gh. I. Brătianu, cercetările consacrate Evului Medii românesc în relaţia sa cu Europa şi cu lumea sunt analizate ca parte integrante a istoriei universale şi au în centrul lor dimensiunea maritimă a Lumii Vechi, a tot ce comportă aceasta ca evoluţii economico-sociale, circulaţie a bunurilor, oamenilor şi ideilor. Interesul pentru spaţiul istoric al Mării Negre este prezent în opera lui Brătianu încă din anii studiilor sale de doctorat, încununate de e teză consacrată prezenţei negustorilor genovezi în acest spaţiu („Cercetări privitoare la comerţul genovez în Marea Neagră în secolul al XIII-lea”, Paris, 1929) şi precedată de volumul de documente până atunci inedite, *Acte ale notarilor genovezi de la Pera şi Caffa* (apărut în versiune franceză la Bucureşti, în 1927). A continuat să cerceteze aceste probleme de-a lungul întregii sale cariere, iar în anii-războiului s-a decis să-i consacre o amplă sinteză din cele mai vechi timpuri până în pragul epocii contemporane. A început prin a preda un strălucit curs universitar consacrat acestor probleme, dar activitatea sa didactică a fost brutal întreruptă în 1948, când Brătianu este alungat de autorităţile comuniste de la catedră, ca şi de la direcţia Institutului de Istorie Universali, şi când, fiindu-i impus arestul la domiciliu, nu mai are dreptul să frecventeze nici măcar bibliotecile publice din Bucureşti şi este lipsit de orice mijloace de subzistenţă, în aceste condiţii, pe care le înfruntă cu un deosebit curaj, istoricul se consacră redactării monografiei *Marea Neagră*. *De la origini până la cucerirea otomană*.

Brătianu nu şi-a putut vedea publicată opera. Fără altă vină decât aceea de a fi descendent al marii familii a Brătienilor şi de a fi luptat ca voluntar pe frontul de Est, el este arestat în noaptea de 5/6 mai 1950, împreună cu 83 de foşti demnitari şi membri ai conducerii partidelor istorice, şi e încarcerat ca şi aceştia la Sighet, fără nicio condamnare. Supus unui regim de exterminare, el moare în 1953, la doar 55 de ani, existând bănuiala că ar fi fost asasinat. Familia sa izbuteşte însă să se refugieze la Paris, luând acolo şi manuscrise inedite ale marelui istoric; prin grija doamnei Maria Brătianu, una dintre fiicele lui Gh. I. Brătianu, monografia apare postum, în 1969, la München, în limba franceză, aşa cum fusese redactată de autor. Cu mari dificultăţi, traducerea românească a acestei importante opere apare şi în România, în anul 1988.

Viziunea istoriografică a lui Brătianu

Brătianu a cercetat îndeaproape istoria românilor în relaţie cu cea a continentului, a Dunării şi a Mării Negre „iar rezultatele acestor cercetări s-au concretizat în numeroase studii şi apoi lucrări de amploare: O *enigmă* sh*vn miracol istoric:* po*porul român.* Tr*adiţia istorică despre întemeierea statelor româneşti,* precum şi suita de contribuţii consacrate Ad*unărilor de stări în Europa şi h Ţările Române,* reunite în 1996 într-un volum îngrijit de unul dintre fidelii discipoli ai lui Brătianu, acad. Şerban Papacostea.

Monografia pe care Gh. I. Brătianu a consacrat-o spaţiului Mării Negre în Antichitate şi în Evul Mediu se situează la confluenţa acestor două direcţii de cercetare. Volumul este un model de sinteză care ordonează în jurul unei probleme clar definite – locul şi rolul Mării Negre în istoria lumii" o multitudine de fapte şi de idei, subsumate unei *viziuni înnoitoare* asupra dinamicii proceselor istorice. Această viziune se caracterizează prin câteva trăsături de o profundă originalitate:

Îmbinarea dintre datele fundamentale ale mediului geografic, a căror permanenţă se supune unor ritmuri foarte lente în timp, cu procesele istorice de durată, dar şi cu evenimentele proprii unei desfăşurări accelerate. Sinteza debutează cu un capitol consacrat geografiei, solului şi climatului din spaţiul pontic, în relaţie cu mediul natural al Eurasiei, precum şi marilor artere de comunicaţie care deschid acest spaţiu către exterior drumuri terestre, fluviale şi maritime.

Trecutul văzut ca dialog, confruntare şi interdependenţi între marile arii de civilizaţie: iraniană şi greacă în perioada inaugurată de marea colonizare greacă şi continuată apoi în epocile clasică şi elenistică; civilizaţia romană confruntată cu „imperiile stepei", Bizanţ şi barbari, mongoli şi italieni în secolele XII-XIV.

Capacitatea de a pune în legătură fapte şi procese istorice pe care alţi specialişti le studiază izolat: evoluţia cetăţilor greceşti în epoca arhaică (secolele Vlll-vi î.Hr.) în legătură cu trei mari arii de civilizaţie iraniană, cea cimeriană, scitică şi persană; relaţia dintre istoria Orientului îndepărtat, cea a Imperiului Bizantin şi evoluţia oraşelor Europei Occidentale; tătarii şi dezvoltarea comerţului şi a economiei monetare în Occident.

Înlocuirea viziunii tradiţionale a istoriografiei moderne, concentrată exclusiv asupra civilizaţiei Europei Occidentale, cu un punct de vedere mult mai nuanţat capabil să recunoască pluralitatea civilizaţiilor şi contribuţiile diferite la diversitatea creaţiei omeneşti.

Monografia consacrată Mării Negre se remarcă prin neobişnuita-i erudiţie, excelenta cunoaştere a izvoarelor – şi nu numai a celor bizantine sau occidentale, ci şi a celor slavone şi chiar mongole –, prin stăpânirea unei vaste bibliografii de specialitate, ca şi printr-o sensibilitate aparte faţă de fenomenele ce ţin de dezvoltarea economiilor şi societăţilor din trecut. Ascuţitul său spirit critic şi discernământul specialistului care izbuteşte să organizeze sistematic şi să distingă principalele fenomene, procese şi corelaţii îl vor conduce pe Gh. I. Brătianu către o viziune complexă asupra trecutului şi către sinteză.

Gheorghe 1. Brătianu (1898 – 1953), istoric cu o metodă de cercetare riguroasă, a susţinut respectul pentru valorile realizate de toate popoarele

2. Noi nu suntem izolaţi pe continent. (...) Noi trăim aici la o răspântie de drumuri, la o răspântie de culturi. (...) Noi nu putem fi desfăcuţi din întregul complex geografic care (...) ne mărgineşte şi hotărăşte în acelaşi timp destinul, între două elemente care ne stăpânesc: Muntele şi Marea.

Acest caracter de zonă de tranziţie şi de răscruce între Europa şi Asia îl imprimă popoarelor şi statelor stabilite pe litoralul ei. Îndeosebi acestui factor maritim istoria românească îi datorează faptul că este altceva decât cea a ţărilor rămase departe de marile drumuri

comerciale şi la adăpost de război şi care poate de aceea sunt cu mult mai fericite în epocile de criză căci nu atrag asupra lor atenţia prea susţinută a diplomaţilor şi a strategilor (…).

Gheorghe I. Brătianu, *Marea Neagră*. *De la origini până la cucerirea otomană*

Popoare şi spaţii istorice

TUDIU DE CAZ

mm

Cetatea Histria (zona sacră), situată în Antichitate pe ţărmul Mării Negre

3. Această carte se împarte în trei părţi, fiecare reprezentând în sine o încercare de explicare a întregului. Prima parte supune discuţiei o istorie cvasi-imobilă, aceea a omului în raporturile sale cu mediul înconjurător; o istorie care se scurge, care se transformă lent, alcătuită adesea din reveniri insistente ale ciclurilor mereu reîncepute (…)

Deasupra acestei istorii împietrite se distinge o istorie lent ritmată, pe care aş numi-o bucuros, dacă expresia n-ar fi abătută de la sensul său adevărat, o istorie socială, o istorie a grupurilor şi a colectivităţilor. (…) în a doua parte a cărţii, unde am studiat succesiv structurile economice, statale, societăţile, civilizaţiile, încercând, în cele din urmă, să demonstrez cum toate aceste forţe din adâncuri au fost folosite în domeniul complex al războiului, căci războiul, după cum ştim, nu este un domeniu al responsabilităţii pur individuale.

A treia parte este cea a istoriei tradiţionale, istoria evenimenţială (…) cea mai pasionantă dintre toate, cea mai bogată în adevăr omenesc şi totodată cea mai primejdioasă. Să nu avem încredere în această istorie încă fierbinte, aşa cum au simţit-o şi au trăit-o contemporanii ei, în ritmul vieţii lor. Ea este pe măsura mâniilor, visurilor şi iluziilor lor.

Fernand Braudel despre opera sa:

Mediterana şi lumea mediteraneeană în epoca lui Filip al II-lea

Marea Neagră. De la origini până la cucerirea otoman;

Corolarul acestor premise metodologice care conferă operei lui Brătiar originalitate şi soliditate este teza sa, după care Marea Neagră a reprezenta placa turnantă, răscrucea schimburilor, confruntărilor şi influenţelor reciproc între Europa Occidentală şi Orient.

Trebuie să observăm că această viziune situează opera lui Gh. I. Brătianu! prima linie a progreselor cercetării istorice din anii celui

de-al Doilea Război Mondial şi din cei imediat următori. Tocmai în această vreme, în istoriografi europeană se ciocnesc două concepţii referitoare la scrierea istoriei: una tradiţională, în centrul căreia se află evenimentul istoric şi care porneşte de îi prerri5 arconform căreia cercetătorul perseverent poate ajunge prineunoaşterei cât mai multor evenimente la reconstituirea fidelă şi completa a trecutului, şi e alta, influenţată de progresul ştiinţelor sociale – sociologia, psihologia economia – şi care consideră că ştiinţa istorică nu trebuie să se oprească le eveniment, ci să caute, la originea acejsluia, procesele uneori lente şi greu de urmărit prin care evoluează societăţile din trecut.

Schimburile economice, relaţiile care se statornicesc între diferite grupuri umane, dar şi modul în care evoluează felul lor de a gândi, deprinderile şi idealurile reprezintă elemente constitutive ale istoriei în egală măsură cu războaiele, faptele monarhilor sau revoltele supuşilor. Acest mod de a vedea studierea trecutului este azi foarte răspândit, dar, în anii în care Gh. I. Brătianu îşi concepea opera, era încă foarte nou şi disputat în rândurile specialiştilor.

Sinteza sa despre Marea Neagră este un model şi din acest punct de vedere. Lucrarea lui Brătianu este elaborată exact în vremea când apărea în Franţa cartea lui Fernand Braudel, *Mediterana şi lumea mediteraneeană în epoca lui Filip al II-lea*, considerată ca deschizătoare de drumuri pentru noua istoriografie. Din cauza persecuţiilor la care era supus Brătianu şi a întreruperii programate a oricăror legături cu mediile intelectuale ale Occidentului, autorul român nu a avut cum să cunoască lucrarea lui Braudel, în raport cu care propria carte este înrudită ca metodă şi complementară sub aspectul concluziilor.

Demonstraţia tezei care conferă spaţiului pontic calitatea de placă turnantă a istoriei Lumii Vechi devine o fascinantă evocare a dialogului şi convergenţei civilizaţiilor care se întâlnesc în diferite epoci istorice în regiunea Mării Negre. Relevarea influenţelor reciproce dintre popoarele indo-iraniene, cu deosebire scitice, şi coloniştii purtători ai limbii, obiceiurilor şi culturii greceşti în aria cetăţilor întemeiate de jur-împrejurul Pontului Euxin de către milezieni şi dorieni ilustrează această viziune complexă, confirmată de altfel de cercetările arheologice şi istorice de mai târziu.

Pasionante sunt secţiunile consacrate spaţiului pontic în perioada marilor migraţii din secolele IV-VII, pe care autorul nu le

prezintă doar ca evenimente care distrug civilizaţia antică, ci şi ca factori de inovare demografică, politică şi chiar culturală.

Lumea bizantină este foarte viu evocată în paginile cărţii, unde întâlnim însă nu doar pe basileii succesivelor dinastii sau strălucirea imperială a Constantinopolei, ci şi viaţa fremătătoare din provinciile îndepărtate ale imperiului, prezenţa bizantină la gurile Dunării, legăturile cu Rusia Kieveană, cu regatele Georgiei şi Armeniei, relaţiile cu nomazii din Asia Centrală.

STUDI

Remarcabilă prin îndrăzneala concluziilor este şi secţiunea referitoare la perioada de dominaţie eâtătarilor Hoardei de Aur în spaţiul Mării Negre. Brătianu evocă efectele benefice ale acelei *Pax Mongolica*, pacea instaurată la jumătatea secolului al XIII-lea după dezastrele cuceririlor pustiitoare ale lui Ginghis Han, rolul major de intermediari şi garanţi ai comerţului cu Extremul Orient al urmaşilor acestuia, înflorirea centrelor urbane din Crimeea, deprinderea cu regulile sofisticate ale contabilităţii şi fiscalităţii, datorate strânselor relaţii dintre imperiul tătar şi Egipt.

Acesta este fundalul pe care se desfăşoară aventura neguţătorilor italieni, veneţieni, genovezi şi pisani în ţinuturile pontice şi dincolo de acestea spre răsărit.

Această adevărată economie globală a acelei epoci are drept placă turnantă Marea Neagră până la jumătatea secolului al XV-lea, când, odată cu cucerirea Constantinopolei de către otomani, libertatea de navigaţie pe mare începe să fie Ttot mai stânjenită. În acest context, arată Brătianu, eforturile domnitorilor munteni şi moldoveni de a-şi consolida puterea în Dobrogea şi la gurile Dunării şi pentru a păstra controlul asupra porturilor Chilia şi Cetatea Albă capătă o relevanţă specială şi se înscriu în orizontul strategic european. De altfel. Ştefan cel Mare transmite exact acest mesaj Senatului veneţian, scriind ca „porturile Chilia şi Cetatea Albă sunt toată Moldova şi Moldova cu aceste două locuri este un zid pentru Ţara Leşească şi Ţara Ungurească".

În pofida acestei rezistenţe, în 1484, oastea lui Baiazid al II-lea cucereşte cele două cetăţi moldoveneşti. Sultanul va trimite o scrisoare locuitorilor cetăţii Ragusa (Dubrovnik, azi în Croaţia, pe coasta adriatică), pentru a-i anunţa că a luat în stăpânire „Chilia, cheie şi poartă la toată ţara Moldovei şi a Ungariei şi a ţării de la Dunăre", şi

„Cetatea Albă, care este cheie şi poartă pentru toată Polonia, Rusia, Tata ha şi toată Marea Neagră". Monopolul turcesc se instaurează acum pentru mai bine de trei secole, absorbind către Istanbul, capitala imperiului, toate resursele şi bunurile care dăduseră viaţă şi strălucite spaţiului pontic.

Denunţând efectele negative ale monopolului turcesc asupra Mării Negre, atrăgând atenţia asupra importanţei porturilor de la gurile Dunării şi Nistrului pentru echilibrul de putere în acest spaţiu, Brătianu nu uită că pericolul unui monopol sovietic asupra acestui spaţiu părea iminent atunci când îşi concepe el cartea. Aşa cum scrie în introducerea volumului, *„aş dori măcar (ca lucrarea de faţă) să amintească celor preocupaţi de destinul Europei faptul că aceasta trebuie considerată în totalitatea ei şi că spiritul, în ciuda piedicilor, răzbate totuşi unde doreşte*".

Cetatea Albă

Pentru a ilustra modernitatea acestei lumi care nu cunoaşte graniţe, Brătianu aminteşte itinerare şi biografii ale comercianţilor din Genova pe care dorinţa de câştig şi spiritul aventuros îi duce până departe în Orient. Notarul genovez Fede-rico de Piazzalunga întocmeşte acte în portul armean Lajazzo în iunie 1274, pentru ca în iulie să redacteze altele la Siwas, în centrul Anatoliei, de unde pleacă la Valiza, pe coasta de sud a Mării Negre, şi de acolo din nou pe mare, în Crimeea, unde îşi scrie testamentul. Iar negustorul Piccamiglione Piccamiglio, tot genovez, aduce la târgul de la Lagny, în Cham-pagne (Franţa), ghimbir din Asia Mică, în vreme ce un compatriot de-al său vinde la Caffa, în Crimeea, baloţi întregi de pânză ţesută la Vitry, tot în Champagne.

Istoria altfel

— Sub auspiciile Consiliului Europei, s-a j
desfăşurat, în 1999 – 2003, Proiectul;
„The Black Sea. Iniţiative on History". Au j
participat Bulgaria, Georgia, Moldova;
România, Federaţia Rusă, Turcia şi j
Ucraina. Între materialele finale se află j şi un pachet educaţional, „Marea j
Neagră – o istorie a interacţiunilor";
gândit ca material auxiliar pentru elevii;
de liceu, acesta cuprinde texte şi ilus(

traţii pentru istoria regiunii Mării Negre;

din preistorie până astăzi.

Exerciţii.

1. Identificaţi şi comentaţi realităţile politice care au influenţat activitatea ştiinţifică a lui Gheorghe I. Brătianu.

2. Analizaţi două dintre componentele viziunii înnoitoare a lui Gheorghe I. Brătianu asupra dinamicii proceselor istorice.

3. Stabiliţi cum argumentează Gheorghe I. Brătianu rolul Mării Negre de placă turnantă între Europa Occidentală şi Orient.

4. Comparaţi, pe baza surselor, consideraţiile lui Gheorghe I. Brătianu şi ale lui Fernand Braudel în legătură cu istoria socială.

Capitolul 1

Caravele (*manuscris de epocă*)

1. Mâneam biscuiţi, dar nu mai erau biscuiţi, ci pulberea lor, amestecată cu bucăţi de vierme, pentru că aceştia mâncaseră ce era bun; (…) beam apă galbenă, putrezită de multe zile, şi mâneam nişte piele de bou; (…) piei foarte aspre din pricina soarelui, ploii şi vântului. Le lăsam vreme de patru sau cinci zile în mare şi apoi le puneam pe jăratic şi aşa le mâneam şi, de asemenea, de multe ori mâneam şi rumeguş de lemn. Şoarecii se vindeau cu jumătate de ducat unul şi nici *aşa* nu se găseau prea mulţi. Dar peste toate nenorocirile, aceasta era cea mai rea: creşteau gingiile la unii deasupra dinţilor atât jos, cât şi sus, încât cu niciun chip nu mai puteau mânca. Şi astfel se prăpădeau de acest beteşug. Muriră 19 oameni şi uriaşul, împreună cu un indian de pe pământul Verzin. Douăzeci şi d-na sau treizeci de oameni se îmbolnăviră, pe unii îi dureau braţele, pe alţii picioarele sau arte părţi, astfel că puţini rămaseră sănătoşi (…).

Antonio Pigafetta, *însemnări despre Lumea Nouă*

Descoperitori de noi spaţii şi cultur între secolele al XV-lea şi al XIX-lea

La sfârşitul Evului Mediu şi la începutul epocii moderne, europenii porr într-o serie de expediţii care au ca rezultat descoperirea de noi lumi sau de itinerare către zonele deja cunoscute. Descoperirile geografice sunt urmate luarea în stăpânire a noilor teritorii, marcând începutul politicii coloniale e avea să asigure pentru câteva secole supremaţia unora dintre pute occidentale asupra lumii. Pe de altă parte, intrarea Th contact cu noi civilizat pus problema redefinirii relaţiilor cu celălalt şi a generat reacţii de adapta uneori

paşnice, adesea violente, atât din partea europenilor, cât şi a celor care aceştia îi descopereau.

Printre cauzele şi condiţiile favorabile marilor descoperiri geografice de sfârşitul Evului Mediu şi începutul epocii moderne se numără: creştere demografică manifestată în Europa de la mijlocul secolului al XV-lea neve de aur, pentru o economie în continuă expansiune, şi de mirodenii, necesare viaţa cotidiană, la un preţ mai mic terminarea Reconquistei în Portugalia Spania, care elibera capacităţile umane şi materiale necesare, mai ales că aceste ţări exista o nobilime numeroasă şi războinică, incapabilă să: reorienteze spre activităţi comerciale şi al cărei potenţial a fost folosit cucerirea şi colonizarea noilor teritorii dorinţa aflării unui nou drum spre Ind ţinutul mirodeniilor şi al aurului, în condiţiile în care drumurile tradiţionale, prin Golful Persic sau Marea Roşie, erau controlate de musulmani, iar în Europ profiturile aparţineau veneţienilor, care preluau mărfurile orientale la Alexar dria perfecţionările de ordin tehnic, vizând navele, instrumentele d navigaţie, hărţile existenţa unor marinari experimentaţi, capabili să se avânt în mări deschise şi necunoscute, în condiţiile în care circulau diferite poveşi despre monştri de dincolo de graniţele lumii cunoscute sau despre fenomen* naturale înspăimântătoare existenţa unor capitaluri în stare să susţin; material întreprinderea călătoriilor costisitoare, de susţinere din partea puteri politice şi a bisericii intenţia de a converti la creştinism sălbaticii păgâni.

Marile descoperiri începute în secolul al XV-lea au profitat de cuceririle înainte-mergătorilor, dintre care Marco Polo este cel mai cunoscut. Expediţii care au completat cunoştinţele despre lume s-au realizat şi cu pornire din alte spaţii, precum cel chinez sau islamic. Între aceşti călători, o menţiune aparte merită Ibn Battuta, care în secolul al XIV-lea explorează zone din Orientul Apropiat şi Mijlociu şi traversează Sahara. Meritul europenilor este că au pus cap la cap aceste cunoştinţe izolate şi au realizat o mai completă cunoaştere a Pământului.

Descoperirile portugheze şi spaniole

Portugalia este prima putere europeană care se avântă în expediţiile geografice, datorită încheierii mai timpurii a Reconquistei şi a centralizării politice, ca şi poziţiei sale geografice extrem de favorabile, cu o mare lungime a ţărmurilor, a faptului că expansiunea

sa teritorială era imposibilă datorită vecinătăţii cu Spania. Numele lui Bartolomeo Díaz, Vasco da Gama sau Álvarez Cabral sunt legate de marile descoperiri ale secolului al XV-lea. Lipsiţi de un potenţial

Capitolul 1

2. Urmările economice ale marilor descoperiri geografice

Navigând în jurul mării cu ajutorul busolei, Portughezul s-a înstăpânit în Golful Persic şi parţial în Marea Roşie şi pe această cale şi-a umplut corăbiile cu bogăţiile Indiilor şi ale Arabiei, lipsindu-i pe veneţienii şi genovezii care îşi luau mărfurile din Egipt şi din Siria, unde acestea erau aduse de caravanele arabilor şi ale persanilor pentru a ni le vinde cu bucata şi la greutatea aurului.

În acelaşi timp, Castilianul, punând mâna pe teritoriile no! pline de aur şi argint, a umplut Spania şi Le-a arătat şi corăbierilor noştri calea de a ocoli Africa cu un profit mai mare.

(...) Spaniolul, care nu trăieşte decât de pe urma Franţei, fiind constrâns în mod inevitabil să ia de aici grâu, pânzeturi şi postavuri, substanţe pentru vopsitorie, hârtie, cărţi, articole de tâmplărie şi în general toate produsele meşteşugăreşti), ne va căuta până la capătul lumii aurul, argintul şi mirodeniile.

(...) Totul este mai scump în Spania decât în Italia şi în Italia decât în Franţa, chiar serviciile şi produsele meşteşugăreşti, pentru că ceea ce îi atrage în Spania pe locuitorii noştri din Auvergne şi Limousin, după cum eu însumi ştiu, este faptul că acolo sunt plătiţi pentru ceea ce fac de trei ori mai mult decât în Franţa. Pentru că Spaniolul, trufaş, bogat şi leneş, îşi vinde mai scump osteneala (...). (...) Aşadar, abundenţa aurului şi a argintului este parţial cauza preţului mare al lucrurilor (...). Jean Bodin, *Răspuns la paradoxul domnului de Malestroit* demografic suficient, portughezii se mulţumesc să cucerească puncte importante pe coastele regiunilor descoperite şi să le folosească în interesul relaţiilor comerciale cu băştinaşii. Imperiul lor colonial era însă lipsit de coerenţă teritorială şi avea să se prăbuşească aproape în întregime, în secolul al XVII-lea, sub loviturile olandezilor. Ceea ce avea să dureze era comerţul cu sclavi negri, pe care portughezii II practică după exemplul precursorilor lor arabi, dar pe o scară nemaiîntâlnită până atunci.

Spania se angajează în expediţiile transoceanice după încheierea Reconquistei, în 1492. În luna august a aceluiaşi an, Cristofor Columb pleacă spre vest, dornic să descopere un nou drum

spre Indii. În 1519, portughezul Fernando Magellan, aflat în slujba Spaniei, începe o călătorie care avea să reprezinte primul ocol al lumii. În Lumea Nouă, spaniolii intră în contact cu indigenii aflaţi la un nivel inferior de dezvoltare tehnologică, deşi unii, precum mayaşii, aztecii şi incaşii, reuşiseră remarcabile realizări în planul civilizaţiei. La început însă, europenii sunt interesaţi numai de aur şi, în numele creştinismului şi al idealului lor de civilizaţie, ucid şi distrug tot ce li se părea potrivnic sau păgân. Imperiile aztec şi incaş se prăbuşesc în câţiva ani sub loviturile conchistadorilor, care au extins stăpânirea Spaniei în America Centrală (actualele Mexic şi Texas) şi în aproape întreaga Americă de Sud (cu excepţia Braziliei portugheze).

Alte descoperiri

Celelalte puteri europene nu sunt de acord cu împărţirea lumii între spanioli şi portughezi şi încearcă să-şi realizeze propriile imperii coloniale, dar sunt obligate să caute alte drumuri spre Indii, mai ales prin nord.

Englezii, prin genovezul Giovanni Caboto (John Cabot), explorează între 1497 şi 1498 ţărmurile nord-estice ale Americii de Nord, ajungând în Noua

Columb întâmpinat de băştinaşi

Istoria altfel

Mulţi, călători au căutat regatul Preotului Ioan, suveran creştin despre care se credea că ar fi fost stăpânul unui teritoriu imens şi extraordinar de bogat, aflat undeva dincolo de spaţiile stăpânite de musulmani. Stabilirea legăturii cu acest suveran creştin (situat mai întâi în Asia, apoi, pe măsură ce teritoriile asiatice erau cunoscute europenilor, în Africa) era văzută de capetele încoronate ale Europei şi de unii oameni ai Bisericii drept o posibilitate de a prinde lumea musulmană ca într-un cleşte şi a elimina ameninţarea pe care considerau că o reprezintă Islamul.

Cronologie

1271. Începe călătoria lui Marco Polo către China

1325 – 1354: călătoriile lui Ibn Battuta

1415: portughezii cuceresc Ceuta, pe coasta nordică a Africii

1487: Bartolomeo Díaz ocoleşte Capul Furtunilor, numit apoi Capul Bunei Speranţe

1492: Columb pleacă spre vest cu trei corăbii (3 august)

1498: Vasco da Gama ajunge în India

1500: Cabral ajunge în Brazilia
1519 – 1522: expediţia lui Magellan
Popoare fi spaţii istorice
Capitolul 1

3. Se temeau că îi vom mânca sau îi vom da unei morţi crude, deoarece spaniolii, pentru ca nimeni, pe drumul spre Guyana sau chiar în Guyana să nu poată să vină să vorbească cu noi, convinseseră toate popoarele că suntem mâncători de oameni şi canibali; dar când bieţii bărbaţi şi femei ne-au văzut şi când le-am dat mâncare şi fiecăruia câte ceva sau altceva care era rar sau necunoscut la ei, au început să priceapă înţelepciunea şi scopul spaniolilor, care, după cum ne-au mărturisit, le luau în fiecare zi şi soţiile şi fiicele şi le foloseau pentru a-şi împlini poftele. (…)

N-am văzut niciodată o ţară mai frumoasă, nici privelişti mai pline de viaţă, coline aşa răsărite ici şi colo de-a lungul văilor, râuri şerpuind în deosebite braţe (…) Şi fiecare piatră pe care ne opream s-o luăm promitea fie aur, fie argint prin înfăţişarea ei.

Sir Walter Raleigh, *Jurnal*, 1595

4. Râul Irtaş este tot atât de adânc şi de lat ca Dunărea. Râul acesta nu este cunoscut de geografii vechi sau noi, greci sau latini, deoarece acest râu îşi are izvorul în munţii cei stâncoşi şi curge prin locuri pustii şi de nestrăbătut (…).

Nicolae Milescu Spătarul, *Jurnal de călătorie în China*

1. Pe baza sursei 3, comentaţi reproşul pe care Raleigh îl face spaniolilor care l-au precedat în regiunea Guyanei.

2. Analizaţi valorile băştinaşilor pe care le respectă autorul. Care credeţi că sunt motivele acestei atitudini?

3. Comparaţi modul în care acest călător descrie ţinuturile în care călătoreşte cu descrierea făcută de Spătarul Milescu (sursa 4) regiunilor prin care a trecut. De ce credeţi că Spătarul Milescu regăseşte ţinutul natal în peisajele noi?

Dicţionar… *LA*

Reconquista – termen prin care istoricii desemnează recucerirea de către creştini a teritoriilor pe care arabii le ocupaseră în Spania (secolele VIII-XV); se încheie în 1492, prin recucerirea Granadei.

Scoţie, Terra Nova, Labrador. Între 1577 şi 1580, corsarul englez Francis /\ înnobilat de regina Elizabeta I pentru serviciile sale, pornit în expediţii de cucerire îndreptate împotriva spaniolilor,

realizează o călătorie în jurul Iun 1610, Henry Hudson a explorat golful care îi poartă azi numele. În cău unui drum prin nord-est, englezii au pătruns, spre sfârşitul secolului al XVI în Marea Albă, de unde, pe uscat, au ajuns la Moscova, punând astfel b; unor relaţii comerciale anglo-ruse.

Francezii au încercat să participe şi ei la explorarea şi exploatarea noii Jacques Cartier a cercetat, în 1534 – 1542, ţărmurile Golfului Sfântul Lurei în speranţa găsirii drumului de nord-vest.

Olandezii au căutat drumuri spre nord-est, ajungând, prin Willem Bare între 1594 şi 1597, până la Marea Kara şi Novaia%Zemlia. Cu mijloacele tehi ale epocii, din cauza condiţiilor climaterice din apropierea regiunilor arctice, au reuşit să ajungă în Indii prin nord-est, dar au făcut posibilă explora zonelor din sud. Astfel, în secolul al XVII-lea, prin expediţiile lui Abel Tâşn (1642 – 1643; 1644), olandezii descoperă Noua Olanda, Tasmania, Ne zeelandă. În toate aceste zone, aborigenii au fost deposedaţi de pământu' lor, siliţi să se retragă în regiuni puţin propice modului lor tradiţional de via uneori, aborigenii au primit drepturi similare albilor de-abia în secolul al XX-le

Ruşii realizează, la sfârşitul secolului al XVI-lea, expediţii pe uscat, se Siberia, pe care încep să o cucerească, prin acţiunea cazacilor, conduşii Ermak Timofeevici, şi a negustorilor din familia Stroganov. La mijlocul secolul al XVII-lea, ruşii ajungeau la Oceanul Pacific şi la Oceanul îngheţat de Nord Marea Ohotsk. A fost începutul procesului de rusificare a diverselor triburi e vânători şi culegători care locuiau pe întinderile asiatice, proces accentuat mai mult în anii puterii sovietice.

CĂLĂTORIILE EUROPENE: PRINCIPALELE DIRECŢII (SEC. XV-XVT)

POSESIUNI SPANIOLE

posesiuni! SPANIOLE

Călătoria lui Bartolomeo Díaz (1487 – 1488)

„Prima călătorie a lui Cristofor Columt) (1492 – 1493)

Călătoria lui John Cabot (1494) Călătoria lui Vasco da Gama (1497 – 1498)

Linia de împărţire a lumii între portughezi şi spanioli

(Tratatul de la TordesHIas, 1494)

— Călătoria lui Pedro Cabral

(1500 – 1502)

Călătoria lui Jacques Cartier (1534 – 1536)

Călătoria lui
Fernando Magellan (1519 – 1522)
4 fe* Călătoria lui Francis Drake (1577 – 1580)
— Călătoria lui Willem Barents (1594 – 1597)
I I Zone neexplorate
Popoare ţi spaţii istorice
Capitolul 1

ce între călătoriile organizate de ruşi trebuie plasată şi cea a spătarului Nicolae Jviilescu, trimis la 1675 de către ţarul Alexei Mihailovici spre dina. Observaţiile, pe care Le-a făcut despre natura şi locuitorii din Siberia, Mongolia, China? Consemnate în lucrarea sa *Jurnal de călătorie în China*, s-au dovedit extrem de valoroase pentru lărgirea orizontului geografic *în* secolul al XVII-lea. e Expediţiile europene continuă; în ultima treime a secolului al XVIII-lea.

James Cook reuşeşte, prin mai multe expediţii care l-au dus în jarul lumii, să completeze cunoştinţele acumulate, mai ales în ceea ce priveşte regiunile sudice, dar şi relativ la coastele nord-vestice ale Americii de Nord, Alaska şi

Strâmtoarea Bering.
Î Epoca modernă

Descoperirile geografice din epoca modernă au dus nu doar la lărgirea orizonturilor geografice, ci şi la importante schimbări în mentalităţile oamenilor. Europenii au început să prindă gustul călătoriei, iar întreaga optică asupra acesteia s-a schimbat radical. Dacă în preajma şi la începutul anilor 1700, europenii erau încă foarte ataşaţi de stabilitate, inclusiv la nivelul elitelor, pe parcursul aceluiaşi secol percepţiile spaţiale se modifică radical, Diderot ajungând până în Rusia, iar Voltaire călătorind aproape în întreaga Europă. Călătoria devine o modalitate de cunoaştere ştiinţifică, oferă noi spaţii de instalare a misiunilor religioase, iar în secolul al XIX-lea capătă importante valenţe educative. Un călător francez din prima treime a secolului al XIX-lea considera călătoria «complementul indispensabil al oricărei educaţii cât de cât elevate", pentru că aceasta face realităţile şi evenimentele la care participă direct călătorul. mai uşor de înţeles şi de apreciat decât toate teoriile sofisticate şi dicţionarele lipsite de culoare, răspândite în lume de mile de guri ale tiparului".

În secolul al XIX-lea şi la începutul secolului al XX-lea, expediţiile maritime continuă, dar, în general, ceea ce se urmăreşte acum este

explorarea zonelor din interiorul continentelor descoperite în zorii epocii moderne.

Este iniţiată cercetarea Afrid ILJN care interesele pur ştiinţifice, de cartografiere şi inventariere a florei şi faunei, se îmbinau cu dorinţa convertirii populaţiei locale şi mai ales cu cea de cucerire; colonizare şi exploatare a noilor teritorii. Ilustrativ este exemplul exploratorului scoţian David Livingstone, care, plecat ca medic şi misionar în Africa, organizează mai multe expediţii prin care străbate Africa centrală de la est la vest şi înapoi, descoperă Cascada Victoria şi numeroase cursuri de apă, cercetează lacurile Nyassa şi Tanganyika etc. Henry Stanley, plecat în Africa pe urmele lui Livingstone, despre care nu se mai ştia nimic, cercetează alături de acesta o serie de regiuni, participă apoi la alte expediţii, identificând unul dintre izvoarele Nilului, dar se implică şi în politica regatului belgian de realizare a imperiului colonial african.

Spre sfârşitul secolului, la expediţiile africane participă şi români, precum Dimitrie şi Nicolae Ghica-Comăneşti, care cercetează Peninsula Somalia în 1895 – 1896. George şi Dimitrie Strat, alături de Nicolae Rosetti, fac în 1897 o călătorie în Dahomey şi Gabon.

În aceeaşi perioadă, românii se implică şi în expediţii ştiinţifice organizate în alte regiuni ale lumii.1 inginerul român Iuliu Popper a călătorit în Extremul Orient, prin Siberia, a ajuns în Alaska, Mexic şi Cuba. Cele mai importante dintre expediţiile sale sunt cele dirl tsudul Argentinei, în Ţara de Foc, unde

Emil Racoviţă (*1868 – 1947*), *biolog*, *speolog şi explorator român*

Cronologie

1581: începe expediţia lui Ermak Timofeevici în Siberia

1642 – 1643: prima expediţie a lui Abel Tasman

1675 – 1678: călătoria în China a lui Nicolae Milescu Spătarul

1728: Vitus Bering descoperă strâmtoarea care desparte Asia de America

1768 – 1779: expediţiile lui James Cook

1849 – 1873: David Livingstone explorează Africa, fiind primul european care a traversat acest continent de la vest la est

1886: Iuliu Popper începe expediţia în Ţara de Foc

1897: începe expediţia antarctică belgiană la care a participat şi Emil Racoviţă

1909: Robert Peary atinge Polul Nord

1911: decembrie, Roald Amundsen ajunge la Polul Sud

1912: ianuarie, Robert Scott atinge Polul Sud, corectând estimările lui Amundsen. Pe drumul de întoarcere, toţi membrii expediţiei îşi pierd viaţa

Popoare şi spaţii istorice

Capitolul 1

ILARIE MUREA (1842 – 1904)

S-a născut la Răşinari, lângă Sibiu, într-o familie de oieri veniţi din Ţara Moţilor. După ce a absolvit Facultatea de Medicină din Viena, a plecat în Germania, unde s-a angajat medic pe o navă care făcea cursa Hamburg-Brisbane. Este primul român care a ajuns în Australia (fapt confirmat de un certificat emis la Brisbane, fa 14 august 1865, cu aprecieri asupra comportării sale ca medic în timpul călătoriei).

În anul 1866, se angajează ca medic militar în corpul expediţionar austro-mexican; s-a apropiat de revoluţionarii mexicani conduşi de Benito Huarez. De aceea, i s-a interzis practicarea medicinei. A studiat cu mare interes oamenii, locurile şi natura din Lumea Nouă.

Apoi s-a angajat ca medic în armata olandeză şi a plecat în Indonezia (pe atunci colonie olandeză sub numele de Indiile Olandeze), unde a rămas mai mulţi ani (1870 – 1803). Aici a explorat regiuni puţin cunoscute ale arhipelagului indonezian, precum şi Noua Guinee, adunând materiale etnografice, mineralogice, faunistice, floristice.

Tuns în o «nis mirxu.

Negustori de sclavi (*gravură*, *1826*)

explorează teritoriul acţionând, în acelaşi timp, în favoarea pl băştinaşilor. Spre sfârşitul secolului, naturalistul român Emil Racovftăja la expediţia vasului *Belgica* în Antarctica, prima organizata în scop ştiinţifice şi prima care a iernat la o latitudine atât de sudică (71°31). Rl realizează cercetări complexe asupra florei şi faunei din America de Suc Antarctica, realizând un studiu aprofundat asupra balenelor, pinguinili altor specii din această zonă.

La începutul secolului al XX-lea, sunt atinşi cei doi poli ai Pământul toate că expediţiile au continuat şi chiar şi azi mai există zone unde om cel puţin cel pornit din lumea „civilizată", încă nu a ajuns (unele regiu junglei amazoniene, de exemplu), Terra nu mai are mari secrete. Rămă oamenii să fie în stare să conserve ceea ce au descoperit,

să nu mai dis natura printr-o exploatare iraţională, să nu rişte astfel distrugerea pre civilizaţii.

Contactele cu alte culturi au dus, în cele din urmă, la definirea anti logiei, ştiinţă care îşi propune să studieze diversitatea umană. Pe observaţiilor făcute de antropologi, şi-a făcut loc treptat, în conştiinţa occi taţilor, ideea despre necesitatea conservării diversităţii culturale, despre dre fiecărei culturi la existenţă. „Celălalt" nu mai trebuie „civilizat", redu standardele europene, cum s-a întâmplat adesea în istorie, ci poate şi trei să îşi conserve specificul propriu, în beneficiul întregii umanităţi.

Consecinţele marilor descoperiri geografice

Completarea cunoştinţelor geografice şi ştiinţifice despre lume.

Descoperirea unor noi continente şi a unor teritorii din Lumea Veche pe atunci necunoscute europenilor.

Formarea imperiilor coloniale.

Descoperirea de noi surse de metale preţioase (minele de argint de Potosi, controlul european asupra aurului sudanez), care permit expesiunea economică a Europei.

Schimbul de plante şi animale între Lumea Veche şi Lumea Noi europenii introduc în America o serie de culturi, precum grâul, viţa-de-vi animale, precum calul, vitele mari; aduc de acolo cartoful, porumbi roşiile, fasolea, ardeii, tutunul, curcanul etc; din Asia pătrund pe scai mai largă orezul şi bumbacul, acesta din urmă introdus în colonii.

Unificarea microbiană a lumii: europenii declanşează un genocid în rând i populaţiei autohtone din America şi prin bolile care pentru ei nu mai era mortale, precum gripa şi variola, dar faţă de care cei din Lumea Nouă ni aveau imunitate; se estimează că datorită şocului microbian au dispărut în primele secole, între 70 şi 90% din populaţia indigenă; europenii at adus din America sifilisul.

Noi rute comerciale, care uneau Europa, Africa, America, pe de o parte, şi Europa cu Asia, pe de alta; negoţul cu sclavi negri din Africa reprezintă o componentă importantă a acestui comerţ internaţionali centrul economic al lumii se deplasează din Mediterana şi Marea Nordului în Atlantic, implicând declinul unor foste puteri comerciale, precum oraşele italiene, şi conducând la ridicarea altora, precum Olanda şi Anglia.

Popoare fi spaţii istorice

Capitolul 1
Icif
P ivi ci şi
C >a al e 9 M 1

Creşterea afluxului de metal preţios; are loc aşa-numita „revoluţie a preţurilor" (creştere constantă şi ireversibilă a preţurilor, înregistrată în Europa de la începutul secolului al XVI-lea), care s-a propagat, prin circuitele comerciale din porturile unde intrau metalele preţioase, în întreaga Europă. „Revoluţia preţurilor" contribuie, alaiuri de alţi factori economici şi sociali, la declanşarea crizelor care vor marca trecerea către societatea modernă. Aceste crize de la începutul secolului al XVI-lea sunt legate de importante transformări sociale, soldate cu pauperizarea unor importante mase de oameni şi cu iniţierea, în consecinţă, a unor soluţii de asistare a săracilor, dublate de măsuri coercitive dure la adresa claselor populare (cerşetoria, vagabondajul, refuzul muncii, în general, încep să fie considerate delicte şi să fie pedepsite în consecinţă).

Se pun bazele unificării economice a lumii, în ceea ce Wallerstein şi Braudel au numit „economia univers" a epocii moderne.

Se iniţiază contacte între culturi care nu se cunoşteau sau care aveau noţiuni vagi una despre cealaltă; la nivelul imaginarului, europenii trebuie să redefinească în permanenţă imaginea celuilalt, în care văd uneori barbarul feroce, iar alteori «bunul sălbatic". De partea cealaltă, indigenii văd în europeni cuceritori fără scrupule, care le-au adus sclavia, bolile, exploatarea; foarte puţini văd un aspect pozitiv rezultat din convertirea la creştinism. Cele două imagini, concurente, dar şi complementare, stau şi astăzi la baza multor conflicte şi probleme care trebuie rezolvate.

1. Argumentaţi interesul manifestat de europeni pentru călătorii ţi descoperiri geografice. Pentru a vă susţine părerea, folosiţi şi cunoştinţele de geografie.

psihologie, filosofie, religie.

2. Explicaţi de ce aceste călătorii devin o preocupare după jumătatea secolului al XV-lea şi nu mai devreme.

3. Formulaţi atuurile pe care le aveau Portugalia şi Spania şi care le-au permis să deţină iniţiativa călătoriilor. Credeţi că Ţările Române puteau susţine astfel de proiecte?

4. Pe o hartă a lumii, marcaţi «ţintele" călătoriilor din secolele

XVI-XVIII. Comparaţi imaginea obţinută cu o hartă a imperiilor coloniale din secolul al XIX-lea. Cum explicaţi faptul că Portugalia şi Spania nu şi-au menţinut imperiile coloniale?

5. Pe baza consecinţelor marilor călătorii, evaluaţi importanţa schimburilor de bunuri şi valori dintre regiunile descoperite şi europeni. Comparaţi părerea voastră cu cea formulată de sursa 2.

6. Sunteţi de acord cu afirmaţia „la nivelul imaginarului, europenii trebuie să redefinească în permanenţă imaginea celuilalt, în care văd uneori barbarul feroce, iar alteori «bunul sălbatic». De partea cealaltă, indigenii văd în europeni cuceritori fără scrupule, care le-au adus sclavia, bolile, exploatarea; foarte puţini văd un aspect pozitiv rezultat din convertirea la creştinism. Cele două imagini, concurente, dar şi complementare, stau şi astăzi la baza multor conflicte şi probleme care trebuie rezolvate”? Formulaţi răspunsul folosind cunoştinţele despre istoria secolelor XIX-XX.

Antoine Augustin Parmenti & r (1737 – 1813), agronom şi farmacist, a generalizat cultura cartofului în Franţa

5. Va trebui să dorim ca şi cultura şi consumul cartofului (…), să nu se mai lase aşteptate şi să devină o obişnuinţă. Cartoful este unul din produsele cele mai avantajoase şi mai uşor de cultivat, un aliment dintre cele mai sănătoase şi hrănitoare şi care poate duce mari beneficii chiar şi în condiţiile scumpetei cerealelor. (…)

Abatele Terray, *Cultivarea cartofului*, 1773

6. Porumbul este poate cea mai importantă plantă care ar putea fi introdusă în cultura agricolă într-o ţară al cărei climat îl avantajează. Recolta sa este mult mai sigură decât producţia de grâu, iar cultivarea porumbului în ceea ce priveşte hrana populaţiei este cu atât mai importantă cu cât necesitatea consumului populaţiei unei ţări variază mult în funcţie de cultivarea sau nu a acestei culturi…

Arthur Young, *Călătorii în Franţa*, 1787 – 1789

1. De ce credeţi că a fost necesar mult timp pentru ca europenii să accepte şi să folosească noile plante?

2. Cunoaşteţi alte bunuri (produse sau idei) provenite din alte regiuni şi faţă de care europenii sau românii au fost, la început, foarte reţinuţi? Cum explicaţi această atitudine?

Popoare şi spaţii istorice

STUDIU DE CAZ

Biserica episcopală de la Curtea de Argeş (secolul al XVI-lea)

Dicţionar

Clasicism – curent artistic şi literar apărut în Franţa în secolului al XVII-lea; era imitată arta Antichităţii greco-romane, considerată model de frumuseţe şi armonie; ideal estetic şi de societate al veacului al XVII-lea francez şi european, definit prin respectul regulii, măsurii şi al principiilor. *Conştiinţă europeană* – conştiinţa apartenenţei la cultura şi la civilizaţia Europei. *Cosmopolitism* – doctrină, opinie specifică secolului al XVIII-lea, care trimite la ideea de acceptare a diversităţii. *Eumpocentrism* – doctrină care pune în miezul preocupărilor de orice natură cultura şi civilizaţia Europei. *Iluminism* – concepţie culturală şi politică din veacul al XVIII-lea, caracterizată prin respingerea autorităţii şi fanatismului în numele acceptării diversităţii, progresului şi raţiunii.

Romantism – mişcare artistică şi literară care a apărut în Europa secolului al XIX-lea, caracterizată prin respingerea raţionalismului epocii Luminilor şi a clasicismului.

Călători străini despre civilizaţia spaţiul românesc în Evul Medii şi la începuturile epocii moderni

Despre călătorie şi călători

Gustul pentru călătorie a fost stimulat deopotrivă de Renaştere şi de i descoperiri geografice. Pe atunci, călătorii voiau să exploreze noi spaţii's regăsească antichităţi demult dispărute. Relatările lor, ca şi întreaga literaţi s-a dezvoltat în jurul acestora, căci exotismul noilor lumi invita şi la călători ginare ori la explorarea unor ţinuturi utopice, au determinat în timp contu unei adevărate conştiinţe europene. Veacul al XVII-lea însă nu a fost un călătoriilor, ci, dimpotrivă, al imobilismului, cărturarii europeni fiind mai deg interesaţi să consolideze identitatea culturală a bătrânului continent. Dar acel conştiinţă europocentristă nu a stăruit decât până către sfârşitul secolul XVII-lea şi începutul celui următor, când reapărea interesul pentru călătorii călătorie care lărgea perspectiva şi care, mai ales, relativiza ceea ce părea p atunci o evidenţă: Europa nu era singura, unica expresie culturală veritabili avea alternative. Aşadar, nu mai erau explorate lumi necunoscute sau utop ci mai degrabă diferenţele ori particularităţile celor cunoscute. Era vorba d călătorie de informare în profunzime, căci filosofii iluminişti se străduiau găsească modele, sugestii pentru explicarea societăţii timpului lor. Mai tân călătoria romantică de la sfârşitul veacului al XVIII-lea şi din prima partea a

următor dobândea o nouă caracteristică. Relatările sau literatura peregrini din epocă, atente la diferenţele şi particularităţile deja remarcate de iluminisn european, se ataşau sentimental de anumite civilizaţii, culturi, locuri sau oame

Aşadar, călătoria putea fi una de explorare a noilor spaţii sau civilizaţii, documentare atentă a lumii mai puţin cunoscute, de apropiere afectivă i locurile uitate şi redescoperite. Călătoria putea fi şi una imaginară sau imaţnată, strict literară. Aici lumea şi lumile puteau fi infinite, căci nu trebuie bătute drumurile mereu pândite de primejdii, ci numai lăsat gândul să zboar prin universuri utopice, inexistente, formal stabilite fie dincolo de oceam alături de băştinaşii din America, fie dincolo de spaţii, alături de extratereştri.

1. În linii mari, relatările călătorilor străini credem că parcurg patru faze. În prima, umaniştii descoperă romanitatea românilor. (...) în a doua fază, din secolu al XVII-lea mai ales (...), sunt văzute de îndată obiceiurile, care au un caracter solemn sau sunt marcate de prestigiul tradiţiei. (...) în a treia fază (...), cei care străbat teritoriul român în acest răstimp sunt intelectuali care împărtăşesc idealuri ale secolului Luminilor, acelea care întrevedeau o umanitate eliberată de asuprire şi ignoranţă. (...) Generaţia următoare de călători şi cărturari străini va pleda, în general, cauza română, întrucât va identifica, pe lângă prestigiul tradiţiei, capacităţi ce îndreptăţesc întregul popor la o viaţă demnă.

Alexandru Duţu, *Modele*, *imagini*, *privelişti*

Popoare ţi spaţii istorice

STUDIU DE CAZ

Î< Cine erau călătorii? O specie aparte de oameni, iscoditori, neobosiţi, temeaţi. Erau cărturari care călătoreau pentru simplul motiv că voiau să înţeleagă n-ai bine lumea, exploratori de vocaţie, diplomaţi, militari sau prelaţi în misiune, xilaţi ori fugari, jurnalişti interesaţi de tot felul de exotisme, suferinzi reali sau nehipuiţi sperând că-şi vor găsi leacul, tineri la studii ori în căutarea unei cariere; au pur şi simplu a aventurii. Tuturor le datorăm admirabile impresii de călătorie, storii şi jurnale obiective sau subiective, memorabile pagini de literatură, rapoarte zonsistente diplomatice, militare ori ştiinţifice, care ne ajută astăzi să înţelegem lr, mai bine mentalităţile cu care porneau la drum şi prejudecăţile afişate în tim

1 spul peregrinărilor prin lumile descoperite, explorate,

imaginate.

I a na re Călători străini în Principatele Române

„Călătorii care băteau drumurile Orientului sau pe cele ale bătrânului conti-bl…

— T nent european au inclus în itinerarele lor şi Principatele Române. Primii au apărut pe la sfârşitul veacului al XIV-lea, dar cele mai multe date le avem de q prin secolul al XVI-lea. Atunci, umaniştii descopereau în Moldova, Transilvania

, 1 şi Ţara Românească un neam care se trăgea din vechii colonişti ai Romei impe*q*nale din Dacia. Latinitatea limbii românilor, aşa cum o sesizau călătorii europeni *a* prin ţinuturile carpatice sau de la Dunărea de Jos, era în fapt o expresie a

O redescoperirii unei Antichităţi glorioase. Întâlnim astfel de idei, pe lângă cele a referitoare la pământul românesc, la cultura, la moravurile, la practicile socio-i, politice ale autohtonilor, în lucrarea *De situ Transilvaniae*, *Moldaviae et* II *Transalpinae* (1549), pe care o datorăm umanistului şi diplomatului din Dalmaţia, r Anton Veranesics, primat al Ungariei, sau în memorialul aventurilor şi călători

1 ilor întreprinse de genovezul Franco Sivori alături de domnitorul Petru Cercel.

În veacul al XVII-lea, călătorii au accentuat ideea latinităţii limbii române şi a originii comune romane a moldovenilor, transilvănenilor şi valahilor. Au făcut-o pe rând, în rapoartele lor de misiune, prelaţii catolici Nicolo Barsi, Marco Bandinus sau pastorul german Conrad Jacob Hildebrandt, precum şi călătorii din Insulele Britanice, literatul William Lithgow (*The Totali Discourse of the Rare Adventures*… 1632) ori naturalistul Edward Brown (*A Brief Account of Some Travels* în *Hungaria*, *Senzia*, *Bulgaria*… 1673).

Veacul al XVIII-lea a reprezentat un moment aparte în istoria călătoriilor prin Principatele Române. Era epoca în care peregrinii secolului Luminilor nu căutau numai excentrice antichităţi şi moravuri, ci se străduiau să înţeleagă şi să-şi explice diferenţele, particularităţile locale, pornind de la modul specific ai românilor de a se defini pe ei înşişi. Iar jurnalele şi relatările lor de călătorie erau pline de astfel de detalii. Astfel, un gânditor politic de marcă, Jeremy Bentham, în trecere prin Ţara Românească pe la 1786, era impresionat de faptul că găsea la Bucureşti un teatru italian şi câţiva discipoli ai lui Helvetius. Alţi englezi, precum doctorul James Dallaway şi profesorul de botanică de

la Oxford, John Sibthorp, care străbăteau Transilvania şi Valahia prin 1794, sesizau în viaţa românilor, fie în momentele solemne, fie în cele cotidiene, mentalităţi ce duceau cu gândul la străvechea civilizaţie romană.

Boier din Ţara Românească (*gravură din secolul al XVIII-lea*)

2. Înfăţişarea românilor

Felul îmbrăcăminţii bărbaţilor este frumos şi impunător, cu haina lungă întocmai ca a polonilor, ungurilor şi turcilor, totuşi mai aleasă. Pe cap poartă nişte pălării *alia schiavona*, cum de altfel poartă şi polonii şi ungurii. Călăresc foarte bine pe cai frumoşi, turceşti şi arăbeşti, căci cei din ţară sunt buni mai degrabă pentru război, pentru trăsură şi pentru căruţe, decât pentru a fi întrebuinţaţi la oraş. Bărbaţii sunt de statură falnică, mai curând decât altfel şi poartă bărbi lungi. Femeile se îmbracă aproape toate după moda turcească, cu rochii lungi, fuste, iar pe cap poartă nişte năframe de bumbac foarte albe, încât par a fi turbane turceşti, care le stau foarte bine; sunt femei cu pielea albă, frumoasă şi fermecătoare la vorbă.

Franco Sivori, *Memorial de călătorie*

Popoare ţi spaţii istorica

STUDIU DE CAZ

m

Mănăstirea Radu Vodă din Bucureşti (*secolul al XVIII-lea*, *acuarelă de Preziosi*)

3. Orient şi Occident

Bucureştiul este un oraş important, cu aproape 90.000 de locuitori; este, în general, un oraş ai luxului şi al plăcerilor! Numele sau vine de la cuvântul românesc „bucurie". Ca şi Napoli, tot un oraş al voluptăţii, Bucureştiul este aşezat în preajma unor vulcani; cutremurele de pământ din ultimii ani i-au făcut pe locuitorii săi să-şi construiască doar case cu un singur etaj; astfel populaţia este răspândită pe un spaţiu foarte mare. Prin cartiere (mahalale) nu sunt puţine familiile, chiar şi cele modeste, care ocupă singure câte o casă. Fiecare are grădina proprie şi (…), chiar fără să părăsim oraşul, putem găsi înăuntrul zidurilor una dintre cele mai pitoreşti şi agreabile promenade ce se poate face în Europa.

Bucureştiul aminteşte foarte mult de Madrid şi această afinitate între cele două capitale se explică prin aceea că trecerea turcilor, în primul caz, respectiv a arabilor, în cel de-al doilea, a lăsat la fiecare pas

un număr de obiceiuri, costume, chiar monumente orientale.

Hippolyte Despre z, citat în *Album*

Moldo-Valaque, ou guide politique et pittoresque a travers Ies Principautes du Danube, Paris, 1848

În fine, în perioada romantică, o bună parte dintre occidentalii ce prin Principate descriau atent marile momente ale istoriei românilor, latinitatea şi continuitatea culturală a autohtonilor, insistând asupra \\ tivelor economice şi politice pe care le aveau aceste ţări din Europa Or Nu lipseau nici notaţiile de pitoresc sau de exotic atât ale peisajului, ci obiceiurilor culturale, politice şi sociale ale românilor. Aşa făcea cârtu publicistul francez Saint-Mare Girardin, ce străbătea în 1836 Ţara Roma şi-şi făcea cunoscute impresiile sale de călătorie în *Journal des Debats*, se sulul Étienne-Adolphe Billecocq care, împreună cu artiştii Charles Dous: Michel Bouquet, publicau la Paris un frumos *Album moldo-valah* în 184

Principatele Române au început să fie numite, atât de străini, cât şi de toni, „Belgia Orientului", aluzie la statutul de neutralitate internation care-l doreau oamenii politici de la Bucureşti şi laşi pentru noul stal târziu, acest stereotip va fi asociat şi României. El amintea de in «constituţional belgian, preluat în parte de elita politică românească la 18 acelaşi timp, se referea la perspectivele economice care se desch României în a doua parte a veacului al XIX-lea, sugerând că tânărul stat Dunărea de Jos ar putea cunoaşte, din acest unghi de vedere, destinul B de la mijlocul veacului, care şi-a fructificat magistral astfel de oportunităţi. idei care se regăsesc în relatările călătorului francez Leon Hugonnet (*Six en Roumanie*, 1875) sau ale cărturarului belgian mile de Laveleye *Roumanie*. *Souvenirs de voyage*, 1886).

4. Firea românilor

Muntenii sunt prin firea lor oameni nestatornici, îndrăgind norocul, şi degrabă se lasă pe tânjală fără a se îngriji să deprindă un meşteşug sau să fi tice vreo artă. Populaţia mijlocie şi ţăranii se îndeletnicesc cu munca câmpului, boierii cu slujba la curte, cu călăritul, cu întreceri ostăşeşti şi cu vânătoarea.

Muntenii obişnuiesc mult să facă mese mari, cu multă mâncare şi băutură şi banchetele lor e multă muzică după obiceiul lor, mai curând barbară decât e minten. Mâncările lor sunt alese şi bine gătite; cu toate acestea principele obişni să mănânce totdeauna feluri gătite italieneşte şi ţinea în acest scop servitori îi icni şi francezi foarte

iscusiţi.

Muntenii sunt foarte atenţi la lucruri mărunte; cred în visuri şi în prevestiri; i se îngrijesc prea mult de conştiinţa lor, deoarece trăiesc mai mult după legea şi decât după religie. Şi ca oameni lipsiţi de ştiinţă de carte şi că n-au cine să-i înveţe cum trebuie să trăiască creştineşte, ei nu socot drept pac multe lucruri grave sau se prefac şi consideră că nu le ştiu. În schimb, sunt foan grijulii cu posturile mici şi mari, astfel că s-ar lăsa mai bine să moară decât's calce o zi de post, chiar dacă ar fi siliţi la acest lucru şi de foame, şi de be necruţătoare.

Franco Sivori, *Memorial de călători*

STUOI

CAZ

ce ranco Sivori ºC jpf Franco Sivori a trăit în a doua parte a veacului al XVI-lea. Era fiul lui ţaenedetto, un negustor din Genova. Tânărul Sivori lua drumul Messinei în anii: 570 pentru a se iniţia în tainele negoţului, iar după 1581 îl aflăm alături de jiitorul domn al Ţării Româneşti, Petru Cercel, în drum spre Constantinopol.

amilia lui Sivori chiar l-a creditat pe Petru, care a obţinut tronul valah în 1583. *r*) după numai doi ani, Petru Cercel era nevoit să părăsească Valahia, dar în acest

— Ăştimp, genovezul rătăcitor a avut răgazul să cunoască ţara stăpânului său. Au irmat apoi ani lungi de exil, care l-au dus pe Petru, dar şi pe însoţitorul său, ranco, la Viena, la Roma, la Veneţia. În 1589, cei doi se despart, Petru Cercel °îndreptându-se din nou spre Constantinopol.

I-Prin 1588, Franco Sivori a început să redacteze un memorial în care consemna sârguincios aventurile şi călătoriile sale alături de Petru Cercel. Iniţial, textul % fost destinat unor eventuali sprijinitori ai principelui valah pribeag. Ulterior, după moartea lui Petru (1590), memorialul a fost amplificat şi probabil trebuia încredinţat tiparului. Însă nu a avut nici această soartă. De-abia în veacul al IXX-lea, mulţumită străduaniei unor reputaţi istorici români, paginile scrise de târanco Sivori au ieşit din Arhivele Vaticanului şi au fost aduse sub ochii noştri. n

„Albumul moldo-valah în august-septembrie 1848, apărea în jurnalul „L'lllustration" un însemnat grupaj referitor la Principatele Române. Ne referim la *Albumul moldo-valah*, al cărui text, redactat în 1847 de diplomatul francez Étienne-Adolphe Billecocq, era însoţit de

numeroase ilustraţii ce purtau amprenta artiştilor Michel Bouquet şi Charles Doussault.

Dar cine erau protagoniştii acestui moment? Étienne-Adolphe Billecocq era un diplomat cu experienţă, care condusese misiuni diplomatice în Suedia şi Imperiul Otoman, fiind numit apoi consul general la Bucureşti în 1839. Michel Bouquet se remarcase de-a lungul timpului ca un specialist al picturii pe porţelan. În 1843, el publica la Paris o colecţie de gravuri intitulată *Vues et costumes pittoresques de la Valachie*, realizate pe parcursul călătoriei sale în Principatele Române în 1840. Charles Doussault zăbovise şi el ceva vreme în Ţara Românească şi Moldova, însoţindu-l pe prinţul Albert al Prusiei în vizita sa prin Principate (1843).

Diplomatul francez credea că Rusia („Noul Goliat", cum o numea în text) practician fals protectorat asupra Moldovei şi Ţării Româneşti, el fiind convins că acestea vor sfârşi prin a fi anexate, aşa cum se întâmplase şi cu Polonia. De aceea, sugera puterilor occidentale să reflecteze serios la situaţia politică a Principatelor Române, care reprezentau, cel puţin în opinia sa, cheia echilibrului european şi una dintre condiţiile de bază ale menţinerii integrităţii Imperiului Otoman. Pentru a justifica această reflecţie, diplomatul francez contura o imagine a românilor ce avea trei dimensiuni. Întâi era vorba de tradiţia istorică, legendară, care trimitea la originea latină a românilor, la momentele eroice ale Evului de Mijloc, apoi de specificitatea ortodoxă a spiritualităţii autohtone şi, în fine, de profilul civilizaţiei Principatelor din acele vremuri, marcat de amestecul cultural dintre Orient şi Occident.

Uliţă din Bucureşti în 1841 (*desen de Charles Doussault*)

Exerciţii

1. Analizaţi comparativ cauzele şi consecinţele călătoriilor din secolul al XVI-lea în spaţiul extraeuropean şi în cel românesc. Explicaţi asemănările şi deosebirile constatate.

2. împreună cu un coleg, comentaţi caracteristicile călătoriilor din secolul al XVIII-lea în spaţiul extraeuropean şi în cel românesc.

3. Cine sunt „călătorii"? Scrieţi „portretul robot" al unui călător din secolul al XVII-lea. Verificaţi dacă acest portret i se potriveşte lui Franco Sivori.

4. Ce valori apreciază la români Franco Sivori? Ce defecte constată? Credeţi că aceste aprecieri sunt influenţate de faptul că

textul era destinat unor eventuali sprijinitori ai principelui Petru Cercel? Pentru a vă formula răspunsurile, folosiţi şi sursele 2 şi 4.

5. Analizaţi critic relatările călătorilor străini în Ţările Române. Aveţi în vedere şi următoarele aspecte: pentru ce sau pentru cine a călătorit, pentru ce sau pentru cine a scris, la cât timp de la încheierea călătoriei a scris, dacă doar relatează sau/şi interpretează cele văzute.

opoare şi spaţii tsconce

Capitolul 1

*>

Nicolae Milescu Spătarul (*1636 – 1708*), *mare erudit numit de contemporanii săi*

„*Moldoveanul filosof*".

1. Oraşul Beijing are în partea de miazăzi două ziduri de o construcţie puternică şi se povesteşte că pe aceste ziduri pot alerga fără nicio piedică 12 călăreţi, atât sunt de late, căci între ziduri au turnat pământ de l-au bătătorit (...)

Noaptea, în oraşul Beijing veghează străji pe ziduri şi pe uliţe, iar ziua străjuiesc în faţa porţilor eunuci, care adună taxele de la toţi aceia care intră în oraş, însă de la străini nu iau nimic. (...)

În oraşul Beijing puţine sunt uliţele care să nu fi fost aşternute cu piatră, iar pe uliţe se află săpate fântâni şi de amândouă părţile sunt săpate şanţuri mari îndreptate spre râuri şi lacuri. Şi când plouă, prin aceste şanţuri se scurge apa de pe uliţe şi ulicioare, iar din curţi apa de ploaie se scurge în uliţe tot prin nişte tuburi.

Niculae Milescu Spătarul, *Jurnal de călătorie h China*

Călători români acasă şi în lum

Marile descoperiri geografice şi internaţionalizarea (la nivelul! evident) a schimburilor economice şi a relaţiilor politice şi diplom; contribuit la modificarea percepţiilor asupra unui tip anume de di spaţială, călătoria. Omul medieval, chiar atunci când era obli călătorească, imagina structuri de sociabilitate care să le înlocuiască similare din comunitatea stabilă, de care era obligat pentru o vremi despartă (caravanele de negustori, pelerinajele, companiile de tineri care se deplasau în cadrul formării lor profesionale între diferite cer producţie etc). Străinii, prin extensie călătorii, aveau dreptul de a se buc ospitalitatea celor pe care îi întâlneau în drumul lor, dar cel mai adese priviţi cu teamă şi neîncredere. Începând de prin secolul al XVIII-lea, pe asupra călătoriei se modifică. Oamenii străbat distanţe

mult mai semnrl decât în secolele anterioare şi nu doar pentru a face comerţ sau pentru duce la război. Încep să se contureze călătoria ştiinţifică, cea educativ-irtivă, de studii, de plăcere (ca modalitate de petrecere a timpului liber) se simplă curiozitate.

Chiar dacă aceste evoluţii sunt mai puţin semnificative în spaţiul n românii nu se situează în afara curentului general european. Ei călătores puţin nu numai pentru că aparţin unui tip de civilizaţie rurală şi tradiţie mult mai ataşată de stabilitate şi imobilism, ci şi din raţiuni politice, p acestui spaţiu. Dominaţia otomană a limitat semnificativ posibilităţii mişcare ale boierimii autohtone dincolo de graniţele ţării. Călători şi liter; de călătorie au existat însă şi în Ţările Române.

Nicolae Milescu Spătarul

Şirul lor este inaugurat de călătoriile învăţatului moldovean Nicolae Mili Spătarul, la sfârşitul secolului al XVII-lea. *Jurnal de călătorie în Chin Descrierea Chinei* sunt rezultatul observaţiilor făcute de Nicolae Milescu parcursul călătoriei sale în China, între anii 1675 şi 1678. Acesta conduce solie a ţarului Rusiei, a cărei misiune era legată de sondarea posibilităţilor stabilire de contacte comerciale, mai cu seamă, dar nu numai, între Ruşi, China. Boierul moldovean fusese însărcinat însă şi cu observarea şi descrie atentă a teritoriilor prin care urma să treacă şi a populaţiilor cu care avea intre în contact. Atât lucrările, cât şi autorul lor au fost cunoscuţi şi apreciaţi Europa, nu doar la vremea respectivă, ci şi mult timp după aceea. Nicol Milescu face figură de erudit al vremii sale. Mare boier moldovean, el îşi faci studiile la Iaşi, la Constantinopol şi posibil la Padova. Cunoştea greaca veche modernă, slavona, turca, arabă şi latina. Călătoria în China nu este singura experienţă de acest gen, dar este cu siguranţă cea mai spectaculoasă. Nicol. Milescu Spătarul a călătorit în Europa şi în Rusia, fie datorită diverselor însi cinări diplomatice pe care Le-a primit, fie urmând în exil pe domnul care conferise dregătoria de mare spătar.

Popoare şi spaţii istorice

Capitolul 1

Zălători în secolele XVII-XVIH

În Ţara Românească, sfârşitul secolului al XVII-lea şi începutul secolului al; VIII-lea au fost marcate de personalitatea lui Constantin Cantacuzino Stolnicul. colit la Târgovişte, Constantinopol, Padova, Constantin Cantacuzino cunoştea pOlavona, greaca şi latina. El a

ocupat mai multe dregătorii, între care pe cea de e ceretar al cancelariei externe a lui Constantin Brâncoveanu, participând activ aşa viaţa şi la intrigile politice muntene, de unde i se va trage şi sfârşitul, la şi ţ prietenul său moldovean Nicolae Milescu, a făcut călătorii de studii, a îndeplinit Cfnisiuni oficiale sau a fost obligat, în câteva rânduri, să ia calea exilului, între 11665 şi 1670 întreprinde marea călătorie spre Orientul Mijlociu, continuată cu, ni: arile din sudul, apusul şi centrul Europei, în urma căreia ne lasă întâiul jurnal a de călătorie redactat de un cărturar român direct în limba maternă (include şi a perioada studiilor la Padova). Din lungile drumuri pe care s-a preumblat, aduce? n ţară numeroase cărţi, care, împreună cu cele de acasă, vor alcătui celebra „bibliotecă a stolnicului de la Mărgineni. În afara jurnalului de călătorie, a scris o *Istorie a Ţării Româneşti* şi a alcătuit o *Schiţă geografică a preaînălţatei ţări a* „Un*grovlahiei,* în fapt prima hartă a Ţării Româneşti, tipărită la Padova în 1700. r Dimitrie Cantemir, la rândul său, este cunoscut pentru importante lucrări cartografice asupra Munţilor Caucaz (însoţind expediţia ţarului Petru I împotriva Persiei, în 1722) şi a oraşului Constantinopol.

În timpul domniilor fanariote, din raţiuni de securitate politică şi militară, otomanii au limitat drastic libertatea de mişcare a românilor. În plus, secolul ai

XVIII-lea fanariot a fost o epocă zbuciumată şi traumatizantă, în care deplasările oamenilor sunt mai mult pribegiri şi băjeniri din faţa armatelor sub

diferite steaguri şi prea puţin călătorii în adevăratul înţeles al cuvântului. Din

ultima parte a secolului al XVIII-lea datează un jurnal anonim de călătorie.

Călătoria agricolă a boierului român Romani prin diferite părţi ale Europei, publicată între 1775 şi 1780, într-o traducere germană la Nürnberg. Cu studii la Istanbul şi probabil în câteva oraşe europene, boierul oltean autor al jurnalului a călătorit iniţial, din raţiuni economice, în Polonia şi în statele

L germane, iar apoi ca pribeag, după ce fusese prizonier la turci, în Anglia, Italia, Spania, Portugalia, Olanda şi oraşele germane. Nu este un călător din stirpea

erudiţilor săi înaintaşi, dar priveşte cu atenţie domeniile care îl interesează.

agricultura şi meteorologia, îşi descrie propriile aventuri (pe mare mai ales) şi e capabil să vadă partea de agrement a călătoriei, să admire ceea ce este frumos şi să se întristeze în faţa a ceea ce este urât.

GREGORIU STEFĂNESCU (1836 – 1911)

Specialist în geologie şi mineralogie, Gregoriu Stefănescu a participat, ca reprezentant al României, la numeroase congrese geologice internaţionale, care i-au oferit ocazia de a călători. Dintre numeroasele sale conferinţe, două, ţinute în 1892, au fost despre Niagara şi despre râul Potomac. Acestea sunt rezultatul cercetărilor pe care Le-a întreprins savantul român cu prilejul Congresului geologic internaţional din SUA. Crezul savantului este exprimat în următoarele cuvinte: „În ştiinţă, mai cu seamă, numai datoria sau remunerarea nu sunt îndestulătoare, trebuie pasiunea lucrului, fără pasiune şi fără dragoste nu se face mare lucru".

BAZILASSAN (1860 – 1918)

Comerciant şi inginer, a întreprins, în 1896, un periplu în regiunile polare nordice şi, în 1898, o foarte ambiţioasă călătorie în jurul Pământului, prima de o asemenea anvergură întreprinsă de un român. Cele două conferinţe ale sale, „Călătorie în regiunile polare nordice" (1897) şi „Călătorie împrejurul Pământului" (1899), s-au bucurat de un foarte mare succes, fiind apreciate de însuşi regele Carol I.

Ţara Românească în 1700
(hartă întocmită de
Constantin Cantacuzino)

NICOLAE GHICA-COMĂNEŞTI (1875 – 1921)

Descendent al familiei Ghiculeştilor, pasionat de aventura vânătorii, a întreprins o expediţie în Africa (22 octombrie 1895 – 22 februarie 1896), aducând cu sine, în afară de minunate trofee de vânătoare, o serie de informaţii ştiinţifice şi de precizări cartografice.

Popoare fi spaţii istorice
Capitolul 1
«*secolul al XIX-lea, calea ferată aduce libertatea de mişcare*
(*gravură de epocă*)

IULIU POPPER (1857 – 1893)

Absolvent al Şcolii Politehnice din Paris, Iuliu Popper a călătorit în Extremul Orient; nu i-au rămas străine Siberia, Alaska şi, „stabilit" în America de Sud, a devenit conducătorul unei expediţii argentiniene în

Ţara de Foc. Şi-a sintetizat concluziile într-o broşură apărută la Buenos Aires: Ţara de Foc, viaţa în extremitatea australă a lumii locuite. A fost membru al Societăţii Geografice Argentiniene şi membru corespondent al Societăţii Geografice Române.

Iuliu Popper a dat unor râuri din Ţara de Foc nume româneşti: Rio Rosetti, Rio Ureche, Rio Lahovary; de asemenea, promontoriul sudic al estuarului Río Grande a fost numit Tara Popper şi unei câmpii i-a dat numele de Punta Sinaia.

Un nou model social

Odată cu revenirea la domniile pământene şi cu instalarea tril climatului de efervescenţă novatoare, care va caracteriza întreg se XIX-lea, călătoria se înscrie în noi paradigme. Călătoria şi tipul de docil al cărui pretext se constituie, jurnalul de călătorie, capătă valenţe ce vehiculând şi propunând un nou model social.

Constantin (Dlhicu) Golescu este autorul unui astfel de tip de *însemnare a călătoriei mele* (...) *făcută în anul 1824, 182% 1826*. Boier cu studii la Academia Grecească din Bucureşti;* ocupat mai multe drj importante şi a avut preocupări filantropice (legate de şcoală, mai culturale semnificative. Călătoriile sale nu au la origine ideea de agren sunt dictate fie de funcţiile pe care le-a îndeplinit, fie de obligaţii fami străbătut Transilvania, Banatul, Ungaria, Austria, Italia, Elveţia şi pai teritoriile germane. *Însemnare a călătoriei mele* este o scriere care râs multor exigenţe literare, cu o structură stilistică în mod voit complicate construită şi redactată ulterior pe baza notelor de voiaj ale autorului, considerată chiar o „mică utopie" expusă sub forma unei călătorii într-un real, „dar din care se reţin numai elementele necesare formării unui i utopic: societatea civilizată şi activă al cărei exemplu Golescu îl pre compatrioţilor săi".

Către jumătatea secolului al XIX-lea, apetitul oamenilor pentru căi. creşte semnificativ. Moda deplasărilor mai mari sau mai mici, în funcţi posibilităţile materiale ale celor implicaţi, se răspândeşte în straturi mul largi ale societăţii, iar motivaţiile se diversifică pe măsura „democraţii constante a acestor practici. Ion Codru-Drăguşanu, originar dintr-o fa, ţărănească făgărăşeană şi călător împătimit din prima jumătate a secolu XIX-lea, mărturisea într-una dintre *Epistolele* sale: „nu putui rezista setei d «experienţe (...) părăsii Bucureştii cu tânărul prinţ G.G., care vrea să-mi a parizieni şi franci la ei acasă". Călătoriile i-au fost ocazionate în general slujbele pe care Le-a

îndeplinit, dar prilejul lor a fost întotdeauna căutat şi e cu ardoare. Ion Codru-Drăguşanu este călător din curiozitate, „plecam şi rotundul lumii", cum singur mărturiseşte, din dorinţa de „a cunoaşte lui mare" şi de „a istorisi la întoarcere multe". Cam în aceeaşi perioadă, per George Sion, „dintre plăcerile cele mai dulci care le gustă muritorii, omori călătoria sunt cele dintâi: cea dintâi gâdilă inima, cealaltă gâdilă sufletul".

La jumătatea secolului al XIX-lea, călătoria înseamnă libertate, în prin rând de mişcare, dar şi spirituală, imaginaţie, chiar. Pentru Vasile Alecsani „Adevăratul călător e acela care, când se porneşte la drum, îşi propune meargă unde îl duce fantezia lui, astăzi spre răsărit, mână spre apus, astăzi mare, mână pe uscat". Pasiunea deplasărilor intrase în cotidian: „provincia merge la Strungă, la SlănicLJ, ieşeanul se hurducă în dilijans pe la Ems ori Bad (...)" (Dimitrie Ralet). Relatările de călătorie din această perioadă sunt, în martor majoritate, texte literare, fără ca descrierile să îşi piardă însă autenticităţi şi veridicitatea. Acestea reprezintă observări complete şi pertinente a geografiei, structurilor sociale şi politice, trecutului istoric, potenţialul economic al locurilor descrise. Între călătorii români de la jumătatea secoluli al XIX-lea se numără Vasile Alecsandri, Grigore Alexandrescu, Gheorgh

Popoare şi spaţii istorice

Capitolul 1

achi, George Bariţiu, Nicolae Bălcescu, Dimitrie Bolintineanu, Timotei Cipariu, Eliade Rădulescu, Ion Ghica, August Treboniu Laurian, Costache Negruzzi, atâtiitrie Ralet, Alecu Russo.

lui., e tpaţiile extraeuropene

La sfârşitul secolului al XIX-lea, rbmânii încep să călătorească în spaţii traeuropene. Unele dintre aceste călătorii stau sub specia turismului de diferitecturi, altele se înscriu mai curând în categoria explorărilor ştiinţifice de diverse

un (geografice, geologice, speologice, naturaliste etc). Dintre călătorii tploratori ai acestei perioade îi putem aminti pe Iuliu Popper (Ţara de Foc şi-s jtagonia), Dimitrie şi Nicolae Ghica-Comăneşti, tată şi fiu (Somalia), Bazil

1 ssan (Oceanul îngheţat şi regiunile arctice), Sever Pleniceanu (fluviul Congo), e în L. latina (Africa australă). Lor li se adaugă oamenii de ştiinţă ai acestei crioade, dintre care cei mai cunoscuţi sunt

Gregoriu Ştefănescu, geolog, inăineralog, profesor universitar şi membru al Academiei Române, şi Emil Racoviţă.

„Aturalist şi biospeolog, participant la prima expediţie antarctică organizată la sfârşitul secolului al XIX-lea de Societatea Belgiană de Geografie.

aţi

d (J* O*» $, ffijţ

mi

2. Însemnare a călători ce am făcut eu, Constantin Golescu, cuprinzătoare r de câte oraşe am văzut şi într-însele orice vrednic de însemnare, cum şi prin sate H.sau pre drumuri orice deosebit lucru am văzut.

Aşijderea şi deosebirea neamurilor şi a semănăturilor, cum şi apele, şi poştele, şi orice obicei şi faptă bună am văzut, spre folosul naţiii mele am însemnat „arătând şi urmările cele rele ce cunosc că să urma în patria noastră, carele nelipsind, hotărât, nici noi cinste, nici norodul fericire nu putem dobândi (...). Înfrenat de cunoştinţa micşorimii mele în ştiinţe şi ascultări întru învăţături, nu aş fi îndrăznit niciodată să apuc condeiul. Dar cum puteam, ochi având, să nu văz – văzând, să nu iau aminte, luând aminte, să nu aseamăn, asemănând, să nu judec binele şi să nu pohtesc a-l face cunoscut compatrioţilor miei? Şi cum puteam să „nu însămnez cele văzute, dacă în toată călătoria şi în privirea lucrurilor – celea < mai multe vrednice de văzut – întovărăşit de mulţi oameni dintr-alte neamuri, îi i *v*edeam pre toţi însemnând şi culegând binele, ca să-l facă cunoscut celor de un neam cu ei? i Binele l-au învăţat oamenii întâi unii de la alţii, neamurile mai pre urmă unul de la altul, precum vedem în istorii (...). Iar aceştia în toată Evropa cea luminată I le-au revărsat şi aceasta, din zi în zi sporindu-le, însutit roditoare le-au făcut. Şi îşi tfericeşte noroadele prin comunicaţia binelui adunat din călătoriile ce fac camurile unde prin ţările altora şi publicărisindu-le prin cărţi (...). Spitalul nebunilor (de la Viena), pe carii n-am avut noroc să-i văz, căci nu lii-au dat voie dohtorul, cerându-mi destulă iertăciune, pricinuind că sunt îmbrăcat cu haine turceşti şi, cum mă vor vedea, toţi se vor tulbura atât, încât spitalul se va amesteca. Pentru care adevărat mi-au părut foarte rău, dar nu căci u i-am văzut, ci de ciudă, pentru ce numai nebunii să nu poată suferi de a vedea tufe; iar cei înţelepţi şi luminate neamuri în învăţături şi în cunoştinţa dreptăţilor omenirii îşi pun trupurile înaintea gloanţelor

turceşti, ca întâi ei să le poprească.

Dinicu Golescu, *însemnare a călătoriei mele*

TIM

Conacul de la Goleşti (jud. Argeş, secolul al XVII-lea), reşedinţa lui Dinicu Golescu

TS

exerciţii.

1. Comentaţi cauzele pentru care, între secolele al XVI-lea şi al XIX-lea, românii au călătorit mai puţin decât contemporanii lor din alte spaţii europene.

2. În ce condiţii şi cu ce rezultate a călătorit Nicolae Milescu Spătarul în China? Consideraţi că este un călător „tipic" de secol al XVII-lea?

3. Analizaţi descrierea făcută de Spătarul Milescu capitalei Chinei (sursa 1). Ce aspecte i-au atras atenţia şi de ce? Credeţi că persoana care priveşte şi relatează este un moldovean educat aflat în călătorie sau trimisul ţarului?

4. Dinicu Golescu era adept al ideilor iluministe. Consideraţi că acestea pot fi regăsite şi în argumentarea pe care o face în favoarea călătoriilor (sursa 2)?

5. Discutaţi, pe grupe, valorile pentru care pledează călătorul Dinicu Golescu.

6. Evaluaţi explicaţia dată de medicii din Viena pentru interdicţa de a vizita un spital. Este aceasta credibilă? Se bazează pe realităţi istorice? Cum apreciaţi analiza făcută de Dinicu Golescu? La ce mentalităţi ale timpului său se referă?

7. Argumentaţi de ce, în secolul al XIX-lea, călătorii români cercetează spaţii extraeuropene. Formulaţi scopul acestor călătorii şi precizaţi consecinţele lor. Pentru răspunsul vostru, folosiţi şi cunoştinţele de geografie.

Popoare fi spaţii istorice

Lecţie de sinteză

Una dintre problemele istoriografice controversate în secolele al XIX-lea şi al XX-lea este cea a continuităţii populaţiei romanice la nordul Dunării. Substratul politic al acestei dezbateri este evidenţiat şi de problema „migraţiei valahilor" din Peninsula Balcanică la nordul Dunării, după secolul al XII-lea. Este un exemplu cum aceleaşi informaţii, pot fi interpretate diferit.

Probleme istoriografice controversate

Continuitatea populaţiei romanice

1. Cei care susţin menţinerea unei populaţii romanice în Dacia se împart în două categorii. Unii susţin părerea ca provincialii romani s-au refugiat în munţi pentru a-şi păstra acolo libertatea şi viaţa, alţii, printre care Maior şi Laurian, consideră că ei au rămas netulburaţi în văi şi câmpii, în vechile lor case şi aşezări. împotriva primei păreri putem ridica întrebarea de ce coloniştii romani, obişnuiţi cu bunurile unei culturi mai dezvoltate, ar fi preferat să îmbrăţişeze o viaţă în sălbăticie, să schimbe modul de viaţă urban şi agricultura cu păstoritul, când împăratul lor le asigurase în Moesia locuinţe şi pământuri, în mijlocul poporului lor, în condiţiile plăcute ale unei existenţe obişnuite, sub protecţia săbiilor legiunilor romane, unde nu trebuiau să părăsească nici măcar vechiul nume al provinciei lor? A doua părere îşi găseşte respingerea în căutarea zadarnică a presupusei continuităţi a oraşelor şi populaţiei Daciei în toate monumentele literare ale vecinilor.

Robert Roesler, *Studii româneşti*. *Cercetări asupra istoriei vechi a României*

2. Chiar bogaţii, când fugeau din Dacia, încă nu o părăseau fără gândul de a se întoarce, căci greu se dezlipeşte omul de ceea ce a agonisit, dovadă mulţimea de comori îngropate, găsite pe pământul vechii Dacii! Dar încă sărmanul! El se retrăgea totdeauna în preajma locuinţei sale, sperând că se vor linişti vremile şi că va putea să şi revadă aşezarea şi casa. (…) Timpul trecea şi o generaţie se strângea după alta în creierii munţilor, încât cei născuţi la umbra înaltelor lor piscuri se deprinseră în curând a găsi aici o nouă patrie. (…)

A.D. Xenopol, *Teoria lui Roesler*. *Studii asupra stăruinţei românilor în Dacia Traiană*

Ceramică descoperită la Dridu (*jud*. *Ialomiţa secolele VIII-IX*)

3. Plecarea deosebită a românilor din astă parte al către agricultură este general cunoscută. De dragule ei dispreţuiesc chiar industria şi comerţul. Această îmi re este îndestul spre a arăta că agricultura a fost tot pusă în lucrare de acest popor, fapt adeverit pe dep limbă, care posedă un mare număr de cuvinte de latină din această sferă. Astfel imigrarea românilor ca nomazi, după cum voiesc roeslerienii, nu este nim puţin decât adevărată. Deprinderea statornică cu agrie cere însă ca poporul român trebuie să fi avut în stăra sa un

teritoriu, pe care s-o fi putut pune în aplicare. C se explice deci aceasta, dacă el ar fi venit mai târziu! să când aceasta era acum ocupată de alte popoare, s şi unguri ş.a., fără ca el s-o fi cucerit, pentru a putea e proprietar de pământ şi agricultor? (...)

Dimitrie Onciul, *Scrieri is*

Migrarea vlahilor la nord de Dunăr

4. Invadarea şi ocuparea Valahiei a fost liniştita şi mi ceptibilă, începutul ei, care trebuie să fi fost încă în periei dominaţiei cumane, neputând fi precizată. La fel de *ţi* menţionată este şi aşezarea vlahilor de sud pe până Greciei, care a avut loc ca urmare a migraţiei albanezilor – îl când cu secolul al XII-lea. Prin ipoteza migrării treptate: nord a valahilor din Moesia se poate explica împrejura surprinzătoare că populaţia valahă se întâlneşte la nord Dunăre numai după începutul veacului al XIII-lea, deven apoi din ce în ce mai numeroasă, până ce vor umple în măsură ţara numită azi Valahia şi apoi ţările din jur, în ti, ce în Moesia, focul de odinioară al primului lor stat dispărut până la nivelul unei enclave sporadice.

Robert Roesler, *Studii românești*. *Cercetări asuf*. *istoriei vechi a Român*

Popoare fi spaţii istorice

Vase descoperite la Sânnicolau Mare (*jud*. *Timiș*, *secolele X-XI*)

m\ 5. Dar chiar când acesta din urmă ar fi avut o oarecare stilagă, încă este vădit că Moesia a fost expusă unei năvăliri yuot atât de sălbatice ca şi aceea îndurată de Dacia. Mai ales abraşele, fiind dărâmate de barbari, locuitorii lor fugiră pentru pa găsi o scăpare în părţile mai retrase ale împărăţiei, pe când gisăracii trebuiră să-ţi adăpostească viaţa lor retrăgându-se în stmunţii care mărgineau ţara despre miazăzi, Haemul sau mbalcanul. (...) Ce nevoie ar fi împins pe valachi a trece tuDunărea în cei dintâi ani ai fiinţării statului valacho-bulgar? are (...) Cum să ne putem închipui că valachii să fi părăsit ţara 1 slor tocmai în momentul când, întemeind un stat neatârnat, aei puteau să se bucure de toate drepturile lor, şi în ce scop? tx A.D. Xenopol, *Teoria lui Roesler*. *Studii asupra* ei *stăruinţei românilor în Dacia Traiană*

6. Admigrarea română din dreapta Dunării, care trebuie deci s-o admitem, nu altera caracterul de continuitate al elementului roman în Dacia Traiană, aşa că se păstră tradiţia despre originea dacoromânilor din timpul dominaţiei romane asupra acestei ţări. Partea rămasă în

Dacia, după

pierderea provinciei, formă elementul fundamental, din care se născu poporul dacoromân. Adaosul primit succesiv din dreapta Dunării contribui mai mult la întărirea numerică a acestuia, decât la întemeierea lui. Până în secolul al VII-lea, 1 când începe admigrarea de care e vorba, s-au putut păstra! în părţile muntoase ale Daciei încă destul element roman, pentru ca continuitatea să nu fie aici nicidecum întreruptă.

Argumentul toponimic împreună cu tradiţia. istorică pun aceasta, cum am văzut, afară de îndoială.

Dimitrie Onciul, *Scrieri istorice*

7. Această provincie se împarte între trei „naţiuni" ce se deosebesc între ele prin religie, moravuri/ obiceiuri şi întrucâtva prin legi şi cari locuiesc în această regiune pe porţiuni deosebite, adică saşii, secuii şi ungurii. Printre

Lecţie de sinteză aceştia locuiesc şi românii înşişi, băştinaşi ai acestor provincii, în nişte sate şi posesiuni retrase; neam de oameni foarte aspru, hrănindu-se doar din cirezi şi turme şi adesea chiar din răpirea hoţească a vitelor şi a cailor (…).

Locuitori ai acestui pământ sunt şi românii, dar răspândiţi peste tot locul fără un sediu precis (…) Că seminţia originară a acestei naţiuni a plecat din Italia arată dar limba lor, numele se pare că l-au primit de la sarmaţi şi această provincie pe care o locuiesc e numită Flaccia de la un oarecare cetăţean roman Placeus, sub conducerea căruia a fost adusă colonia pentru apărarea Moesiilor împotriva dacilor despre care ne spune Tacitus că nu au fost niciodată credincioşi romanilor.

Georg Reicherstorffer, *Chronographia Transilvaniei*, 1550

8. Aceşti daci se întind şi în ziua de azi foarte departe prin tot llliricul din Macedonia şi Panonia de jos până la Istru şi la ţărmul dalmatic şi locuiesc mai ales prin păduri şi munţi şi se numesc vlahi sau vlasi, cu un nume al cărui tâlc îl voi arăta mai departe (…).

Însă pentru ca să se lămurească această îndoială prin argumente mai sigure şi să se arate hotărât că valahii îşi trag originea de la romani, voi aduce două argumente, iar judecata va fi a cititorilor, şi anume a acelora care cunosc mai multe limbi. Lăsând de o parte nenumăratele cuvinte pe care valahii le au întocmai şi cu acelaşi înţeles ca în limba latină şi în dialectele italienilor, când întreabă ei pe

cineva dacă ştie să vorbească pe limba valahă spun: Oare ştii româneşte? Sau când întreabă dacă este valah, îl întreabă dacă este român.

Anton Veranesics (Verantio), *Descrierea Transilvaniei*, *Moldovei şi Ţării Româneşti*, 1549

wmw… i.”» wii mmmppi RWH* < w

Exerciţii…

hHHhHhHbHHHH hhhhHH… I… Hi

1. Pe baza surselor 1, 2, 3 şi a cunoştinţelor anterioare, demonstraţi dacă este adevărată sau falsă afirmaţia potrivit căreia poporul român s-a format din sinteza daco-romană.

2. Comparaţi consideraţiile autorilor Robert Roesler, A.D. Xenopol şi Dimitrie Onciul referitoare la migrarea vlahilor la nordul Dunării.

3. Verificaţi afirmaţiile şi argumentele folosind şi informaţii legate de istoria Peninsulei Balcanice, organizarea ţaratului bulgar, evoluţia Imperiului Bizantin, etc.

4. Evaluaţi afirmaţiile autorilor de mai sus şi pe baza relatărilor unor călători în spaţiul românesc (sursele 4 şi 5).

Popoare ţi spaţii Istorice 31

EVALUARE

Bacalaureat 2007

Varianta 21. Subiectul al II-lea (18 puncte)

Citiţi cu atenţie textul de mai jos:

„Principele (Moldovei) se numeşte tot voievod, dar nu este expus la atâtea schimbări primejdioase ca acela al (Ţării Româneşti) (…). Moldovenii au aceeaşi limbă, obiceiuri şi religie ca valahii; diferă puţin doar la îmbrăcăminte (…) De mai multe ori s-au îndepărtat de regele Ungariei, adesea au dus războaie cu polonii. Se spune că pot să adune până la patruzeci de mii de oameni înarmaţi şi mai mult. Limba lor şi a celorlalţi valahi a fost odată romană, ca unii care sunt coloni romani, în timpul nostru diferă foarte mult de ea, însă multe din vorbele lor pot fi înţelese de latini”.

Nicolaus Olahus, *Hungaria*

Pornind de la textul dat, răspundeţi următoarelor cerinţe:

1. Precizaţi, pe baza textului, un argument de ordin istoric privind latinitatea românilor.

2. Menţionaţi, pe baza textului, două asemănări între locuitorii

Moldovei şi ai Ţării Româneşti.

3. Numiţi un voievod al Moldovei din prima jumătate a secolului al XV-lea.

4. Prezentaţi un aspect al relaţiilor româno-otomane în timpul domnitorului Ştefan cel Mare.

5. Prezentaţi o acţiune politică desfăşurată în cadrul procesului de întemeiere a statului medieval Moldova.

m» *

Tezaurul de obiecte liturgice din argint de la Sucidava-Izvoarele (jud. Constanţa, secolele V

Pornind de la textul dat, răspundeţi următoarelor e

1. Menţionaţi, pe baza textului, factorul care a faj asimilarea slavilor de către daco-romani.

2. Precizaţi, pe baza textului, două argumente ale co taţii dacilor în timpul stăpânirii romane.

3. Numiţi întemeietorul provinciei romane Dacia.

4. Prezentaţi un alt factor care a contribuit la romani daco-geţilor, în afara celui precizat în text.

5. Prezentaţi un fapt istoric desfăşurat în spaţiul dacă în secolele Vi-I î.Hr.

Varianta 34. Subiectul al II-lea (18 puncte)

Citiţi cu atenţie textul de mai jos:

„Teza autohtoniei românilor se bazează pe continuitatea neîntreruptă a populaţiei, de la geto-daci la daco-romani, şi, prin aceştia, la români. În afara triburilor geto-dace care s-au supus romanilor, deci n-au fost exterminate, toponimia, hidronimia (...) Daciei romane, faptul că din provincie s-au recrutat numeroase trupe auxiliare şi, îndeosebi, descoperirile arheologice dovedesc prezenţa neîntreruptă a autohtonilor atât în Dacia, cât şi în Moesia (...). După anul 602, în urma micşorării numărului slavilor din nordul Dunării, raportul de forţe s-a schimbat în favoarea autohtonilor (...). Dispunând de o organizare social-politică mai adecvată împrejurărilor istorice, în cursul convieţuirii cu slavii, daco-romanii au reuşit să-i asimileze şi să dea naştere românilor".

Al. Graur, Gh. Ştefan, *Dicţionar de istorie veche a României*

Varianta 100. Subiectul al II-lea (18 puncte) Redactaţi, în aproximativ o pagină, un text cu care istoric, în care să integraţi următorii termeni referitori la na românilor: epocă istorică, secolul I

d.Hr., civilizaţie, d geţi, romani, Dacia, etnogeneză, sinteză, Antichitate.

Notă. Se punctează şi utilizarea limbajului istoric adec respectarea succesiunii cronologice/logice a fapteloristo şi încadrarea textului în limita de spaţiu precizată.

Varianta 81. Subiectul al III-lea (22 puncte) Citiţi cu atenţie textul de mai jos:. „În urma războaielor câştigate de Traian şi a nimicirii reetului dac, noua provincie, care avea de multă vreme rele comerciale destul de intense cu imperiul, a devenit o pl vincie de colonizare din toată lumea romană. Exploatan minelor de aur din Transilvania, care au adus un sprij

VALUARE

lonetar considerabil imperiului, a produs o puternică imi-rare, încât chiar şi Hadrian, care se gândise la un moment 3 t să părăsească din motive strategice postul acesta Idepărtat (...), a trebuit să renunţe la proiect, ca să nu lase mâna barbarilor un număr foarte mare de colonişti, stabiliţi acolo în timpul domniei predecesorului său".

IGH. I. Brătianu, *Despre Dacia romană* Pornind de la textul dat, răspundeţi următoarelorrinţe: Precizaţi, pe baza textului, o consecinţă a exploatării minelor de aur din Transilvania pentru economia statului roman, î. Precizaţi, pe baza textului, decizia împăratului Hadrian *jj* referitoare la provincia romană Dacia. *i*. Precizaţi, pe baza textului, modul în care civilizaţia romană a ajuns în spaţiul nord-dunărean, înaintea războaielor daco-romane. '4. Numiţi regele dacilor în timpul căruia s-au desfăşurat războaiele «câştigate de Traian". Prezentaţi o altă consecinţă decât cele menţionate în text a „războaielor câştigate de Traian" asupra civilizaţiei daco-geţilor.

Prezentaţi un fapt istoric desfăşurat în secolele III – VIII, în procesul etnogenezei româneşti.

mt nu

Pregătire bacalaureat

Citiţi cu atenţie textele de mai jos:

A... Călătoriile în pământul românesc încep abia de la sfârşitul veacului al XIV-lea. O observaţie preliminară: de ce } înainte de 1389 nu-s călători cari să fi străbătut ţara noastră şi să fi lăsat o descriere a acesteiţiri? N-ar fi o pagubă esenţială dacă n-am cunoaşte unele din scrisele călătorilor

< din veacul al XVII-lea şi al XVIII-lea, pe când, dacă am avea pentru anii 1350 ori pentru o dată din secolul al XIII-lea lucruri

privitoare la noi, ele ar fi de un folos extraordinar, dat fiind că primele documente privitoare la Jara Românească i SUM abia de prin anii >370 (…).

Erau două drumuri mari către răsărit: unul trecea la nord de Moldova de mai târziu, prin părţile Galiţiei, pornind din Europa Centrală, din părţile germanice, spre a trece în stepa rusească (…). Un alt drum, care ducea către peninsula sud-estică a Europei, către Peninsula Balcanică, trecea prin Ungaria, străbătând-o în diagonală. Se străbătea pădurea mare sârbească şi se mergea către Adrianopol şi Constantinopol.

În felul acesta, noi eram cuprinşi, ca o regiune fără rost pentru cultură, în triunghiul care se făcea între aceste două linii de drumuri".

Nicolae Iorga, *Istoria românilor prin călători*

B. „Aici am trecut Dunărea. Apoi am sosit în Ţara Românească, unde are şi voievodul de aici un oraş care se numeşte Şiştov (Zimnicea de azi, în vechime Podul Şiştovului). De la Şiştov am mers la Roşii de Vede; după aceea la Nuwestad (probabil Piteşti), după aceea la Argeş» după aceea la Câmpulung. Acolo este piciorul sfântului Andrei însuşi. De acolo am mers călare spre Braşov în Ţara Bârsei".

Peter Sparnau şi Ulrich von Tennstadt (1385), în *Călători străini în Ţările Române*

Pornind de la textele date, răspundeţi următoarelor cerinţe:

1. Precizaţi, pe baza primului text, din ce cauze sunt importante relatările călătorilor străini despre spaţiul românesc.

2. Precizaţi, pe baza primului text, care sunt drumurile principale care străbat Europa de răsărit în secolul al XIV-lea.

3. Identificaţi, pe baza celui de-al doilea text, informaţiile care confirmă aprecierile făcute de istoricul Nicolae Iorga.

4. Prezentaţi o altă călătorie, sursă istorică pentru studiul istoriei românilor.

Biserica domnească din
Curtea de Argeş
(secolul al XIV-lea)
Sat în Munţii Apuseni cu locuinţele tradiţionale din lemn

Cronologie secolul al VIII-lea:

— Introducerea asolamentului trienal în Occident

— Răspândirea sistemului de înjugare a animalelor cu tracţiunea pe piept secolul al IX-lea: răspândirea tehnicii potcovirii

cailor secolul al X-lea: satele occidentale devin mai stabile, organizate în jurul bisericii şi al cimitirului; începe procesul de colonizare rurală secolul al XI-lea: răspândirea morilor de apă, care eliberează forţa de muncă destinată măcinării cerealelor şi o face disponibilă pentru alte activităţi secolele XII-XIII: răspândirea morilor de vânt mijlocul secolului al XIV-lea: Marea ciumă, care a ucis între un sfert şi o treime din populaţia Europei.

OAMENII, SOCIETATEA ŞI LUMEA IDEILOR

Sate din Europa şi din spaţiul românesc

Lumea rurală în aspectele demografice, economice şi sociale care au caracterizai românesc începând din Evul Mediu şi până în perioada contempore [manifestat frecvent decalaje şi deosebiri faţă de realităţile din alte special occidentale, ale Europei. Cel mai adesea, acestea au fost în defl lumii româneşti, accentuând rămânerea ei în urmă faţă de Occidentl unele cazuri diferenţele au fost pozitive. Evaluarea acestor deosebiri şi I trebuie să ţină cont de faptul că Europa însăşi nu este deloc un spaţiul mai ales în Evul Mediu şi în epoca modernă. Există cel puţin două Euron convenţională de demarcaţie între acestea trecând prin partea cea continentului, pe fluviul Elba, care izvorăşte în Boemia, Cehia, şi se v Marea Nordului, după ce străbate teritoriile germane. Există, de aser diferenţe importante între nucleul european occidental şi numeroasele „I periferice", situate la limitele geografice (sau politice, în cazul învecin partea europeană a Imperiului Otoman) ale continentului. Ţările Re aparţin Europei de la est de Elba, situându-se pentru vremea respectivă dintre extremităţile continentului, atât timp cât se învecina cu Imperiul Ot şi cu spaţiile ruseşti, a căror europenitate, cel puţin din punct de vedere ci şi politic, a fost multă vreme contestată.

Peisajul şi habitatul

Lumea rurală europeană a fost, în general, în Evul Mediu, caracterizail un procent foarte mare ocupat de păduri în ansamblul peisajului. La înceţi pile Evului Mediu, şi în Occident aşezările rurale erau puţine, de mici dimen* pierdute parcă în imensitatea pădurilor greu de străbătut. Odată însă cu terea demografică şi cu accentuarea dezvoltării tehnologice, pădurile au îno să dea înapoi, perioada secolelor X-XIII fiind în Occident una a defrişa masive, care au făcut loc sporirii pământurilor agricole şi creşterii numai aşezărilor rurale şi urbane.

În spaţiul românesc, prezenţa pădurilor rămâne mai semnificativă deca Apus până spre zilele noastre, doar în ultimele decenii înregistrându-şi diminuare, adesea sălbatică, a patrimoniului forestier. Ca atare, în Evul Mei românesc, aşezările rurale sunt relativ puţine şi răsfirate, mai numeroasei zonele subcarpatice şi mai rare în câmpie; de asemenea, aşezările sunt n multe şi mai bine populate în Transilvania, unde modelul occidental al de sărilor şi al întemeierilor de sate şi oraşe a pătruns mai rapid decât

34 Oamenii, societatea şi lumea ideilor

Capitolul 2

ara Românească şi Moldova. De altfel, în Transilvania, unul dintre agenţii schimbării a fost colonizarea saşilor, care, la invitaţia coroanei maghiare, iornică să-şi consolideze stăpânirea, dar şi să pună în valoare teritorii cu Jensitate demografică scăzută, au întemeiat aici aşezări rurale şi apoi urbane. Locuinţele sunt, în general, realizate din lemn, chirpici, rar din cărămidă sau Diatră, spaţiul românesc rămânând înscris până în zorii epocii contemporane în zona arhitecturii de lemn, care caracterizase la începuturile Evului Mediu aproape-ntreaga Europă. Predomină bordeiele (care existau încă, în unele zone, la începutul secolului al XX-lea), cu o singură încăpere şi cu relativ puţine dependinţe. Opţiunea pentru acest tip de locuinţă este determinată şi de starea economică a ţăranilor din spaţiul românesc, adesea precară, dar şi de dorinţa adaptării la mediu şi climă, locuinţele îngropate sau semiîngropate oferind o mai bună pat protecţie faţă de frigul iernii şi temperaturile ridicate din timpul verii. Aceasta i s-răspunde, de asemenea, unor aspecte de ordin social, cum erau agriculturarti, itinerantă, practicată până târziu în Ţările Române, sau aşa-numita „fugă de Dar drum", care făcea ca satele să se instaleze în locuri cât mai greu accesibile iar agenţilor administrativi şi fiscali ai domniei. La vremea respectivă, strămutările: *ak* de sate erau relativ frecvente, lucru demonstrat şi de faptul că *vatra satului* se nit fixează târziu, în secolele al XVIII-lea şi al XIX-lea, în condiţiile în care boierii lin proprietari de pământuri devin interesaţi în a-şi delimita proprietăţile şi a-şi la rentabiliza exploatările agricole.

U

Farfurii smălţuite (*Basarabi*, *judeţul Dolj*, *secolul al XVI-lea*)

Demografia ne op

11 La începuturile Evului Mediu, Europa, în ansamblul ei, poate

fi considerată în un continent slab populat, numărul locuitorilor fiind scăzut. În secolul al

— Ţi XIV-lea însă, se ajunsese ia un maxim demografic medieval, situat undeva în ia1 jurul a 73 de milioane de locuitori. Marea ciumă, declanşată la mijlocul aceluiaşi

J; secol, avea să producă însă o scădere catastrofală a populaţiei, care în secolul al XV-lea este estimată spre 50 milioane de locuitori. Refacerea demografică este treptată şi dificilă, doar prin secolul al XVI-lea atingându-se din nou nivelul de dinainte de epidemie, iar din acel moment se poate constata un progres relativ constant al populaţiei.

Pentru spaţiul românesc observăm din nou o serie de diferenţe. La începuturile Evului Mediu, datorită invaziilor şi bulversărilor care au afectat întreg continentul, se pare că şi aici a avut loc o scădere a populaţiei în raport cu epoca romană. Se înregistrează apoi o creştere treptată, mai înceată însă decât cea din Occident, în parte şi datorită prelungirii în spaţiul românesc a epocii invaziilor până în secolul al XIII-lea. Spre deosebire de Occidentul populat, dar grav afectat de Marea ciumă, densitatea scăzută a populaţiei din spaţiul românesc a reprezentat un avantaj, întrucât epidemia s-a propagat mai greu aici, aşezările fiind rare şi izolate. Astfel, începând din secolul al XIV-lea, se constată o evoluţie diferită de cea occidentală, întrucât perioada următoare, caracterizată şi de constituirea statelor medievale româneşti aducătoare de stabilitate, este una de creştere demografică. Pierderi umane şi economice importante se vor constata în perioada luptelor antiotomane şi în epocile de conflict de la începutul sau mijlocul secolului al XVII-lea, iar apoi în vremea războaielor ruso-austro-turce din veacul al XVIII-lea. Compensarea, fie şi parţială

1. Se pare că oamenii părăsesc pământurile fertile pentru a nu fi obligaţi să le cultive. (…) Pe măsură ce te îndepărtezi de ţara turcească, Valahia devine mai frumoasă şi mai populată. (…)

Când munca poporului face să rodească un pământ care nu-i aparţine şi când cu cât produce mai mult, cu atât i se cere mai mult, de ce să nu muncească exact atât cât să-şi acopere numai propriile nevoi? (…) Ţăranul moldovean profită din plin de sărăcia sa. Dacă ar asuda mai mult, ar fi mai avut, dar această avuţie n-ar fi decât un ajutor în plus acordat stăpânului său; astfel încât ţăranul preferă să fugă, într-o clipă parcă, altundeva, iar stăpânul, care pierde mai mult din aceste

strămutări decât ar putea câştiga vreodată prin asupriri, este împins de propria lăcomie să fie drept. (...) Indolenţa voluntară nu este totdeauna un viciu.

Memoriu cu privire la starea trecută şi actuală a Moldovei, prezentat Alteţei

Sale prinţului Alexandru Ipsilanti, domnitor, în 1787, de către contele d Hauterive

Oamenii, societatea ţi lumea ideilor 35

Capitolul 2

Ţăran arând cu plugul de lemn

(*frescă*, *Mănăstirea Coşula*, *jud*. *Botoşani*, *secolul al XVI-lea*)

2. (...) Ţăranul nu este aşezat aici în sate asemănătoare celor din Germania sau de aiurea, ci în grupuri risipite de câte 3 – 4 sau 5 case, mai mult sau mai puţin bine construite din împletituri lipite cu lut (...) Ţăranul se aşază de preferinţă departe de drumuri, în apropierea munţilor şi a pădurilor, astfel încât să poată fi gata de fugă îndată ce zăreşte în depărtare pe cineva apropiindu-se (...).

Constatare a administraţiei austriece în Oltenia Cl718 – 1739)

Cetatea ţărănească de la Râşnov, *judeţul Braşov* (*secolele XIII-XIV*)

a acestor pierderi, se realiza şi prin acţiuni de colonizare a locurilor şi oameni din teritoriile învecinate (Ardealul în primul rând, dar şi Otoman). Coloniştii erau atraşi să se aşeze în Ţările Române prin privi ordin fiscal. Dacă în secolul al XVII-lea aceste iniţiative au aparţinut particularilor (boieri dornici să-şi populeze moşiile sterpe), în secolul al domnia este cea care se arată foarte interesată de refacerea poteţ demografic (şi, pe termen lung, fiscal) al ţării

Utilaje şi tehnici agricole

La începuturile Evului Mediu, în Occident se practica o agni itinerantă, care presupunea exploatarea până la epuizare a unui sol, duţi acesta era abandonat şi se punea în valoare o altă bucată de pământ. A: f omeneşti erau astfel destul de instabile, habitatul mutându-se în fund terenul agricol pus în cultură. În secolele X-XII acolo are însă loc o fi populaţiei, în jurul bisericii săteşti, a cimitirului, uneori a castelului şi iau naşt tele medievale, a căror vatră rămâne, în general, aceeaşi în perioadele care au i în spaţiul românesc se constată o mare întârziere a acestui proces de a vetrei satelor, care, în unele cazuri, s-a finalizat de-abia în secolul al Xn Acest fenomen se leagă şi

de întârzierea cu care se instalează aici strue feudale şi de tehnicile agricole folosite. Dacă în Apus se folosea încă începutul Evului Mediu asolamentul bienal, iar din perioada carolingiană în să se răspândească asolamentul trienal, în spaţiul românesc continuă pâl plină epocă modernă utilizarea sistemului de moină, adesea nereglemerl Terenul agricol dobândit prin defrişare era cultivat mai mulţi ani succes aceleaşi tipuri de cereale, până când recoltele prea slabe făceau nece dobândirea unui alt teren, prin defrişare. Se practica şi lăsarea în pârloj permiţând astfel creşterea animalelor. Randamentele erau slabe, până târz epoca modernă recoltându-se doar de două sau trei ori cantitatea de sămâj aşa cum se întâmpla în Occident doar la începuturile epocii medievala anumită influenţă asupra producţiilor slabe o aveau şi uneltele folosite; îi era rar şi scump, puţin folosit, iar plugurile destul de primitive, în majorife de tip rariţă, care mai degrabă zgâriau pământul în loc să-l întoarcă şi permită astfel o bună aerisire. Parţial, aceste neajunsuri erau compensate calitatea pământurilor obţinute prin defrişare. În schimb, în epocile de agrav a presiunii fiscale (secolul al XVIII-lea, mai ales), dezinteresul locuitorilor pen creşterea randamentelor, determinat de fiscalitate şi de creşterea obligaţiile orientat gospodăria ţărănească spre economia de subzistenţă, de simplă sun vieţuire. În timp, randamentele devin mai importante, mai ales la plantele în de origine americană, precum porumbul, introdus în spaţiul românesc pe filia turcească, începând cu secolul al XVII-lea.

Economia agrară şi alimentaţia

Practicarea unei agriculturi destul de înapoiate în raport cu realizările dl aceeaşi perioadă din alte spaţii ale Europei nu a însemnat neapărat d producţia de cereale nu era suficientă. Dimpotrivă, încă din Evul Mediu est! documentat exportul unei părţi a acesteia, mai ales prin porturile de la Marei

Capitolul 2

kagră. După intrarea Ţărilor Române în sfera dominaţiei otomane, cerealele Produse aici au devenit deosebit de importante pentru aprovizionarea?" tastantinopoluM. De asemenea, decalajele faţă de Occident nu înseamnă că 11. uitorii spaţiului românesc se hrăneau mai prost. Dimpotrivă, carnea deţine mi r".

„1 procent mai însemnat în alimentaţia lor, în unele perioade, decât în hrana uMor din Apus. În spaţiul românesc, creşterea

animalelor, permisă tocmai de jmărul relativ mic de oameni şi de existenţa unor păşuni şi păduri întinse, are importanţă foarte mare în raport cu cultivarea cerealelor. În aceste condiţii, iteriul de apreciere a valorii economice a unei gospodării şi de clasificare a

rănilor în funcţie de aceasta este numărul de animale deţinute. Documentele

ItuDrbesc despre exportul de animate vii (în special bovine) spre ţările din Europa carentrală, dar şi de numărul mare de oi pe care turcii le cumpărau din Ţările aribmâne. Peştele, provenit din bălţile Dunării, din râuri, dar şi din heleşteie

doeciaJ create, avea o pondere însemnată în comerţ, mai ales cel cu lumea re atolică, unde acesta era consumat în timpul postului, cu otomanii, dar şi în *t* sarana populaţiei româneşti.

nat Apicultura avea o pondere însemnată în economia medievală românească, arerodusele acesteia fiind folosite pe scară largă (mierea ca îndulcitor, zahărul caieneralizându-se de-abia în perioada contemporană, ceara pentru lumânări rilolosite la iluminat şi în ritualurile religioase), dar şi exportate. 1 la Legumele se pare că erau cultivate pe scară destul de redusă, cele mai peăspândite continuând să fie varza, usturoiul, ceapa, napii. Această situaţie se îrexplică, pe de o parte, prin faptul că multe dintre legumele pe care letă. unoaştem astăzi au fost introduse aici la multă vreme după descoperirea ciAmericii (cartoful, roşiile, fasolea, ardeiul, vinetele etc), iar pe de altă parte, ră: tehnicile de producere a acestora erau destul de elaborate, presupuneau I, specializare, gunoirea pământului şi irigaţii. Unele dintre aceste plante au fost înnăduşe de grădinari veniţi în epoca modernă de la sud de Dunăre (sârbi şi p. vulgari). Existau şi pomi fructiferi, mai ales pe lângă case, dar şi în livezi şi, bevident, vii. Nefiind supus monopolului otoman, comerţul cu vin s-a dezvoltat pişi mai mult după consolidarea dominaţiei turceşti asupra Ţărilor Române. a Podgoriile româneşti dobândiseră renume încă din secolele XV-XVII, vinurile din a Ţara Românească şi Moldova fiind căutate în Polonia şi Ucraina? Cu toate acestea, alimentaţia locuitorilor satelor pare să fi fost destul de monotonă, situaţia înrăutăţindu-se, paradoxal, chiar în secolul al XIX-lea. Pe i fondul diminuării creşterii animalelor în favoarea realizării, de către boierii deţi-inători ai imensei majorităţi a fondului funciar, a unei producţii cerealiere destinată pieţei, carnea dispare aproape cu desăvârşire din hrana unor categorii de ţărani, în

special a celor din zonele de câmpie. Perioada modernă, pe care o vedem aducătoare de progrese în cele mai multe domenii, pentru ţărănimea română trăitoare la limita subzistenţei aduce bolile de nutriţie, ca podagra, şi marile răscoale ţărăneşti, dintre care cea mai importantă este cea din 1907.

Structuri sociale

Lumea satului medieval românesc cunoaşte, încă de la începuturi, diferenţieri sociale, care devin din ce în ce mai importante în timp. Structura socială este un alt domeniu în care se manifestă decalajele faţă de Occident, acolo ţărănimea liberă dispărând în marea sa majoritate după anul 1.000, ceea

Ţăran român din Transilvania (*desen din secolul al XVIII-lea*)

Ţărancă româncă din Transilvania

(*desen din secolul al XVIII-lea*)

Istoria altfel

Achiziţionarea ovinelor la preţuri fixate de otomani, mai mici decât cele ale pieţei, pare să fi dus, din secolul al XVI-lea, la o scădere relativă a interesului pentru creşterea oilor, în paralel cu o importanţă mai mare acordată porcilor, de care musulmanii nu erau interesaţi. De altminteri, monopolul turcesc asupra comerţului Ţărilor Române este una din cauzele importante ale lipsei de interes a românilor pentru creşterea randamentelor agricole şi realizarea de investiţii, tehnice în primul rând, în acest sector. Preţul plătit de turci pentru produsele luate din Principate reprezenta uneori numai o treime din valoarea lor reală.

Oamenii, societatea şi lumea ideilor

Sat românesc (*litografie de D.A. Lancelot*)

3. (…) Rareori am întâlnit un teritoriu atât de sălbatic cum este cel care trebuie traversat pentru a ajunge de la Zemlţa la Bucureşti (…) De-a lungul drumului nu există niciun sat cu acoperişuri de ardezie sau de ţiglă; nicio îngrăditură, niciun instrument agricol nu trădează prezenţa omului; este mult dacă de două ori într-o singură zi vi se întâmplă să treceţi pe lângă o duzină de colibe ascuţite, făcute din pământ şi trestie, fără ferestre sau etaje. (…) Alphonse Royer, *Aventures de voyage*, *tableaux*, *recits et souvenirs du Levant* 1837

Exerciţii.

1. Pornind de la informaţiile din lecţie, organizaţi o dezbatere cu tema: „Cauzele diferenţelor dintre lumea rurală românească şi cea

occidentală în Evul Mediu".

2. împreună cu un coleg, notaţi diferenţele între lumea rurală românească din secolele XVIII-XIX şi cea de astăzi. Alcătuiţi o listă a acestora şi realizaţi o ordonare cronologică.

ce face din dependenţa personală o caracteristică a locuitorilor vreme ce libertatea e un privilegiu. Apoi, mai ales din secolul al constată progresele procesului de eliberare din serbie, astfel că, în *11* moderne, Occidentul este un spaţiu în care libertatea personală norma, iar dependenţa excepţia.

În spaţiul românesc, deşi dependenţa personală apare în docurul" devreme în Transilvania (iobagii şi jelerii), mai târziu în spaţiul extiic (românii şi vecinii), procesul de aservire are loc mult mai târziu dec Occident. De fapt, stabilirea dependenţei personale faţă de stăpânul şi legarea de glie a ţăranilor trebuie puse în contextul „celei de-a doul care se manifesta la est de Elba în timpul convertirii marilor domenii di şi răsăritul Europei la o producţie cerealieră destinată pieţei, mai ci externe. Pe de altă parte, structurile senioriale se cristalizează în spaţii şi răsăritean cu o anumită întârziere faţă de cel occidental, astfel aservirea ţărănimii libere până atunci se petrece când în apus se procesul eliberării din serbie. Aservirea începe mai de timpuriu în Trant marile răscoale ţărăneşti din 1437 şi 1514 fiind tocmai rezultatul încă ţăranilor de a rezista asaltului realizat de nobilime la adresa libertăţilor beneficiaseră până atunci. În regiunile extracarpatice, legarea de glie se la sfârşitul secolului al XVI-lea şi în prima parte a celui următor, cu definitivează procesul fiind Mihai Viteazul în Ţara Românească şi Barnovschi în Moldova. În Ţările Române extracarpatice, procesul de aşi ţărănimii libere nu a avut niciodată amploarea şi, prin urmare, nici conse celui din apusul şi centrul Europei (incluzând aici şi Transilvania). Ţăran proprietari de pământ trăiau în sate comunitare, obşti, care funcţiorl subiect şi ca obiect de drept. Pentru a aservi comunităţile libere, era neal boierii să pătrundă mai întâi în interiorul lor, ceea ce st făcea fie privi în simulate, „fie prin vânzări" mascate sub forma unor danii (mai numero

Există o serie de date care au permis formularea următoarelor concluzii: putui secolului al XVIII-lea, în Oltenia, din numărul total de sate peste 47% erai libere, iar în Moldova, pământul stăpânit de răzeşi (ţărani liberi organizaţi în o, care nu fuseseră niciodată aserviţi), la sfârşitul secolului al XVIII-lea, calcul număr de sate, reprezenta 32%

din proprietatea întregii ţări.

În Ţara Românească şi Moldova, Constantin Mavrocordat a desfiinţat dedenţa personală, asimilându-i pe foştii *rumâni oamenilor liberi cu învoială*, uit denumiţi *clăcaşi* (de la *clacă*, munca pe care o prestau pentru pământul pe o aveau în folosinţă). Dincolo de considerentele moral-religioase invocate de d (caracterul inadmisibil al sclaviei între creştini), motivele acestei reforme au probabil în principal de ordin fiscal. La mijlocul secolului al XVIII-lea, ţăranului îi rămânea cca. 30% din produsul muncii sale; aproximativ 50% din cantitate; muncă depusă de el era destinată acoperirii dărilor către vistierie. Domnia! boierul, era aşadar principalul beneficiar al capacităţii economice a ţăranului Transilvania, opoziţia acerbă a marilor proprietari de pământ a dus la retracta edictelor lui Iosif al II-lea, o parte chiar din timpul vieţii acestuia, astfel în dependenţa personală a ţăranilor avea să fie lichidată abia în secolul al XIX-lea. asemenea, tot până în secolul al XIX-lea, spaţiul românesc, în special cel exi carpatic, avea să fie caracterizat de existenţa robilor ţigani (în Moldova, şi tăt-l proveniţi din prizonierii de război).

38 Oamenii, societatea ţi lumea ideilor

Capitolul 2

Perioadele de foamete din secolul al XVII-lea sau de creştere a presiunii fiscale an secolul următor). Redobândirea libertăţii personale de către ţărani avea să fie

11 %*n* proces dificil şi îndelungat, început cu reformele de tip iluminist realizate, în

Secolul al XVIIWea, de Constantin Mavrocordat, în Ţara Românească şi vloldova, şi încercate de Iosif al II-lea, în Transilvania.

ei la cealaltă extremitate a scării sociale se află boierii. Diferiţi ca avere sau arpparticipare la viaţa politică, boierii sunt uniţi însă prin privilegiile care îi ce deosebesc de ţărani şi de celelalte categorii sociale, prin averile pe care le deţin, n special funciare, prin modul lor de viaţă specific. Statutul boierimii este rertelarificat şi raţionalizat tot de Constantin Mavrocordat, care leagă calitatea de: en boier de deţinerea unei slujbe în aparatul domnesc. Atractivitatea statutului de a Cfboier, pe de o parte, şi nevoia permanentă de bani a domnilor, pe de altă parte – concretizată în sistemul vânzării slujbelor (venalitatea funcţiilor), au determinat: a o inflaţie a slujbelor, care s-au golit treptat de conţinut administrativ real şi au „”—” devenit ranguri, titluri, trepte

în ierarhia nobiliară. Rangurile, chiar fără var dregătorie, procurau foloase însemnate (uşurări de impozite, dreptul de a: ar ocupa dregătorii efective potrivit rangului de boierie, de a nu fi pedepsiţi ea? °oamenii de rând etc). Cumpărarea dregătoriei, ulterior a rangului, echivala cu!" e înnobilarea şi permitea, datorită privilegiilor, rentabilizarea propriilor activităţi

Că economice, astfel încât a devenit o importantă pârghie de ascensiune socială „În (pentru persoanele înstărite, dar nenobile. Acest mijloc de ascensiune socială „re explică o caracteristică importantă a societăţii româneşti de la sfârşitul secoluluinte al XVIII-lea şi începutul secolului al XIX-lea: absenţa aparentă a burgheziei. ™ Studii asupra celor înnobilaţi sau ridicaţi periodic în rang au arătat însă că ei J reprezintă un registru foarte larg de ocupaţii de la mijlocul societăţii, lrc corespunzând, în genere, unei burghezii incipiente comerciale şi intelectuale (negustori, profesori, jurişti, medici etc). Desfiinţarea rangurilor boiereşti avea e să se petreacă de-abia în secolul al XIX-lea.

Dicţionar

Asolament bienal – împărţirea terenului arabil în două sole, una cultivată cu cereale, cealaltă lăsată în pârloagă. Anul următor se face schimbul între sole.

Asolament trienal – împărţirea pământului în trei sole, una cultivată cu cereale de toamnă, una cu cereale de primăvară, una lăsată în pârloagă. În anii următori se produce o rotaţie a culturilor.

Culă – conac boieresc, casă fortificată a boierului.

Sistemul de moină – folosirea terenului agricol un anumit număr de ani, până la secătuire, lăsându-se apoi în pârloagă.

Exerciţii.

Cula din Cârţişoara, *judeţul Gorj* (*secolul al XVIII-lea*)

1. Stabiliţi două asemănări şi două deosebiri între lumea rurală românească şi cea europeană, în Evul Mediu, în privinţa demografiei şi a structurilor sociale.

2. Folosind cunoştinţele dobândite la orele de economie, definiţi economia de subzistenţă şi formulaţi cauzele existenţei acesteia în saţiul românesc.

3. Când şi cu ce urmări sunt introduse, în spaţiul românesc plantele noi, de origine americană?

4. Explicaţi din ce cauze şi cu ce rezultate procesul de aservire a ţăranilor este, în spaţiul românesc, mult mai târziu decât în Occident.

5. Formulaţi elementele care constituie identitatea categoriei privilegiate în Evul Mediu românesc – cea a boierilor.

6. Citiţi cu atenţie sursele 1 şi 2 şi stabiliţi dacă sunt credibile. Apoi comparaţi explicaţiile date fenomenului prezentat şi formulaţi punctul vostru de vedere…

7. Analizaţi sursa 3 şi comentaţi aprecierea „indolenţa voluntară nu este totdeauna un viciu”. Comparaţi răspunsul vostru cu al colegilor.

Oamenii, societatea şi lumea ideilor

Capitolul 2

1 *m*

m

Mi

1

Stradă medievală păstrată în oraşul Sighişoara

Târguri şi oraşe din Europa şi din spaţiul românesc

Caracteristicile oraşului medieval începuturile Evului Mediu se definesc pretutindeni în Europa decădere a vieţii urbane care caracterizase Imperiul Roman. În Occider vieţuiesc acele oraşe care îndeplinesc funcţii politice şi administrative. urbană medievală se produce, în Apus, pe seama dezvoltării demci agricole, meşteşugăreşti şi comerciale, care face să apară noi aşezării evolua în oraşe, mai ales începând cu secolul al X-lea. Oraşele occiderţ reprezentat locuri predilecte ale producţiei meşteşugăreşti şi schimb I mărfuri, activităţi

care presupuneau libertate de mişcare pentru cel prestau. De aceea, prin mişcări comunale, orăşenii din Europa apusearj dobândit libertatea personală şi de asociere, ca şi alte privilegii, consfinţi acte emise de autoritatea centrală. Autonomia a devenit o caracteristică! şelor occidentale şi s-a exprimat în diferitele instituţii de autoguvernare urbane, primării etc). Expresie a libertăţii, a autonomiei, dar şi a drept] autoapărare, zidul a fost o caracteristică a oraşelor occidentale, care a ani şi o anume dezvoltare spaţială a acestora. În interiorul zidurilor, spaţiul e şi scump şi de *aceea* clădirile se ridică pe înălţime, organizându-se după ui radiat. Străzile converg spre centrul oraşului, reprezentat de o piaţă pl] unde se află sediul instituţiilor de autoguvernare (de regulă, primăria) şi i catedrala.

1. În fiecare breaslă să se aleagă, în fiecare an (...) doi starosti, care se vor jura că vor păzi dreptatea în meşteşugul lor, în oraş şi în ţinut, că nu vor îngădui, din prietenie, părtinire sau pentru mită, nicio nedreptate, oprită în breasla lor şi ştiută de ei, că nu o vor lăsa nepedepsită şi că nu vor asupri, din ură, pe niciun nevinovat (...).

Fiecare meşteşugar să aibă slobodă voie să-şi facă lucrul său oricât de bine ar vrea, să-şi cumpere cele ce ţin şi sunt de trebuinţă lucrului şi meşteşugului său, oricât va voi şi va putea, pentru ei singur, fără a se întovărăşi cu altul sau cu alţii, să pună la vedere la târg şi să vândă oricât va voi şi va putea, atât acasă, cât şi în târg şi să ţină pentru munca sa oricâte slugi sau ucenici va voi.

Statutul de organizare a breslei meşteşugarilor din scaunele săseşti.

9 noiembrie 1376

Viaţa urbană în spaţiul românesc

Spre deosebire de Occident, în spaţiul românesc, după dezagregarea; turilor romane, viaţa urbană dispare cu desăvârşire. De aceea, aici nu s-au trai vechile nume, dacice sau romane, ale aşezărilor urbane, cum s-a întân în unele cazuri în Apus. Pe teritoriul românesc, fenomenul urban reprezir invenţie medievală, care s-a produs, pe de o parte, în urma unor evoluţii e gene ale economiei şi societăţii şi, pe de alta, datorită unor influenţe este De exemplu, în Transilvania, unde apariţia oraşelor medievale este mai timp decât în exteriorul arcului carpatic, acestea sunt legate de fenome colonizării săseşti. Chiar şi în regiunile extracarpatice, unele oraşe, prec Câmpulung de Argeş sau Şiret, par să datoreze foarte mult elementelor col zate (săseşti). Pe de

altă parte însă, creşterea populaţiei din zona rurală, creşte] producţiilor agrare, dezvoltarea meşteşugurilor şi mai ales a comerţului condus la apariţia unor târguri (numele însuşi e legat de cuvinte de origine siaj desemnând negoţul), dintre care unele vor evolua apoi în oraşe. Legătura din oraş şi zona rurală, în care a apărut şi din care nu s-a desprins nici astăzi adevărat, este mult mai puternică în spaţiul românesc decât în cel occident Aici orăşenii nu renunţă cu totul la activităţi de tip agricol şi continuă să deţii ogoare, grădini, vii, livezi, în afara oraşului, dar chiar şi în interiorul lui. Dată privind structura socială a oraşului românesc sunt sporadice. Cel mai vor recensământ al unei părţi a populaţiei bucureştene date. ază de pe la jumătate

Oamenii, societatea şi lumea ideilor

Capitolul 2

Organizare şi conducere urbană ecolului al XVIII-lea. Conform datelor acestuia, categoriile sociale cele mai importante numericeşte sunt slujitorii cu atribuţii militare şi de supraveghere şi micii. lujbaşi administrativi ai domniei. Urmează apoi ţăranii, concentraţi în mahalalele periferice, înconjurate de vii şi de pământuri agricole. Meşteşugarii sunt abia a: reia categorie înregistrată; ei sunt concentraţi în centrul oraşului, la Curtea v/eche, şi se ocupă de ţesătorie, confecţionarea de haine şi încălţăminte şi de r ni': onstrucţife Comerţul este cel mai slab reprezentat. supt era afla e vt Oraşul românesc nu se autonomizează niciodată în raport cu puterea le apolitică, de aceea nici instituţiile de autoguvernare nu au forţa şi importanţa îi ceelor din Apus, rolul lor fiind mai ales unul de natură fiscală. Oraşul, în general: e rămâne centru administrativ, cu atât mai dezvoltat cu cât se află mai aproape şâade puterea politică (capitalele celor două ţări sau reşedinţele de judeţ). Acest pritip de oraş nu este în primul rând centru de producţie sau de desfacere a ori mărfurilor; el depăşeşte cu mult necesităţile locale ale zonei în care estensil implantat, dezvoltând un tip de consum şi de redistribuire a bunurilor şi mărul I; furilor care handicapează practic toate celelalte aşezări urbane, degradate la? na nivel de târguri, noduri rutiere sau forturi cu destinaţie militară. Oraşul balcanic, iirtir pentru că acesta este prototipul oraşului românesc, centru politic şi) l-ar administrativ prin excelenţă, drenează către sine resursele întregului teritoriu Lică înconjurător, putând fi comparat cu un „*pântec*? imens. Există un drept

de lor autoconducere, prin intermediul *judeţului* în Ţara Românească sau a *şoltuzului* în Moldova, există consilii urbane, alcătuite din *pârgari*, dar acestor instituţii li se suprapune *pârcălabul*, reprezentant al autorităţii domneşti, cu atribuţii din

2. Bucureştiul este un oraş mare, situat parte în câmpie, parte pe versantul unei coline. Un râu numit Dâmboviţa îl traversează. Casele sale joase, despărţite între ele prin pâlcuri de copaci, oferă de departe un aspect destul de pitoresc, graţie clopotniţelor celor 300 de biserici, care-ţi creează pentru o clipă iluzia existenţei unei arhitecturi oarecare în capitala hospodarilor. După ce îi treci barierele e imposibil să mai păstrezi această iluzie. Nu există niciun monument de artă printre construcţiile sale burgheze ridicate în cea mai mare parte din cărămizi spoite în alb. Este într-adevăr de mirare că, pe parcursul lungii dominaţii a lor de către turci, valahii nu au încercat să imite acele elegante moschei care dau stil şi celui mai insignifiant cătun musulman. Murdăria străzilor bucureştene este inimaginabilă; ele sunt pavate cu lungi bucăţi de lemn sub care apa şi noroiul putrezesc permanent, fără ca nimeni să viseze măcar la limitarea acestor focare de infecţie. Adeseori, când o trăsură trece pe o parte sau alta a străzii, aceste planşe prost prinse îi ridică pe trecători la câteva picioare în aer, iar când cad împroaşcă o ploaie de stropi groşi, negri şi fetizi, lama anumite cartiere sunt aproape inabordabile pentru pietoni. (…) Cu greu găseşti un loc mai nesănătos decât Bucureştiul. Cea mai mică neglijenţă igienică vă pune la pat pentru câteva săptămâni. Febrele intermitente şi infecţioase sunt starea normală a locuitorilor; lor li se adaugă ciuma care este endemică, abătându-se regulat asupra principatului şi împotriva căreia carantina de la Dunăre nu poate face nimic.

Alphonse Royer, *Aventures de voyage*, *tableaux*, *răcits et souvenirs du Levant* Paris, 1837

e”
”-3,» w»
Sr

1 firjji PI

Cluj (*litografie de G. Houfnaglis*, *1617*)

3. Târgoveţi le zicem acelor ce trăiesc prin cetăţi şi prin târguri; ţărani acelor care locuiesc prin sate. Cei din târguri nu sunt supuşi nimănui decât domniei şi-şi plătesc dajdiile numai acesteia. Toţi sunt meşteşugari. Arareori afli moldovean neguţător, pentru că (…) orice neguţătorie o socotesc lucru de ocară, afară de neguţătoria cu roadele pe care le dobândesc de pe pământurile lor. Şi eu socot că aceasta este pricina cea mai de seamă de nu se poate afla decât rareori un târgoveţ moldovean bogat şi în ţara noastră este necontenit lipsă de bani, cu toate că se trimit peste hotare mai multe lucruri decât se aduc în ţară. (…)

Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*

»… MW

Exerciţii *m*

S

1. Discutaţi cu rudele sau prietenii de familie despre cum arăta oraşul vostru atunci când ei erau de vârsta voastră, apoi alcătuiţi o listă a asemănărilor şi deosebirilor faţă de imaginea actuală a acestuia.

2. Pornind de la sursa 2, alcătuiţi un text de circa o pagină în care să descrieţi o zi din viaţa cotidiană în Bucureştiul secolului al XVIII-lea în comparaţie cu viaţa urbană de astăzi.

Oamenii, societatea şi lumea ideilor 41

Oradea (*litografie de G. Houfnaglis*, *1617*)

Evoluţia demografică în secolele XV-XIX

Ţările Române

Pe rioadă	Oraş	Nr. loc.
Sec. XV	Cetatea Albă	20.000
	Sucava	8.000
	Baia	6.000
	Târg	4.

	oviște	000	
		Braş	10
	ov	.000	
Se		Cluj	7.
c. XVI			000
		Sibiu	7.
			000
		Târg	5.
	oviște	000	
		Brăil	4.
	a	000	
Se		Câm	3.
c. XVII	pulung	000	
Se		Braş	20
c. XIX	ov	.000	
		Cluj	20
		.000	
		Sibiu	20
		.000	
		laşi	20
		.000	
		Bucu	30
	reşti	.000	

Europa

Pe		Or	Nr.
rioadă	aş	loc	
Se		Vie	50.
c. XVI	na	000	
		Mo	10
	scova	0.000	
		Pa	20
	ris	0.000	
		Ist	50
	anbul	0.000	

ce în ce mai sporite privind strângerea dărilor, ţinerea judecăţilor, conferireck privilegii comerciale. Aici nu se ridică nici ziduri, nu există «ici plail urbanistice, astfel încât oraşele, mai ales extracarpatice, păstrează aspe<i unor sate mai mari, risipite,

pluricentrice, pline de petice mari de verdeij Meşteşugarii şi negustorii tind să se grupeze pe mahalale (cartiere), în funcţiei meşteşug sau de zona de provenienţă: la Bucureşti w păstrat această amin în străzi ca Lipscani (de la Lipsca, adică Leipzig), Gabroveni (de la Gabrovo), Şei Blănari, Pielari etc. Nu există, până în perioada contemporană, iniţiative privi canalizarea sau aducţia de apă, răspândite în Occident începând din zorii epel moderne, iar pavarea străzilor principale se făcea, în cel mai bun caz, trunchiuri de copaci (de unde numele de „pod" al unora dintre viitoarele artei Podul Mogoşoaiei – Calea Victoriei de astăzi, Podul Calicilor – Calea Rahovel

Solidarităţi urbane

Nici solidarităţile urbane nu se dezvoltă pe modelul apusean, unde orăşer se simt solidari în faţa celor din exterior, faţă de care sunt superiori prin statut lor juridic, prin modul lor de viaţă, considerat mai rafinat, şi de care se apără! comun prin intermediul miliţiilor la care au răspunderea să participe.

Oraşul apusean se caracterizează şi prin existenţa unor corporaţii, brest care îi grupează pe meşterii care practică aceeaşi meserie sau meserii înrudite Breslele (sau ghildele pentru negustori) organizau producţia, desfacerea, spre vizionarea cu materii prime, condiţiile de muncă şi de acces la meşteşug. El, aveau rostul de a proteja interesele meşterilor în raport cu întreaga structuri socială în care se integrau aceştia. Prin măsuri administrative extraeconomice acestea asigurau stabilitatea socială, controlând ascensiunea în interiorul mese noi respective, menţinerea nivelului de trai corespunzător fiecărei trepte sociale din interiorul corpului respectiv, împiedicarea declasării prin măsuri de întrajutorare, în cazul membrilor bolnavi sau bătrâni sau al văduvelor şi orfanilor acestora. De asemenea, limitând concurenţa între membrii lor, breslele îşi asumau răspunderea pentru îndeplinirea unor criterii de calitate. Dacă în Transilvania se constituie bresle după modelul apusean, care supravieţuiesc, de altfel, până spre sfârşitul secolului al XIX-lea, dacă nu şi mai târziu, mult după dispariţia celor din Occident, în regiunile extracarpatice situaţia e deosebită. Există şi aici bresle, dar termenul ca atare se referă atât la un anume tip de solidarităţi urbane, cât şi la anumite categorii, mai ales militare (sau care doar aminteau

Iaşi (*litografie de M. Bouquet, secolul al XIX-lea*)

Icnii, societatea şi lumea ideilor

Capitolul 2

vechile structuri militare ale ţării, în secolul al XVIII-lea), privilegiate fiscal stele fiscale). În Ţara Românească şi Moldova existau şi aşa-numitele bresle ale, *breasla calicilor* (cerşetori „profesionişti") şi *breasla cioclilor* (personaje reinate cu înmormântarea săracilor morţi pe străzi, a celor morţi de ciumă transportul ciumaţilor, în timpul epidemiilor, din oraşe în locurile special majate în afară şi la oarecare distanţă de acestea). În secolul al XVIII-lea, stele de meserii se numeau, cu un cuvânt de origine turcă, *isnafuri*. Ele au t o evoluţie asemănătoare, cu un anume decalaj temporar, cu breslele din ui oraşelor europene, devenind cu timpul obstacole în calea dezvoltării dueñei, prin mecanismele extraeconomice de control al pieţei pe carele: ticau şi prin tendinţa de închidere a corpului, prin limitarea accesului la seria respectivă sau îngrădirea posibilităţilor de ascensiune socială a nou-ve-or. Breslele, în sensul de mai sus, dispar în epoca modernă, dar termenul? reluat în preajma celui de-al Doilea Război Mondial de la rol al II-lea în râurile sale de reorganizare structurală a societăţii româneşti. Fără legătură instituţia medievală al cărei nume îl perpetuează, breslele lui Carol al II-lea t inspirate din legislaţia corporatistă a muncii şi asocierii profesionale în Italia: istă.

Există şi diferenţe de scară, cele mai mari oraşe din spaţiul românesc putând Dnsiderate, în Evul Mediu şi în epoca modernă, printre oraşele mici, cel mult ocii din Europa.

Diferenţele constatate între oraşele româneşti şi cele occidentale explică de viaţa urbană s-a definit încet, cu greutate, şi în forme specifice, de altfel aeteristice întregului Răsărit european. Nu este sigur însă că locuitoriiselor medievale apusene, înghesuite şi destul de murdare, unde viaţa era rupă şi agitată, trăiau cu adevărat mai bine decât locuitorii marilor sate ce numeau oraşe în spaţiul românesc.

„K-JI1.1111
xercâtFL
PNMPWni
*

1*11111» n lomparaţi geneza urbană medievală din Occident şi din spaţiul românesc şi ex-Dlicaţi deosebirile pe care le-aţi constatat. – 3 rezentaţi consecinţele pe care Le-a avut dezagregarea structurilor romane în spaţiul românesc. Pentru răspuns, folosiţi cunoştinţele

dobândite în capitolul 1. Explicaţi de ce pe teritoriul românesc fenomenul urban este o „invenţie medievală”. analizaţi consecinţele asupra autoconducerii şi a solidarităţii urbane a faptului că oraşele medievale româneşti au drept prototip oraşul balcanic. Comentaţi afirmaţia «Nu este sigur însă că locuitorii oraşelor medievale apusene, înghesuite şi destul de murdare, unde viaţa era scumpă şi agitată, trăiau cu adevărat mai bine decât locuitorii marilor sate ce se numeau oraşe în spaţiul românesc”. Folosiţi şi alte surse de documentare.

În sursa 1, sunt prezentate câteva caracteristici ale breslei. De ce credeţi că alegerea staroştilor este anuală şi de ce este o responsabilitate colegială? Argumentaţi-vă răspunsul.

În descrierea Bucureştiului Alphonse Royer face afirmaţia „în oraşele extra-carpatice nu există planuri urbanistice”. Documentati-vă şi găsiţi descrieri ale unor oraşe franceze din aceeaşi perioadă (1830). Formulaţi explicaţii pentru impactul, mai debrabă negativ, pe care îl are Bucureştiul asupra călătorului apusean. În ce context Bucureştiul va deveni „micul Paris”?

afeb* & äski3 & dL

Bucureştiul în 1717 (*gravură de epocă*)

Istoria altfel

Cluj

(în limba maghiară Kolosvar, în limba germană Klausenburg)

Oraşul actual se află pe locul coloniei romane Napoca. Colonizat de saşi (1178 – 1180) în jurul mănăstirii şi cetăţii fondate, Clujul se dezvoltă repede, mai ales în secolul al XV-lea. Dietele Transilvaniei îşi aveau aici sediul.

Bucureşti: *Punte peste Dâmbovița* (*Auguste Raffet*, *1837*)

Oamenii, societatea şi lumea Ideilor

Capitolul 2

Turnul Eiffel (*construit în anii 1887 – 1889*)

Cronologie

Introducerea votului universal

1848: Franţa

1849: Danemarca

1864: Grecia

1871: Germania

1889: Spania

1893: Belgia

1905: Norvegia

1909: Portugalia

1917/1918: România

1918: Marea Britanie

1. Despre sufragiu în mod tradiţional, distingem două concepţii cu privire la sufragiu. Pe de o parte, aceea potrivit căreia dreptul de vot este unul natural, inerent cetăţeniei, este concepţia democratică. Pe de altă parte, aceea a sufragiului-funcţie, după care dreptul de vot nu este decât o funcţie, un fel de serviciu public, cu care naţiunea decide să investească anumite categorii de cetăţeni, introducând astfel distincţia între ţara legală şi ţara reală, concepţie în mod natural conformă cu idealul liberal.

René Remond, *Introduction à l'histoire de notre temps*. *Le XIXe siècle*

Viziuni despre modernizare în Euroj secolelor XIX-XX. Curente şi politici culturale, identită naţionale şi identitate europeană

Europa veacului al XIX-lea şi modernizarea

Societatea europeană a cunoscut în secolul al XIX-lea transforrr fundamentale în domeniile cultural, economic, politic şi social prin compare cu Vechiul Regim. Aceste transformări poartă generic numele de moderniza Procesul modernizării s-a manifestat în viaţa culturală şi socială a europeni prin extinderea instrucţiei şcolare, în consecinţă prin alfabetizare, prin creai unei culturi omogene, care şi fie liantul societăţii de masă ce îşi făcuse apari în urma exploziei demografice şi a urbanizării. Explozia demografk urbanizarea şi societatea de masă au fost expresia în plan social a moderniza economice şi politice europene din veacul al XIX-lea, care s-a manifestat pl revoluţia industrială, respectiv prin afirmarea ideologiei liberale ori a id democratice.

Conservatorismul şi liberalismul: două viziuni despre

modernizare

Născut ca o critică a violenţei Revoluţiei Franceze, a raţionalismului t exacerbat care inventa o societate artificială, conservatorismul secolului al XIX-lea fost o ideologie a moderaţiei, ce nu ignora experienţa timpurilor trecute; tradiţia politică ori culturală. Din această perspectivă, conservatorii susţineau o modernizarea societăţii nu se putea realiza prin schimbarea bruscă, necon trolată a instituţiilor existente, validate în timp, ci printr-un reformism lent progresiv, care să fie iniţiat şi condus de autorităţile politice legitime. Aşadar, din punctul de vedere al conservatorismului politic, progresul (noţiune inse parabilă de cea a modernizării), nu era un proces infinit, continuu, ci unul gradual şi atent contextualizat.

În veacul al XIX-lea, concurentul ideologic principal al conservatorismului în lupta politică a fost liberalismul. Liberalii promovau proiectul politic al unei societăţi în care primau libertatea individuală şi raţionalitatea acţiunii umane, crezând sincer că modernizarea era un proces neîntrerupt, ce-şi *avea* izvorul în progresul continuu, întreţinut de competiţia dintre oameni. Din punct de vedere politic, cetăţenii participau la conducerea statului prin reprezentanţii lor aleşi în parlament. Votul era cenzitar, întrucât liberalii se arătau reticenţi faţă de sufragiul universal, idee centrală a mişcării democratice de la mijlocul secolului al XIX-lea. Treptat, până către 1918, regimurile liberale europene au acceptat şi ideea democratică a sufragiului universal. Modelul politic liberal se mai definea şi prin separaţia puterilor în stat sau prin neintervenţia statului în mecanismele de funcţionare ale pieţei libere.

44 Oamenii, societatea şi lumea ideilor

Capitolul 2

evoluţia industrială

Revoluţia industrială, apărută în Anglia sfârşitului de veac al XVIII-lea, s-a înerălizat în Europa Occidentală pe parcursul secolului următor. Inventarea asinilor cu aburi, folosirea lor în industria textilă, în minerit şi în transporturi avut drept consecinţă o creştere fără precedent a productivităţii muncii. oducţia obţinută în fabricile şi uzinele europene a luat drumul pieţei, care, glată de mecanismul liber al cererii şi al ofertei, punea în circulaţie produse n ce în ce mai ieftine pentru o populaţie din ce în ce mai numeroasă.

După 1880, lumea a trecut prin „a doua revoluţie industrială”.

Înlocuirea în dustria siderurgică a fierului cu oţelul, descoperirea şi generalizarea unor noi irse de energie (electricitatea, petrolul, gazele naturale etc), care se impu-aau treptat în faţa celei clasice, cărbunele, au constituit două dintre cele mai portante elemente ale acesteia. Era perioada în care supremaţia economică Angliei lua sfârşit, locul ei fiind ocupat în spaţiul european de Germania, iar competiţia mondială de Statele Unite ale Americii.

Jrbanizarea şi lumea oraşelor

Activităţile industriale, comerciale şi de credit erau în veacul al XIX-lea în îare măsură urbane. Numărul angajaţilor în aceste domenii a crescut sensibil, litial prin migraţia populaţiei rurale către oraş, unde se câştiga mai bine şi erau l-ai multe oportunităţi. Ulterior, populaţia urbană a cunoscut o creştere specta-jloasă ca-urmare a revoluţiei demografice, determinată în mare măsură de nbunătăţirea condiţiilor de viaţă şi de progresele din medicină. Dacă în prima arte a secolului al XIX-lea, oamenii de curând veniţi în oraşe se stabileau în artiere periferice, insalubre şi acceptau salarii mici, în cea de-a doua jumătate a calcului, statele moderne s-au preocupat de îmbunătăţirea condiţiilor de viaţă ale opulaţiei urbane: apar serviciile publice, oraşele se sistematizează, iar reţeaua anitară şi învăţământul primar obligatoriu devin constante ale vieţii cotidiene.

Această populaţie urbană, cu o cultură omogenă, nutrită din lectura foileoanelor la modă din periodicele populare de mare tiraj ale timpului, dobândea i nouă identitate. Ea nu mai aparţinea unei lumi ierarhizate, închise, tradiţio-lale, ci uneia egalitare, deschise, moderne. Se transformase într-o aşa-numită ocietate de masa, în interiorul căreia diferenţele dintre diversele categorii sociale care o compuneau erau minime, atât din punctul de vedere al condiţiilor de trai, cât şi din cel al instrucţiei şcolare. Totodată, în Europa celei de-a loua părţi a veacului al XIX-lea a apărut şi clasa mijlocie, o categorie care avea câştiguri financiare însemnate şi o cultură consistentă. Atentă la modul de viaţă îi elitelor burgheze ori aristocratice, clasa mijlocie îşi conturase un mod de viaţă are includea investiţia în locuinţe mai aspectuoase, o anumită modă în estimentaţie sau frecventarea anumitor producţii culturale.

Curentele ştiinţifice şi culturale încrederea necondiţionată în progresul continuu, idee preluată de la enci-Jopediştii francezi ai secolului al XVIII-lea, a dus la un optimism excesiv al oamenilor de

ştiinţă, care şi-au închipuit că pot explica totul în mod raţional. Pozi-ivismul, căci astfel se numea această concepţie ce a dominat Europa până

Rocket – locomotiva inventată de George Stephenson (desen din 1896)

Cronologie

Invenţii şi inventatori europeni

1769: maşina cu aburi (James Watt)

1829: locomotiva (George Stephenson)

1866: dinamul (Ernst von Siemens)

1885: automobilul cu motor cu explozie

(Daimler şi Benz)

1895: cinematograful (fraţii Lumière); telegraful fără fir (Guglielmo Marconi)

2. Regatul Unit constituie exemplul unei urbanizări timpurii şi accelerate. La mijlocul secolului al XIX-lea, populaţia urbană şi populaţia rurală se află în echilibru – şi aceasta cu trei sferturi de secol înaintea Franţei; încă din anii 1880, trei britanici din patru locuiesc la oraş. (...) Din 1800 până în 1913, numărul oraşelor europene cu peste 100.000 de locuitori sporeşte de la 22 la 184. Peste jumătate sunt oraşe britanice şi germane.

Jean Carpentier, François Lebrun (coord.), *Istoria Europei*

Oamenii, societatea şi lumea ideilor 45

Podul de la Cernavoda (jud. Constanţa), proiectat şi construit de Anghel Saligny;

a fost inaugurat în anul 1895

Cronologie

Obţinerea independenţei de către statele din sud-estul Europei până în 1914

1830: Grecia

1878: Muntenegru

1878: România

1878: Serbia

1908: Bulgaria

1912/1914: Albania

3. Despre modernitate în cultura politică românească a veacului al XIX-lea

Modernitatea nu este trăită ca o cultură a experienţei, fondată

pe dinamica economiei şi pe previziunea socială, ci ca o cultură a discursului în care prezentul este aşezat pe valorile istoriei şi este supus iradierii modelului democratic european.

Daniel Barbu, *Şapte teme de politică românească* către sfârşitul veacului al XIX-lea, s-a manifestat în biologie prin evoluţionisrr lui Charles Darwin sau în ştiinţele sociale prin sociologia lui Auguste Corni Numai că încrederea în raţiunea atotputernică a omului a fost aspru amenda de fizicianul Albert Einstein, care dezvăluie lumii teoria relativităţii (1905 st de psihologul Sigmund Freud (1916), care susţine că indivizii nu sunt condu în acţiunile lor de raţiune, ci de instincte.

Şi în arta secolului al XIX-lea s-au regăsit aceste tensiuni. Dacă romantismi a însemnat exteriorizarea sentimentelor, a emoţiilor, realismul a căutat's descrie cu atenţie şi răceală societatea acelor vremuri. Către sfârşitul veaculu dar mai ales în secolul următor, cultura şi arta modernă au depăşit graniţei impuse de realism, căutând să dea glas impresiilor abstracte ale artiştilor, e reflex al iraţionalităţii umane. Astfel, au apărut, spre exemplu, impresionismi sau cubismul în artele plastice ori simbolismul în literatură. Societatea de masă născută în amurgul veacului al XIX-lea, nu aprecia însă cultura modernă, ce fiind atrasă de spectacole de varietăţi, de cinematograf, de reviste ilustrate etc. adică de aşa-numita cultură de masă urbană.

Modernizarea în Europa centrală şi răsăriteană: identităţile naţionale în Europa centrală şi răsăriteană, alfabetizarea, industrializarea şi urbanizarea au avut un ritm foarte lent. Existent încă din Vechiul Regim, decalajul tehnologic sau de civilizaţie faţă de Europa occidentală s-a păstrat şi adâncit în prima parte a secolului al XIX-lea. Conştientizarea decalajului de către elita intelectuală sau politică din centrul şi sud-estul bătrânului continent a pus în circulaţie ideea că Occidentul este modelul ce trebuia urmat (imitat) pentru ca Europa orientală să se modernizeze. Astfel, îşi vor face apariţia în cultura politică a zonei ideile moderne liberale, care au constituit esenţa codului libertăţilor civile. Însă tot pe această cale, a prins contur şi ideea diferenţei, a identităţii naţionale, cu atât mai mult cu cât majoritatea popoarelor din Europa centrală şi răsăriteană nu aveau un stat propriu şi se găseau în componenţa imperiilor austriac (Austro-Ungaria după 1867), german, otoman sau rus.

Imediat ce elitele elene, româneşti, sârbe, bulgare sau poloneze au fondat propriile state, şi-au construit şi promovat, prin ample

politici educaţionale ori de propagandă, identitatea lor naţională. Cât priveşte acţiunea de modernizare culturală, economică, politică sau socială, aceasta cădea tot în sarcina statului. În linii mari, partidele politice din aceste ţări, deşi apropiate între ele prin ideologia naţională, pe care o adoptaseră fără echivoc, se deosebeau cu privire la felul în care vedeau modernizarea. Partidele de orientare liberală sau de stânga credeau că imitaţia modelului occidental ducea inevitabil la modernizarea rapidă a societăţii şi la sincronizarea cu civilizaţia Europei vestice. Parti-dele conservatoare ori de dreapta susţineau un ritm mai lent al modernizării pentru a nu bulversa întocmirile funcţionale, tradiţionale, precum şi pentru o mai mare atenţie în adecvarea formelor occidentale împrumutate la fondul autohton.

Democraţia şi totalitarismul

Primul Război Mondial a pus capăt definitiv încrederii europenilor în raţionalitatea acţiunilor fiinţei umane. Mai mult, civilizaţia bătrânului continent ertfl anii, societatea şi lumea ideilor

Capitolul 2

În cauză de unii gânditori europeni, care, precum Oswald Spengler, vordespre un declin al Occidentului. În această atmosferă, marcată şi de trauma II Conflagraţii, modernizarea şi-a continuat totuşi drumul în formula consa-i *h* veacul al XIX-lea: progres tehnologic şi dezvoltare industrială fii economie, mizare accentuata, instrucţie şcolară tot mai accesibilă, emancipare intelectul americanizare în plan social, respectiv democraţie liberala în spaţiul politic. Numai că au existat reacţii violente la adresa acestui model, favorizate fie noderhizarea incompletă a unor componente ale societăţilor respective ori maturitatea civică a societăţii de masă, fie de dezamăgirea provocată de cmirile politice interne sau internaţionale care au urmat Primului Războindial. Aceste reacţii, materializate prin instituirea regimurilor totalitare inter-ce (comunist, fascist, nazist etc.) sau a celor autoritare (Polonia, Portugalia, lânia etc.), vizau în fapt sistemul democraţiei liberale, căruia i se reproşaimentarea puterii şi discontinuitatea în urmărirea unui proiect politic.

entitatea europeană în anii 1920, Richard Condenhove-Kalerqi punea în circulaţie ideea *Europei*, un organism care ar fi reunit ţările bătrânului continent, iniţial într-o Line vamală, apoi într-un sistem politic" cgnfederal parlamentar. Asemenea Kalergi, răspunzând aserţiunilor pesimiste ale celor care vorbeau despre linul civilizaţiei

continentale, Carto Sforza stăruia asupra unor State Unite ale opei (precum altă dată Victor Hugo), iar Aristide Briand iniţia pactul ce i-a tat numele în diplomaţia vremii. Toate acestea aminteau de mai vechile iecte europene datorate ducelui de Sully (secolul al XVII-lea) ori lui Saint-lon (1814). De-abia după cel de-al Doilea Război Mondial, planurile de une continentală prind contur prin înfiinţarea, în 1957, a Comunităţii Econoe Europene, transformată, 35 de ani mai târziu, în Uniunea Europeană.: ial, acest proiect a fost unul economic, ulterior, şi-a găsit vocaţia culturală, imându-şi diversitatea identităţilor naţionale, dar încă îşi mai caută di-nsiunea politică. Din 2007 România este parte a Uniunii Europene, împărtăşind Drile ce au marcat civilizaţia bătrânului continent şi i-au dat identitate, valori e au traversat timpurile pornind din Antichitatea elină, romană şi creştină.

exerciţii *mmmmmmmmm*

MP".

Prezentaţi contextul economic şi social *h* care se constituie curentele ideologice conservatorism şi liberalism. Completaţi răspunsul vostru cu informaţiile din sursa 2.

Alcătuiţi două grupe şi discutaţi despre modul în care conservatorismul şi liberalismul se raportează la ideea de progres. Realizaţi o diagramă a concluziilor. Evaluaţi rolul de reper pe care II are votul universal pentru organizarea democratică. Pentru răspuns folosiţi şi sursa 1.

Precizaţi condiţiile în care se constituie şi se afirmă noile curente ştiinţifice şi culturale ale secolului al XIX-lea. Utilizaţi şi informaţiile obţinute din alte surse precum orele de educaţie artistică, mass-media etc. Credeţi că ideile lui Victor Hugo despre Statele Unite ale Europei se regăsesc în formulările Tratatului de la Roma? Argumentaţi-vă răspunsul.

Parlamentul European (*Strasbourg*, *Franţa*)

4. Statele Unite ale Europei

Ceea ce se întâmplă în Serbia demonstrează necesitatea înfăptuirii Statelor Unite ale Europei. (...) Republica Europei, Federaţia continentală, altă realitate politică în afara ei nu există. Raţionamentele o impun, ca şi evenimentele. Asupra acestei realităţi, care este o necesitate, toţi filosofii sunt de acord (...). Ceea ce atrocităţile din Serbia aşază în afara oricărei îndoieli e faptul că Europa are nevoie de o naţionalitate europeană, un guvern unic, un imens

arbitraj fratern, democraţia în pace cu ea însăşi, toate naţiunile surori avându-şi cetate şi capitală Parisul, adică libertatea avându-şi capitală lumina.

Victor Hugo, *Pour la Serbie*, 29 august 1876

5. Acţiunea Comunităţii presupune, în condiţiile şi conform ritmurilor stabilite de prezentul Tratat: desfiinţarea între statele membre a taxelor vamale (...); fixarea unui tarif vamal comun şi a unei politici comerciale comune faţă de terţe piețe; abolirea, între statele membre, a obstacolelor în calea liberei concurenţe; stabilirea unei politici comune în domeniul agriculturii; stabilirea unei politici comune în domeniul transporturilor (...); integrarea legislaţiilor naţionale, în măsura necesară funcţionării Pieţei Comune; crearea unui fond social european (...); instituirea unei Bănci Europene de Investiţii.

Tratatul de la Roma. 25 martie 1957

Oamenii, societatea şi lumea ideilor

Capitolul 2

Port popular săsesc din Transilvania

1. Acropola românismului

La graniţele actuale, suntem o ţară fără viitor. Spre a ne împlini aci rolul european, ne trebuie bastionul ce domină această poziţiune. De aceea, aţintim către cetatea naturală a Ardealului, către Acropola românismului. Aici e centrul, aici inima românismului. Aici, într-un palat fermecat, zidit ca în poveşti, în vreuna din peşterile Carpaţilor, s-a adăpostit conştiinţa de neam. Din aceşti munţi ţâşnesc izvoarele râurilor noastre ce cară, spre şesul dunărean, în undele lor, suspinurile fraţilor. De aci, Şincai şi Petru Maior ne-au trimis mărturiile obârşiei noastre latine. De aci au roit dascălii neamului spre a trezi conştiinţa naţională în vremurile de uitare de sine. N. Filipescu, *Pentru România Mare*. *Cuvântări din război*, *1914 – 1916*

Dicţionar

Memorandum – document politic elaborat de fruntaşii mişcării naţionale din Transilvania la împlinirea a 100 de ani de la publicarea *Supplex Libellus Valachorum*. *Dualism* – forma de organizare politică a Imperiului Habsburgic după înfrângerea în faţa Prusiei (1866); Franz Iosif este împărat al Austriei şi rege al Ungariei.

Politicile culturale şi românii din aşa graniţelor. Diversitatea etnică, confesională şi soluţiile politice în România modernă

Românii din afara graniţelor

Statul român a acordat atenţie chestiunilor legate de soarta român Hof afara graniţelor datorită faptului că întreaga intelectualitate şi toate clas politice, indiferent de orientarea doctrinară, susţineau realizarea României M adică a statului naţional român în forma sa maximă. Aceasta a făcut ca aspec naţional să fie prevalent faţă de latura liberală a sistemului politic construit baza Constituţiei de la 1866. Statul român modern, naţional şi liberal, dorea! aducă în cuprinsul său pe toţi românii, indiferent că aceştia se aflau în Tran vania, Basarabia sau în alte regiuni. Realităţile politice ale epocii făceau însă procesul unificării să nu fie deloc lesnicios, cu atât mai mult cu cât naţiona mele din centrul şi sud-estul Europei erau divergente, iar statele naţionale, fiece înţeles în forma sa maximă, nu se puteau realiza decât unul împotriva celorlalt

Sprijinul cel mai consistent a fost acordat românilor din Transilvania. Dt majoritari în această provincie, drepturile lor politice nu le erau recunoscute, ciuda argumentelor istorice şi demografice. După realizarea dualismului austro-u garân 1867, când partea răsăriteană a Imperiului Habsburgic a fost lăsată su autoritatea guvernului de la Budapesta, problema se agravează datorită politic de maghiarizare forţată. Această politică i-a afectat nu doar pe români, ci p toate naţionalităţile trăitoare aici, precum sârbi, croaţi şi chiar germani. Staţi român nu n-a putut sprijini în mod deschis pe românii ardeleni, deoarece acţiunea ar fi putut fi interpretată ca amestec în treburile interne ale unei alt* ţări, dar a făcut-o neoficial, prin subvenţii mascate acordate şcolilor-l asociaţiilor culturale româneşti. În plus, mulţi intelectuali transilvăneni refugiat la Bucureşti au fost angajaţi, fie în diverse instituţii ale statului (la Ministeruj Cultelor şi Instrucţiunii Publice, de exemplu), fie în presă, pentru a participa la propaganda şi acţiunea în favoarea idealului naţional. În general, relaţiile bilaterale româno-austro-ungare nu au avut de suferit datorită chestiunii românilor transilvăneni; România şi Austro-Ungaria făceau totuşi parte din Tripla Alianţă. Au existat însă şi momente tensionate, cum a fost cel generat de Memorandumul pe care liderii Partidului Naţional Român din Transilvania l-au; adresat împăratului Franz Iosif în 1892, prin care cereau recunoaşterea naţiunii române ca naţiune politică cu drepturi depline în cadrul imperiului.

Atenţia deosebită pe care guvernele de la Bucucreşti, liberale sau conservatoare, au acordat-o Transilvaniei se explică datorită

locului pe care această provincie îl ocupa în mentalul colectiv românesc Ea era văzută ca locul naşterii poporului român, creuzetul în care se plămădise fiinţa naţională. Discursurile oamenilor politici şi ale celor de cultură, ale istoricilor, geografilor, etnologilor, convergeau spre această perspectivă, iar prin intermediul şcolii şi al

Capitolul 2

Grupul conducătorilor mişcării memorandiste, condamnaţi în procesul de la Cluj (1894)

sei pătrundeau la nivelul oamenilor obişnuiţi. Transilvania era valorizată în nul rând din punct de vedere ideologic şi apoi cultural, economic sau politic. Nu acelaşi lucru se poate spune despre Basarabia. Deşi era şi ea o provincie lânească pierdută în urma războiului ruso-turc din 1806 – 1812, cu o populaţie joritar formată din români, nu se bucura de aceeaşi atenţie, dimpotrivă. Din ict de vedere ideologic, Basarabia nu reprezenta un subiect de interes.: oprită politicii de deznaţionalizare promovată de autorităţile ţariste, nu a itat o elită, până târziu spre sfârşitul secolului al XIX-lea, care să preia condusa luptei naţionale, aşa cum se întâmpla în Transilvania, în plus, Rusia reprezenta pentru guvernul de la Bucureşti principala enintare externă şi de aceea orice iniţiativă privitoare la Basarabia nici nu: ea îi luată în considerare. Cu excepţia câtorva intelectuali români refugiaţi la: ureşti, dintre care se detaşează categoric Constantin Stere, nu există voci care /orbească despre Basarabia şi românii basarabeni.

În acelaşi timp însă, statul român a acordat sprijin românilor (aromânilor) de >ud de Dunăre, în special celor din Thessalia, Macedonia, Epir, din regiunea strei, acolo unde comunităţile erau mai numeroase şi mai bine precizate. este grupuri făcuseră parte din marea arie a populaţiilor romanice de la nord ud de Dunăre, arie ruptă de invazia masivă a slavilor. Autorităţile otomane au recunoscut decât târziu, în 1905, existenţa acestei naţionalităţi în cadrul periului Otoman.

Gestul politic al Constantinopolului a determinat o serie de persecuţii şi lente grave asupra aromânilor din partea bulgarilor şi grecilor, care nu ieau cu ochi buni apariţia acestui „concurent" pe terenul luptei naţionale. De fel, după Primul Război Mondial, România a fost singurul stat balcanic care recunoscut existenţa pe teritoriul său a minorităţilor naţionale. Sprijinul Drdat de statul român a luat forma

finanţării şcolilor şi bisericilor româneştii Balcani şi pregătirii în ţară a învăţătorilor şi preoţilor români.

2. Serbarea de la Putna, iunie 1871

Se înfiinţase, după multe frământări, Societatea Academică România Junǎ şi noi, fericiţii ei întemeietori, aşteptam cu vie nerăbdare sâmbetele când ne întruneam ca să petrecem câteva ceasuri împreună, lucru pentru toţi plăcut şi pentru cei mai mulţi totodată şi folositor, căci ne adunaserăm din toate ţările în care soarta i-a risipit pe români şi numai puţini dintre noi ştiam bine, ba unii abia aici aveau să înveţe româneşte.

Eminescu era unul dintre cei mai zeloşi membri ai societăţii şi secretarul ei.

În apelul pe care în ajunul serbării de la Putna l-am adresat publicului român se spunea: „Nu junimea română academică a produs ideea serbării, ea purcede din conştiinţa naţională română. Naţiunea română voieşte cultură şi cultura ei trebuie să fie una, omogenă la Prut şi la Someş, omogenă în sânul Carpaţilor cărunţi şi pe malurile Dunării bătrâne.

Ioan Slavici, *Amintiri*

Cronologie februarie 1867: acordul austro-ungar cu privire la crearea Imperiului Austro-ungar mai 1867: Transilvania este încorporată Ungariei mai 1868: *Pronunciamentul de la Blaj* revendică autonomia Transilvaniei

1869: organizarea Partidului Naţional al Românilor din Banat şi Ungaria

1871: organizarea la Viena a Societăţii „România Junǎ”.

august 1871: studenţii români de la Viena organizează, conduşi de Eminescu şi Slavici, sărbătoarea românească de la Mănăstirea Putna decembrie 1890: este fondată la Bucureşti „Liga pentru unitatea culturală a tuturor românilor”.

1892: *Memorandumul* românilor din Transilvania către împăratul Franz Iosif, prin care se cere ca naţiunea română să fie recunoscută ca naţiune politică

Oameni, societatea şi lumea ideilor 49

Capitolul 2

Templul Coral din Bucureşti, *construit în 1866*

3. Reforma emancipatrice a avut în curând efectele sale salutare: afară de ţiganii lăieşi, care încă trăiesc în parte sub şatră, şi

afară de ursari, care fac încă meseria de a domestici fiarele sălbatice, dar totuşi se dau lucrului pământului, mai toţi astăzi din celelalte clase de ţigani s-au contopit în masa naţiunii şi ei nu se mai cunosc decât prin faţa lor smolită şi asiatică şi prin vivacitatea imaginaţiunii lor. Almintrelea, noi îi găsim în toate clasele societăţii noastre. Mihail Kogălniceanu, *Dezrobirea ţiganilor*, 1891

Diversitate etnică şi confesională în starul român modern

Populaţia evreiască a reprezentat până la Primul Război Mondial cea importantă minoritate naţională de pe teritoriul României. Evreii au începu se aşeze în masă, în Moldova mai ales, după 1834, refugiindiHJE din Ruşi Galiţia, unde erau supuşi la violenţe şi abuzuri. Constituţia de la 1866 nu acordat calitatea de cetăţean, condiţionată de apartenenţa la religia creşti Tratatul de pace de la Berlin (1878) a încercat să impună modificarea ace sistem, însă guvernul român a acceptat doar împământenirsş individuali urma unei proceduri complicate şi îndelungate. Evreii care au luptat în Război de Independenţă au primit cetăţenia română imediat în 1916, existau 230 C de evrei, 2, 9% din totalul populaţiei, însă puţini se bucurau de drepturi politi

Evreii au avut o contribuţie importantă la dezvoltarea economică şi cultura statului român. Ei au reprezentat o parte însemnată a clasei de mijloc. De a menea, se remarcă o serie de intelectuali evrei, precum medicul Iacob Felingvistul şi etnologul Moses Gaster, bancherul Manoah Hillel, care şi-a dor întreaga avere Academiei Române, matematicianul David Emanuel şi mulţi *ăi*

Antisemitismul s-a manifestat şi în societatea românească, mai ales în une ziare. În timpul răscoalei din 1907, ei au fost consideraţi principalii vinovaţi soarta grea a ţăranilor şi întreaga răspundere Le-a fost pusă în seamă.

O altă minoritate importantă a fost aceea a romilor (ţiganilor). Docume tele medievale îi menţionează ca robi ai domniei, mănăstirilor şi boierilor şi r ca oameni liberi. Proprietarii aveau drepturi totale asupra lor, mai puţin pe ace de a-i ucide. Eliberarea din robie s-a petrecut între 1843 şi 1856, printr-o ser de legi promovate de domnii regulamentari şi de Mihail Kogălniceanu. Dup apariţia statului modern, ei devin cetăţeni datorită faptului că erau ortodol dar în practică sunt net marginalizaţi. În perioada interbelică, au apărut doi organizaţii ale romilor: Asociaţia Generală a Ţiganilor din România, condusă d

arhimandritul Calinic Popp-şerboianu, şi Uniunea Generală a Romilor dii! România, condusă de G. Lăzăreanu-Lăzurică. În timpul celui de-al Doilea Război Mondial, au fost deportaţi în Transnistria în jur de 25.000 de romi, dintre care mulţi au murit din cauza lipsei mijloacelor de subzistenţă.

Îi putem aminti pe armeni şi pe greci, pe care îi regăsim mai ales în corn» şi finanţe, sau pe italieni, lucrători în piatră sau în industria prelucrării lemnului

1. Prezentaţi factorii politici interni şi externi care au influenţat politica românească cu privire la românii de dincolo de graniţe.

2. Alcătuiţi un eseu în care să argumentaţi politica statului român faţă de minorităţi.

3. Consideraţi că această politică a avut carenţe? Motivaţi în scris, într-un eseu de o pagină.

4. Analizaţi sursa 3 şi, folosind cunoştinţele anterioare, formulaţi-vă punctul de vedere în legătură cu afirmaţia făcută de Mihail Kogălniceanu.

4 Ştim deja că romanii i-au adus (pe evrei) cu coloniile lor, că după dărâmare! Templului risipindu-se, au pornit în lumea mare, urmărind cursurile fluviilor şi că s-au stabilit desigur şi pe ţărmul român al Dunării, dar cu timpul au trebuit şi crească numărul lor nu numai prin naşteri, ci şi prin imigraţiuni continue. ţările vecine, locuite în număr mare de evrei, au sporit mereu contingentul lor aici. Când se va stabili cu precizie traiul ce au dus evreii în Bizanţ, în Rusia, în Lituania, Polonia] şi Ungaria, vom avea şi datele mai însemnate ale imigraţiunii lor. Este sigur că orice dezlănţuire a unei furii trecătoare sau permanente, în vreo ţară vecină sau apropiată, a trebuit să provoace o îndreptare a unui număr de evrei spre Principatele Române, pe când n-aveau încă o viaţă de sine stătătoare, cu atât mai mult apoi, când putură găsi condiţii mai favorabile de prosperare.

Moses Schwarzfeld (1857 – 1943), folclorist, istoric, publicist, *Excursiuni critice asupra istoriei evreilor din România*

I

Capitolul 2

Minorităţi naţionale în România secolului al XX-lea loritățile din România în perioada interbelică instituirea României Mari în 1918 a reprezentat un moment de răscruceaţiile dintre statul român şi minorităţile etnice şi confesionale de pe lui acestuia. Regatul României

dinaintea Primului Război Mondial, cu o faţă de 137 903 km², avea o populaţie de 7 771 341 locuitori, la timp ce nla Mare din 1919 avea 295 049 km² şi o populaţie de circa 14 670.000 icuitori. Recensământul din 1930 indica o populaţie sensibil mai roasă – de 18 057 028 locuitori. Sporirea teritoriului şi a populaţiei mei după 1918 a însemnat însă şi sporirea diversităţii etnice, culturale şi oase de pe teritoriul statului român. „Vechiul Regat" de dinainte de 1914 o populaţie mult mai omogenă din punct de vedere etnic şi religioşitatea covârşitoare a locuitorilor erau români şi ortodocşi, minorităţile care cea mai numeroasă era populaţia evreiască – însumând circa 8%. Primul Război Mondial însă, România Mare a inclus între frontierele sale jortantă comunitate maghiară, care a devenit cea mai numeroasă. Lor îi adăugat un număr considerabil de germani (Transilvania, Banat şi /ina), ucraineni (Bucovina şi Basarabia), ruşi (Basarabia) şi noi comunităţi sşife răspândite în toate teritoriile unite cu România. Potrivit recen-ntului din 1930, românii reprezentau 71, 9% din populaţia ţării, maghiarii, germanii 4, 1%, evreii 4%, ucrainenii 3, 3%. Între un sfert şi o treime; cetăţenii ţării erau de origine etnică neromânească, iar 2 376.000 de: ori declarau, cu ocazia aceluiaşi recensământ, că nu ştiu româneşte, diversitatea sporise şi pe plan religios – alături de ortodocşii majoritari ind acum pe teritoriul statului român comunităţi religioase importante ale din greco-catolici, calvini, romano-catolici, luterani. Diviziunile etnice şi religioase se suprapuneau doar în unele cazuri: germanii erau luterani şi no-catolici, ungurii erau la majoritate calvini. Greco-catolicii erau însă, în să lor majoritate, români transilvăneni, dintre ei ridicându-se oameni poli-nportanţi în România interbelică precum cei doi prim-miniştri Iuliu Maniu mândru Vaida-Voevod.

elaţia dintre statul român şi minorităţile naţionale după 1918 se înecă într-o realitate mai vastă care priveşte şi alte state din Europa centrală şi istrit. Ceea ce s-a numit în perioada interbelică „problema minorităţilor" rezultatul direct al destrămării Austro-Ungariei, al prăbuşirii Imperiului: şi al pierderilor teritoriale suferite de Germania prin Tratatul de la Versailles. tslovacia adăpostea o importantă minoritate germană, dar şi o minoritate luară şi una ucraineană. Polonia avea pe teritoriul său importante comuni-jermane, ucrainene şi bieloruse. Ca şi România, Iugoslavia are o minoritate luară, e drept, nu aşa numeroasă. După 1918, unele dintre aceste unităţi etnice, ca

germanii din Polonia şi Cehoslovacia sau maghiarii din înia, Iugoslavia şi Cehoslovacia, au suportat greu trecerea de la statutul lor

Biserica greacă din Galaţi

Covasna interbelică

1. III. în legătură cu aceasta, ca principii fundamentale la alcătuirea noului stat român, Adunarea Naţională proclamă următoarele:

1. Deplină libertate naţională pentru toate popoarele conlocuitoare. Fiecare popor se va instrui, administra şi judeca în limba sa proprie, prin indivizi din sânul său şi fiecare popor va primi drept de reprezentare în corpurile legiuitoare şi la guvernarea ţării în proporţie cu numărul indivizilor ce-l alcătuiesc.

2. Egală îndreptăţire şi deplină libertate autonomă confesională pentru toate confesiunile din stat.

VI. (...) Adunarea Naţională salută cu iubire şi entuziasm libertatea naţiunilor subjugate până acum în monarhia austro-ungară, anume naţiunile: cehoslovacă, austro-germană, iugoslavă, polonă şi ruteană, şi hotărăşte ca acest salut al său să se aducă la cunoştinţa tuturor acelor naţiuni. *Rezoluţia Marii Adunări Naţionale de la Alba-Iulia*, 1 decembrie 1918

Oamenii» societatea şi lumea ideilor

Tătăroaice în Dobrogea interbelică

Istoria altfel

Oraşul Timişoara a avut, între anii 1884 şi 1914, ca primar pe Karol Telbis, care era bulgar.

Grigore Trancu, armean, a fost între anii 1930 şi 1931 primar al oraşului Galaţi, în timpul Primului Război Mondial, a fost ofiţer şi decorat cu ordinele „Coroana României" şi „Steaua României".

2. Istoricul la rol Iancu despre problema minorităţilor în România interbelică

Problema minorităţilor (...) a fost mai degrabă un handicap pentru România Mare, datorită, în acelaşi timp, unei politici deliberate şi nu întotdeauna clarvăzătoare a diverselor guverne – îndeosebi liberale – dar şi datorită realităţii geografice şi conjuncturii internaţionale: creşterea pericolelor, întărirea iredentismului maghiar din Transilvania, ofensiva (propagandistică) a celui de-al Treilea Reich asupra românilor de origine germană, propaganda comunistă, mai ales în Basarabia etc.

de membre ale unei naţiuni dominante la cel de minorităţi în cadrul state. Circa 200.000 de maghiari, majoritatea funcţionari şi profesori înso familiile lor, au părăsit Transilvania după Primul Război Mondial, pleca Ungaria. În perioada interbelică, state ca Germania, Uniunea Soviet Ungaria, care doreau revizuirea frontierelor stabilite după Primul Război dial, au utilizat problema minorităţilor naţionale, dar şi pe unii membri *ai* a< minorităţi, ca instrumente de subminare a Poloniei, Cehoslovaciei, Români Iugoslaviei, în scopul anexării unor teritorii ale acestor ţări. Din dorinţa anexa Basarabia, a cărei apartenenţă la România nu a recunoscut-o nicio Uniunea Sovietică a propagat chiar ideea existenţei în aceasta provincie a „popor moldovenesc", diferit de cel român şi vorbind o limbă „moldovenea Aşa-zisul „popor moldovenesc" devenea, astfel, o minoritate inventată de Uni Sovietică, pe care aceasta trebuia să o „elibereze" de sub „ocu românească".

În România interbelică, relaţiile dintre statul român şi majoritatea nnească, pe de o parte, şi minorităţile naţionale, pe de altă parte, nu au lipsite de tensiuni şi, uneori, chiar de conflicte. Deşi membrii tuturor grupi etnice minoritare au dobândit cetăţenia română, o bună parte a clasei po şi a etnicilor români continuau să îi considere pe cetăţenii de origine nerorr drept „străini". Minorităţile se bucurau de dreptul de avea reprezentare politi astfel au apărut Partidul Maghiar, Partidul German din România sau Par Evreiesc, care au participat la alegeri şi au trimis deputaţi în Parlament. Mii tăţile beneficiau, de asemenea, de dreptul de a se instrui în limba proprie, i pe terenul învăţământului statul român a practicat, mai ales în anii 192 (politică centralizatoare şi unificatoare, care l-a adus uneori în conflict deschi: reprezentanţii diferitelor comunităţi etnice. li

Expresia cea mai vizibilă a exclusivismului etnic în România interbelică reprezentat antisemitismul. După 1918, România a acordat cetăţenie Iotorilor de origine evreiască. Acest lucru nu a împiedicat persistenţa şi cf amplificarea antisemitismului politic în perioada interbelică. Şi-au făcut apar noi partide politice, cu un mesaj esenţialmente antisemit, precum Liga Apăr Naţional-Creştine (LANC, fondată în 1923) sau Legiunea Arhanghelului Mii (1927). Mai ales în anii 1920, dar şi în deceniul următor, s-au înregistrau meroase violenţe împotriva evreilor, în care a fost antrenată şi o parte) tineretului universitar, în special la Cluj, Iaşi, Chişinău şi Oradea.

Aceste violer au fost aspru condamnate de numeroşi profesori ai universităţilor românii printre care istoricul Nicolae Iorga, profesorul Cantacuzino de la Facultatea i: Drept din Bucureşti, Traian Bratu de la Universitatea din laşi, Constantin Parhon şi Constantin Bacaloglu de la Facultatea de Medicină din laşi etefl

Instaurarea regimului nazist al lui Adolf Hitler în Germania, în 1933, a de la oficializarea antisemitismului în această ţară şi la înmulţirea persecuţiilor adresa evreilor germani; în contextul afirmării Germaniei ca o putere I ascensiune, exemplul politicii sale antisemite a încurajat amplificare antisemitismului şi în alte ţări, printre care şi România. La începutul a nuli 1938, efemerul guvern condus de Octavian Goga a reintrodus oficial o politul antisemită de stat, desfiinţând mai multe ziare redactate sau conduse de ziar evrei,(*Adevărul*, *Dimineaţa*, *Lupta*) şi procedând la o masivă revizuire a calfei de cetăţean român în cazul evreilor. Din ianuarie 1938 până în septemfef

Oamenii, societatea şi lumea ideilor

Capitolul 2

Î, a fost retrasă cetăţenia română unui număr de 225.000 de persoane, ezentând aproape o treime din numărul evreilor trăitori în România. Politica semită a fost continuată şi după ce regele Carol al II-lea a demis guvernul a, instaurând un regim personal autoritar la 10 februarie 1938.

mânia şi Holocaustul

pogeul antisemitismului de stat a fost atins în România între 6 septembrie o şi 23 august 1944, adică în perioada în care ţara a fost condusă de traiul (ulterior mareşalul) Ion Antonescu. Prin decrete-legi s-a trecut la zisa „românizare" – de fapt trecerea în proprietatea statului – a proprietăţilor nu te de evrei în mediul rural şi la oraşe, iar împotriva evreilor au fost luate un discriminatorii şi umilitoare: concedierea sistematică a numeroşi angajaţi i, interzicerea efectuării serv Tciului militar – înlocuit cu munca obligatorie –, uderea actorilor evrei din teatre, a jurnaliştilor evrei din redacţiile ziarelor, a: aţilor evrei din barou, a medicilor evrei din Colegiul Medicilor. Toţi profesorii, elevii şi studenţii evrei au fost excluşi din învăţământul de stat. aspectul cel mai tragic al antisemitismului de stat sub guvernarea onescu l-au reprezentat însă pogromurile, depqrtărije şi exterminarea în a unei părţi a populaţiei evieieşti de pe teritoriul românesc.

Pogromul lănţuit de legionari cu ocazia rebeliunii din 71 – 23 ianuarie contra generalului Antonescu a dus la uciderea a 120 de evrei şi la devastarea a numeroase gogi, locuinţe şi magazine din Bucureşti. Câteva luni mai târziu, în urma romului de la Iaşi din 28 – 30 iunie, militarii români şi germani, jandarmii şi îi legionari au ucis un număr greu de precizat – între 4.000 şi 12.000 – de îi. O parte dintre aceştia au murit de sete în două trenuri de marfă – enite «trenuri ale morţii" – unde au fost înghesuiţi, în condiţii de neginat, circa 4.500 de oameni. Nimeni nu a fost condamnat atunci pentru st masacru în masă.

Între timp, la 22 iunie 1941, începuse Operaţiunea „Barbarossa" – atacarea unii Sovietice de către Germania nazistă şi aliaţii ei. Armata română, împrei cu cea germană, a pătruns în teritoriile răpite României de sovietici cu un în urmă – Basarabia şi Bucovina de nord. Sub pretextul că populaţia evre-a din aceste teritorii întâmpinase favorabil trupele sovietice în iunie 1940, Antonescu i-a rezervat acesteia o soartă distinctă şi atroce. Numeroşi evrei arabeni au fost ucişi în cursul eliberării acestei provincii de sub ocupaţia ietică, iar în toamnă anului 1941 autorităţile române au început deportarea colo de Nistru, în Transnistria, a majorităţii evreilor – peste 120.000 – care iravieţuiseră masacrelor în Bucovina de nord şi Basarabia, închişi în lagăre de concentrare, pradă foamei şi epidemiilor, cei mai mulţi tre' aceştia – aproape 90.000 – au murit până la sfârşitul anului 1943. contăţile militare române care administrau Transnistria s-au făcut vinovate şi moartea unui mare număr de evrei ucraineni. În urma unui atentat cu îmbă asupra clădirii comandamentului militar român din oraşul Odessa – care revocat, la 23 octombrie 1941, moartea a 128 de militari şi civili români – resaliile ordonate de Ion Antonescu au dus la uciderea unui număr greu de luat (între 25.000 şi 40.000) de evrei aflaţi în oraş. De masacrul de la Odessa ăst, de altfel, acuzat direct Ion Antonescu atunci când s-a judecat procesul stuia în 1946.

Unul dintre cele două
[trenuri ale morţii" care au plecat din
Iaşi la 29 iunie 1941

3. Din amintirile Gertrudei Reicher, din Dorna Cândrenilor (jud. Suceava), deportată în 1941, la vârsta de 13 ani, în Transnistria

Transnistria a însemnat foame, frig, păduchi, boli şi moarte. Din cauza mizeriei în care se trăia, a apărut tifosul exan-tematic. Tatăl meu a contractat această boală. Timp de 14 zile, având febră foarte mare, a

delirat, dar a supravieţuit. O mătuşă de-a mea, care s-a molipsit, a decedat. Eu am fost bolnavă de febră tifoidă. A fost mizerie multă, a murit foarte multă lume. În fiecare dimineaţă, vedeai căruţe pline cu oameni (morţi) pe care îi duceau spre cimitir sau gropi comune, nu ştiu – oameni goi, cărora le atârnau o mână, un picior, din căruţă. (…) o imagine de neuitat este aceea a căruţelor cu cadavre scheletice pe care le vedeam zilnic trecând pe stradă, pe lângă noi, spre gropile comune.

Oamenii, societatea ţi lumea ideilor

Capitolul 2

Una dintre numeroasele familii de evrei din Ardealul de nord deportate în lagărele naziste

5. Locuitorii din Dolj solicită scutirea fierarului Ilie Dincă de deportarea în

Transnistria (1942)

Cu profund respect şi cu capul plecat, venim înaintea Domniei Voastre şi facem următoarea plângere:

Suntem muncitori manuali de pământ, agricultori, cărăuşi, chirigii de nisip şi piatră ce transportăm din prundul râului Jiu în oraşul Craiova, la diferite construcţii şi la regimentele din Garnizoana Craiova. Din tată în fiu, vehiculele noastre, cum şi uneltele agricole au fost şi sunt reparate şi construite din nou de dl Ilie Dincă, din Craiova, Str. Calea Dunării nr. 36, de profesiune ferar (…).

Cum acest fierar cu familie compusă din soţie şi doi copii este de o bună reputaţie în societate, om cu bune purtări, se bucură de o mare onorabilitate recunoscută faţă de noi, nu are la activul său nici cea mai mică pedeapsă, nu are cazier judiciar ca să fi fost vreodată pedepsit (…)

Vă rugăm să binevoiţi a aproba ca să nu fie trimis în Transnistria sau teritoriile ruseşti ca făcând parte din români, căci de mic copil şi până astăzi a fost numai cetăţean al municipiului Craiova, unde îşi plăteşte cu cinste şi drag dările impuse de stat, judeţ şi comună.

4. Numai guvernul are dreptul de a lua măsurile necesare

Dezordinile întâmplate acum câteva zile la Iaşi au pus armata şi autorităţi într-o lumină cu totul nefavorabilă. Cu ocazia evacuării Basarabiei, a fost pentru armată o adevărată ruşine că s-a lăsat insultată şi atacată de evrei şi de comunii fără a reacţiona. Ruşinea este însă mai mare când soldaţi izolaţi, din propri iniţiativă şi de multe ori

numai în scopul de a jefui sau maltrata, atacă populaţi evreiască şi omoară la întâmplare, astfel cum a fost cazul la Iaşi. Nevoia de a scai de această plagă a românismului este de nediscutat, dar numai guvernul are dreji tul de a lua măsurile necesare. Aceste măsuri se află în curs de executare şi ele wi şi continuate după normele ce voi hotărî.

Ordinul nr. 255 al generalului Ion Antonescu, 4 iulie 194

n în primăvara anului 1944, evreii din nord-estul Transilvaniei, anexat de căti Ungaria, cu sprijinul lui Hitler, la 30 august 1940, au fost deportaţi de către trupele germane cu ajutorul autorităţilor maghiare. Între 140.000 şi 150.000 d evrei din Ardealul de Nord au luat astfel drumul lagărelor de exterminar naziste, unde majoritatea au fost ucişi.

Împotriva tuturor acestor crime s-au ridicat, în România acelor ani, puţin proteste, deşi au existat numeroase gesturi de solidaritate tăcută. Unii oamerl politici, între care Iuliu Maniu, au cerut în mai multe rânduri lui Ion Antonesdj să pună capăt deportării evreilor în Transnistria. Alţi români, ale căror num sunt, încă şi azi, prea puţin cunoscute, s-au opus activ persecutării şi uciderii evreilor, au salvat evrei de la moarte. Traian Popovici, primar al oraşului Cernău) după alungarea trupelor sovietice, a protestat contra deportării evreilor din oraş în Transnistria şi a reuşit să salveze de la deportare 19.000 dintre aceştia. Regina Elena, mama regelui Mihai, a intervenit personal pe lângă Ion Antonescu, contribuind la salvarea a mii de evrei care urmau să fie sau fuseseră deja deportaţi în Transnistria. Colonelul de jandarmi Sabin Motora, aflat în Transnistria, a retrimis în România 700 de evrei internaţi în lagăr, salvându-i, astfel, de la moarte. Tot în Transnistria a salvat vieţile unor evrei şi preotul ortodox Petre Gheorghe. Viorica Agarici, preşedinta Crucii Roşii din oraşul Roman, a reuşit să distribuie hrană evreilor transportaţi cu unul dintre. trenurile morţii" după pogromul de la Iaşi. Cu ocazia aceluiaşi pogrom, mai mulţi locuitori ai oraşului laşi, printre care directorul Morii „Dacia", Grigore Porfir, sau, farmacistul Dimitrie Beceanu – veteran din Primul Război Mondial –, au salvat de la moarte zeci de evrei. Conform unor mărturii, câţiva ieşeni i-au apărat chiar pe concetăţenii lor evrei cu preţul vieţii.

Statul şi minorităţile din România postbelică

Răsturnarea, la 23 august 1944, a regimului condus de Ion Antonescu a dus şi la abolirea legislaţiei antisemite din România. Situaţia minorităţilor naţionale şi raporturile dintre majoritatea

românească şi aceste minorităţi păreau destinate să se amelioreze. Dacă persecutarea evreilor a încetat, în schimb, 1 minoritatea care a avut de suferit, încă de la începutul anului 1945, a fost cea germană. Acuzată în bloc de către forţele de ocupaţie sovietice de a fi colaborat cu Germania nazistă, comunitatea saşilor a fost, în parte, deportată în Uniunea Sovietică, în lagăre de muncă. 70.000 – 80.000 de saşi transilvăneni.

JjJ4 Oamenii, societatea şi lumea ideilor

Capitolul 2

ţi şi femei, au fost astfel duşi cu forţa în Siberia, din ordinul lui Sta lin, de o bună parte nu s-au mai întors niciodată.

gimul comunist, instaurat oficial în România la 30 decembrie 1947, a iar de o manieră nivelatoare, ostilă diversităţiasupra întregii societăţi «şti, prin încadrare ideologică, prin represiune şi control politic Minor năi fost profund afectate de această politică. După modelul sovietic, uneleităţi religioase, considerate periculoase prin legăturile lor în afara mei – îndeosebi catolicii şi greco-catolicii –, au fost ţinta persecuţiilor, a Greco-Catolică, de pildă, care număra peste 1, 4 milioane de credincioşi e de război, a fost chiar desfiinţată oficial în 1948 şi o parte dintre slujitorii neaţi în închisori, unde mai mulţi episcopi şi preoţi greco-catolici au murit. gimul comunist a pretins că aduce rezolvarea definitivă a problemei minopr naţionale şi a raporturilor dintre acestea şi majoritatea românească. Unul primele sale efecte a fost însă accelerarea emigrării evreilor din România Israel şi alte ţări din afara sferei de influenţă sovietică. Aproape 150.000 rei au părăsit România între 1945 şi 1951, cei mai mulţi dintre aceştia id după 1947. Din 1952, guvernul comunist român a limitat drastic area evreilor, care a fost apoi din nou permisă în anii 1960. Astăzi mai: în România câteva mii de evrei cetăţeni români, ultimii descendenţi dintr-o uitate ce număra, în anii 1930, drca 750.000 de oameni, altă comunitate etnică aproape complet dispărută în anii comunismului a rea a germanilor. Deja împuţinată de deportările din 1945 în Uniunea tică, comunitatea germană a scăzut drastic în vremea regimului şescu, mai ales din cauza emigrării în Republica Federală Germania. Dupăirea relaţiilor diplomatice dintre România şi RFG, în 1967, germanii din mia au plecat în număr tot mai mare – în anii 1970 şi 1980 circa 14.000

— Către Germania de Vest. Regimul Ceauşescu a văzut în această rare masivă o ocazie de a-şi procura devize occidentale şi a

obţinut ca nul RFG să-i plătească, în secret, câte o taxă pentru fiecare etnic german care ea România. Ceauşescu s-a dedat astfel unui ruşinos comerţ cu oameni, cu ui br la libertatea de a trăi acolo unde doresc.

tuaţia minorităţii maghiare a fost diferită de cea a minorităţii evreieşti şi a germane. Aceasta nu a emigrat, rămânând, conform recensămintelor, cea numeroasă comunitate etnică, după cea română. Regimul comunist a amat în repetate rânduri că vechile adversităţi dintre români şi maghiari lichidate în „noua orânduire". După modelul aşa-ziselor „republici auto-l" sovietice, a fost creată, în 1952, Regiunea autonomă maghiară, ilată în proporţie de trei sferturi de etnici unguri. Aceasta a fost desfiinţată '68, atunci când România a revenit la împărţirea administrativă în judeţe. jda pretenţiilor conducerii comuniste a României de a-i fi „înfrăţit" pe mi şi pe unguri, unele resentimente şi prejudecăţi reciproce s-au perpetuat manieră subterană. Evenimentele de la Târgu Mureş din martie 1990 au; zentat punctul culminant al acestor evoluţii, ceea ce a expus România riscuri majore. Intervenţia fermă a societăţii civile a reuşit să impună o le politică, astfel că minorităţile au fost integrate în actul guvernării, ceea contribuit la dezvoltarea unui sentiment de încredere şi la modificarea în pozitiv a imaginii României pe plan internaţional.

Secui în costume populare

6. Nunţiul papal (ambasadorul Vaticanului) la Bucureşti despre metodele folosite de Securitate pentru a-i sili pe preoţii greco-catolid români să accepte „revenirea" la Biserica Ortodoxă (octombrie 1948)

În multe cazuri, preoţii au fost aduşi cu forţa la sediile Securităţii de stat, intimidaţi, ameninţaţi cu închisoarea, cu separarea de familiile lor, cu deportarea şi chiar cu moartea. Cei care au rezistat actelor iniţiale de violenţă au fost aruncaţi în celule subterane, trataţi mizerabil, supuşi unor interogatorii epuizante şi eliberaţi numai când, doborâţi de tratamentul inuman al temnicerilor, au consimţit să semneze.

1. Alcătuiţi o listă a minorităţilor naţionale din România înainte şi după Marea Unire. Comparaţi cele două liste şi discutaţi în grupe deosebirile apărute.

2. Caracterizaţi atitudinea regimurilor totalitare din România faţă de minorităţi. Ce asemănări şi ce deosebiri constataţi?

3. Cercetaţi, pe baza altor surse documentare, care sunt minorităţile naţionale din România zilelor noastre.

4. Alcătuiţi planul unei dezbateri cu tema: Românii de astăzi şi „ceilalţi" în contexte informate (în viaţa de fiecare zi).

Oamenii, societatea şi lumea ideilor 55

Capitolul 2

Îi

Benito Mussolini şi Adolf Hitler (1934)

1. Partidele fasciste s-au adresat tuturor grupurilor populaţiei, fără deosebire socială. Ele şi-au câştigat coeziunea prin personalitatea conducătorului, despre care se spunea că are însuşiri supraomeneşti şi pentru care exista o veneraţie aproape religioasă. Ceremoniile rituale, un amestec de ceremonie religioasă şi militară, caracterizau întrunirile lor. În schimb, conţinuturile politice ale discursurilor erau mai curând incomplete. Se vorbea despre onoare, unitate, dreptate, puritate şi despre dimensiunea naţională (...). Faptul cel mai izbitor era dispoziţia pentru violenţă, pentru teroare împotriva tuturor persoanelor şi grupurilor situate în afara comunităţii naţionale.

Armin Heinen, *Legiunea Arhanghelului*

Mihail. O contribuţie la problema fascismului internaţional

Dicţionar

Totalitarism – formă de organizare şi funcţionare a societăţii în care statul controlează toate aspectele vieţii sociale şi individuale.

56 Oamenii, societatea ţi lumea ideilor

Secolul al XX-lea între democraţie şi totalitarism. Ideologii şi practici politice în România şi în Europa

„Democraţia a trecut ultima şi cea mai grea dintre probe şi triumfă acu întreaga lume", declara, la sfârşitul Primului Război Mondial, omul politic it Giovanni Giolitti, unul dintre principalii reprezentanţi ai liberalismului în Italia. Gi se înşela, deoarece pe ruinele Imperiului Ţarist apăruse deja, în octombrie 1 primul regim totalitar al secolului al XX-lea – cel sovietic –, iar în deceniile urmat regimuri totalitare, fasciste sau comuniste, se vor instaura în numeroase ţăr Europa, Asia şi America Latină. Partidele şi regimurile totalitare au fost prind adversari ai drepturilor omului şi democraţiei între 1917 şi 1989, iar înfrunt dintre democraţie şi totalitarism este una dintre *principalele* caracteristici secolului al XX-lea.

Ideologii şi practici totalitare

Cele două războaie mondiale au stat la originea apariţiei şi proliferăriicărilor şi regimurilor totalitare. După 1918, au apărut

mişcări politice fasc mai întâi în ţările învinse în Primul Război Mondial: Germania (1919), Ungi] sau Bulgaria (1923), ori nemulţumite, ca Italia (1919), de beneficiile teritorii şi politice obţinute în urma conflictului. Partide cu caracter fascist au apărut în România (1927), Spania, Portugalia, Belgia, Marea Britanie, Franţa. Ta aceste mişcări afişau un naţionalism agresiv, erau profund antiliberale, iar mu dintre ele – *Partidul Naţional-Socialist* (NSDAP) în Germania, *Partidul Apă*» *Rasei* în Ungaria, *Legiunea Arhanghelului Mihail h* România – erau antisemi Partidele fasciste întrebuinţau în mod obişnuit violenţa în spaţiul public, unele aveau şi o componentă paramilitară. Violenţele de stradă şi asasina politic au fost practicate de toate mişcările fasciste.

În unele ţări, partidele fasciste au ajuns la putere între cele două război mondiale (Italia 1922, Germania 1933), iar în altele, precum Slovacia, Romi sau Ungaria, acestea au fost aduse la putere în ajunul sau în timpul celui de Doilea Război Mondial, cu sprijinul direct al Germaniei lui Hitler.

După cucerirea puterii în Rusia de către bolşevici în 1917, au apărut numeros partide comuniste pe toate continentele, însă până în 1945 doar în două ţări Uniunea Sovietică şi Mongolia – au existat regimuri comuniste. Spre deosebi partidele fasciste, partidele comuniste din perioada interbelică formau o orgazaţie politică bine integrată – *Internaţionala Comunistă* – coordonată din ea tala sovietică. Aşa se explică faptul că partidele comuniste au jucat în ţările It rolul de instrumente de subversiune politică şi de spionaj ale Uniunii Sovieticii

Dacă principalele regimuri fasciste – cel italian şi cel german – au fa1 învinse în al Doilea Război Mondial şi s-au prăbuşit, victoria obţinută cu acefl prilej de Uniunea Sovietică şi ocuparea de către armatele acesteia a celei mij mari părţi a Europei centrale şi de răsărit au dus la instalarea, între 1944 fi 1948, prin lovituri de forţă şi prin fraudarea alegerilor, a unor regimuri con nişte în Bulgaria, Cehoslovacia, Polonia, România, Ungaria şi în estul Germaniei După 1944, comuniştii au luat puterea, cu sprijinul direct sau indirect al Unium Sovietice, şi în alte ţări: Iugoslavia, Albania, China, Coreea de Nord, Vietnam, Cuba

Capitolul 2

I toate că practicile politice ale fasciştilor şi comuniştilor erau asemăre, anticomunismul a fost una dintre caracteristicile esenţiale

ale parti-fasciste. Pe de altă parte, în sângeroasa confruntare a Războiului Civil din 3 (1936 – 1939) şi mai ales după eşecul alianţei dintre URSS şi Germania stă din 1939 – 1941, partidele comuniste au reuşit să confişte tema luptei sciste. De fapt, atât regimurile fasciste, cât şi cele comuniste au fost sare declarate ale democraţiei şi pluralismului, ale drepturilor şi libertăţilor e individuale. Toate regimurile totalitare au suprimat aceste drepturi şi îţi, au lichidat orice formă de opoziţie, instituind dominaţia partidului au practicat cultul liderului suprem (Mussolini, Hitler, Stalin, Mao Ze-Dong, le Ceauşescu), au terorizat, închis şi exterminat adversarii politici, reali sau ţiali. Atât regimurile comuniste, cât şi cele fasciste au creat sau pernat instrumente de represiune, de manipulare şi control al societăţii? *politică* (*Ceka / NKVD/* KGB în Uniunea Sovietică, *Gestapoh* Germania A, *Securitatea* în România comunistă), *propagandă de stat*, *organizaţiile de masă* pentru înregimentarea şi îndoctrinarea politică a copiilor, or, femeilor, muncitorilor şi intelectualilor.

fata acestor evoluţii, statele cu regim democratic au avut o atitudine care tuat în timp. După preluarea puterii de către bolşevici în Rusia, o serie de occidentale (Franţa, Anglia, Statele Unite ale Americii, Japonia) au inter-direct, prin trimiterea de trupe, sau indirect, prin susţinerea opoziţiei armate; riva noului regim de la Moscova. Implicarea în războiul civil din Rusia era cată de diferenţele ideologice, de încercarea de „export al revoluţiei" (pro-l de Troţki) – fapt demonstrat de atacul asupra Poloniei şi apariţia unor blici ale sfaturilor" (bolşevice) în Ungaria şi Germania –, dar şi de resenti-ele faţă de ieşirea din război din 1917. Aceasta explică de ce anticomu-il manifestat de regimurile totalitare a contribuit la încercarea Angliei şi? i de a ajunge la o înţelegere cu Germania şi Italia (politica de conciliatorism), doilea factor este legat de nemulţumirea Statelor Unite ale Americii faţă iele prevederi ale Tratatului de la Versailles. Absenţa acestora din jocul matic european a contribuit la dezvoltarea regimurilor totalitare. ceasta nu înseamnă că nu au existat eforturi constante de limitare a înţei regimurilor totalitare. O serie de tratate şi alianţe internaţionale, cum vlica înţelegere şi Antanta Balcanică sau Pactul Briand-Kellogg, au avut ca izolarea militară şi diplomatică a unor state revizioniste (în primul rând lania, dar şi Ungaria şi Bulgaria). Un alt instrument al statelor democratice t Liga Naţiunilor, care se dorea a fi un for de dezbateri pentru eliminarea >lui ca

instrument al relaţiilor internaţionale. Cu toate acestea, Lig anilor nu avea mijloace de a-şi impune punctul de vedere sau de a face etate „recomandările" adunării – este cazul eşecului embargourilor se italiei sau recomandarea de neintervenţie în Războiul Civil din Spania 3 republicani şi trupele generalului Franco.

tele democratice şi politica de stăvilire

munismului după al Doilea Război Mondial, deşi fuseseră aliate cu Uniunea Sovietică triva regimurilor fasciste, democraţiile occidentale au sfârşit prin a înţelege olul pe care îl reprezenta totalitarismul comunist pentru libertatea şi

LV. Stalin (*afiş de propagandă*, *1 mai 1952*)

Cronologie

1922: *Marşul asupra Romei* organizat de Benito Mussolini

1926: *Legea asupra corporaţiilor* (Italia)

1933: Hitler devine cancelar al Reich-ului

1934: *Noaptea cuţitelor lungi* (Germania)

1936: începutul marilor procese în URSS

1936 – 1939: Războiul Civil din Spania

2. Dictatura proletariatului, după bolşevici, nu este o stare, cu un regim recunoscut de constituţie, nu este dictatura majorităţii, ci a minorităţii, şi nici a acestei minorităţi *h* întregime, ca clasă, ci a unui partid, adică a unui fragment din această clasă; dictatura de partid duce însă la aceea a unei grupe din mijlocul partidului pentru a termina cu dictatura unora ori unuia din acest grup.

În acest mod, dictatura proletariatului aşa cum este înţeleasă de bolşevici, reprezintă o minoritate a minorităţii care dictează majorităţii şi care duce în mod fatal prin oligarhia câtorva la cezarismul unuia. Dimitrie Gusti, *Comunism*, *socialism*, *anarhism*, *sindicalism şi bolşevism*, 1920

Oamenii, societatea şi lumea Ideilor 57

Capitolul 2

Ridicarea Zidului Berlinului (*decembrie 1961*)

3. Zăpada s-a topit, iar oamenii au început să se umfle: era edemul malnutriţiei, edemul foamei (...). Aveau feţele buhăite, picioarele îngroşate, burţile pline de apă. Urinau fără încetare (...). Şi ce nu făceau ca să poată mânca? Prindeau şoareci, şobolani „vipere, vrăbii, furnici, râme. Măcinau oase ca să obţină făină. Fierbeau piele tăbăcită, tălpile încălţămintei, tot felul de alte piei puturoase. Fierbeau

până şi lipici. Iar când iarba a ajuns mai înaltă, au început să scoată rădăcinile din pământ, să fiarbă frunze şi muguri (...).

Scriitorul rus Vasili Grossman despre foametea din Ucraina în anii 1932 – 1933

4. (...) în domeniul politicii interne, forţele democratice, în frunte cu muncitorimea, au sarcina de a da ţării o nouă Constituţie cu adevărat democratică, Constituţia Republicii Populare Române.

O reformă administrativă democratică, va trebui să înlocuiască formele învechite ale administraţiei locale, prin organele locale ale puterii populare – consiliile populare, alese de masa poporului, având largi atribuţiuni în conducerea treburilor obşteşti şi permiţând să se atragă la opera de guvernare masele polpulare.

Rezoluţia Congresului Partidului Muncitoresc Român, 21 – 23 februarie 1948

reconstrucţia democratică a Europei. Cu toate că nu au putut să împiedice rărea de către sovietici a regimurilor comuniste în Europa de Est, Statele ale Americii au iniţiat, în 1947, politica de *containment* (stăvilire) a expa comunismului în Europa de Vest şi în restul lumii. Această politică, cone de diplomatul american George F. Kennan şi iniţiată de preşedintele Truman, a reprezentat prima reacţie a „lumii libere" în faţa totalitari: comunist. Unul dintre primele rezultate ale acestei politici a fost lansar către SUA Planului Marshall de ajutorare economică a ţărilor europene n de război. Numai ţările din vestul Europei au putut beneficia de Planul Ma deoarece URSS a interzis ţărilor pe care le ocupa militar să accepte ai economic american.

Un alt rezultat al politicii de *containment* l-a reprezentat crearea, la 4 < 1949, a unei alianţe militare defensive – Organizaţia Tratatului Atlanticu Nord (NATO) – menit să riposteze oricărui atac al URSS asupra Europei de Tot pe plan militar, războaiele purtate de Statele Unite ale Americii şi alia în Coreea (1950 – 1953) şi în Vietnam (1961 – 1975) au reprezentat ai semnificative de stăvilire a expansiunii comuniste, chiar dacă numai război Coreea a fost încununat de succes.

Divizarea Europei

Instaurarea comunismului în jumătatea răsăriteană a Europei a dus divizare fără precedent a continentului nostru – politică, economică şi culty Frontierele apusene ale Ungariei, Cehoslovaciei şi Republicii Democrate mane, care alcătuiau limita către vest a

sistemului comunist, au fost put* militarizate, devenind o barieră continuă de mii de kilometri de sârmă ghime presărată cu posturi de observaţie şi menită să împiedice fuga în Germanii Vest sau în Austria a cetăţenilor statelor comuniste. Un element apart acestei frontiere – care a devenit şi un simbol al divizării Europei – reprezentat Zidul Berlinului. Acesta a fost ridicat în august 1961 de către arităţile comuniste din Germania de Est, la presiunea Uniunii Sovietice, pentru împiedica fuga în Berlinul Occidental – care nu făcea parte din Repub Democrată Germană – a cetăţenilor est-germani. În ajunul ridicării acestuiJ al ruşinii", până la 12.500 de cetăţeni est-germani se refugiau săptămâw Berlinul Occidental – enclavă capitalistă şi democratică pe teritoriul RDG.

Erodarea sistemului comunist s-a petrecut treptat, începând din 19! Puternice mişcări antisovietice, înăbuşite în cele din urmă, au avut loc lui multe ţări comuniste: Republica Democrată Germană (1953), Polonia (1956J Ungaria (1956). În această din urmă ţară, revoluţia anticomunistă a fi înăbuşită în sânge de trupele sovietice. În România, principala formă rezistenţă anticomunistă a fost rezistenţa din munţi, la care au participat ţări foşti ofiţeri, studenţi şi chiar elevi; aceste mişcări de rezistenţă armată au fo' lichidate oficial abia în 1961. În 1968, mişcarea de reformare a sisterM comunist, iniţiată în Cehoslovacia, a fost înăbuşită de armata sovietică şi trupe din Polonia, Germania de Est, Ungaria şi Bulgaria. România, deşi's* comunist, nu a participat la această intervenţie militară.

Capitolul 2

limentul sistemului comunist

nii 1970 – 1989 au scos în evidenţa falimentul economic al sistemului unist, incapabil să satisfacă nevoile de bază ale populaţiei, precum şi să înţe la reprimarea oricărei forme de contestare politică. Prin contrast, esele economice ale lumii occidentale şi forţa de atracţie a libertăţilor ţeneşti şi a democraţiei din Europa de Vest şi Statele Unite ale Americii au ipromis regimurile comuniste în ochii propriilor cetăţeni. Acest lucru a favoapariţia unor mişcări de disidenţă în ţări ca Polonia şi Cehoslovacia – unde zanţii regimurilor comuniste şi militanţii pentru drepturile omului, ca Adam inik, Bronisław Geremek (Polonia) şi Václav Havel (Cehoslovacia), au fost îşi persecuţiilor politice de către autorităţi, devenind simboluri interna-ale ale rezistenţei anticomuniste.

aventura militară a URSS în Afghanistan (1979 – 1988), unde trupele Moscovei i putut învinge rezistenţa *mujahedinilor*, sprijiniţi de SUA, precum şi revolta îcitorilor polonezi şi crearea sindicatului liber *Solidaritatea* (1980), condus. ceh Wałęsa, au marcat începutul sfârşitului sistemului comunist. Tentativele reformare a comunismului întreprinse în URSS de către Mihail Gorbaciov nu acut decât să accelereze descompunerea regimurilor comuniste din Europa, îmi reprezentanţi ai elitelor comuniste au devenit conştienţi de caracterul inebil al acestei descompuneri. Teama pe care represiunea comunistă şi URSS suf laseră timp de zeci de ani cetăţenilor din statele Europei de Est a început e risipească. În unele ţări, ca Polonia şi Ungaria, a început în 1989 un proces legociere între forţele de opoziţie recent recunoscute şi partidele comuniste te ia putere pentru introducerea pluralismului politic şi tranziţia spre îocraţie. În altele, precum Cehoslovacia şi Germania de Est, înlăturarea liderilor înnişti opuşi oricărei reforme s-a petrecut în urma unor mari manifestaţii de dă, care au avut loc în toamna anului 1989. Singura ţară în care sfârşitul regi-ul comunist, în decembrie 1989, a dus la vărsare de sânge a fost România. era regimurilor comuniste din Europa de Est în cursul anului 1989 a prefigurat în sfârşitul URSS. Incapabilă să se mai opună revendicărilor democratice şiionale ale popoarelor pe care le indusese cu forţa între graniţele sale, mea Sovietică, devenită o ficţiune politică, s-a dizolvat oficial în decembrie 1991, Vlihail Gorbaciov a demisionat din toate funcţiile pe care le deţinea.

lumimwuiiM

exerciţii.

mmtmtmm

«lotaţi, cu ajutorul unui dicţionar de politologic definiţia regimului politic totali-ar. Apoi, identificaţi caracteristicile în practica politică a comunismului, fascismului şi nazismului. Folosiţi şi sursele 1 şi 3.

analizaţi sursele 2 şi 4. Comparaţi modul în care este caracterizată dictatura proletanatului. Formulaţi punctul vostru de vedere şi comparaţi-l cu al colegilor. Zomparaţi iniţiativele regimului comunist din URSS înainte şi după al Doilea: azboi Mondial. Credeţi că ipoteza diplomatului american (sursa 5) era corectă? rezentaţi modul în care statele democratice au aplicat politica de stăvilire a expansiunii comunismului după al Doilea Război Mondial. Care a fost reacţia

Uniunii Sovietice?

stabiliţi cum se manifestă erodarea sistemului comunist în anii 1970 – 1989. McAtuiţi planul unui proiect cu titlul „Evoluţii post 1989 ale statelor foste comuniste".

Căderea Zidului Berlinului (*noiembrie 1989*)

5. Diplomatul american George F. Kennan despre Uniunea Sovietică

Avem de-a face cu o forţă politică ce crede cu fanatism că nu poate coexista în mod permanent cu Statele Unite şi că este de dorit şi necesar să fie sfâşiată armonia internă a societăţii noastre, să fie distrus modul nostru de viaţă tradiţional, să fie sfărâmată autoritatea noastră internaţională, pentru ca să fie asigurată puterea sovietică. Această forţă politică controlează în întregime energiile unuia dintre cele mai mari popoare şi resursele unui teritoriu naţional dintre cele mai bogate, fiind împinsă înainte de curentul adânc şi puternic al naţionalismului rusesc. (...) Puterea sovietică, spre deosebire de Germania lui Hitler, nu este însă nici schematică, nici aventuristă. (...) Insensibilă la logica raţiunii, este, totuşi, foarte sensibilă la logica forţei. De aceea, se poate retrage cu uşurinţă – şi de obicei o face – atunci când întâlneşte o puternică rezistenţă, într-un punct sau altul. Prin urmare, dacă un adversar (al Uniunii Sovietice) are destulă putere şi îi demonstrează (acesteia) că este gata să o întrebuinţeze, atunci va avea rareori ocazia să o şi folosească. *Telegrama cea lungă*, 22 februarie 1946

STUDIU DE CAZ

Mi

Corneliu Zelea Codreanu la o reuniune legionară

1... Căpitanul" Corneliu Zelea Codreanu despre poziţia Legiunii Arhanghelului

Mihail în problemele politicii externe a

României, 30 noiembrie 1937

Domnul (Iuliu) Maniu, afirmând punctul de vedere al partidului său (PNŢ) în politica externă, a spus în esenţă: „Suntem alături de marile democraţii ale Occidentului, suntem alături de Mica înţelegere şi de înţelegerea Balcanică" şi-şi arată marele său ataşament faţă de Societatea Naţiunilor.

Cu profund respect pentru domnul Maniu, îmi permit să afirm că părerile mele sunt *exact contrarii*. Eu sunt contra marilor

democraţii ale Occidentului, eu sunt contra Micii înţelegeri, eu sunt contra înţelegerii Balcanice şi n-am niciun ataşament pentru Societatea Naţiunilor, în care nu cred. Eu sunt pentru o politică externă a României alăturea de Roma şi Berlin. (…) în 48 de ore după biruinţa Mişcării Legionare, România va avea o alianţă cu Roma şi Berlinul (…).

Construcţia democraţiei şi ideologia totalitară în Români; Oameni, fapte şi idei

Conflictul dintre democraţie şi totalitarism s-a manifestat şi în Români Acesta a început în perioada interbelică – mai precis în anii 1920 –, perioi în care, în urma reformelor adoptate după Primul Război Mondial, participa populaţiei la viaţa politică a sporit şi pluralismul politic s-a dezvoltat simţii Legiunea Arhanghelului Mihail – mişcare fascistă – şi Partidul Comunii! fondat în 1921 şi supus Internaţionalei Comuniste – au fost principalele fo' antidemocratice din România între cele două războaie mondiale. Amb mişcări totalitare au căutat să profite de slăbiciunile democraţiei româneşta acea perioadă, de fragilitatea mentalităţilor şi instituţiilor democratice, peni a submina autoritatea statului.

Legiunea Arhanghelului Mihail, înfiinţată în 1927 de către Corneliu Zel Codreanu – care s-a proclamat Căpitan al mişcării, după modelul Duce Mussolini în Italia şi al Führerului în Germania –, a practicat violenţa faţă J minoritatea evreiască, faţă de adversarii politici şi de autorităţi, mergând pâii la asasinat. Printre cei ucişi de legionari s-a aflat şi prim-ministrul Ion G. Dud în decembrie 1933. Comuniştii, mult mai puţin numeroşi decât legionarii şi sili din 1924, să acţioneze în clandestinitate, au fost instrumentul Uniunii Sovie-l care urmărea dezmembrarea teritoriului României şi transformarea aceşti într-o republică socialistă.

Favorizată de victoria Germaniei naziste în prima fază a celui de-al Doife Război Mondial, Legiunea Arhanghelului Mihail a fost adusă la putere! sprijinul Berlinului, la 6 septembrie 1940. Silită să împartă puterea cu un milita generalul Ion Antonescu, Legiunea a reuşit totuşi să imprime statului u caracter totalitar, declarând România „stat naţional-legionar", impunându-sdl *partid unic* şi creând o *poliţie politică* – poliţia legionară –, vinovată 1 numeroase persecuţii, abuzuri şi asasinate. Printre sutele de oameni ucişi d legionari în perioada cât au fost la putere s-au aflat mulţi oameni politici intelectuali, printre care economistul Virgil Madgearu şi istoricul

Nicolae lora „Divorţul" dintre Antonescu şi Legiune s-a consumat la 21 – 23 ianuarie 1941 când o tentativă a legionarilor de a-l răsturna pe general a fost zdrobită I armata română. Antonescu a instaurat apoi un regim care nu avea un caracl propriu-zis totalitar, fiind o dictatură militară, naţionalistă şi antisemită, care îl făcea apel la sprijinul vreunui partid politic.

Regimul comunist a fost singurul regim totalitar deplin constituit pe care W cunoscut România. Instaurarea totalitarismului comunist a zdrobit speranţei! majorităţii românilor într-o democratizare a ţării după al Doilea Război Mondial. Calea către instaurarea comunismului în România a fost deschisă de câteva act» profund antidemocratice: impunerea de către Uniunea Sovietică a guvernului procomunist condus de Petru Groza la 6 martie 1945, falsificarea alegerilor

QQ Oamenii, societatea şi lumea ideilor

STUDIU DE CAZ

Întare din 19 noiembrie 1946 în beneficiul comuniştilor şi al aliaţilor ira, lichidarea oricărei opoziţii politice în cursul anului 1947. Monarhia tuţională era o piedică importantă în calea acţiunilor antidemocratice ale îiştilor, care îl obligă pe regele Mihai să abdice la 30 decembrie 1947. s-a proclamat *Republica Populară Română*, instaurându-se oficial îi comunist, care a durat până la 22 decembrie 1989. titlul Comunist Român a fost până la începutul anilor 1960 unul dintre îi fideli imitatori şi aliaţi ai Partidului Comunist al Uniunii Sovietice. A pus libertăţilor fundamentale şi respectării drepturilor omului, înlăturând Formă de pluralism politic. A naţionalizat industria, băncile şi comerţul, casele unor familii nu odată modeste; a desfiinţat proprietatea privată în Itură şi a impus colectivizarea terenurilor agricole. A dirijat industriali-forţată, care imita industrializarea Uniunii Sovietice în anii 1930, şi a co-stituţiile şi practicile de represiune politică sovietice. Se poate vorbi de un (sistem concentraţionar) românesc, aşa cum s-a vorbit de *gulagul* sovietic, şi, după 1960, s-a îndepărtat într-o oarecare măsură de Uniunea Sovie-lai ales în privinţa politicii externe, şi a atenuat represiunea politică, PCR as unul dintre cele mai conservatoare şi nereformate partide comuniste tul Europei. În perioada când în fruntea sa s-a aflat Nicolae Ceauşescu – 1989), PCR a adoptat o ideologie naţionalistă agresivă şi a impus cultul icătorului său şi al soţiei acestuia, Elena Ceauşescu. îbuşirea regimului comunist

şi executarea soţilor Ceauşescu în decembrie a însemnat sfârşitul totalitarismului. Încă de la 22 decembrie 1989 au fost ascute libertăţile cetăţeneşti fundamentale – libertatea de exprimare şi deire, temeiurile pluralismului politic şi condiţii de bază pentru reconstituirea ieşi politice democratice. Reconstrucţia democraţiei în România, începută i, nu însemna însă doar proclamarea publică a valorilor democratice după patru decenii de comunism. A însemnat un proces dificil, care sub unele te continuă şi astăzi. Noua democraţie română de după 1989 s-a consolidatitând mentalităţile şi comportamentele autoritare, intolerante, colectiviste >uliste, pe care o bună parte din societatea românească Le-a moştenit de unul totalitar comunist.

m ăt zentaţi acţiunile întreprinse de legionari după ce au ajuns la conducerea ţării.

Întru răspuns, referiţi-vă şi la romanul *Delirul* de Marin Preda.

xeună cu un coleg, scrieţi o listă a operelor literare cunoscute de voi care au zentat această perioadă. Propuneţi o dezbatere într-o oră de literatură.

Ilicaţi orientarea politică externă a Mişcării Legionare aşa cum rezultă din sursa 1.

levenit realitate proiectul realizării unei alianţe a României cu Italia şi Germania?

biliţi modul în care Partidul Comunist Român a pus capăt libertăţilor fun-Tietale ale românilor. Aveţi în atenţie şi sursa 2.

alizaţi un sondaj printre cei care au trăit în România comunistă. Cereţi-le să prezinte modul în care ei au resimţit încălcarea drepturilor fundamentale alelului.

60 de ani de la crearea PCR

(*afiş de propagandă*: *apar simbolurile des folosite de comunişti – secera şi ciocanul – care sugerează înfrăţirea oamenilor muncii de la oraşe şi sate*).

2. Instrumentele Securităţii

Tovarăşi, fiecare meseriaş, fiecare doctor, oricine are o unealtă şi se îngrijeşte de ea. Dacă frizerul are brici, dacă dulgherul are strung, eu spun că *unealta noastră sunt informatorii*. Trebuie să ştim care sunt sarcinile noastre şi cu cine avem de-a face. Aşa cum muncitorul are grijă de uneltele lui, aşa trebuie să avem şi noi grijă de informatori. Dacă frizerul are ca unealtă briciul, noi avem oameni, şi încă oameni vii! Asta înseamnă că trebuie să avem grijă de ei, să le dăm instrucţiuni,

să le arătăm linia partidului (...).

Gheorghe Pintilie (Pantele! Bodnarenko), primul şef al Securităţii

Oamenii, societatea şi lumea ideilor

Capitolul 2

n

— & o

— *4.* /— O.M...6*

r... rfăă".

«—<" a M

...– /?,.cee <7/l, ... / «. /Tye... dej6—J

„— /y* – „n-iul/" m, g>if7 ar fi îi»—ai" – *, «v. sfriji ta –, v «4

l-ia ZI.

V-1— =.

ori«m-Mm<! ar.

Prima pagină a Constituţiei din 1866 1. Constituţiunea de la 1866

Titlul I. *Despre teritoriul român*

Art. 1. Principatele Unite Române constituie un singur stat indivizibil, sub denumirea de România.

Art. 2. Teritoriul României este neali-enabil. (...)

Titlul II. *Despre drepturile românilor*

Art. 9. Românul din orice stat, fără privire către locul nascerei sale, dovedind lepădarea sa de protecţiunea streină, poate dobândi de îndată exercitarea drepturilor politice prin un vot al Corpurilor legiuitoare.

Art. 13. Libertatea individuală este garantată. Nimeni nu poate fi urmărit decât în cazuri prevăzute de legi şi după formele prevăzute de ea. (...). Titlul III. *Despre puterile statului*

Art...82. Puterile constituţionale ale domnului sunt ereditare, în linie coborâtoare directă şi legitimă a măriei sale principelui Carol I de Hohenzollern-Sigmaringen, din bărbat în bărbat prin ordinul de primo-genitură şi cu excluziunea perpetuă a femeilor şi coborâtorilor lor.

Art. 93. Domnul numeşte şi revocă pe miniştrii săi. El sancţionează şi promulgă legile. El poate refuza sancţiunea sa. El are dreptul de amnistie în materie politică. El numeşte sau confirmă în toate funcţiunile publice. El este capul armatei.

Constituţiile din România

Constituţia din 1866

Problema realizării unei Constituţii, nerezolvată ftitimpul domniei lui dl avea să constituie o necesitate urgentă după lovitura de stat de la 11 febril 1866. Se dorea ca noua lege fundamentală să creeze un cadru instituţional \\ şi să inaugureze un regim politic de monarhie constituţională, bazat pe cipiile fundamentale ale liberalismului. Noua Constituţie a fost adoptată desm repede, datorită pericolelor externe care impuneau găsirea unei soluţii de cori misân pofida diferenţelor de opinii dintre grupările liberale şi cele conservata!

La baza Constituţiei din 1866 s-a aflat textul actului fundamental din Beli întrucât aceasta era o ţară de dimensiuni comparabile cu ale României,» de asemenea, sub influenţa modelului francez, dac, mai ales, avea constl cea mai democratică de la acea dată. Textul rezultat din dezbaterile Adun Constituante a fost o prelucrare a Constituţiei belgiene, care ţinea seama I şi de tradiţia actelor fundamentale care funcţionaseră în spaţiul românei prima jumătate a secolului al XIX-lea.

Principii de bază. Constituţia avea la bază cele trei principii esenţialei ideologiei liberale: separarea puterilor; guvernarea reprezentativă; suveiitatea naţiunii. Principiul separării puterilor în stat a fost afirmat cu clara făcut efectiv prin modul în care a fost structurat sistemul instituţional şi t. pectat în practica politică a vremii.

Definirea statutului extern al ţării a dat dovadă de îndrăzneală, întrucât, d oficial România încă era provincie a Imperiului Otoman, nu se făcea ni (referire specială la acest aspect juridic internaţional, de dependenţă faţă I Poartă. Se preciza că la conducerea ţării trebuie să se afle un domn străin din dinastie domnitoare în Europa, ai cărui urmaşi vor moşteni tronul pe I masculină, începând cu primul născut.

În articolele 2 şi 3 se vorbea despre inviolabilitatea teritoriului statului, d nu putea fi modificat decât în virtutea unei legi. Din punct de vedere adu nistrativ, principalele unităţi în care era împărţit teritoriul ţării erau judeţi plăşile şi comunele.

Puterea executivă. Constituţia prevedea ca puterea executivă să fie împi ţită între domn şi miniştri. Domnul îl desemna pe primul ministru, care îşi l gea apoi cabinetul, pe care îl supunea aprobării principelui. Guvernul avu principale atribuţii elaborarea proiectelor de legi, care erau trimise spre discl în Parlament şi gestionarea treburilor

curente.

Puterea legislativă era împărţită între domn şi Adunarea compusă d Camera Deputaţilor şi Senat. Iniţiativa legislativă aparţinea domnului şi Adu legislative, care puteau elabora proiecte de legi. După ce erau aprobatei Parlament, proiectele de legi erau promulgate de domn; acesta putea refuz promulgarea şi retrimite spre discutare proiectul respectiv.

Domnul putea dizolva Parlamentul, cu condiţia să organizeze alegeri într-un interval de maximum o lună. De asemenea, domnul avea drept de veto, dar n absolut, întrucât trebuia să ţină seama de părerea deputaţilor şi senatorii! nu putea respinge definitiv un proiect de lege.

2 Oamenii, societatea ţi lumea ideilor lembrii Adunării aveau dreptul de a interpela guvernul, care era obligat să indă prin miniştrii săi. Senatorii şi deputaţii puteau cere desfăşurarea unor ete asupra activităţii ministeriale.

jterea judecătorească. Constituţia prevedea mai multe niveluri ale insian de judecată, de la cele ordinare până la instanţa supremă, înalta Curte de le şi Casaţie. Hotărârile judecătoreşti se pronunţau în numele domnului, irul în măsură să pronunţe graţierile, mai puţin în cazul miniştrilor condam-pe care nici el nu-i putea absolvi de vină. Judecătorii erau inamovibili. rapturile şi libertăţile cetăţeneşti. Constituţia prevedea dreptul la liberă ere, libertatea persoanei şi inviolabilitatea domiciliului. Proprietatea privată leclarată sacră şi garantată de lege, libertatea conştiinţei, a cuvântului şi a îi erau, de asemenea, garantate etc. Se prevedea dreptul la educaţie, amantul primar fiind obligatoriu şi gratuit. Prin aceste prevederi şi princi-esenţiale care au stat la baza ei, Constituţia de la 1866 poate să fie iderată pe drept una dintre cele mai liberale ale epocii. ctul fundamental de la 1866 organiza România ca pe o monarhie constinală, guvernată în conformitate cu principiile liberale. Aceasta a stat la instituţiilor care au oferit cadrul exerciţiului politic prin care să ajuns la irizarea clasei politice româneşti şi la evoluţia întregii societăţi. Constituţia a fost modificată în 1884, ca urmare a schimbării sistemului de prin reducerea numărului colegiilor electorale. Modificări fuseseră impuse urma Războiului de Independenţă, a tratatelor de la San Stefano şi Berlin Droclamării României ca regat.

Instituţia din 1923

a 19 iulie 1917, în împrejurările excepţionale ale Primului Război Mondial, salizat o revizuire a Constituţiei, care era însă incompletă. Pe de altă parte, 3 unirea cu Vechiul Regat a provinciilor româneşti Basarabia, Bucovina şi silvania, se punea problema unei noi constituţii, pentru a reflecta noile con-politice, economico-sociale, etnice şi instituţionale. Devenise mai complexă oblema minorităţilor naţionale, apăruseră confesiuni care anterior nu erau te importante din punct de vedere numeric în Vechiul Regat (greco-cato-protestantă, catolică), iar prin tratatele de pace România era obligată, ca 1878, să le garanteze drepturile.

Zonstituţia adoptată la 27 martie 1923 menţine principiile generale ale stituţiei din 1866 şi reproduce în cea mai mare parte textul acesteia; forma licată la 29 martie 1923 reprezintă o adaptare a vechiului act fundamental 3 ua situaţie politică, economică şi socială.

Montăţi ţinând seama de realitatea politică la care se ajunsese în urma actelor de e cu ţara a celorlalte provincii româneşti, dar şi ca o măsură de prevedere eptată împotriva posibilelor tendinţe separatiste, noua constituţie prează clar caracterul statului: „Art.1. Regatul României este un stat naţional, arşi indivizibil".

ntrucât prin legi organice se trecuse la exproprierea unei părţi a marilor iii, în vederea realizării reformei agrare, în noua Constituţie dreptul de

Palatul Parlamentului din Bucureşti, *construit la începutul anilor 1900*

2. Constituţia din 1923

Titlul III. *Despre puterile statului*

Art. 33. Toate puterile statului emană de la naţiune, care nu le poate exercita decât prin delegaţie şi după principiile şi regulile aşezate în Constituţia de faţă.

Art. 34. Puterea legislativă se exercită colectiv de către rege şi Reprezentanţa Naţională.

Reprezentanţa Naţională se împarte în două adunări: Senatul şi Adunarea Deputaţilor.

Orice lege cere învoirea tuturor celor trei ramuri ale puterii legiuitoare.

Nicio lege nu poate fi supusă sancţiunii regale decât după ce se va fi discutat şi votat liber de majoritatea ambelor adunări.

Art. 35. Iniţiativa legilor este dată fiecăreia dintre cele trei

ramuri ale puterii legislative. (…)

Art. 39. Puterea executivă este încredinţată regelui, care o exercită în modul reglementat prin Constituţie.

Art. 40. Puterea judecătorească se exercită de organele ei. Hotărârile lor se pronunţă în virtutea legii şi se execută în numele regelui.

Oamenii, societatea şi lumea ideilor

Capitolul 2

Carol al II-lea (dreapta) şi Ernest Urdăreanu (între 1938 – 1940 ministru al Casei Regale), la Londra, în 1938

3. Constituţia din 1938

Titlul III. *Despre puterile statului*

Art. 45. Regele convoacă adunările legiuitoare cel puţin o dată pe an, deschizând sesiunea prin mesaj, la care adunările prezintă răspunsul lor.

Regele pronunţă închiderea sesiunii.

El are dreptul de a dizolva ambele adunări, deodată sau numai una din ele. Actul de dizolvare trebuie să conţină convocarea alegătorilor şi a noilor adunări.

Regele poate amâna adunările. Ele se întrunesc de plin drept la împlinirea unui an de la data amânării, dacă între timp nu au mai fost convocate – (…)

El face regulamentele necesare pentru executarea legilor, fără să poată modifica legile şi scuti pe cineva de executarea lor.

El poate, în timpul când adunările legiuitoare sunt dizolvate şi în intervalul dintre sesiuni, să facă în orice privinţă decrete cu putere de lege, care urmează a fi supuse adunărilor spre ratificare la cea mai apropiată sesiune a lor.

El este Capul oştirii.

El are dreptul de a declara războiul şi de a încheia pacea.

El conferă gradele militare în conformitate cu legea.

El conferă decoraţiile române.

Monitorul Oficial nr. 48/27 martie 1938

proprietate nu mai este un drept absolut, ca în 1866, ci este nuanţat prin rlirirea la utilitatea socială. Astfel, bogăţiile subsolului sunt declarate propriei – I de stat (art. 19), iar căile de comunicaţie,

apele navigabile şi flotabile şi spaji atmosferic sunt incluse, la rândul lor, în domeniul public (art. 20). Apariţia dezvoltarea industriei, ca şi exemplele tulburărilor sociale din ultimii ani impţi intervenţia statului în relaţiile dintre patroni şi muncitori, prin precizarea că-l factorii producţiei se bucură de o egală ocrotire şi prin prevederea asiguri I sociale a muncitorilor în caz de accidente (art. 21).

Textul legifera desfiinţarea sistemului electoral cenzitar, la care se renunţa deja prin introducerea votului universal pentru bărbaţii de peste 21 ani.

Drepturile cetăţeneşti în general, ca şi drepturile minorităţilor erau defini în conformitate cu noile tendinţe internaţionale, iar cele din urmă şi în furia de tratatele de pace de la Paris. Astfel, în articolele 5, 7, 10 (8), 26 (28), II (29), apare precizarea, impusă prin tratatele de pace: „fără deosebire de origij etnică, de limbă şi de religie". Se preciza egalitatea între sexe, fără însă a se (dreptul de vot femeilor, cu precizarea că drepturile acestora vor fi reglementa prin legi speciale. Se garantează libertatea presei, dar şi responsabilital patronilor de publicaţii şi a jurnaliştilor.

Se precizează că Biserica Ortodoxă este biserica dominantă în stat, dar acordă un statut aparte Bisericii Greco-Catolice, privilegiată în raport cu alt culte (art. 22).

În ceea ce priveşte raporturile dintre puterile statului şi funcţionarea prin" palelor instituţii, revizuirile nu sunt de substanţă. Se menţine separarea puterijţ în stat, se defineşte mai bine guvernul ca organism, se precizează limita legislaturilor şi ale mandatelor senatorilor etc.

O noutate ar fi introducerea unui Consiliu Legislativ, care trebuia să avizez legile, dar al cărui organism era consultativ, nu deliberativ.

În concluzie, prin această revizuire, Constituţia României, păstrează intaq spiritul liberal al Constituţiei din 1 iulie 1866, printr-o formă superioară din puri de vedere al tehnicii legislative şi, într-un limbaj modernizat şi specializat, adajtează vechile texte la situaţia politică, economică şi socială din România Maiţ

Constituţia din 1938

În urma crizei apărute în urma alegerilor din 1937, în care niciun partid ni reuşise să-şi asigure majoritatea, şi în condiţiile în care regele Carol al II-lei dorea să instituie un regim de guvernare

personală, la 20 februarie 1938, nouă Constituţie este „înfăţişată" poporului de către rege printr-o proclamaţi „învoirea" poporului a fost exprimată printr-un plebiscit, în care votul să făcu prin declaraţie verbală, consemnată pe liste separate cu cei ce votau *pentru* cei ce votau *contra*. Noua Constituţie a fost promulgată de Carol al II-lea prii Decretul regal nr. 1045 din 27 februarie 1938, iar la o lună după aceea, rege] avea să suprime şi partidele politice. Noua Constituţie reprezenta un abuz, ni mai emana de la naţiune, ci de la puterea executivă şi nu fusese adoptaţi potrivit procedurilor de revizuire a actului fundamental.

Principiile noii Constituţii încetaseră de a mai fi liberale, aşa cum se observi din Titlul II, care, tratând drepturile omului, vorbeşte mai întâi „Despre datoriijj românilor", şi de-abia apoi „Despre drepturile românilor".

Oamenii, ţi lumea ideilor

Capitolul 2

În Constituţia din 1938 era desfiinţată. separarea puterilor în stat şi se prol o concentrare a puterii în mâinile regelui, care devenea *capul statului*. ea legislativă se exercita de către rege *prin* Reprezentanţa Naţională, iar ea executivă este încredinţată tot regelui, care o exercita *prin* guvernul Regele deţinea iniţiativa legislativă, Parlamentul fiind mult limitat în acest? niu. De asemenea, putea convoca, închide, dizolva ambele adunări sau ai una şi le putea amâna lucrările. Parlamentul, chiar redus la un rol oare-decorativ, era controlat şi prin numirea de către rege a unui mare număr matori. În fapt, exerciţiul puterilor constituţionale trecea în mâinile regelui, mia devenea o monarhie autoritară, în care regele nu numai că domnea, i guverna.

Instituţia din 1948

după cel de-al Doilea Război Mondial, în condiţiile ocupării ţării de către tici, a cuceririi puterii politice de către comunişti şi a înlăturării monarhiei, us problema adoptării unei noi Constituţii. În martie 1948, după autodiirea fostului parlament, au fost organizate alegeri pentru noul organ repreativ, numit de acum înainte Marea Adunare. Naţională. Noua Constituţie idoptată în unanimitate la 13 aprilie 1948. Se consfinţea noua titulatură a ijui, de Republica Populară Română, şi se preciza caracterul său de „stat ilar, unitar, independent şi suveran", care „a luat fiinţă prin lupta dusă de popor, inte cu clasa

muncitoare, împotriva fascismului, reacţiunii şi imperialismului", aparent, legea fundamentală consfinţea principii democratice, precum ranitatea poporului, votul universal: „Întreaga putere de stat emană de la) r şi aparţine poporului", care „îşi exercită puterea prin organe reprezenta-alese prin vot universal, egal, direct şi secret".

e asemenea, statua egalitatea în faţa legii pentru toţi cetăţenii Republicii ilare Române, fără deosebire de sex, naţionalitate, rasă, religie sau grad de iră. Aceştia puteau fi aleşi (la 23 de ani) şi puteau alege (participau la vot i 18 ani) toate organele statului.

rintre drepturile cetăţeneşti afirmate în Constituţie se aflau dreptul la ea, la odihnă, la învăţătură. Se stipula că femeia avea drepturi egale cu baril, minorităţile naţionale se bucurau de toate drepturile; sănătatea publică organizată de stat, se afirma protecţia de către stat a familiei. Teoretic, prin stituţie erau afirmate libertatea conştiinţei şi libertatea religioasă; libertatea /idual a cetăţeanului; libertatea presei, a cuvântului, a întrunirilor, mitinlor, cortegiilor şi manifestaţiilor. Practic însă, toate afirmaţiile aparent demo-ce nu erau acoperite de garantarea acestor drepturi, care au fost, în marea najoritate, încălcate sistematic în timpul regimului comunist. Constituţia din 1948 nu mai prevedea principiul separării puterilor în stat, icât Marea Adunare Naţională (MAN) devenea „organul suprem al puterii tat a Republicii Populare Române", deci legislativul şi executivul se confun – Prerogativele MAN erau: alegerea Prezidiului Marii Adunări Naţionale; larea guvernului Republicii Populare Române; modificarea Constituţiei; sta-2 a numărului, atribuţiilor şi denumirilor ministerelor şi desfiinţarea, conto-a sau redenumirea celor existente; votarea bugetului, fixarea impozitelor şi odului de percepere a lor; deciderea consultării poporului prin referendum; rdarea amnistiei.

Demonstraţie în sprijinul adoptării noii constituţii a Republicii Populare Române

(*martie 1948*)

4. Constituţia din 1952

Capitol introductiv

Republica Populară Română este un stat al oamenilor muncii de la oraşe şi sate. (…)

Făurirea şi întărirea statului de democraţie populară, prietenia şi alianţa cu marea Uniune Sovietică, sprijinul şi ajutorul ei

dezinteresat şi frăţesc asigură independenţa, suveranitatea de stat, dezvoltarea şi înflorirea Republicii Populare Române. (...)

Politica externă a Republicii Populare Române este o politică de apărare a păcii, de prietenie şi alianţă cu Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste şi cu ţările de democraţie populară, o politică de pace şi prietenie cu toate popoarele iubitoare de pace.

Minorităţile naţionale din Republica Populară Română se bucură de deplină egalitate în drepturi cu poporul român.

Prezenta Constituţie a Republicii Populare Române consacră rezultatele obţinute până acum de oamenii muncii, în frunte cu clasa muncitoare, în opera de construire a societăţii socialiste în ţara noastră.

Politica statului de democraţie populară este îndreptată spre lichidarea exploatării omului de către om şi construirea socialismului. *Buletinul Oficial* nr. 1/27 septembrie 1952

Oamenii, societatea ţi lumea ideilor

Capitolul 2

Nicolae Ceauşescu, *primul preşedinte al RSR*

5. Constituţia din anul 1965

Art. 1. România este republică socialistă. Republica Socialistă România este stat al oamenilor muncii de la oraşe şi sate, suveran, independent şi unitar. Teritoriul este inalienabil şi indivizibil.

Art. 2. Întreaga putere în Republica Socialistă România aparţine poporului, liber şi stăpân pe soarta sa.

Art. 3. În Republica Socialistă România, forţa politică conducătoare a întregii societăţi este Partidul Comunist Român.

6. Constituţia Republicii Socialiste România din anul 1975

Art. 71. Preşedintele Republicii Socialiste România este şeful statului şi reprezintă puterea de stat în relaţiile interne şi internaţionale ale Republicii Socialiste România.

Primul preşedinte al Prezidiului MAN a fost profesorul Constantin I. Parhorist care oficial era şeful statului român. Prezidiul convoca Marea Adunare NaţiJ [nală în sesiuni ordinare şi extraordinare; emitea decrete; interpreta legile votail de MAN; exercita dreptul de graţiere şi comuta pedepsele; conferea decoraţii şi medaliile Republicii Populare Române; reprezenta Republica Populară Român \ în relaţiile internaţionale; acredita şi rechema, la propunerea guvernului, reprezentanţii diplomatici ai Republicii Populare Române;

în intervalul dinţii sesiunile Marii Adunări Naţionale, numea şi revoca miniştri la propunerea pr Ji şedinţelul Consiliului de Miniştri; stabilea gradele militare, rangurile diplomei e tice, la propunerea guvernului; în caz de agresiune, declara stare de necesitate (îi i intervalul dintre sesiunile MAN); ratifica sau denunţa tratatele internaţionale.

Puterea executivă (în fapt, singura putere reală în stat) aparţinea Consiliul) de Miniştri, compus din preşedintele Consiliului de Miniştri, din unul sau mi mulţi vicepreşedinţi şi din miniştri.

Organele locale ale puterii de stat erau *consiliile populare locale*.

Puterea judecătorească era reprezentată de instanţele de judecată şi d Curtea Supremă, dar independenţa justiţiei era practic desfiinţată prin iriteveţia factorului politic.

Deşi Constituţia susţinea garantarea proprietăţii private „agonisită prii muncă şi economisire", aceasta anunţa şi măsurile de cooperativizare, caii aveau să fie puse în practică mai târziu.

Legea fundamentală din 1948 nu prevedea în mod expres că rolii conducător revenea Partidului Muncitoresc Român, dar organele de stat erai subordonate acestuia. În 1952, în condiţiile unor epurări în rândurile partidului a fost promulgată şi o nouă constituţie, care nu aducea însă modificări esenţiale celei din 1948.

Constituţia din 1965

În condiţiile în care începuse procesul de destalinizare şi venise la conducere partidului unic Nicolae Ceauşescu, odată cu schimbarea denumirii ţării II Republica Socialistă România, la 21 august 1965, a fost adoptată o noi Constituţie. Aceasta prevedea în mod explicit că forţa conducătoare a întregi societăţi este Partidul Comunist Român şi că scopul tuturor „oamenilor munci (nu se vorbea prea mult de naţiune) este construirea societăţii socialistfl asigurarea condiţiilor pentru trecerea la comunism.

Constituţia din 1965 nu aducea modificări importante ale atribuţiilor Mari Adunări Naţionale, care reprezenta în continuare „organul suprem al puteri J stat, unicul organ legiuitor al Republicii Socialiste România" (art. 42).

Guvernul îşi păstra numele de Consiliu de Miniştri şi era definit ca organii suprem al administraţiei de stat.

Tribunalele şi procuratura rămâneau subordonate factorului politic, reprezentat de Partidul Comunist.

Constituţia consfinţea caracterul socialist (şi cooperatist) al

proprietăţii şi *i* economiei. Statul era proprietarul bogăţiilor de orice natură ale subsolului, minele, terenurile din fondul funciar de stat, pădurile, apele, izvoarele de energie naturală; fabricile şi uzinele, întreprinderile agricole de stat, staţiuni pentru mecanizarea agriculturii; căile de comunicaţie, mijloacele de transport

Oamenii, societatea şi lumea ideilor

Capitolul 2

comunicaţiile de stat; fondul de clădiri şi locuinţe; baza materială aituţiilor sociakulturale de stat.

Prima modificare importantă a Constituţiei din 1965 datează din februarie i8, când a avut loc reorganizarea administrativă a teritoriului. Se revenea la ste ca forme de administrare locală, în locul regiunilor şi raioanelor de) iraţie sovietică, se introducea calitatea de municipii pentru oraşele mari. Pe măsură ce puterea personală a lui Nicolae Ceauşescu creştea, a devenit esară şi consfinţirea acestui proces prin modificări instituţionale. După ce a enit secretar general al PCR, ales de Congresul partidului, fără a mai depinde Comitetul Central, următorul pas pe calea consolidării sale a fost înfiinţareacţiei de preşedinte, la 28 martie 1974, prin modificarea Constituţiei din 1965. Prerogativele preşedintelui, ales de MAN, erau foarte largi: prezida Consiliul Stat; reprezenta puterea de stat în relaţiile interne şi internaţionale; era nandantul suprem al forţelor armate şi preşedintele Consiliului Apărării RSR; zida şedinţele Consiliului de Miniştri, atunci când era necesar; stabilea mă-le de importanţă deosebită ce priveau interesele supreme ale ţării, care urmau fie supuse, de către Marea Adunare Naţională, spre consultare poporului, i referendum; numea şi revoca, la propunerea prim-ministrului, viceprimliştrii, miniştrii şi preşedinţii altor organe centrale ale administraţiei de stat; nea şi revoca preşedintele şi membrii Tribunalului Suprem; conferea decoraţii; leia tratate internaţionale în numele Republicii Socialiste România; stabilea gurile misiunilor diplomatice; proclama starea de necesitate în caz deenţă; emitea decrete prezidenţiale şi decizii.

Instituţia din 1991

După căderea regimului comunist, în decembrie 1989, România a revenit la Jitiile democratice dinaintea celui de-al doilea Război Mondial, în contextul reat de evenimente care avuseseră loc pe plan mondial în ultimele decenii. limbarea politică majoră a societăţii

românești a fost oglindită în Constituția obată prin referendum în decembrie 1991 și modificată apoi în anul 2003.

Palatul Parlamentului din București

7. Statul român

Art. 1. Statul român este stat național, suveran și independent, unitar și indivizibil. Forma de guvernământ este republica (...) Statul se organizează potrivit principiului separației și echilibrului puterilor – legislativă, executivă și judecătorească – în cadrul democrației constituționale.

Constituția României, 2003

8. Teritoriul României

Art. 3. Teritoriul României este inalienabil. Frontierele țării sunt consfințite prin lege organică, cu respectarea principiilor și a celorlalte norme admise ale dreptului internațional. Teritoriul este organizat, sub aspect administrativ, în comune, orașe și județe. În condițiile legii, unele orașe sunt declarate municipii.

Constituția României, 2003

1. Descrieți contextul politic în care au fost elaborate constituțiile din România. Pentru redactarea răspunsului, vă recomandăm să recurgeți la o axă cronologică.

2. Formulați și comentați deosebirile dintre constituțiile alcătuite în timpul regimurilor democratice, respectiv în timpul celor totalitare.

3. Care sunt valorile pe care le susțin constituțiile democratice? Dar cele pe care afirmă că le apără constituțiile comuniste?

4 Descoperiți și evaluați elementele de continuitate din constituțiile democratice.

5. Analizați două dintre constituțiile prezentate și comparați principiile pe care se bazează acestea.

6. Alegeți una dintre instituțiile statului și analizați modul în care evoluează potrivit prevederilor constituției.

7. Ce realități au impus organizarea referendumului pentru introducerea unor modificări ale Constituției din anul 1991? Stați de vorbă cu rude sau prieteni în legătură cu răspunsul dat în timpul acestui referendum. Dacă ați fi avut drept de vot, cum ați fi răspuns?

Oamenii, societatea și lumea ideilor

CAZ

WS Kirlaf Jv K/
H Ei
IH
HP

Castelul Peleş, inaugurat în anul 1883

Constituţiunea de la 1866

Titlul II. *Despre drepturile românilor*

Art. 5. Românii se bucură de libertatea conştiinţei, de libertatea învăţământului, de libertatea presei, de libertatea întrunirilor.

Art. 7. Însuşirea de român se dobândeşte, se conservă şi se pierde potrivit regulilor statornicite prin legile civile.

Numai streinii de rituri creştine pot dobândi împământenirea.

Art. 10. Nu există în stat nicio deosebire de clasă. Toţi românii sunt egali în faţa legii şi datori a contribui fără osebire la dările şi sarcinile publice.

Art. 13. Libertatea individuală este garantată.

Art. 15. Domiciliul este neviolabil.

Art. 19. Proprietatea de orice natură, precum şi toate creanţele asupra statului sunt sacre şi neviolabile. Nimeni nu poate fi expropriat decât pentru cauză de utilitate publică legalmente constatată şi după o dreaptă şi prealabilă despăgubire.

— Instituţii şi drepturi cetăţeneşti înscrise în Constituţia de la 1866

Constituţia de la 1866 a consacrat drepturile fundamentale ale

cetăţeanului care decurgeau din aplicarea principiilor care au stat la baza acesteia: suveranitatea naţiunii, guvernarea reprezentativă şi separarea puterilor în stat. Puterea totală era deţinută de naţiunea română, în ansamblul ei, şi nu de o persoanăi (principe, rege etc.) sau de un grup restrâns de indivizi. Această putere era exercitată de către naţiune, prin intermediul reprezentanţilor ei, aleşi prin vot secret de corpul electoral al cetăţenilor pe o perioadă delimitată.

Principalele instituţii, independente una faţă de celelalte, aveau ca obiect™ pe de-o parte, punerea în practică şi garantarea drepturilor cetăţeneşti, iar pe de altă parte, urmărirea intereselor statului şi controlul modului în care cetăţeni se achitau de obligaţiile ce le reveneau, precum plata impozitelor, efectuarea serviciului militar, respectarea legilor etc.

Puterea executivă

Puterea executivă era împărţită între domnitor şi miniştrii care format guvernul. Domnul desemna persoana primului ministru, care îşi alegea cabinetul, apoi îl supunea aprobării regelui, acesta putând respinge unul sau mai mulţi din cei desemnaţi pentru a ocupa un fotoliu ministerial. Persoana domnului era inviolabilă, iar acesta nu putea fi tras la răspundere pentru actele sale, iar în privinţa legilor, miniştrii erau obligaţi să le contrasemneze şi prin aceasta să devină responsabili faţă de textul respectiv. Principalele atribuţii ale guvernului erau elaborarea proiectelor de legi, care erau trimise spre discuţie în Parlament, şi gestionarea treburillor curente ale ţării. Membrii familiei domnitoare nu puteau fi miniştri. Un ministru nu putea fi absolvit de răspunderea în faţa legii nici măcar printr-un ordin verbal sau scris al domnului, care nu avea dreptul de a-l graţia sau de a-i micşora pedeapsa pronunţată de Curtea de Casaţie, singura instanţă care avea posibilitatea să-l judece. Miniştrii puteau fi trimişi în judecată numai de Parlament, cu cel puţin două treimi din voturile celor prezenţi, şi de domn.

Puterea legislativă

Puterea legislativă era deţinută de domnitor şi de Parlament (Adunarea Legislativă), compus din Camera Deputaţilor şi Senat. Domnul şi Adunarea Legislativă aveau dreptul de iniţiativă parlamentară, adică puteau elabora proiecte de legi, dar în epocă se cunosc puţine cazuri de acest fel. Proiectele legislative erau analizate mai întâi în comitetele delegaţilor, un fel de comisii specializate, şi apoi

discutate în plen, articol cu articol. Membrii Adunării, deputaţi şi senatori, nu puteau fi traşi la răspundere pentru declaraţiile politice şi nu puteau fi anchetaţi decât cu acordul a două treimi din totalul membriloi Adunării. Proiectele de legi, după ce erau aprobate în Parlament, trebuiai

(33 Oamenii, societatea ţi lumea ideilor

STUDIU DE CAZ

fulgate de domn, care putea refuza şi retrimite spre discutare proiectul; ctiv. Domnul avea dreptul de a dizolva Parlamentul, dar era obligat sănizeze alegeri într-un interval de maximum o lună. Totodată, domnul avea t de veto suspensiv şi nu absolut, adică era obligat să ţină cont de părereartaţilor şi senatorilor şi nu putea respinge definitiv un proiect de lege. I sesiune parlamentară începea în noiembrie şi dura până la sărbătoarea Hui, însă putea fi continuată printr-o sesiune extraordinară, convocată de n printr-un decret, dacă se considera necesar. Numai Senatul discuta legile oare la buget şi armată, iar deputaţii şi senatorii erau grupaţi în colegii, până în 1884 şi trei după acea dată, în funcţie de venitul anual al celor rept de vot. Votul cenzitar funcţiona, de altfel, în întreaga Europă, nu ai la noi. Parlamentarii aveau dreptul de a interpela guvernul, care era iar să răspundă prin miniştrii săi, şi, de asemenea, de a cere desfăşurarea anchete asupra activităţii ministeriale. Votul era secret şi se făcea cu bile şi negre. Trebuie subliniat faptul că, deşi guvernul a avut întotdeauna o iritate confortabilă, Parlamentul nu a fost o simplă maşină de vot. Proiectele tge erau amendate, modificate şi uneori chiar respinse. Cu toate limitele Parlamentul a fost o importantă şcoală politică necesară maturizării clasei ice româneşti.

terea judecătorească uterea judecătorească era apanajul instanţelor de judecată, de la cele îare până la instanţa supremă, înalta Curte de Justiţie şi Casaţie. Orice rare judecătorească era dată în numele regelui, singurul în măsură săunţe graţierile, mai puţin în cazul miniştrilor condamnaţi, aşa cum am văzut. cătorii erau inamovibili, iar delictele de presă erau judecate de tribunaleleiraţi. Jurisprudenţa se baza pe codurile moderne adoptate încă din timpul mei lui Al. I. Cuza.

neluzii

ouă observaţii se cuvin a fi subliniate. În primul rând, principiul separăriirilor reiese clar din modul în care a fost structurat sistemul instituţional şi ale să spunem că a fost respectat în epocă. În al doilea

rând, instituţia larhică, reprezentată de domn, apoi de rege după proclamarea regatului în 1, era deasupra celorlalte, iar cheia sistemului se afla în mâna suveranului, adevărat, puterea domnului nu este una totală, absolută, ci este îngrădită tuterea celorlalte instituţii ale statului, dar, în ultimă instanţă, *primus inter >s* este regele, care deţine controlul deciziei politice. În alt capitol fundamental al Constituţiei era reprezentat de drepturile şi ţăţile cetăţenilor. Erau înscrise dreptul la liberă asociere al persoanei, invio-itatea domiciliuluf, libertatea cuvântului şi a presei, proprietatea privată era arată sacră şi garantată de lege etc. Exproprierea era acceptată doar în caznteres general şi nu putea fi pusă în practică decât în virtutea unei legi. un de principiile deja amintite, aceste referiri au determinat considerarea stituţiei de la 1866 drept una dintre cele mai liberale ale epocii.

Principele Carol de Hohenzollern

Cronologie

11 februarie 1866: detronarea lui Al.l. Cuza în urma unei lovituri de stat

20 aprilie 1866: alegerea, în urma unui plebiscit, ca principe domnitor al României, a lui Carol de Hohenzollern-Sigmaringen

10 mai 1866: proclamarea lui Carol ca domnitor; ziua de 10 mai devine sărbătoare naţională

1 iulie 1866: promulgarea Constituţiei şi Legii electorale octombrie-noiembrie: primele alegeri organizate pe baza noii Constituţii

L/%CI \llll-iii-tti «t» f-tr «t» t «îl» f

1. Prezentaţi contextul istoric în care a fost alcătuită Constituţia din anul 1866. Credeţi că acesta ar fi permis formulări mai radicale în privinţa drepturilor cetăţeneşti (spre exemplu dreptul de vot universal)? Argumentaţi răspunsul dat.

2. Numiţi instituţiile care, conform Constituţiei din anul 1866, aplică principiul suveranităţii naţiunii.

3. Folosiţi un text al Constituţiei din anul 1991. Observaţi şi comentaţi modificările care au intervenit în privinţa drepturilor cetăţeneşti.

4. Evaluaţi schimbările pe care le implică asupra comportamentului unui om existenţa unor drepturi cetăţeneşti mai numeroase şi mai variate.

Oamenii, societatea şi lumea ideilor

Lecţie de sinteză

Procesul integrării europene continuă să ridice, alături de entuziasme, şi nelinişti legate de structuri tradiţionale culturale, economice şi politice.

Problema fundamentală a identităţii este modul în care cetăţeanul îşi asumă relaţia cu structurile naţionale şi cele europene.

Integrarea europeană

Identităţi naţionale şi identitatea europeană

1. Grete Tartler, *Un referendum zilnic*, 2000

Aparent e însă destul loc deocamdată în Uniunea Europeană pentru diferite naţionalităţi, cu diferite voinţe, suficient loc pentru ca integrarea să se producă de la nivelul dorit. Chiar dacă, în curând, noi naţionalităţi din est vor intra în arenă. Crearea unei identităţi europene după modelul identităţilor naţionale nu e neapărat necesară. Iar dacă populaţiile nu „simt" încă, într-o mai mare măsură, sensul integrării, acest lucru înseamnă că deocamdată UE se bazează prea mult pe o elită care nu transmite suficient informaţia. Nu toată lumea a aflat că UE înseamnă altceva decât globalizarea. Că, dimpotrivă, reprezintă un forum unde poate fi exprimată, ca într-un zilnic referendum, propria convingere, aceea care dă lumii energie, forţă motrice şi credibilitate.

2. Lucian Boia, *Două secole de mitologie naţională*, 2002 Ritmul construcţiei (Uniunii Europene) îi poate dezamăgi pe entuziaşti, dar nu confirmă nici previziunile sceptice. Încetul cu încetul. Uniunea Europeană progresează (...). Pasul cu adevărat decisiv a fost abandonarea monedelor naţionale în favoarea monedei unice europene, euro (...). Drapelul şi moneda sunt cele două simboluri ale oricărei naţiuni moderne. Germania fără marcă, Franţa fără franc nu mai sunt întru totul Germania, Franţa. Se declanşează astfel o evoluţie, care poate fi ireversibilă, spre depăşirea faptului naţional.

În ansamblu, predomină conceptul unei Europe de state, în care naţiunile urmează să-şi continue o existenţă diminuată, dar totuşi efectivă.

3. Percepţii ale realităţilor interne şi internaţionale

Câtă aveţi n...
încredere dumneavoastră!

	Foarte puţină %	Nu prea multă %	Destul de multă %	Foarte multă %
Biserică	3	11	37	48
Guvern	24	53	18	*1*
Parlament	31	51	13	*6*
Partide politice	42	43	7	
Organizaţii neguvernamentale	19	30	19	1
Uniunea Europeană	11	25	38	
NATO	12	25	35	1

Barometru de opinie publică 2<X Fundaţia pentru o Societate Deschi

4. Tratatul de la Maastricht, 1992

Preambul (... Belgia, Danemarca, Grecia, Spania, Franţ Irlanda, Italia, Luxemburg, Olanda, Austria, Portugalia, Finlanc Suedia, Anglia şi Irlanda de Nord). Hotărâţi să parcurgi nouă etapă în procesul de integrare europeană angajat pl crearea comunităţii europene, reamintind importanţaiste că a sfârşitului divizării continentului european şi necesita stabilirii unor baze solide pentru arhitectura Europei viitoar confirmând ataşamentul la principiile de libertate, dem craţie şi respectarea drepturilor omului şi la libertăţile fund mentale ale statului de drept, dorind să întăreai solidaritatea între popoare în respectul istoriei, culturii tradiţiilor lor (...) au decis să instituie o Uniune Europeană

Cetăţenia europeană

5. *Agenda EU/RO* O Definiţii:

cetăţenia este un ansamblu de drepturi şi de responsabilită cetăţenia desemnează un statut, deoarece prin calitate de cetăţean

primeşti un set de drepturi şi libertăţi gartate de stat;

cetăţenia este un rol pentru că drepturile şi responşa] litătile trebuie puse în practică; statutul trebuie asumat exercitat, prin participarea la viaţa comunităţii şi a naţiune cetăţenia este legătura politică şi juridică permanentă dil tre' o persoană fizică şi un stat, exprimată printr-un anspl blu de drepturi şi îndatoriri faţă de acel stat.

Oameni, societatea şi lumea ideilor

O Drepturi şi îndatoriri cetăţeneşti

Drepturile şi libertăţile cetăţeneşti într-un stat democratic: pturi politice (dreptul de vot), drepturi economice (dreptul muncă), drepturi sociale şi culturale (dreptul la libera: ulaţie). Îndatoririle cetăţeneşti: fidelitatea faţă de ţară, pectarea Constituţiei, apărarea ţării, plata taxelor şi a aozitelor, buna credinţă în exercitarea drepturilor.

Consiliul Europei a propus spre semnare ţărilor membre *nvenţia europeană a drepturilor omului* încă din anul 50. Prin acest document ţările membre se angajează să ranteze drepturile şi libertăţile individuale.

Art. 14. Oricine se poate prevala de toate drepturile procla-ite în prezenta Convenţie fără nicio deosebire de sex, părea pielii, limbă, religie, opinie politică sau orice altă opinie, origine naţională sau socială, de apartenenţă la o minoritateţională, de avere, de naştere sau orice artă situaţie.

O Cetăţenie activă

Cetăţenia activă şi responsabilă este conceptul integrator al ucaţiei şi formării cetăţenilor. Sistemele educative au mistea de a asigura „alfabetizarea" civică prin oferirea de oportu-aţi pentru dobândirea cunoştinţelor, a capacităţilor şi valorilor Cesare traiului într-o societate democratică, integrării socio-Dfesionale şi pregătirii pentru învăţare pe durata întregii vieţi.

O Cetăţenie multiplă

Cetăţenia a fost asociată cu identitatea naţională, statu-l legal al unui cetăţean fiind întotdeauna legat de un statţional. Mai târziu, mobilitatea indivizilor şi evoluţia sociiţii au condus la conceptul de „cetăţenie multiplă" emiţând persoanelor să fie simultan cetăţeni ai mai multor îi. De asemenea se vorbeşte despre cetăţenia tranziţională – de exemplu cetăţenia europeană.

Lecţie de sinteza

O Cetăţenie europeană

Orice persoană, având naţionalitatea unui stat membru al Uniunii Europene, este, în acelaşi timp, şi cetăţean al Uniunii.

Ideea introducerii unei cetăţenii europene sau unionale a fost pusă în discuţie în anii 1960. Ulterior, în 1974, în cadrul întrunirii la nivel înalt de la Paris, şefii de stat şi de guvern ai statelor membre ale Comunităţii Europene au propus elaborarea unei liste de drepturi pentru cetăţenii europeni. Reuniunea şefilor de stat şi de guvern de la Fontainebleau, din 1984, a subliniat că trebuie dezvoltat sentimentul de apartenenţă la comunitate. La 7 februarie 1992 este semnat Tratatul de la Maastricht. Acesta cuprinde un capitol intitulat „Cetăţenia Uniunii" cu scopul consolidării relaţiilor existente între Uniunea Europeană şi cetăţenii statelor membre. Cetăţenia Uniunii Europene vine în completarea cetăţeniei naţionale (...) făcând posibilă exercitarea unora dintre drepturile cetăţeanului Uniunii pe teritoriul statului membru în care locuieşte şi nu numai în ţara din care provine, aşa cum se întâmpla înainte. Aşadar, este mai întâi necesar ca o persoană să aibă cetăţenia unui stat membru pentru a putea beneficia de cetăţenia Uniunii Europene.

Exerciţii...

1. Analizaţi sursele 1, 2 şi 3 şi formulaţi atitudinea autorilor referitoare la raportul dintre identitatea naţională şi identitatea europeană.

2. Priviţi cu atenţie câteva bancnote de 5, 10 sau 50 de euro sau câteva monede. Descrieţi simbolurile folosite. Care dintre ele sunt legate de identităţi naţionale şi care de identitatea europeană?

3. Alcătuiţi trei grupe şi folosiţi întrebările din sursa 4 pentru un sondaj pe care să îl realizaţi printre cei apropiaţi vouă (rude, prieteni, colegi). Analizaţi răspunsurile primite şi comparaţi-le cu cele din sondaj. Explicaţi asemănările şi deosebirile pe care le constataţi.

4. În ce împrejurări aţi auzit discutându-se, în afara şcolii, despre modul în care aderarea României la Uniunea Europeană va influenţa identitatea naţională? Care erau părerile formulate? Care este părerea voastră?

5. Folosind mass-media, alcătuiţi un dosar cu informaţii despre modul în care au gândit sau reacţionat persoane din alte ţări europene faţă de proiectul Uniunii Europene. Comparaţi atitudinile lor cu cele ale românilor.

6. Comentaţi, într-un eseu, afirmaţiile din sursa 3. Folosiţi cunoştinţele anterioare, precum şi informaţiile referitoare la cetăţenia europeană.

Oameni, societatea şi lumea ideilor

n

EVALUARE

Bacalaureat 2007

Varianta 87. Subiectul al II-lea (18 puncte)

Citiţi cu atenţie textul de mai jos:

„Partidul Comunist s-a identificat fidel cu interesele sovietice, urmând aproape fără excepţie o stridentă politică antiromânească. (…) Partidul a rămas mereu un partid marginal, al cărui principal obiectiv a fost dezmembrarea statului creat în 1918 şi nu interesul poporului român. Astfel, în 1923, Partidul Comunist şi-a însuşit teza (Internaţionalei Comuniste) în problema naţională şi a dreptului la autodeterminare (…), (prin care) România era declarată un stat multinaţional, o creaţie artificială a imperialismului apusean. Linia antinaţională a comuniştilor a fost folosită de guvernul (României) pentru scoaterea partidului în afara legii (1924)".

Vlad Georgescu, *Istoria românilor*.

De la origini până în zilele noastre

Pornind de la textul dat, răspundeţi următoarelor cerinţe:

1. Precizaţi, pe baza textului, un obiectiv al Partidului Comunist.

2. Menţionaţi, pe baza textului, o consecinţă a politicii promovate de Partidul Comunist, pentru situaţia acestuia.

3. Menţionaţi, pe baza textului, atitudinea Partidului Comunist în raport cu Uniunea Sovietică.

4. Menţionaţi o altă caracteristică a sistemului partidelor politice din România interbelică.

5. Prezentaţi un document cu rol de lege fundamentală adoptat în România în perioada interbelică.

6. Prezentaţi un fapt istoric desfăşurat în procesul constituirii statului naţional unitar român, în anul 1918.

Varianta 98. Subiectul al II-lea (18 puncte)

Citiţi cu atenţie textul de mai jos:

„Art. 30. Regele este Capul statului.

Art. 31. Puterea legislativă este exercitată de rege prin

Reprezentaţiunea Naţională. Regele sancţionează şi promulgă legile.

Art. 32. Puterea executivă este încredinţată regelui, care o exercită prin Guvernul său.

Art. 45. Regele convoacă Adunările Legiuitoare.

Art. 46. Regele numeşte şi revocă miniştrii săi. El poate, în timpul când Adunările Legiuitoare sunt dizolvate şi în intervalul dintre sesiuni, să facă în orice privinţă decrete cu

72 Oamenii, societatea şi lumea ideilor

România rupându-şi cătuşele pe Câmpia Libertăţi (*tablou de CD. Rosenthal*).

putere de lege, care urmează a fi supuse aprobărilor spre ratificare la cea mai apropiată sesiune a lor".

Constituţia din 27 februarie 193I

Pornind de la textul dat, răspundeţi următoarelor cerinţe

1. Precizaţi, pe baza textului dat, două atribuţii ale regelj pe plan legislativ.

2. Menţionaţi, pe baza textului dat, o atribuţie a regelui îi planul puterii executive.

3. Numiţi regele român în timpul căruia a fost adoptai! Constituţia din anul 1938.

4. Prezentaţi un aspect specific regimului monarhii autoritare, în afara celor precizate în text.

5. Prezentaţi un fapt istoric desfăşurat în România, în anu 1940.

Varianta 88. Subiectul al III-lea (22 de puncte)

Redactaţi, în aproximativ o pagină, un text cu caracte istoric, în care să integraţi următorii termeni referitori îi istoria românilor: epoca medievală, secolul al XIV-lea vasalitate, suzeranitate, lume rurală, stat, târg, stătu internaţional, independenţă.

Notă. Se punctează şi utilizarea limbajului istoric adecvat respectarea succesiunii cronologice/logice a faptelor istorici şi încadrarea textului în limita de spaţiu precizată.

arianta 1. Subiectul al IV-lea (30 de puncte)

— Elaboraţi, în aproximativ două pagini, d iţia României, în prima jumătate a secol id în vedem:

jenţionarea unui eveniment politico-mil participat România în 1916 – 1917 şi numialităţi implicate în evenimentul respectiv; rezentarea unui fapt istoric, din anul 19 participat românii din Basarabia, din Buc ransilvania, în vederea unirii cu România,

tenţionarea a doua măsuri care au vi olitică şi administrativă în perioada 1919-rezentarea unei caracteristici a regimu crioada 1938 – 1940; lenţionarea unei consecinţe a pierderilor nul.1940.

Notă. Se punctează şi utilizarea limbajului istoric adecvat Cturarea prezentării, evidenţierea relaţiei cauză-efect, iertarea succesiunii cronologice/logice a faptelor istorice icadrarea în limita de spaţiu precizată.

Citiţi cu atenţie textul de mai jos: Viaţa culturală a minorităţilor naţionale în anii 1918 – 1925 derulat între tradiţionalism şi modernitate. Şcolile romă-îti, de toate gradele, erau frecventate şi de minorităţileionale. În acelaşi timp, funcţionau şcoli cu limba de predare ninorităţilor naţionale. Numărul şcolilor confesionale ale rarităţilor a crescut sensibil după 1918, după cum se poate istata şi în tabelul de mai jos:

*9°? * Anul 1918 Anul 1925

jjcoli

MMHMM HMM-MNggMMgM HMMU MM S

catolice reformate luterane catol. ce «formate luterane are 367 362 258 425 684 268

I 13 9 9 17 11 11

I 25 3 48 19 8

mtiu & *e* 1 4 4 3

Pornind de la text Menţionaţi evenime minorităţi naţionale Precizaţi, pe baza te din anii 1918 – 1925 Preoxaţi. pe baza t naţionale din Romii Prezentaţi documerrităţilor naţionale dii i carac itățiloj 1 un *i* ara ce repţi

Varianta 34. Subiectul al IV-lea (30 puncte]

a fost

Construise în da 18

eu tia bo a

despre al rati m prox i în

XX-lea. «îl iv

ev sis co

oluţia temulu nstitutio

n

şi av ve

1938. ând în dere

la a Dn do

care a menţi area a uă motive
m Co tuţ an
ei perso nst ia din ul 1866;
b. M ăt
preze area ac e unui
moţ
a an 92
care au a ul 1 3 şi a
sau din c. pr
preciz ea a de
un co uţi
ificarea nsti i ale R
d. Dn
menţi area a
8; do co
uă nstitui
po 18 19
litic din 66 38.
No Se
tă pune
to str re
riale din uctura a prez
rea
succe:
Ic ar
adecvat. ea eseu
Itorice
Pregătire bacalaureat
Citiţi cu atenţie textele d A. „Art. 3. Siguranţa per aţă fi pedepsit decât pe tern târâri judecătoreşti. Art. 8. Reforma şcolilor pe răspândirea lumânărilor în *Petiţiunea-prod* ilă, adică nimeni; legilor şi în urmare.
temelie larţ poporul”.
B. „Art. de a scrie pretinde lib
Art. 8. f
Naţiurj de a fi astea tic lunea r naţid *arilor molde* 27 martie astea de a

Iră, prin un lână cere asigurnale, nimenea să nu se poată prinde sub vreun p *Petiţiunea naţională*

Porni de la text răsp.

— re *ry* ocunrx

are aceste imiţi u mărmale ezentaţi un aspect specific regimului total drepturile şi libertăţile cetăţeneşti.

Capitolul 3

n R

Cetatea bizantină de la Enisala (*jud. Tulcea*, *secolele X-XI*)

1. Discursul lui Menumorut în faţa solilor lui Arpad

Spuneţi-i lui Arpad, ducele Ungariei, stăpânul vostru, datori îi suntem ca un prieten unui prieten, în toate care îi sunt necesare, fiindcă este om străin şi de multe duce lipsă. Teritoriul însă pe care l-a cerut bunăvoinţei noastre nu i-l vom ceda niciodată, cât vom trăi. Ne-a părut rău că ducele Salanus (conducător al bulgarilor din dreapta Tisei) i-a cedat un foarte mare teritoriu, fie din dragoste, după cum se spune, fie de frică, ceea ce se neagă. Noi însă, nici din dragoste, nici de frică, nu-i cedăm din pământ, chiar şi cât cuprinde un pumn, deşi a zis că este dreptul lui. Şi vorbele lui nu ne tulbură inima, deşi ne-a arătat că descinde din neamul regelui Attila, care se numea biciul lui Dumnezeu, şi chiar dacă pe calea violenţei a răpit acest teritoriu de la strămoşul meu, dar acum însă, graţie stăpânului meu, împăratul din Constantinopol, nimeni nu poate să mi-l smulgă din mâinile mele.

Cronica lui Anonymus

STATUL ŞI POLITICA

Autonomii locale şi instituţii centrala în spaţiul românesc (secolele IX-XVIII!

Întemeierea statelor medievale româneşti

Primele formaţiuni politice

Apariţia primelor formaţiuni politice româneşti se plasează în cadrul unc evoluţii interne care au făcut posibilă cristalizarea structurilor statale, dar şi a unui context internaţional favorabil. În centrul şi răsăritul Europei, ultimei invazii se prelungesc până în secolul al XIII-lea, iar marile puteri din zone Imperiul Bizantin, Regatul Ungariei (după anul 1.000) şi Regatul Poloniei, 1 împart sferele de influenţă, iar uneori încearcă să-şi impună stăpânirea propriu-zis asupra spaţiului românesc.

Vreme de câteva sute de ani, după retragerea aureliană, sursele

istorice au pomenit în spaţiul carpato-dunărean decât diferite populaţii migratoare întrucât acestea erau singurele care aveau o organizare politică şi mai ales mii tară, pe care documentele o găseau demnă de consemnat. La vremea respectivă, cei care consemnau în scris evenimentele politice (inclusiv militare) să istorice nu se refereau, în general, la aspectele etnice ale populaţiilorment oñate. Chiar atunci când apare ca atare termenul de naţiune, acesta desemneaz acea parte din populaţia unei structuri politice calificată să participe la viat politică a respectivei structuri (indiferent de aspectele etnice ale populaţie majoritare sau ale conducătorilor). Naţiunea în sens etnic nu apare ma devreme de secolul al XIX-lea. Era aşadar normal, din perspectiva epocilo respective, ca populaţiile romanizate şi mai apoi românii din spaţiul carpate dunăreano-pontic să nu apară în documentele scrise decât în măsura în care fii intră în relaţie cu actori recunoscuţi ai scenei politice a vremii, fie ajung să-şi constituie propriile structuri politice.

Formaţiuni politice în Transilvania

Din secolul al IX-lea însă, în contextul în care ungurii aşezaţi în Pannoni; încep să-şi manifeste interesul pentru Transilvania, sursele menţionează formaţiuni politice ale populaţiei româneşti de la nord de Dunăre.

Astfel, *Cronica* notarului anonim (Anonymus) al regelui Ungariei Bela al III-lea scrisă probabil prin secolul al XII-lea, dar oglindind evenimente de la sfârşitu secolului al IX-lea, relatează conflictele care i-au opus pe ungurii în expansiune spre răsărit unor formaţiuni politice de dincolo de Tisa. Aceste formaţiuni, de tipul cnezatelor sau voievodatelor, forme de organizare influenţate de cele ah slavilor, dar devenite specifice populaţiei româneşti, erau situate în Bihare* (condusă de Menumorut), în Banat, cu centrul probabil la Cuvin (Glad) şi în

Statul ţi politica

Capitolul 3

PRIMELE FORMAŢIUNI POLITICE ROMANEŞTI

TMMJLCTWL* *WÂKBGGLUI*

fiALUNGAXIII

1 VJAHA –", OSJU – tiil fe*» M

vumu „V*

TARA…

flOMANTELOR
se".
VOIEVODATUL
BOLOHO vyji – O
(VOIOHOVENI) „°™J *
SSJE
*" V*S – Vnat» J" ** Iw5 «i
CNEZATUL
—». VPltvq PATUI. *r r* tfj Tuiprol, „ţi**
** luai / °".
I M p
Jts-l U L

Aşezări româneşti (sec. IX-XIII) Lupte cu tătarii a Transilvaniei, având drept centru posibil Dăbâca (Gelu). Gelu este sigurul e aceşti conducători locali numit de Anonymus *blach*, adică român, în iiţiile în care populaţia din zonă era departe de a fi omogenă din punct de >re etnic Realitatea personajelor şi întâmplărilor pomenite de Anonymus a put să fie contestată de unii istorici maghiari şi austrieci începând din secolele l-XIX, în contextul în care românii din Transilvania cereau drepturi politice şi anale. Chiar dacă există o doză de fabulaţie în povestea notarului anonim, arece nu rareori istoricii medievali simţeau nevoia să-şi înfrumuseţeze poveş-cu elemente dramatice, este dincolo de îndoială faptul că în perioada în a scris Anonymus exista conştiinţa unei anterioriităţi a românilor în Transilvania unor formaţiuni politice în stare să opună rezistenţă ungurilor. O confirmareectă a acestor realităţi o aduce *Cronica lui Nestor*, din secolul al XII-lea, care: ra amintirea faptului că, la trecerea lor prin Carpaţii Păduroşi, spre Panonia, urii i-au găsit acolo pe români şi pe slavi.

3 in secolul al X-lea datează menţiunile unor formaţiuni politice în Dobro –, reintrată în sfera de dominaţie bizantină. Chiar dacă nu putem spune ic sigur despre etnia unor conducători precum jupân Dimitrie, consemnat o inscripţie de la Mircea Vodă, sau despre jupân Gheorghe, menţionat în iplexul de la Basarabi, probabil că formaţiunile politice pe care le conduceau cludeau şi pe români. Tot în Dobrogea, în secolul al XI-lea, în condiţiile riţiei unor noi valuri de migratori, precum pecenegii, uzii, cumanii, Ana inena îi pomeneşte pe Tatos, Seslav şi Satza, de origine probabil pecenegă, ai unor formaţiuni

politice din care însă puteau face parte şi români.

2. Despre Glad

XLIV. (…) (Arpad) a hotărât să trimită

O armată împotriva ducelui Glad, care avea stăpânirea de la râul Mureş până la fortăreaţa Horom, din neamul căruia, după mult timp, a descins Ohtum (Antum), pe care l-a ucis Sunad. (…) Şi în acest război au murit doi duci ai cumanilor şi trei cneji ai bulgarilor şi însuşi Glad, ducele lor, s-a salvat luând-o la fugă, dar toată armata lui s-a topit ca ceara de flăcările focului şi a fost distrusă de ascuţişul săbiilor. (…) Văzând aceasta, Glad, ducele acestora, a trimis soli la ei pentru a cere pace şi Le-a dat castrul de bunăvoie, împreună cu diferite daruri. (…)

Cronica lui Nestor

Istoria altfel» «».

Prezenţa cumană pe teritoriul roj; mânesc a fost importantă, întrucât aceştia constituie în zonă, pentru câteva

! generaţii, un factor politic şi militar

Influent, iar colaborarea lor cu românii i

! de la nord, dar şi de la sud de Dunăre:

I a avut de spus un cuvânt în procesul;

constituirii statelor medievale româneşti, j

Colaborarea dintre cumani şi roi: mână avea să iasă cu putere în evi-ldenţă în timpul răscoalei antibizanj \ tine a vlahilor şi bulgarilor de la sud de Dunăre (1185 – 1186), condusă de;

j fraţii Petru şi Asan. Lupta împotriva!

Împăratului Isaac al II-lea Angelos a i fost urmată de constituirea taratului i

vlaho-bulgar (numit în istoriografie şi:

j al doilea tarat bulgar). Romanitatea!

conducătorilor noii formaţiuni politice;

1 de la sud de Dunăre este consemnată; cu claritate în corespondenţa purtată i; de lonrţă Caloian (fratele mai mic al: lui Petru şi Asan) cu papa Inocenţiu j; al III-lea, de la care încerca să obţină recunoaşterea titlului de ţar. Din nevoi j! militare şi politice, taratul vlaho-bulgar I! se orientează spre o consolidare a j: legăturilor cu populaţia cumană de la j; nord de Dunăre (a cărei stăpânire îi j cuprindea şi pe români).

Statul ţi politica

Capitolul 3

Voievodul Gyula se predă regelui Ungariei
(miniatură de epocă)

3. Despre Gelu

Tuhutum, tatăl lui Horea, cum era el om priceput, după ce a început să afle de la locuitori despre bunătăţile Ţării Ultrasil-vane, unde stăpânirea o ţinea un oarecare blach Gelu, a început să ofteze, dacă n-ar fi posibil, prin graţia ducelui Arpad, domnul său, să obţină Ţara Ultrasilvană, pentru sine şi urmaşii săi. (...) Locuitorii acelui pământ sunt cei mai sărmani oameni din toată lumea, fiind blachi şi slavi, fiindcă nu au alte arme, nici arcuri şi săgeţi, şi ducele lor, Gelu, este cel mai puţin tenace şi nu are în jurul său ostaşi buni şi nu îndrăzneşte să se împotrivească vitejiei ungurilor, căci are multe de îndurat de la cumani şi pecenegi.

XXVI. (...) Tuhutum s-a pregătit cu ostaşii săi şi, după ce şi-a lăsat tovarăşii săi acolo, a plecat peste păduri, către răsărit, contra lui Gelu, ducele blachilor. Iar Gelu, ducele ultrasilvan, aflând despre venirea lui, şi-a strâns armata şi, foarte repede, a pornit călare în calea lui, pentru a-l opri la porţile Mezeşuiui, dar Tuhutum, traversând pădurea într-o zi, a sosit la râul Almaş. Atunci ambele armate au ajuns faţă în faţă, între ele găsindu-se numai râul. Ducele Gelu, cu arcaşii săi, voia să-i oprească acolo. *Cronica lui Anonymus*

Maturizarea formaţiunilor politice

JI

Secolele XI-XII au fost caracterizate de o tendinţă generală de extinde»

teritorială şi de amplificare a funcţiilor formaţiunilor existente în spaţiul romi/nesc, mai ales în interiorul arcului carpatic. E posibil ca în această zonă proceji de constituire şi de maturizare a formaţiunilor politice să fi fost impulsionaşi accelerat de confruntarea cu tendinţele expansioniste ale regatului maghi! Acestea s-au materializat în cucerirea treptată a Transilvaniei, pe parcursul] câtorva sute de ani, între secolul al IX şi secolul al XI-lea.

În Transilvania, regalitatea maghiară îşi impunea autoritatea prii intermediul nobililor unguri, deţinători de fiefuri, în virtutea relaţiilor vasal care îi legau de regele Ungariei. Parte din aceste fiefuri, care se bucurau! rândul lor, de o importantă autonomie faţă de regalitatea magiară, 1 constituiseră pe structurile vechilor formaţiuni politice premaghiare, pe care] cuceriseră. Astfel, pe la 1003, regele

maghiar Ştefan I îl înfrânge cu greu Gyula, stăpânitor al fostei ţări a lui Gelu, care avea centrul la Albalul (Bălgrad). În Banat, în regiunile stăpânite altă dată de Glad, domnea AhtumJ centrul la Morisena, unde întemeiase şi o mănăstire ortodoxă. Rezistenţa di partea aristocraţiei maghiare, dornice să-şi păstreze autonomia dobândită, da şi a elementului românesc i-a determinat pe regii maghiari să colonizeze alt neamuri, precum secuii, de origine turcică, stabiliţi în sud-estul Transilvanii saşii (aşezaţi în zonele unde aveau să întemeieze Sibiul, Braşovul, Sighişoara Bistriţa etc), cavalerii teutoni (care primesc în 1211 Ţara Bârsei, în schimb] căreia trebuiau să apere frontierele răsăritene ale regatului şi să facă e prozelitism catolic în rândul populaţiei româneşti sau turanice).

Întărirea autorităţii regale maghiare asupra Transilvaniei a fost marcată d tendinţa generală de reducere a autonomiilor locale în favoarea unor institui centrale, chiar dacă procesul nu a fost nici rapid, nici întotdeauna reuşit. Astra regii maghiari impun instituţii inspirate de modelul occidental, dintre cal comitatele, tocmai pentru că ofereau o bază legală de manifestare autonomiei locale, au fost acceptate. Dar încercarea de a organiza Transilvani într-un principat (ceea ce, de altfel, şi ilustra perceperea ei ca o entitate a part în cadrul regatului), în 1111, a eşuat. În 1176 se revenea la instituţia voieve datului, de îndelungată tradiţie. Dacă zonele centrale ale Transilvaniei sui] cuprinse în structura instituţiilor regalităţi maghiare, în regiunile mărginaş supravieţuiesc autonomiile româneşti, sub forma ţărilor Bârsei, Amlaşulu Făgăraşului, Maramureşului, cu importante funcţii de apărare a graniţelor. îl schimbul serviciilor lor militare şi a fidelităţii faţă de regatul maghiar, acesta recunoştea autonomia. Tocmai din astfel de autonomii româneşti tradiţia vre să fi pornit iniţiativa întemeierii statelor româneşti extracarpatice Moldova Ţara Românească.

Formarea statelor medievale în secolul al XIII-lea, în vreme ce Transilvania îşi continua existenţa în cadri regatului maghiar, se conturează din ce în ce mai clar formaţiunile politice al românilor din exteriorul arcului carpatic. Astfel, în 1234, o bulă papală meiţiona existenţa unor elemente de ierarhie bisericească ortodoxă, ceea ce implic şi o organizare politică.

Şutul ţi politica

Capitolul 3

În secolul al XIII-lea, întreg spaţiul românesc avea să fie marcat de mareaizie tătară din 1241, care a distrus şi a dezorganizat totul, în pofida unor treări de rezistenţă locale, ce demonstrează că existau deja elemente de anizare politică. Românii încercaseră, împreună cu secuii, să apere trecătorile isilvănene, iar în exteriorul Carpaţilor tătarii se confruntă cu un aşa-numit elau, probabil Seneslau, care apare mai târziu în documente. Marea invazie tătară a pulverizat cnezatele şi voievodatele româneşti existente, dar a dezorganizat şi regatul ungar, care, în ultima perioadă, îşi nsese dominaţia şi asupra spaţiului extracarpatic. Astfel, presiunea ghiară asupra spaţiului românesc scade şi sunt create condiţii favorabile mirii politice la sud şi la răsărit de Carpaţi. Dominaţia mongolă instituită în lă a permis, pe de o parte, cristalizarea unor instituţii rămase apoi carac-stice statelor medievale româneşti (birurile, scutirile, organizarea sistemului poştă etc), iar pe de alta, a făcut apel, în guvernare, la reprezentanţi din dul populaţiei româneşti. Aceştia, spre sfârşitul secolului, în condiţiile dimi-irii puterii mongolilor, au profitat de situaţia dobândită, în scopul definirii unor onomii româneşti care au stat la baza viitoarelor state medievale. După trecerea primului şoc al invaziei, regalitatea maghiară încearcă să câştige terenul pierdut la sud de Carpaţi, aducându-i, în 1247, în Ţara Seve-ilui, pe cavalerii ioaniţi. Diploma de privilegii care le este acordată permite prinderea tipurilor de formaţiuni teritoriale care existau în zonă. În primul d, se contura Ţara Severinului (Banatul), creaţie a regalităţii maghiare în lerea asigurării controlului asupra zonei. Apoi, existau voievodatele lui >voi, în Ţara Haţegului şi nordul Olteniei, şi al lui Seneslau, în nord-vestul interniei. În al treilea rând, în câmpia olteană fiinţau cnezatele lui Ioan şi Farcaş. iloma oferă şi informaţii asupra stratificării sociale, care este întotdeauna aţă de apariţia statului, consemnând diferenţele dintre ţărani şi mai-marii nântului (*rustici*, în opoziţie cu *majores terrae*, sugerează deja existenţa *or* categorii privilegiate). De asemenea, aceste formaţiuni statale, aflate subtoritatea, măcar nominală, a regelui maghiar, aveau propriile forţe militare, rucât se specifica obligaţia lor de a da ajutor armat ioaniţilor. De la sfârşitul secolului al XIII-lea, se poate urmări felul în care, pe mai multe ipe, se desfăşoară procesul desprinderii formaţiunilor româneşti de sub auto-itea maghiară şi al constituirii statelor medievale româneşti. Trebuie să Jem aceste formaţiuni integrate în sistemul feudo-vasalic de tip apusean, pe – e regalitatea maghiară încerca să-l

instituie, astfel încât încercările lor de tonomizare se încadrează în procesul, mai amplu, de fărâmiţare politică şi de cădere a autorităţii centrale prin care trecea în epocă Ungaria medievală.

Ţara Românească în 1277, încercarea voievodului Litovoi (cel de la 1247 sau un urmaş cu elaşi nume) de a înlătura suzeranitatea maghiară duce la moartea acestuia şi capturarea fratelui său, Bărbat. Acesta se răscumpără, spun documentele, a o sumă nu mică de bani", ceea ce ilustrează forţa economică pe care o ea formaţiunea politică olteană. Teritoriile recucerite de regele maghiar mân totuşi, în virtutea sistemului feudo-vasalic, în stăpânirea voievodului, cundiţia ca acesta să-l recunoască suzeranitatea.

Biserica ortodoxă din Densuş, judeţul Hunedoara (secolul al XIII-lea)

4. Diploma cavalerilor ioaniţi (1247)

(…) îi dăm şi îi dăruim lui (preceptorul ospitalierilor) şi, prin dânsul, numitei case, întreaga Ţară a Severinului, împreună cu munţii ce ţin de ea şi cu toate celelalte ce atârnă de ea, precum şi cu cnezatele lui Ioan şi Farcaş, până la râul Olt, afară de pământul cnezatului voievodului Litovoi, pe care îl lăsăm românilor aşa cum l-au stăpânit aceştia şi până acum. (…) Şi mai îngăduim ca jumătate din toate veniturile şi foloasele ce se vor strânge pe seama regelui de la românii care locuiesc în Ţara Litua – în afară de Ţara Haţegului cu cele ce ţin de dânsa – să le culeagă sus-zisa casă. Mai voim ca sus-zişii români să ajute pe sus-zişii fraţi cu mijloacele lor ostăşeşti (…). Pe lângă aceasta, am dăruit amintitului preceptor şi prin dânsul casei ospitalierilor toată Cumania, de la râul Olt şi munţii Transilvaniei, sub aceleaşi îndatoriri ce sunt arătate mai sus cu privire la Tara Severinului.

Statul» politica

Capitolul 3

(ţlU & mir. Kţi tt-mt mecani *înfrângerea armatei regale maghiare de către oastea lui Basarab*

(*Cronica pictată de la Viena*)

5. Despre români

(…) După cum am aflat, în episcopatul cumanilor sunt nişte oameni care se numesc valahi, care, deşi după nume se socot creştini, îmbrăţişând diferite rituri şi obiceiuri într-o singură credinţă, săvârşesc fapte care sunt potrivnice acestui nume. Căci, nesocotind biserica romană, primesc toate tainele bisericeşti nu de la venerabilul

nostru frate (...), episcopul cumanilor, care e diecezan al acelui ţinut, ci de la nişte pseudoepiscopi care ţin ritul grecilor, iar unii, atât unguri, cât şi teutoni, împreună cu alţi drept-credincioşi din regatul Ungariei, trec la ei ca să locuiască acolo şi astfel, alcătuind un singur popor cu pomeniţii vlahi, nesocotindu-l pe acesta, primesc sus-numitele taine spre marea indignare a drept-credincioşilor şi spre o mare abatere a credinţei creştine.

Bula papală din 1234 (dată de papa

Grigore al IX-lea către viitorul rege Bela al IV-lea (1235 – 1270)

Înlăturarea totală a suzeranităţii maghiare asupra teritoriului de la sud de Carpaţi are loc la cumpăna secolelor XIII-XIV. Tradiţia păstrată de cronicile mur»! tene vorbeşte de un „descălecat" al lui Negru Vodă, pornit cu ai săi din Ţara, Făgăraşului pe la 1290. Sâmburele real al tradiţie se leagă de desfiinţarea, de către regalitatea maghiară, a autonomiei Ţării Făgăraşului la 1291, ceea ce i-a putut determina pe unii dintre fruntaşii românilor de acolo să treacă la sud de Carpaţi. Oraşul Câmpulung, unde s-ar fi aşezat Negru Vodă, poartă şi el amprenta elementului transilvan, prin coloniştii saşi care îl locuiesc, şi devine prima capitală a Ţării Româneşti şi necropolă domnească. De asemenea, realitatea unui descălecat de la nord de Carpaţi pare a fi sugerată chiar de numele, de Basarab, de origine cumană, consemnat în documente în Ţara Haţegului.

Mai clar este documentată istoric întemeierea Ţării Româneşti prin unirea teritoriilor oltene ale voievodatului lui Litovoi cu cele ale voievodatului argeşean; al lui Seneslau sub domnia lui Basarab, pe la 1300. Afirmarea independenţei faţă de regatul maghiar se făcea în contextul colaborării românilor cu tătarii, bulgarii şi sârbii. Factorul de putere reprezentat de regatul maghiar nu putea fi însă ignorat şi, în 1324, Basarab se recunoştea vasal al regelui Carol Robert de Anjou, care, la rândul său, îi recunoştea domnia asupra unei ţări sud-carpatice unificate (Terra Transalpina). La scurtă vreme însă, regele maghiar considera că Basarab şi-a nesocotit obligaţiile vasalice şi în 1330 era declanşată o campanie împotriva Ţării Româneşti, condusă chiar de Carol Robert de Anjou. Pentru a evita distrugerile războiului, Basarab se oferă se restituie regelui Banatul Severinului şi să-i plătească 7.000 de mărci de argint, echivalând cu 74 kg aur. Suma este un indiciu al forţei economice deţinute de voievodatul muntean, care poate fi legată şi de controlul segmentului final al drumului comercial care lega

Europa Centrală şi Marea Neagră prin intermediul gurilor Dunării. Carol Robert refuză oferta, armata maghiară aparent victorioasă se întoarce spre Transilvania, dar într-o trecătoare, nelocalizată cu exactitate, dar intrată în istorie sub numele Posada, pe care i l-a dat Iorga, românii îi surprind şi îi masacrează pe unguri, al căror rege scapă cu greu. Victoria de la 1330 consfinţea independenţa Ţării Româneşti şi demonstra forţa noului stat.

Ulterior, raporturile cu Ungaria au fost reluate în contextul necesităţii de a duce o luptă comună pentru eliminarea tătarilor din regiune. Acesta este contextul în care Basarab cucereşte sudul Moldovei actuale, ceea ce explică numele de Basarabia extins apoi asupra întregului teritoriu dintre Prut şi Nistru. Regele ungar interpreta însă jurământul de vasalitate prestat de domnul Ţării Româneşti ca o recunoaştere a faptului că acesta ar fi deţinut întreaga ţară (inclusiv teritoriile nou cucerite de Basarab) ca feudă, de la el.

În contextul unor astfel de pretenţii maghiare, urmaşul lui Basarab, Nicolae Alexandru, îşi ia în 1359 titlul de „singur stăpânitor" [*samodirjeţ*, autocrat) şi creează mitropolia Ţării Româneşti, dependentă de Constantinopol. Eraw măsuri care respingeau, în acelaşi timp, şi pretenţiile politice, şi încercările de catolicizare, văzute ca un mijloc de mai bună integrare a voievodatului muntean în sfera de influenţă şi chiar de dominaţie directă maghiară.

După noi confruntări, Vladislav Vlaicu (1364 – 1377) se recunoaşte din nul vasal al regelui Ungariei, de la care primeşte ca feude Severinul şi Făgăraşul, inaugurând astfel o îndelungată tradiţie de stăpânire munteană asupra acestor regiuni integrate regatului maghiar.

Statul ţi politica

Capitolul 3

loldova în secolul al XIII-lea, teritoriul Moldovei se afla sub dominaţia tătarilor, care abiliseră un centru politic la gurile Dunării. Pe aici trecea şi importantul i comercial care lega zone din Europa Centrală (Polonia) cu Marea Neagră, ce a favorizat în mare măsură unificarea economică a acestui spaţiu. soluţia spre cristalizarea unor formaţiuni politice în această zonă este aţă de un document din 1332 al cancelariei papale; acesta vorbea despre jinicii acelor locurr care confiscaseră bunurile episcopiei Cumaniei. Unirea tor formaţiuni a fost favorizată de lupta regalităţii maghiare pentru jrarea dominaţiei tătare

şi de succesele lui Basarab. litiativa regelui maghiar de a apăra hotarele răsăritene ale Ungariei a lus la crearea unei mărci de apărare în nordul Moldovei, condusă de iodul Dragoş din Maramureş, la 1347. Tradiţia istorică a păstrat amintirea cipării românilor de peste Carpaţi la întemeiere în legenda „descăleca". În realitate, dependenţa lui Dragoş faţă de coroana maghiară şi nemurile romanilor maramureşeni faţă de politica regelui maghiar de desfiinţare itonomiei Maramureşului au condus la o primă încercare, nereuşită, de urare a dominaţiei ungare, sub conducerea altui voievod din Maramureş, ian. În 1364 – 1365, în acelaşi timp cu conflictele care aveau loc între itenia şi Ungaria, suzeranitatea maghiară este înlăturată şi statul moldo-i se constituie ca entitate de sine stătătoare.

Înă la sfârşitul secolului al XIV-lea, Moldova se extinde spre sud, înglobând e Dunării, astfel încât Roman I (1392 – 1394) se putea intitula „domn din te până la mare". Extinderea teritorială a fost întovărăşită şi de o necesarăralizare a instituţiilor statului şi o clarificare religioasă, în vremea lui Petru I 7 – 1392); după ezitări între Roma şi Constantinopol, domnia optează: ru ortodoxie, punând astfel bazele întemeierii Mitropoliei de la Suceava. Pentru a contracara pretenţiile maghiare, în 1387, Petru I depune jurământ rasalitate regelui Poloniei, Vladislav I lagello, inaugurând astfel principala me de politică externă a Moldovei pentru viitoarea perioadă.

Dobrogea n secolul al XIV-lea se constituia şi la sud de Dunăre un stat independent, irui nucleu a fost reprezentat de Ţara Cavarnei, cu centrul la Caliacra, con-i de Balica (1346 – 1354).

Jlterior, în urma participării la un război civil în Imperiul Bizantin, Dobrotici 54 – 1386) a primit titlul de „despot", care era acordat rudelor sau aliaţilor eriului şi care H plasa, cel puţin formal, în cadrul ierarhiei imperiale. Urmaşul Ivanco (1386 – 1391), se desprinde din sfera stăpânirii bizantine şi bate ledă proprie, pentru aşi marca independenţa.

În condiţiile apropierii Imperiului Otoman de linia Dunării, Dobrogea, al şi conducător dispărea în luptele cu turcii, risca să fie transformată în atac. Acesta este momentul în care domnitorul Ţării Româneşti, Mircea cel rân (1386 – 1418) intervine şi o ia în stăpânire. Dobrogea avea să rămână în iponenţa statului muntean până în 1417 sau 1420, când este cucerită de: i şi rămâne sub stăpânire otomană până la 1878.

Biserica înălţată de Dragoş la Putna, judeţul Suceava (secolul al XIV-lea)

6. Un neam scitic (pecenegii), prădat zi de zi de sarmaţi (cumani), părăsindu-şi sălaşele, a coborât la Dunăre. Cum aveau nevoie să se înţeleagă cu cei care locuiesc la Dunăre, căzând de acord asupra acestui lucru, au intrat în tratative cu conducătorii lor, cu Tatos, numit şi Chaiis, şi cu Sestlav şi cu Satza – căci trebuie să amintesc şi numele celor mai de seamă dintre dânşii (...), unul ţinând *în* stăpânirea sa Dristra, ceilalţi Vicina şi celelalte.

Ana Comnena, *Alexiada*

Dicţionar

Cumani – popor asiatic mongol, aflat în secolul al iX-lea între fluviile Ural şi Volga, de unde a înaintat treptat până în teritoriul cuprins între fluviul Don şi Carpaţi; au stăpânit aceste teritorii, sub numele de *Cumania*. până după mijlocul secolului al XIII-lea.

Ref – în dreptul feudal, domeniu deţinut de un vasal care recunoaşte suzeranitatea seniorului care M încredinţase în schimbul unor slujbe (*consilium et auxilium*, sfat şi ajutor militar).

Vasal – în dreptul feudal, persoană care recunoaşte suzeranitatea unui senior de la care primeşte în concesiune un teritoriu, fief, în schimbul anumitor servicii.

Statul şi politica

Capitolul 3

Dicţionar *loanip* (cavaleri) – ordin călugăresc militar al Sfântului Ioan de Ierusalim, întemeiat în secolul al XI-lea pentru a oferi asistenţă pelerinilor care mergeau la Locurile Sfinte. *Marcă* – provincie de graniţă cu rol militar în cadrul regatelor occidentale. *Suzeranitate* – în dreptul feudal, calitate, putere a suzeranului (seniorul de care depindeau vasalii); teritoriu asupra căruia se exercită puterea suzeranului. *Teutoni* (cavaleri) – ordin religios şi militar creat de cruciaţii germani în 1198, cu recrutare din rândul nobilimii germane; atinge apogeul în secolul al XIV-lea; decade datorită Reformei în secolul al XVI-lea şi este suprimat de Napoleon în 1809.

Turanic (populaţie) – populaţii turcice din Asia Centrală.

Istoria altfel în cronicile maghiare medievale se spune că, în urma aşezării secuilor în regiunile răsăritene ale Transilvaniei, aceştia ar fi preluat de la români scrierea (cel mai probabil fiind vorba de sistemul însemnărilor pe răboj).

Evoluţia Transilvaniei în cadrul regatului maghiar e

II

Transilvania fusese organizată ca un voievodat, ceea ce sugerează căli menţinea o anumită individualitate politico-administrativă în cadrul regatult maghiar. Conducerea sa se baza pe colaborarea „stărilor" sau „naţiunilor privilegiate: nobilimea (în special maghiară), patriciatul (orăşenii bogaţi – îi special saşi) şi fruntaşii secuilor.

Fruntaşii românilor au făcut iniţial parte dintre stările privilegiate, dar, a secolul al XIV-lea, ei sunt excluşi treptat din rândul acestora. În 1366, în cot textul afirmării independenţei românilor la sud şi est de Carpaţi, ca şi al opţiuni statelor extracarpatice pentru ortodoxie, regele Ludovic I condiţionează calitate! de nobil de apartenenţa la catolicism. În acest fel, nobilii români care doresc să-ţi păstreze statutul acceptă catolicismul şi treptat se maghiarizează, iar cei cant rămân credincioşi propriei confesiuni religioase îşi pierd statutul privilegiat;! decad în rândul ţăranilor.

Românii îşi păstrează, măcar pentru o vreme, o autonomie relativă şi i organizare proprie, sub conducerea cnezilor şi voievozilor în unele zom mărginaşe ale Transilvaniei, precum Ţara Haţegului, Ţara Făgăraşului, a Mar; mureşului şi în districtele româneşti ca Ţara Zarandului sau Banat. În timp însi: în contextul acţiunii de centralizare politică şi de restaurare a autorităţii regi maghiare, aceste autonomii sunt tot mai restrânse.

În concluzie, în vreme ce la sud şi la răsărit de Carpaţi românii îşi consolida independenţa, în Transilvania se producea evoluţia inversă, aceasta fiind to mai profund integrată în structurile regatului ungar. Această evoluţf divergentă este una din principalele cauze pentru care, în condiţiile în care-l perioada medievală, în Europa, se constata o tendinţă destul de răspândită d unificare teritorială a populaţiilor de acelaşi neam, în spaţiul românesc se me» ţine diviziunea politică. Pe de altă parte, constituirea statelor medieval româneşti extracarpatice a creat cadrul propice unei dezvoltări economice; culturale care a permis, alături de lupta împotriva expansiunii otomaa conservarea identităţii poporului român.

Fortificaţiile cetăţii Câlnic (*jud. Alba*, *secolul al XIII-lea*)

Structuri instituţionale

Transilvania

Integrată politic regatului maghiar, Transilvania cunoaşte o organizar instituţională de tip occidental, care presupune, la nivel local, instituţii de ţipi comitatelor şi scaunelor săseşti şi secuieşti. În comitate existau adunări al stărilor privilegiate, adunări ale nobilimii, iar la nivelul voievodatului se aduni congregaţii generale ale nobilimii. Acestea discutau şi rezolvau Iri principi probleme judiciare. Voievodul era reprezentantul regalităţii, dar simplinenţinere a funcţiei sugerează, dacă nu autonomia Transilvaniei în cadri regatului, măcar conştiinţa unei individualităţi distincte a acesteia.

După înfrângerea armatei maghiare în faţa turcilor la Mohács (1526) prăbuşirea regatului ungar în 1541, Transilvania se organizează ca un principi autonom sub suzeranitate otomană. Instituţia voievodului dispare treptat, i; congregaţiile nobiliare se transformă în adunare a privilegiaţilor (Dieta), car avea între atribuţii alegerea principelui. Se menţineau autonomiile săseşti

Satul ţi politica

Capitolul 3

eşti. În ceea ce-i priveşte pe români, aceştia nu mai făceau parte din 1437 sistemul *naţiunilor privilegiate* (în sensul naţiunii medievale, ca parte a ului politic). Feudalizarea accentuată a societăţii ardelene în cadrultului maghiar dusese la maghiarizarea (însoţită de catolicizarea) treptată a limii româneşti, astfel încât românii participă din ce în ce mai rar la jregaţiile generale, sfârşind prin a fi înlăturaţi complet din viaţa politică a Corolarul religios al acestei excluderi politice l-a reprezentat nerecu-sterea ortodoxiei între religiile oficial acceptate în voievodat şi ulterior în opat.

după instalarea stăpânirii habsburgice în Transilvania, la sfârşitul secolului VII-lea, organizarea politico-administrativă a principatului este, în linii mari, iţinută. împăratul prelua şi titlul de principe, iar conducerea propriu-zisă a isilvaniei nu mai era asigurată de Dietă, ale cărei atribuţii au fost restrânse, e un „guberniu", condus de un guvernator militar. Cancelaria aulică de la ia coordona conducerea principatului.

Din punct de vedere religios, secolul al XVIII-lea aduce un element nou, şi me Unirea cu Roma, acceptată de o parte a românilor transilvăneni în mbul promisiunilor de a li se conferi drepturi similare cu ale celorlalte ani. Promisiunile din *Diploma leopoldină* (1701), care îl număra pe uniţi e privilegiaţi, din punct de vedere politic, indiferent

de statutul lor social lusiv ţăranii), nu au fost niciodată onorate, dar contactele mai susţinute cu isul, devenite posibile pentru unii dintre preoţii uniţi, trimişi la studii la na, au contribuit la redefinirea identităţii româneşti în jurul originii latine şi mărirea ideii naţionale române prin intermediul mişcării Supplex-ului şi al Iii Ardelene.

Ţara Românească şi Moldova

După constituirea ca state în secolul al XIV-lea, în cele două ţări extrapatice se constată un lent proces de cristalizare instituţională. Principala tituţie era *domnia*, asumată de un «mare voievod şi domn", „de sinetător", proprietar, de drept, al întregului teritoriu al ţării şi căruia toţi locuiii îi datorau ascultare în calitate de supuşi. Domnul avea atribuţii militare, ca al *oştirii*, administrative – numind dregătorii şi, ajutat de sfatul boieresc şi *cancelaria domnească*, luând deciziile necesare conducerii ţării, judiciare – id instanţă supremă de judecată. De asemenea, domnul era apărător al fricii şi colabora din punct de vedere religios cu ierarhia ecleziastică.

tropoliile celor două ţări extracarpatice au avut un rol important în consoarea autorităţii domneşti şi a structurilor statale, în general. În primele secole după întemeiere, fiscalitatea era relativ redusă, veniturile domniei provenind atât din impozite (biruri), cât din beneficiile aduse de drumurile comerciale re străbăteau spaţiul românesc. Tendinţa generală, în secolele XV-XVI, era de

arire a autorităţii domnului în raport cu marea boierime şi alte posibile centre putere (cum au fost oraşele).

Sfatul domnesc avea rolul de a-l consilia pe domn şi era la început compus i marii boieri, în calitatea acestora de mari proprietari de pământuri, iar apoi, i măsura cristalizării instituţionale, din boierii cu dregătorii precizate. Senstată în acest caz o evoluţie similară celei din Occident, unde la început din

Cloşca fi Horea, *conducătorii răsculaţilor de la 1784*

7. Puterea domnitorului

Dreptul de a declara război, de a încheia pace, de a face vreo alianţă, de a trimite soli la domnii vecini pentru treburile ţării a fost refuzat domnilor Moldovei. Din contră, li s-a lăsat libertatea întreagă şi mai toată puterea pe care o avusese mai înainte de a face legi, de a pedepsi pe locuitori, de a face boieri ori de a le lua boieria, de a pune dări, ba chiar de a face episcopi şi alte lucruri de acest fel.

Puterea domnului se întinde nu numai peste boierii şi cetăţenii

Moldovei, dar şi peste negustorii turci şi peste alţi oameni de orice condiţie, câtă vreme se află în teritoriul lui. Viaţa şi moartea acestora le are în mâinile lui. Dacă a pedepsit pe un acuzat cu moartea, cu bătaia, cu exilul ori cu confiscarea averilor, măcar şi pe nedrept şi tiranic, cei interesaţi pot să-l roage şi să-i scrie cărţi de iertare, dar nimeni nu poate să-l contrazică sau încă şi mai puţin să-i stea împotrivă la ceea ce domnul a hotărât. Dimpotrivă, dacă va fi vrut se pune în libertate pe cineva condamnat la moarte de toată ţara, nimeni nu poate să se opue voinţei lui sau să-l ducă la pedeapsă cu forţa, dacă este apărat de domn.

Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*

Capitolul 3

Domnul Alexandru Moruzi îi primeşte pe ambasadorul britanic la Curtea Nouă din Bucureşti (19 iulie 1794)

Domnitorul fanariot Nicolae Mavrogheni obişnuia să se plimbe prin Bucureşti, într-o trăsură trasă de cerbi

(1789, gravură după un desen de Paulus Petritsch)

Istoria altfel

Alexandru Ipsilanti a fost domn al Ţării Româneşti (1774 – 1782, 1796 – 1797) şi al Moldovei (1786 – 1788). S-a preocupat de dezvoltarea învăţământului, reorganizând Academia Românească de la Sfântul Sava.

consiliul regal făceau parte persoane importante din anturajul regal şi doar e timp atribuţiile acestora au fost precizate. De asemenea, boierii care alcătuiaj sfatul se vor transforma treptat, în limbajul documentelor vremii, din bo/e «*domniei mele*, în *boieri ai ţării*, marcând astfel procesul de cristalizare I instituţiilor domniei ca stat.

Adunările stărilor privilegiate nu au cunoscut însă aceeaşi evoluţie dl Occident, unde din secolul al XIV-lea au devenit parteneri ai puterii centrale I procesul de luare a deciziilor. Acestea nu au fost convocate cu regularitate, fiin rar consultate în probleme fiscale sau administrative. Au avut uneori rolul de sancţiona alegerea unui domn, anumite măsuri de politică externă (legate general de cuantumul obligaţiilor băneşti faţă de Înalta Poartă) sau 1 reorganizare generală a societăţii (reformele lui Constantin Mavrocordat, I jumătatea secolului al XVIII-lea).

După stabilirea dominaţiei otomane, apar schimbări şi în structuri instituţională a statelor extracarpatice. Domnul, iniţial ales de

boierii confirmat de Poarta otomană, începe, din secolul al XVI-lea şi mai ales dii veacul următor, să fie de fapt numit de turci. Din secolul al XVIII-lea, dispare; domnia pământeană, în intervalul 1711/1716 – 1821 domnii fiind aleşi de Poarti dintre grecii din Fanar. Domnii fanarioţi sunt integraţi în ierarhia administrativ, otomană, domnia într-unul din Principatele Române urmând funcţiei de mari dragoman al Porţii (interpret-traducător al limbilor străine, inaccesibile dii motive religioase otomanilor, implicat astfel în relaţiile politico-diplomatice aii Porţii cu marile puteri). Domnii principatelor erau asimilaţi unui paşă cu două tuiuri (cozi de cal, în număr de 1, 2 sau 3, care marcau rangul generalilor-paşali turci), responsabili numai în faţa sultanului. În afara garanţiilor de fidelitate, pl care Înalta Poartă le lua în considerare la numirea domnilor, aceasta ere condiţionată sau măcar influenţată de plata unor sume de bani considerabile Aceleaşi sume importante se plăteau şi pentru confirmarea sau prelungire; domniilor. După aprecieri generale, mai bine de jumătate din veniturile prind patelor erau preluate uneori de Poartă numai pentru prelungirea domniilor.

Principala funcţie a statului devine cea fiscală. Concurenţa pentru ocupară tronului, ca şi sporirea continuă a obligaţiilor faţă de Poartă, în condiţiile în care comerţul internaţional nu mai aducea beneficiile anterioare, Marea Neagrj devenind un lac turcesc, au condus la o creştere excesivă a fiscalităţii. Veniturile mai mari ale domniei nu au putut fi însă folosite pentru constituirea unui aparal de stat modern, aşa cum s-a întâmplat în Occident în perioada modernă, întrucât acestea erau orientate spre Istanbul. O anumită similitudine cu evoluţia occidentală se constată în secolul al XVIII-lea, când fanarioţii, în căutare disperată de venituri, încearcă o raţionalizare a structurilor sociale şi o eficientizafl a aparatului administrativ, atât la nivel local, cât şi la nivel central. Printr-o seamă de reforme, ei încearcă să reglementeze cuantumul şi modalităţile de plată ale contribuţiilor către domnie, să stabilizeze masa de contribuabili (mereu predispusă la strămutări din pricina instabilităţii fiscale), să definească principalele categorii sociale şi raporturile dintre ele sau dintre acestea şi domnie, să asigure o anumită stabilitate socială (unele măsuri în favoarea reglementării raporturilor între ţărani şi proprietari, limitarea abuzurilor adminrv trativ-fiscale sau judecătoreşti, preocupări pentru aprovizionarea oraşelor cu

alimentele necesare populaţiei, măsuri protecţioniste pentru a favoriza

Statul ţi politica v

Capitolul 3

cţia locală de vinuri şi rachiuri şi a impulsiona dezvoltarea meşteşugurilor, area de mici ajutoare scăpătaţilor, orfanilor şi invalizilor, care nu-şi puteau a existenţa muncind etc).

fondul nevoii permanente de bani a domnilor fanarioţi, să generalizat tul venalităţii (al vânzării, chiar în sistem de licitaţie) dregătoriilor. În ra în care deţinerea unei dregătorii în aparatul domnesc echivala cu ilarea (intrarea în rândul boierilor), venalitatea funcţiilor a favorizatsiunea socială a oamenilor care acumulaseră un anumit capital, bănesc inciar, dar care prin naştere nu aparţineau boierimii. smnii fanarioţi reformează sau înfiinţează o seamă de instituţii în spaţiul, edilitar sau al învăţământului. Unele dintre vechile instituţii ale ţării intrăntr-un proces de dezagregare, foarte evident în cazul oştirii. Dispariţia e legată în principal de dispariţia funcţiei externe a principatelor, care considerate de Poarta Otomană şi de celelalte puteri europene drept rii autonome în cadrul Imperiului Otoman.

Ieşi, din punctul de vedere al măsurilor pe care le-au iniţiat, domnii fanarioţi camănă despoţilor luminaţi din restul Europei, acestea nu au avut întot-na rezultatele scontate, iar contemporanii lor şi-au trăit adesea propriul istoric drept o perioadă traumatizantă. Durata scurtă a domniilor (în e 2, 5 – 3 ani), cele şase războaie între marile puteri în care au fost implicate spatele în timpul fanarioţilor (cu toate implicaţiile lor, teatru de operaţiiire, ocupaţii militare, pierderi teritoriale etc.), epidemiile de ciumă şi acele de foamete, care adesea însoţesc războaiele, fiscalitatea excesivă, ictele latente sau făţişe dintre marea boierime locală şi domnitorii greci, au: ca domniile acestora să fie percepute într-o manieră negativă în raport cu de istorice anterioare.

8. Despre domnitor

I. Domnitorul trebuie să imite pre cât cu putinţă sfânta natură şi să fie către compătimitor, nerăzbunător, răbdător, blând, nepărtinitor, necoruptibil, să nu crezământ lesne şi fără cercetare calomniilor (...).

7. Domnitorul în statul său are putere deplină şi discreţionară.

3. Domnitorul trebuie să oprească pe cei puternici de a vătăma pe cei mici şi ei ce apără pe aceştia.

9. Domnitorul trebuie să oprească faptele ilegale şi violente, precum şi zările silnice sau care se fac de favoare, asemenea şi câştigurile cele nedrepte unele.

10. Domnitorul trebuie să îngrijească pentru pacea generală şi să cerceteze pre hoţi şi făcători de rele pentru ca să-i pedepsească după cuviinţă. (…)

12. Când cineva va merita pedeapsă şi osândă, domnitorul pe acela să-l lepşească, iar lucrurile lui să nu i le ia, ci să i le lase la urmaşii şi la moştenitorii

13. Domnitorul mai înainte de toate trebuie să-şi păstreze mâinile curate către mnezeu şi către lege, adică să fie pios şi drept şi să nu aibă osebite isideraţiuni pentru nimine. (…)".

Mihail Fotino, *Manual de legiuiri*, 1765 (Ţara Românească)

Domniţa Elena (*fiica domnitorului Mihai Şuţu*), *în costum oriental*

T>

mb – îi hiulu… mm

Imn în… hHH… un

1. Formulaţi contextul în care sunt consemnate informaţii despre autonomiile locale din spaţiul intracarpatic.

2. Explicaţi proveniența surselor istorice referitoare la Dobrogea şi interesul pentru acest spaţiu.

3. Evaluaţi importanţa factorilor interni şi externi în constituirea autonomiilor locale în spaţiul românesc în secolele IX-XII.

4. Analizaţi sursele 1, 2 şi 3 şi prezentaţi:

a. cauzele interesului regatului maghiar pentru regiunea „de dincolo de păduri";

b. mijloacele, diplomatice şi militare folosite de cei trei conducători locali în conflictul cu regatul maghiar;

c. rezultatul final al acestor confruntări;

d. comparaţi cele constatate de voi cu relatarea făcută de *Cronica lui Nestor* despre aceleaşi evenimente. Sunt deosebiri? Dacă da, de ce credeţi că există?

5. Alegeţi una dintre instituţiile medievale româneşti şi urmăriţi-i evoluţia până în secolul al XVIII-lea. Folosiţi şi sursele 7 şi 8, precum şi ilustraţiile.

Statul şi politica

Capitolul 3

Tudor Vladimirescu (*tablou de Th. Aman*)

1. *Proclamaţia de la Padeş* (ianuarie-februarie 1821)

(...) Fraţilor lăcuitori ai Ţării Rumâneşti, veri de ce neam veţi fi! (...)

Veichilul lui Dumnezeu, prea puternicul nostru împărat, voieşte ca noi, ca nişte credincioşi ai lui, să trăim bine. Dar nu ne lasă răul ce ni-l pun peste cap căpeteniile noastre!

(...) Să se aleagă din căpeteniile noastre cei care pot să fie buni. Aceia sunt ai noştri şi cu noi din preună vor lucra binele, ca să le fie şi lor bine, precum ne sunt făgăduiţi (...).

Şi iar să ştiţi ca nimenea dintre noi nu este slobod (...), ca să se atingă măcar de un grăunţi, de binele sau de casa vreunui neguţător, oroşan sau ţăran sau de al vreunui lăcuitor, decât numai binele şi averile cele rău agonisite ale tiranilor boieri să se jărtfească: însă al cărora nu vor urma noa A – precum sunt făgăduiţi – numai al acelora să se ia pentru folosul de obşte!

Statul român modern:
de la proiect politic la realizarea
României Mari (secolele XVIII-XX)
Îl li

Statul român modern, înainte de a. deveni o realitate instituţională, a fe» imaginat ca proiect politic de generaţii întregi de gânditori sau de practicieni politicii. Acest proiect a început să se contureze în secolul al XVIII-lea, devenij din ce în ce mai complex pe măsură ce diferite aspecte ale sale treceau *i*\ planul ideilor în cel al realizărilor efective.

Proiectul politic al statului român modern s-a raportat întotdeauna, pe de parte, la realităţile autohtone, pe de artă parte, la raportul de forţe dintre mar puteri ale timpului. Formulat iniţial ca alternativă la regimul fanariot, a avut importantă conotaţie naţională. II

Contestarea domniilor fanariote s-a făcut pe calea pamfletelor şi a membriilor politice. Momentele de vârf ale producţiei şi răspândirii acestora se înreg trează în anii 1769 – 1774 (internaţionalizarea problemei orientale, pl asumarea de către Rusia a rolului de protectoare a creştinilor din Imperiul Ol man) şi 1821 – 1831. Reformele preconizate vizau, în primul rând, reorganizai» administrativă şi refacerea potenţialului distrus al ţării, prin desfiinţarea vena taţii slujbelor, instituirea unui sistem modern de

retribuire a dregătorilor introducerea responsabilităţii lor, sistem fiscal raţional şi eficient, liberalizări comerţului, sprijinirea dezvoltării meşteşugurilor şi a manufacturilor, dezvolt rea învăţământului, apărarea proprietăţii, egalitatea tuturor cetăţenilor în fai legii, libertatea cuvântului, a tiparului, a dreptului de asociere şi de deplasare; afară graniţelor.

În ceea ce priveşte forma de guvernământ, majoritatea covârşitoare a autrilor optează pentru un regim monarhic în varianta sa românească, respect domnia. Ca tipuri de regim monarhic, se propun absolutismul, cu varian despotismului luminat sau domnia mărginită. Teoria domniei constituţionale! bucură de o largă popularitate în ambele Principate. Întreaga construcţie po tică pe care o propuneau autorii memoriilor şi programelor politice era una de t reformist, în care opera de reaşezare a societăţii trebuia înfăptuită de cârmuin

Chiar domnii fanarioţi au promovat numeroase măsuri novatoare. C excepţia caracterului naţional al domniei şi a problemelor legate de raporturi politice cu Înalta Poartă, multe dintre reformele propuse de boierime au fo' iniţiate sau încercate de domnii fanarioţi, dar instabilitatea domniilor (determinat în principal de cauze externe) a făcut ca acestea să cadă repede în desuetudini

Tudor Vladimirescu şi domniile pământene în ultimul deceniu al epocii fanariote, lumea creştină sud-est european intra într-un proces de radicalizare politică. O societate secretă, *Eteria*, avea e scop eliberarea grecilor, cu sprijinul Rusiei, pe fondul unei răscoale generale creştinilor din Balcani. Mişcarea stabilise legături şi cu boierii români, inclusiv e aceia de la vârful ierarhiei politice.

Statul şi politica

Capitolul 3

a cumpăna anilor 1820 – 1821, trei mari boieri munteni gândesc organizarea răscoale pentru obţinerea vechilor privilegii ale ţării, alegându-l comandant ar pe Tudor Vladimirescu, mic boier cunoscut pentru relaţiile cu Eteria şi tu sentimentele sale antifanariote şi antiturceşti. În ianuarie 1821, Tudor st investit cu conducerea militară a răscoalei; la rândul său, a semnat o

<enţie militară cu eteriştii, cu scopul îndepărtării dominaţiei otomane. După rtea, în condiţii suspecte, a ultimului domn fanariot al Ţării Româneşti.

r a guvernat ţara timp de câteva luni. Între timp însă, din raţiuni diploice, Rusia a dezavuat public Eteria şi tulburările pricinuite de aceasta în cipate. Poziţia Rusiei şi iminenţa intervenţiei militare otomane l-au deterat pe Tudor să încerce o apropiere de Poartă, prin incriminarea exclusiv a irioţilor. Dacă din perspectiva românească această poziţie putea fi conveilă, din perspectiva antiotomană a Eteriei, a fost asimilată trădării. La sfârlui mai 1821, Tudor a fost judecat, condamnat şi executat de eterişti.

Documentele mişcării conduse de Tudor Vladimirescu sunt alcătuite dintr-o nă de proclamaţii şi din *Cererile norodului românesc*, combinaţie de program tic şi act cu valoare constituţională, atât timp cât domnul, la instalare, ar fi iuit să jure pe acest document. Acestea demonstrează caracterul sonderent politic al revoltei armate a lui Tudor vladimirescu. Pe măsura turării tot mai dare a pericolului intervenţiei militare otomane, programul al se estompează tot mai mult. *Cererile norodului românesc* conţin o serie sistematizată şi adesea vagă de proiecte de reformă, dintre care multe se asesc şi Un scrierile boierilor reformatori. Nu mai cere nici măcar îndepărtarea diată a fanarioţilor, ci doar limitarea abuzurilor acestora.

Intervenţia militară otomană a pus capăt mişcării lui Tudor Vladimirescu.

I politică românească a recuperat însă, prin redactarea unui număr impretant de memorii şi proiecte de reformă, întregul ţel declarat (antifanariot) al steia. În septembrie 1822, Poarta a acceptat restaurarea domniilor pământe, numindu-i pe Grigore al IV-lea Dimitrie Ghica în Ţara Românească şi pe iţă Sandu Sturdza în Moldova.

Revenirea la domniile pământene poate fi interpretată ca o schimbare de im politic, în măsura în care instituţia domniei devine naţională (pământă). Structura organizării de stat (instituţiile) nu s-a modificat până la adoptarea julamentelor organice (1831 – 1832). În deceniile 3 şi 4 ale secolului al XIX-lea, crimea reformatoare a redactat zeci de proiecte, vizând modernizarea janizării interne şi, în primul rând, redactarea unor legi fundamentale. Nevoia de reorganizare internă era recunoscută şi în principalele acte internanale referitoare la Principate. Tratatul de la Adrianopol (1829) consacra lividualitatea politică a Ţărilor Române, instituia oficial protectoratul rusesc jpra acestora şi prevedea reorganizarea administrativă internă în temeiul or noi regulamentări, viitoarele Regulamente Organice.

egulamentele organice şi domniile regulamentare

Regulamentele organice au intrat în vigoare în decembrie 1831 în Ţara mâncască şi în ianuarie 1832 în Moldova. Din punct de vedere al conţinu-lui, cuprindeau, pe lângă reguli pentru organizarea puterilor statului, norme drept administrativ sau financiar sau chiar dispoziţii de drept civil, deoarece

Cronologie

1711/1716 – 1821: domniile fanariote în Ţara Românească şi Moldova

1821: mişcarea condusă de Tudor Vladimirescu în Ţara Românească

1821 – 1822: ocupaţie militară turcească

1822 – 1828: Grigore al IV-lea Dimitrie Ghica (Ţara Românească) Ioniţă Sandu Sturdza (Moldova)

1828 – 1834: ocupaţie militară rusă

1831 – 1832: introducerea Regulamentelor organice

1834 – 1842: Alexandru Ghica (Ţara Românească)

1842 – 1848: Gheorghe Bibescu (Ţara Românească)

1834 – 1849: Mi ha II Sturdza (Moldova)

Iunie-septembrie 1848: guvern revoluţionar/locotenentă domnească (Ţara Românească)

1849: Convenţia de la Balta-Liman

1849 – 1856: Barbu Ştirbei (Ţara Românească) Grigore Alexandru Ghica (Moldova); ocupaţii militare succesive (ruse, austriece, otomane)

Gheorghe Bibescu, *domnitorul Ţarii Româneşti* (*1842 – 1848*)

Capitolul 3

Conducătorii revoluţiei din 1848 din Ţara Românească (*gravură contemporană*)

2. *Proclamaţia de la Islaz* (iunie 1848) în numele poporului român, (…) Respect către proprietate, respect către persoane. (…) Pe scurt, poporul român recapitulând decretă:

1. Independenţa sa administrativă şi legislativă (…) şi neamestec al niciunei puteri din afară în cele din întru ale sale.

2. Egalitatea drepturilor politice (…). 5. Domn responsabil, ales pe 5 ani şi căutat în toate stările soţietăţii. (…) 8. Libertatea absolută a tiparului. (…) 11. Gvardie naţională (…).

3. Hotărârile Adunării ad-hoc din Moldova (1857)

(...) Cele mai mari, mai generale şi mai naţionale dorinţe ale naţiei sunt:

1. Respectarea drepturilor Principatelor şi îndeosebi a autonomiei lor (...).

2. Unirea principatelor într-un singur stat sub numele de România.

3. Prinţ străin cu moştenirea tronului (...

4. Neutralitatea pământului Principatelor.

5. Puterea legiuitoare încredinţată unei obşteşti Adunări, în care să fie reprezentate toate interesele naţiei.

Toate acestea sub garanţia colectivă a puterilor care au subscris tratatul de la Paris.

răspundeau în primul rând nevoii de a pune capăt abuzurilor din toată domeniile. Regulamentele organice au schiţat separarea puterilor în stat şi po fi considerate „actul de naştere al parlamentarismului în România", fiini primele legiuiri care instituie adunări formate pe bază de sufragiu, care, prili participare la activitatea legislativă, limitau puterea şefului statului.

Domnul, ales pe viaţă, este organul central al întregii structuri statale. I» singur are drept de iniţiativă legislativă, numeşte miniştri, poate refuza publicam! legilor votate în adunare, fără a fi obligat să prezinte motivaţii, are dreptul dl a dizolva adunările. Adunările obşteşti dezbăteau şi adoptau proiectele de legii trimise de domn, dar legile intrau în vigoare numai după sancţionarea lor dl către domn. Sfatul domnesc este înlocuit cu Sfatul administrativ, alcătuit din miniştri, şefi ai departamentelor nou-înfiinţate. Erau reorganizate justiţia administraţia şi se iniţiau o serie de măsuri importante în domeniile edilita penitenciar, al pensiilor şi ajutoarelor sociale, al instrucţiei publice.

În 1834, au fost numiţi (nu aleşi, aşa cum prevedeau Regulamentele)! Alexandru Ghica în Muntenia şi Mihail Sturdza în Moldova. Acuzat de proasti gestiune şi de lipsă de autoritate, Alexandru Ghica a fost destituit şi înlocuit o. Gheorghe Bibescu, singurul domn ales în conformitate cu prevederile Regu1 lamentului organic. Aceste trei domnii poartă denumirea de *regulamentarei* Deşi au aplicat programe reformatoare la nivel instituţional şi de creştere; gradului de civilizaţie, domnii regulamentari au fost vehement contestaţi ti epocă şi s-au confruntat cu opoziţia cvasipermanentă a

clasei politice.

Anul 1848

Revoluţiile de la 1848 din Ţările Române se înscriu în valul de mişcări revoluţionare care a cuprins Europa în primăvara anului respectiv, de la Paris până în centrul şi răsăritul continentului. În Moldova şi Ţara Românească, revoluţia de la 1848 a fost în primul rând opera intelectualilor „paşoptişti". Ei erau un grup deosebit de omogen, aparţineau în general mijlocului clasei boiereşti, beneficiaseră de posibilităţi similare de a studia în marea lor majoritate în străinătate şi se distingeau de înaintaşii lor prin cunoaşterea directă a Europei Occidentale, al cărei model politic şi cultural îl doreau aplicat şi Ţărilor Române. O altă caracteristică a intelectualităţii româneşti de la 1848 este adeziunea totală la ideea modernă de naţiune şi ataşamentul necondiţionat faţă de ţelurile naţionale (independenţă sau autonomie politică).

Evenimentele revoluţionare au izbucnit în Moldova în martie 1848. Mişcarea de la Iaşi a fost una legalistă, utilizând practica înaintării sau publicării de memorii şi programe. Primul dintre acestea, *Petiţia-prodamaţie*, cerea domnului adoptarea unor măsuri în general moderate: stăvilirea corupţiei, siguranţa personală, responsabilitate ministerială, îmbunătăţirea sorţii ţăranilor, desfiinţarea cenzurii, alegeri pentru adunare fără imixtiuni ale cârmuirii, înfiinţarea unei gărzi cetăţeneşti. Dispus iniţial să accepte mare parte din cererile petiţionarilor, domnul răspunde ulterior dur presiunii revoluţionarilor, care îl somau să accepte integral documentul. Cei mai mulţi revoluţionari au fost arestaţi, surghiuniţi la moşii sau trimişi în exil, de unde au continuat calea legalistă a memoriilor şi programelor de reformă.

Statul ţi politica

Capitolul 3

Ţara Românească a funcţionat o putere revoluţionară efectivă din iunie în septembrie 1848, sub forma unui guvern revoluţionar, denumit *enenţă domnească*, pentru a nu exacerba suspiciunile Porţii. Documentulimental al revoluţiei muntene a fost *Proclamaţia de la Islaz* (iunie 1848), mită de contemporani *Constituţie*, rol pe care de altminteri l-a şi îndeplinit. *amaţia de la Islaz* conţine o serie de prevederi referitoare la drepturile m şi cetăţeanului şi la organizarea mecanismului de stat, ale cărui organe ale erau domnul şi o Adunare

generală. Formulările privind raportul dintre de statului nu sunt suficient de clare. Este însă formulat clar principiul anităţii poporului; aceasta se exercita prin reprezentarea tuturor stărilorle în cadrul Adunării generale unicamerale, la care se raportau şi alegerea. ponsabilitatea domnului.

Irea Principatelor Române, mânia lui Alexandru Ioan Cuza

11849, după intervenţia militară otomană care a pus capăt evenimentelor uţionare din Ţara Românească, Rusia şi Turcia semnează Convenţia de la i-Liman. Potrivit acesteia, regimul politic regulamentar a fost reintrodus, a suferit câteva modificări, în sensul accentuării tutelei politice a puterilor rane ori protectoare, dar şi al sporirii autorităţii domnului. Domnul nu mai ales, ci numit de ţar şi de sultan; durata domniei era fixată la şapte ani; nările erau dizolvate şi înlocuite cu divanuri alcătuite exclusiv din mari boieri. Îţi de domn.

omnii numiţi în temeiul Convenţiei de la Balta-Liman, Grigore Alexandrua în Moldova şi Barbu Ştirbei în Ţara Românească, au domnit până în 5. Adepţi ai unui reformism etatist de tip iluminist, ambii au avut meritentestabile în modernizarea societăţii şi a statului român. În Moldova, ore Alexandru Ghica a permis reîntoarcerea exilaţilor revoluţionari şi mizarea mişcării unioniste, spre deosebire de omologul său muntean, care, a fi vădit antiunionist, a preferat să evite orice tip de agitaţie politică. vlişcarea unionistă a fost deosebit de activă şi în exterior. Interesul marilor ni pentru stabilizarea raporturilor de forţe în zonă s-a întâlnit astfel cu proanda exilului românesc. Tratatul de la Paris (1856) a reafirmat autonomia cipatelor şi Le-a trecut sub garanţia colectivă a celor şapte mari puteri; a prejt revizuirea Regulamentelor organice şi convocarea unor Adunări ad-hoc, care românii să fie consultaţi asupra viitoarei organizări a ţărilor lor. Acestea iau să fie alcătuite din reprezentanţi ai clerului, ai marii şi micii proprietăţi, răşenilor şi clăcaşilor. Adunările rezultau în urma unor alegeri, la care clerul, ea proprietate şi orăşenii votau direct, iar mica proprietate şi ţăranii indirect, i delegaţi. Pentru prima oară în Ţările Române prevederile electorale se înte-au pe avere, nu pe originea socială, iar adunările care se constituiau în teul lor aveau un anume grad de reprezentativitate. Adunările ad-hoc erau organe sultative, abilitate să exprime doar „dorinţe”. După exprimarea acestora, mările s-au dizolvat, iar marile puteri au luat act de ele prin *Convenţia de la is*, care a servit drept constituţie Principatelor până în

1864. *Convenţia de la Paris* menţinea suzeranitatea Porţii otomane, sub garanţiaectivă a puterilor semnatare ale Tratatului de la Paris. *Principatele Unite*

Alexandru Ioan Cuza, *1859 – 1866* (*tablou de Carol Popp de Szathmary*)

Cronologie

1853 – 1856: Războiul Crimeii

1856 – 1859: guvernarea Principatelor prin căimăcămie (locotenentă domnească în perioada în care tronul era vacant)

1856: Congresul de pace de la Paris

1857: lucrările şi rezoluţiile Adunărilor ad-hoc

1858: Convenţia de la Paris ianuarie 1859: dubla alegere a lui Alexandru Ioan Cuza, la Iaşi şi la Bucureşti

1859 – 1866: domnia lui Alexandru Ioan Cuza

1864: *Statutul dezvoltator al Convenţiei de la Paris*

1866 – 1914: domnia lui Carol I

1877 – 1878: proclamarea şi câştigarea independenţei statului român

1881: proclamarea regatului

1914 – 1927: domnia lui Ferdinand I

1918: unirea Basarabiei, Bucovinei şi a Transilvaniei cu România

Statul şi poliţia

Capitolul 3

Carol I şi regina Elizabeta cu familia şi suita (*29 septembrie 1906*)

4. Proclamarea regatului, 10/22 mai 1881

Serbarea de astăzi consacră o epocă de cincisprezece ani, plină de lupte grele, de fapte mari. Sub puternicul scut al Constituţiunii, România a crescut, s-a dezvoltat, s-a întărit. Stăruinţa naţiunii, vitejia armatei şi credinţa pe care a avut-o în bărbăţia poporului au împlinit dorinţele noastre cele mai arzânde prin proclamarea regatului, care este garanţia cea mai sigură pentru viitor. Primesc dar cu mândrie, ca simbol al independenţei şi al tăriei României, acesta coroană tăiată dintr-un tun stropit cu sângele vitejilor noştri, sfinţită de biserică.

Dicţionar

Locotenentă domnească – organ politico-ad-ministrativ care ţine locul domnitorului şi exercită atribuţiile acestuia. *Plebiscit* – consultare

directă şi liberă a cetăţenilor, care se pronunţă prin da sau nu asupra unei decizii de importanţă deosebită.

Moldova şi Valahia urmau să aibă fiecare câte un domnitor, ales pe viaţă di Adunarea electivă din fiecare principat. Domnii reprezentau puterea execuţi» şi niciun act al lor nu avea valoare dacă nu era contrasemnat de ministrul 41 resort. Puterea legislativă se exercita colectiv de către domn, adunare Comisia Centrală de la Focşani. Adunările funcţionau ca un parlamen unicameral, care dezbătea şi adopta legile, fără a avea însă iniţiativă legislativi şi alegea domnitorul. Guvernele erau alcătuite din miniştri numiţi de domnitori responsabili în faţa acestora şi a Adunărilor elective. În afara instituţii» i separate existau şi două instituţii comune: Comisia Centrală de la Focşani se înalţa Curte de Justiţie şi Casaţie. *Convenţia de la Paris* garanta libertatea i individuală, proprietatea şi egalitatea drepturilor politice pentru toţi moldoveni şi valahii de orice rit creştin. Aceasta era completată de un act electoral, cart i stabilea sistemul de alegeri pentru cele două adunări; alegătorii se împărţeao, I în funcţie de venit (vot cenzitar), în alegători direcţi şi alegători indirecţi (votau prin intermediul unor delegaţi).

Dubla alegere a lui Alexandru Ioan Cuza (5 şi 24 ianuarie 1859) deschide» una dintre perioadele cele mai dense în înnoiri din istoria modernă românească. Domnia sa poate fi împărţită în trei mari etape: perioada consolidării uniri (1859 – 1861), caracterizată prin eforturi diplomatice pentru recunoaşterea internaţională a unirii şi prin eforturi interne în vederea unificării legislative şi a celei administrative perioada reformelor realizate pe cale constituţionali (1862 – 1864) şi regimul guvernării autoritare (1864 – 1866).

În 1864, în contextul divergenţelor de opinie dintre guvernul Kogălniceann susţinut de domn şi adunare, Cuza a dizolvat adunarea şi a supus aprobării prin plebiscit un nou act cu valoare constituţională, *Statutul dezvoltator* al *Convenţiei de la Paris*, însoţit de o nouă lege electorală. Acesta sporea drepturile puterii executive, limitându-le pe cele ale legislativului. Domnul singur avea iniţiativă legisitivă. Adunarea devenea bicamerală, prin înfiinţarea Senatului cameră legislativă superioară, formată din membri de drept şi membri numiţi de domn. Adunarea electivă se alegea în continuare prin vot cenzitar, dar noua Lege electorală reducea mult censul, sporind astfel numărul alegătorilor. Perioada 1864 – 1866 este una dintre cele mai active şi

mai reprezentative din punct de vedere al legilor adoptate: Legea rurală, Legea instrucţiunii publice, Legea organizării judecătoreşti, Codul civil şi de procedură civilă, Codul penal şi de procedură penală.

Guvernarea autoritară a lui Cuza a făcut ca opoziţia internă la adresa sa să cuprindă toate forţele spectrului politic, iar marile puteri să îl privească cu neîncredere. Opoziţia, materializată în aşa-numita *monstruoasă coaliţie*, s-a coagulat în jurul ideii înlocuirii lui Cuza cu un prinţ străin, care ar fi permis consolidarea situaţiei Principatelor în exterior şi curmarea regimului domniei personale în interior. În februarie 1866, în urma unui complot, Cuza a fost silit să abdicen!

Regatul României. Carol I şi Ferdinand

Opţiunea clasei politice pentru aducerea pe tronul Principatelor Unite a unui principe străin dintr-o familie domnitoare a Europei s-a oprit, după unele tatonări, asupra lui Carol de Hohenzollern-Sigmaringen. A fost validată în ţară printr-un plebiscit, iar în exterior prin recunoaşterea de către marile puteri, în a

Satul ţi politica

Capitolul 3

parte a anului 1866 şi în 1867. Domnia lui Carol a debutat prin adoptarea *tituţiei din 1866*, care a instituţionalizat regimul parlamentar modern şi /a rămâne în vigoare până în 1923 (a fost revizuită de două ori de-a lungul jlui: în 1879 şi 1884). Adoptarea noii constituţii a impulsionat şi procesul instituire a partidelor politice, Partidul Liberal (1875), respectiv Partidul ervator (1880), care vor alterna la guvernare. După câţiva ani de frecvente ibări guvernamentale, regimul se stabilizează, situaţie la care a contribuit; ial şi Carol I prin atitudinea sa politică echilibrată, omnia lui Carol I rămâne o perioadă fundamentală a istoriei statului român im. Acesta şi-a proclamat independenţa în 1877, a câştigat-o pe câmpul iptă în 1878 şi ulterior a reuşit să fie recunoscută şi de marile puteri. Caire a modificării statutului internaţional al ţării, a fost proclamat regatul în plan intern, au fost adoptate, din iniţiativa celor două partide care s-au? dat la guvernare, legi de maximă importanţă pentru modernizarea ţării: jnsabilitatea ministerială, organizarea comunelor, organizarea învăţământ –, organizarea armatei, înfiinţarea Băncii Naţionale, legi pentru dezvoltarea >triei naţionale, legi privind învoielile agricole, minele sau organizarea lui. S-au adus modificări în sistemul electoral (în continuare cenzitar), în îi creşterii numărului

persoanelor cu drept de vot. a moartea Iii Carol I, tronul va reveni, în absenţa urmaşilor direcţi, nepo-său de frate, Ferdinand (1914 – 1927). De numele său se leagă participarea ţiniei la Primul Război Mondial, care pentru români va căpăta caracterul război de întregire a neamului. În primăvara, respectiv toamna anului 1918, II Ţării de la Chişinău şi Consiliul Naţional Român din Bucovina hotărau să acestor provincii cu România. La 1 decembrie avea loc la Alba-Iulia Marea n-are Naţională, care aproba în unanimitate rezoluţia Consiliului Naţional în Central de unire a Transilvaniei cu România. Modificarea graniţelor sta-român, consfinţită şi prin tratatele de pace semnate la sfârşitul războiului, imit şi consacrarea constituţională prin adoptarea unei noi legi fundatele în 1923.

e asemenea, domnia lui Ferdinand I este marcată şi de adoptarea a doua rme care vor modifica substanţial caracteristicile scenei politice autohtone: urma agrară ţi votul universal.

srmulaţi contextul intern şi internaţional în care au fost alcătuite proiectele olitice din secolul al XVIII-lea. Analizaţi legăturile pe care le constataţi.

rupaţi în două echipe, comparaţi obiectivele proiectelor alcătuite în secolele al

VIII-lea şi al XIX-lea. Motivaţi deosebirile care apar.

rezentaţi modul în care proiectele din secolul al XIX-lea devin bază pentru cţiunile politice din acest timp. Pentru răspunsul vostru, folosiţi şi sursele

2, 3, 4.

tudiaţi momentele 1848 şi 1859 şi formulaţi valorile pe care le susţin acestea.

unt aceleaşi sau sunt diferite?

valuaţi importanţa anului 1881 pentru consolidarea statului român.

e baza sursei 4, numiţi instituţiile implicate în acest evenimer t.

Regele Ferdinand și regina Maria.

În timpul domniţi lor (1914 – 1927), a fost înfăptuită Marea Unire

Cronologie

Marea Unire

9 aprilie 1918: Sfatul Ţării hotărăşte unirea Basarabiei cu România

28 noiembrie 1918: Congresul General al Bucovinei votează

unirea cu România

1 decembrie 1918: Adunarea Naţională de la Alba-Iulia hotărăşte unirea Transilvaniei cu România

29 decembrie 1919: Parlamentul României votează legile de ratificare a unirii Basarabiei, Bucovinei şi Transilvaniei cu România

15 octombrie 1922: are loc încoronarea regelui Ferdinand şi a reginei Maria la Alba-Iulia

1923: este adoptată Constituţia care consfinţeşte unirea

Statul şi politica

STUDIU DE CAZ

Grup de revoluţionari români paşoptişti (*acuarelă de Costache Petrescu*)

Cronologie

Succesiunea la guvernare

1866 – 1871: guverne de coaliţie conduse de Lascăr Catargiu, Ion Ghica, Ştefan şi Nicolae Golescu, Manolache Costache Iepureanu şi alţii

1871 – 1876: guvern conservator condus de Lascăr Catargiu

1876 – 1888: lunga guvernare liberală a lui Ion C. Brătianu

1888 – 1895: ministere: Theodor Rosetti, general George Manu, Lascăr Catargiu

1895 – 1899: guverne liberale: Dimitrie A. Sturdza şi Petre S. Aurelian

1899 – 1901: guverne conservatoare: George Gr. Cantacuzino şi Petre P. Carp

1901 – 1904: guvern liberal: Dimitrie A. Sturdza

1904 – 1907: guvern conservator: George Gr. Cantacuzino

1907 – 1910: guverne liberale: Dimitrie A. Sturdza şi Ion I.C. Brătianu

1910 – 1914: guverne conservatoare: Petre P. Carp şi Titu Maiorescu din ianuarie 1914: guvern liberal condus de Ion I.C. Brătianu

De la „partida naţională" la sistemul politic pluripartidist [

În România secolelor XIX-XX

t i i în prima jumătate a secolului al XIX-lea, o parte a marii boierimi cu vechil liberale s-a grupat în aşa-numita partidă naţională cu scopul de a obţineoj liberalizare a regimului politic, încercare care însă a eşuat. În timpul domniei Al.l. Cuza nu au existat partide politice,

ci grupări mai mult sau mai puţir organizate.

După detronarea lui Cuza şi aducerea în ţară a principelui Carol di; Hohenzollern-Sigmaringen şi după votarea Constituţiei, speranţa era maia sensul organizării unui regim politic care să garanteze libertăţile şi dreptul cetăţenilor, precum şi funcţionarea sistemului instituţional. Cea mai importară prioritate era legată de desemnarea unui guvern care să ofere stabilitate să fie capabil să se concentreze asupra gestionării treburilor curente, dar şi-s desfăşoare acea activitate diplomatică necesară recunoaşterii depline a noulu principe. Lucrul acesta era îngreunat de absenţa unor partide politice închegi care să-şi dispute întâietatea în funcţie de o doctrină şi de un program polif chiar dacă gruparea liberalilor radicali era mai omogenă decât a celor cu alţi vederi, lipsa unor partide politice moderne, cu structuri, membri, conducere program, a îngreunat alcătuirea unui guvern de lungă durată.

În general, guvernele care s-au aflat la putere până în 1871 au fost unei de coaliţie, în care au încercat să coabiteze reprezentanţi ai tuturor grupările politice, fără a avea însă rezultate notabile. Diferenţele de vederi politice, lips unor susţineri parlamentare solide, neîncrederea dintre liberalii radicalii conservatori, la care se adaugă situaţia internă şi internaţională complicată! determinat o periculoasă instabilitate guvernamentală, unele guv «B nereuşind să reziste decât câteva luni. De exemplu, primul guvern instalai conducere după venirea în ţară a noului principe (mai iulie 1866) a fost forme din Lascăr Catargiu – premier şi deţinător al portofoliului Internelor, Petr Mavrogheni – Afaceri Străine, Ion C. Brătianu – Finanţe, Ion C. CantacuziJ Justiţie, ca Rosetti – Culte şi Instrucţiune Publică, generalul Ioan Gr. Ghica Război şi D.A. Sturdza – Lucrări Publice. Până în martie 1871, au fost nu mi puţin de nouă guverne, într-o adevărată perioadă de încercări politice experimente, care au avut şi o consecinţă pozitivă, aceea că oamenii politici a înţeles că, în absenţa unei adevărate culturi politice, electoratul nu poate voi în cunoştinţă de cauză, iar Parlamentul rezultat nu poate oferi guvernului majoritate liniştitoare care să voteze legile. Desele tensiuni dintre guvern] adunare se încheiau adesea cu demisia primului sau cu dizolvarea celui de doilea. Tensiunile politice au fost agravate şi de problemele economice, ca, de exemplu, criza financiară din primii ani sau izbucnirea, în 1870, a scandaluli legat de afacerea Strousberg, precum şi de chestiunile

internaţionale, cunii fost presiunile Imperiului Otoman sau Războiul Franco-Prusac din 1870.

STUDIU DE CAZ

n martie 1871, este însărcinat cu formarea guvernului Lascăr Catarg în, îi boier moldovean, viitorul preşedinte al Partidului Conservator, care a avut filmul rând misiunea de a stabiliza situaţia politică după evenimentele mizate de liberalii radicali, care preconizau chiar înlăturarea dinastiei. Cu e eforturile liberalilor, în noul Parlament conservatorii deţin controlul abso-ceea ce le va permite să-şi impună programul de guvernare. Ministrul de iţe Petre Mavrogheni a reuşit, prin măsurile luate, să redreseze situaţia neiară şi să obţină un spor al veniturilor statului de la 70 la 90 de milioane ei. Numeroase alte iniţiative administrative1, în domeniul agrar, militar, al liniştraţiei centrale şi locale, construcţia căilor ferate au dovedit că guvernul dus de Catargiu a avut calităţi organizatorice.

lupta politică, dincolo de retorica folosită şi chiar de excesele care, uneori, te prea des, se făceau simţite, intra tot mai mult într-o perioadă denalitate. Organizarea partidelor politice a contribuit fără doar şi poate la ista.

ariţia Partidului Naţional Liberal

Coagularea rândurilor liberale s-a făcut şi datorită faptului că puterea era nută de adversarii politici, iar apropierea alegerilor în 1875 impunea o mai lă organizare. În ciuda aparenţelor, liberalii nu erau o forţă omogenă, un nolit, chiar dacă diferenţele şi divergenţele dintre diferitele grupări nu erau t de pronunţate ca în cazul conservatorilor. Cei mai vizibili erau liberalii raili din jurul lui CA Rosetti şi Ion C. Brătianu, exista un grup moderat în care afirmau Ion Ghica şi Mihail Kogălniceanu, dar şi unul /n-ai „conservator", în durile căruia îl găsim şi pe Basarab-Brâncoveanu, cel mai mare proprietar de nând din România epocii. Din punct de vedere al originii sociale, mulţi provin familii boiereşti, de rangul întâi, Goleştii, de exemplu, doi şi trei, Brătienii Rosetti, dar scăpătate, sărăcite, fără proprietăţi funciare însemnate. În plus, le elemente burgheze îşi găsesc mult mai uşor locul în rândurile liberalilor: ăt în alte partide, deoarece simt că vor ocupa funcţiile în sistemul birocratică de care un stat modern nu poate funcţiona.

Bazele partidului sunt puse sub forma unei coaliţii parlamentare îndreptate

Dotriva guvernului condus de Lascăr Catargiu. În iunie 1875, în casa piezului Stephen Bartlett Lakeman, cunoscut sub numele otoman de Mazar ia, din timpul serviciului în armata turcă, se semnează „Programa deputaţilor oziţiei", care este publicată în ziarul „Românul". Documentul, mai degrabă rechizitoriu la adresa guvernului decât un program, avea un caracter destul general şi se referea la: respectarea intereselor României pe plan extern, pectarea legilor, organizarea unei anchete şi judecăţi împotriva abuzurilor, iderea impozitelor, autonomia profesorilor, preoţilor şi magistraţilor, scentralizarea administrativă. Printre cei 61 de membri fondatori se află cei se afirmaseră încă de la 1848, dar şi oameni noi. precum D.A. Sturdza.

olae Fleva, Eugen Stătescu şi alţii. Conducerea partidului era împărţită între

Rosetti şi Ion C. Brătianu, negăsindu-şi loc alte personalităţi, cum ar fi hail Kogălniceanu, poreclit „omul de la 2 mai", căruia nu i se iertase faptul

a fi acceptat rolul ingrat pe care i-l destinase Cuza cu prilejul loviturii de stat.

Ion I.C. Brătianu, preşedintele PNL (1864 – 1927), şi-a început cariera politică mai întâi ca deputat, apoi ca ministru al lucrărilor publice

1. Discursul deputatului liberal

N. Xenopol în Adunarea Deputaţilor.

9 decembrie 1897

Astăzi, cu toţii avem convingerea că bărbaţii de frunte ai conservatorilor sunt însufleţiţi, ca şi noi, de dorinţa de a-şi vedea ţara şi neamul prosperând şi înflorind. Diferim în mijloace, dar nu în scop. E un progres vădit acesta. (...)

Se naşte acum întrebarea: dar dacă este astfel, în ce ne deosebim, noi, liberalii, de conservatori, căci deosebire există, radicală, profundă.

Această deosebire, restrângându-se, s-a precizat şi mai mult. Deosebirile nereale, dar numeroase, bazate pe cuvinte, au dispărut; deosebirile au devenit mai puţine, dar restrângându-se, au devenit mai serioase şi mai reale. Cel puţin este de datoria noastră să le precizăm pentru ca să ştie fiecare dintre noi ce suntem, ce ne desparte şi unde mergem. S-a înlăturat tot ce era factice, tot ce era produsul ciocnirei unor patimi violente şi s-a menţinut tot ce era real şi permanent.

Statul şi politica

STUDIU DE CAZ

Partidul Conservator t

Titu Maiorescu, *preşedintele Partidului Conservator între anii 1913 şi 1916*

2. Programul Partidului Conservator (1880)

Suntem conservatori şi acest cuvânt luat în înţelesul lui adevărat cuprinde întreg programul nostru.

Conservator vrea să zică:

În afară, o politică modestă şi chiar respectuoasă către toate puterile, dar demnă şi stăruitoare, care exclude orice vederi ambiţioase, orice visuri aventuroase şi ne scuteşte de umilinţe; o politică onestă şi consecuentă, care să ne concilieze bunăvoinţa şi să inspire încrederea.

Înăuntru, cuvântul Conservator înseamnă:

În faţa abstracţiunilor umanitare, ce profesează partidul liberal, ideea dezvoltării istorice a individualităţii noastre naţionale, ideea naţionalităţii româneşti.

În contra aspiraţiunilor de a trece dincolo de instituţiunile pe care şi Le-a dat ţara, consolidarea acestor instituţiuni şi punerea lor în aplicare, aşa încât toţi să se poată bucura de dânsele! (...)

Regele Carol I spunea în *Memoriile* sale că organizarea Partidului Conservator în 1880 echilibra sistemul politic românesc şi oferea o alternativă faţade supremaţia Partidului Naţional Liberal. Ca şi adversarii lor politici, conservatori se grupează într-o perioadă în care se aflau în opoziţie, după cucerirea independenţei şi proclamarea regatului în 1881, ambele evenimente patronate de liberali. Chiar dacă cei mai mulţi dintre liderii conservatori, Lascăr Catargiu, Petre P. Carp, fraţii Alexandru, Ion şi Iacob Lahovary etc, provin din vechi familî «boiereşti şi sunt legaţi de marea proprietate funciară, precum George Gr. 1 Cantacuzino, găsim şi oameni noi care s-au afirmat prin propriile mijloace *ţi* datorită calităţilor personale, fără a avea avantajul originii şi al averii moştenite, i aşa cum a fost cazul lui Titu Maiorescu şi al lui Tache Ionescu.

Istoria Partidului Conservator este una a dizidentelor, a certurilor şi împac* jrilor într-o serie care de multe ori a consumat energiile celor implicaţi. Orgoliile şi vanităţile personale ale liderilor, simpatiile şi antipatiile treceau de multe ori înaintea intereselor şi

priorităţilor politice. Cel care a avut meritul de a îi împăcat divergenţele şi a fi adunat diferitele grupări conservatoare sub o sinj gură conducere a fost Manolache Costache Iepureanu, care punea în februarie 1880 bazele primului Club conservator. Adoptarea unui program şi a statutelor anunţa organizarea partidului după un model urmat şi de liberali nu cu mult timp înainte. Exista o structură piramidală, organizaţii în ţară, practic în orice] localitate în care exista o filială liberală, şi un club central la Bucureşti condus: de un comitet cu funcţie executivă, din care făceau parte: M.C. Iepureanu – preşedinte, Petre Mavrogheni, I. Em. Florescu, Th. Rosetti – vicepreşedinţi. Al. Ştirbei, Al. Lahovary, Titu Maiorescu, Menelas Ghermani, Gr. Păucescu şi alţi câţiva membri. Trebuie spus însă că programul propus nu conţinea soluţii concrete, ci mai degrabă enunţa unele principii generale, multe asemănătoare cu cele conţinute în programul liberal.

Conservatorii au împărţit cu liberalii conducerea ţării, şi unii şi alţii fiind adepţii egalităţii în faţa legilor, a respectării drepturilor şi libertăţilor cetăţeanului, a principiului separării puterilor în stat. Principala deosebire faţă de liberali a constat în viziunea asupra ritmului modernizării, o modernizare care trebuia să aibă un ritm organic, treptat, pas cu pas, în vreme ce liberalii considerau că societatea românească nu mai are timpul necesar şi ca urmare se impune arderea etapelor.

Cronologie

Preşedinţii Partidului Conservator:

1880: Manolache Costache Iepureanu

1880 – 1899: Lascăr Catargiu

1899 – 1907: George Grigore Cantacuzino

1907 – 1913: Petre P. Carp

1913 – 1916: Titu Maiorescu

Preşedinţii Partidului Naţional Liberal:

1875 – 1884: ca Rosetti şi Ion C. Brătianu

1884 – 1891: Ion C. Brătianu

1891 – 1892: Dumitru C. Brătianu*!

1892 – 1909: Dimitrie A. Sturdza

1909 – 1927: Ion IC. Brătianu

Statul şi politica e pluripartidism şi regimurile partidului unic România secolului al XX-lea jripartidismul din România interbelică irşitul Primului Război Mondial aduce în România mai multe reforme tante, printre care şi cea electorală. Aflat la Iaşi, unde se refugiase una cu guvernul după ocuparea Bucureştiului de către trupele germane: embrie 1916, regele Ferdinand a semnat Decretul-lege privind reforma >rală. Votul „universal, egal, direct, secret şi obligatoriu" intră în vigoare la liembrie 1918 şi marchează sfârşitul regimului electoral cenzitar, care, cu schimbările suferite pe parcurs, data încă din vremea domniei luândru Ioan Cuza. Cu modificările introduse prin Legea electorală din 1926, regim al alegerilor, inaugurat la sfârşitul anului 1918, a rămas în vigoare la lovitura de stat a regelui Carol al II-lea din februarie 1938. Aveau astfel de vot toţi cetăţenii români de sex masculin care împliniseră vârstaatului, adică 21 de ani, cu excepţia militarilor şi a funcţionarilor publici. de nu au primit însă drept de vot. Unele ţări, ca Suedia, Marea Britanie, Slovacia, Austria, Olanda, Luxemburg, Irlanda, au recunoscut dreptul Mor la vot încă de la sfârşitul Primului Război Mondial sau la scurt timp aceea. Însă România intră în categoria ţărilor europene care nu au lat drept de vot femeilor decât după al Doilea Război Mondial, alături de a, Italia, Bulgaria, Iugoslavia, Grecia.

chiar şi în aceste condiţii şi în ciuda importantelor pierderi umane provocate zborul mondial, înlocuirea votului cenzitar cu cel universal a sporit simţitor Irul românilor cu drept de vot – ceea ce a reprezentat, în sine, o xratizare a vieţii politice. Dacă în 1911, în condiţiile votului cenzitar, exis-ri România doar 101 339 de alegători direcţi şi circa 1 milion de alegători îcţi, în 1920, pe ansamblul României Mari erau înregistraţi circa 3 milioane egători, toţi cu drept de vot direct, pentru ca în 1937 numărul alegătorilor *i* de 4, 6 milioane.

Ina dintre consecinţele introducerii votului universal a fost dispariţia de pe a politică a conservatorilor, incapabili, în noile condiţii, să-şi atragă sprijinul ilar. Mai importantă a fost însă diversificarea aceleiaşi scene politice prinirea numărului de partide, care reflectau însăşi diversitatea sporită a socie-româneşti interbelice. Alături de Partidul Naţional Liberal, condus de Ion irătianu, şi-au făcut apariţia Partidul Ţărănesc, Partidul Poporului, Liga Apărării Dnal-Creştine (LANC), precum şi arte partide mai mici, printre care şi Partidul lunist,

fondat în 1921. În acelaşi timp, Partidul Naţional Român din Trannia, care fusese înainte de 1919 reprezentantul politic al românilor ardeleni Vistro-ungaria, a devenit unul dintre partidele importante al României Mari. conducerea lui Iuliu Maniu, acesta va fuziona în 1926 cu Partidul Ţărănesc, Jus de Ion Mihalache, dând astfel naştere Partidului Naţional Ţărănesc, între 1918 şi 1938 putem vorbi de un sistem politic pluripartidist în România! o democraţie parlamentară matură, a cărei eficienţă a fost însă limitată n-ai mulţi factori: dominaţia partidelor mari (PNL şi PNŢ) vicierea prin fraudă *Iuliu Maniu şi Ion Mihalache*, *fondatorii Partidului Naţional Ţărănesc* (*1926*)

3. Introducerea votului universal, egal, direct şi obligatoriu

Ferdinand I.

Prin graţia lui Dumnezeu şi voinţa naţională, Rege al României.

La toţi de faţă şi viitori, sănătate.

Pentru aplicarea art. 57 şi 67 din Constituţie

Am decretat şi decretăm:

Art. 1. Toţi cetăţenii români majori vor alege, prin vot obştesc obligator, egal, direct şi secret şi pe baza reprezentării proporţionale, un număr de deputaţi proporţional cu populaţia.

Art. 4. Toţi cetăţenii români de la vârsta de 40 de ani împliniţi vor alege pe circumscripţiile electorale stabilite la art. 2 prin vot obligator, egal, direct şi secret, câte un senator la fiecare număr de 70.000 locuitori. (...)

Legea electorală, Iaşi, 14 noiembrie 1918

1. Analizaţi contextul în care regele Ferdinand a decretat această lege.

2. Motivaţi de ce documentul este emis la Iaşi şi nu la Bucureşti.

Statul şi politica

STUDIU DE CA

Regele Mihai I şi *Ion Antonescu participă la o paradă militară*

4. Proiect de statut al Partidului Socialist-Comunist, 1921

(Este proiect pentru că a fost întocmit anterior congresului care ar fi trebuit nu numai să-l dezbată, ci şi să-l adopte oficial; Congresul general al Partidului Socialist din 8 mai 1921 nu a mai avut posibilitatea să-l voteze datorită întreruperii lucrărilor în urma arestării delegaţilor.)

Art. 1. Partidul Socialist-Comunist din România urmăreşte organizarea proletariatului pe terenul luptei de clasă şi al solidarităţii

internaţionale a muncitorilor, pentru cucerirea puterii politice şi aplicarea dictaturii proletariatului prin regimul politic al sfaturilor în vederea socializării mijloacelor de producţiune, adică transformarea societăţii capitaliste, bazată pe exploatarea muncii, într-o societate socialistă în care munca este organizată după un plan general cu sforţările tuturor.

Art. 2. Partidul Socialist-Comunist din România este o secţie a Internaţionalei Comuniste de la Moscova.

Art. 3. Membru al partidului este orice persoană de la 20 de ani în sus, indiferent de rasă şi sex, care recunoaşte principiile, programul şi mijloacele de luptă ale partidului şi care e hotărâtă să lucreze pentru ele din toate puterile sale.

şi violenţă a rezultatelor alegerilor tendinţele autoritare manifestate de rege» Carol al II-lea între 1930 şi 1938 slaba cultură politică democratică a societâi româneşti exaltarea regimurilor totalitare de către admiratorii români dictatorilor Mussolini, Hitler ori Stalin, în special fascişti şi comunişti. În «carea de a limita influenţa acestora a dus la interzicerea activităţii unor partidi extremiste şi totalitare, considerate, pe bună dreptate, periculoase penin siguranţa naţională, precum Partidul Comunist (scos în afara legii în 1924) Legiunea Arhanghelului Mihail (interzisă în 1933). În timp ce comuniştii aii continuat să acţioneze atât în ilegalitate, cât şi sub paravanul unor mici gn pari politice de stânga, Legiunea sa reînfiinţat în 1935, sub numele Partid Totul Pentru Jară.

De la regimurile partidului unic la democraţie (1938 – 1990)

Lovitura de stat dată de regele Carol al II-lea la 10 februarie 1938 a dus îi instaurarea unui regim autoritar care a durat până la 6 septembrie 1940. Noul regim a pus capăt sistemului democratic, a interzis activitatea tuturor partidelor politice şi a creat un partid unic, complet subordonat monarhului: Frontul Rer» terii Naţionale, transformat în iunie 1940 în Partidul Naţiunii. Deşi regimul cariei nu era unul propriu-zis totalitar, precum regimurile fasciste din Italia şi Germanii acelei epoci, era totuşi prima dată în istorie când românii se aflau sub domina. ţi-a unui partid unic. Carol nu a acţionat violent împotriva membrilor foştii partide democratice, dar a dat o puternică lovitură legionarilor din fostul pârtie Totul Pentru Ţară, în care vedea principala ameninţare la adresa regimului său şi; României. Mulţi dintre aceştia au fost închişi în lagăre şi închisori, iar între 200; 300 de

membri au fost executaţi, în frunte cu „căpitanul” Corneliu Zelea Codreaf

Regimul partidului unic se va repeta între 6 septembrie 1940 şi 23 ianuaik 1941, când, după abdicarea regelui Carol al II-lea, Legiunea Arhanghelului Mihai reconstituită, s-a aflat la putere cu sprijinul direct al Germaniei naziste. În aces răstimp, România a fost oficial numită „stat naţional-legionar”, iar Legiunea care-şi asuma deschis caracterul totalitar, a fost singura mişcare politică aute rizată. De-a lungul acestor câteva luni, legionarii au fost însă nevoiţi să împart puterea cu generalul Ion Antonescu, care a sfârşit prin a-i înlătura de I. conducerea ţării după ce aceştia s-au ridicat împotriva lui, organizând i „rebeliune”, înăbuşită de armată.

Rămas singur conducător al statului român, Ion Antonescu a guvernat ţar din ianuarie 1941 până la 23 august 1944 fără sprijinul vreunui partid politic activitatea partidelor fiind interzisă. Regimul instaurat de Antonescu a fost uni de dictatură militară.

Sistemul politic multipartidist a fost reinstaurat în România la 23 augus 1944, când regele Mihai I a luat iniţiativa răsturnării dictaturii şi trecer /României din tabăra Germaniei naziste în cea a Naţiunilor Unite care lupta contra lui Hitler. Vechile partide interbelice – PNŢ, PNL, PSD – au reapărut p scena politică, iar Partidul Comunist a redevenit legal după douăzeci d ani. Noua perioadă de pluralism politic a fost însă scurtă şi turbulentă. Cu sprij nul Uniunii Sovietice, Partidul Comunist Român – partid politic totalitar)]

Satul ţi politica

I

Indit un rol tot mai important în conducerea ţării ţi-a subminat funcţio-l multipartidismului prin încălcarea ordinii constituţionale, exercitarea lidării şi a violenţelor repetate la adresa adversarilor politici şi prin fraudarea erilor din noiembrie 1946. În cursul anului 1947, PCR, având deja toate hiile puterii, a pus capăt în mod abuziv activităţii principalelor partide ocratice – PNL şi PNŢ, iar în 1948 i-a absorbit pe social-democraţi, lichidând îl ultimele rămăşiţe de pluralism politic.

În 1948 până la 22 decembrie 1989, România a traversat cea mailungă Dadă în care s-a aflat sub dominaţia unui partid unic, Partidul Comunist – jrsar declarat şi brutal al oricărui pluralism şi al oricărei contestări politice, luniştii români au rămas ostili până la

sfârşit atât ideii de reformare a idului lor, cât şi posibilităţii de a accepta fie şi o limitată diversitate politică culturală în interiorul societăţii pe care o stăpâneau şi pe care doreau să o: roleze în întregime.

tegimul pluripartidist a fost reinstaurat în România imediat după prăbuşireamului comunist, la 22 decembrie 1989, eveniment care a dus şi la dispariţia idului Comunist şi a ultimului său conducător, Nicolae Ceauşescu.

Bucureşti, *decembrie 1989*

mim. În immww ţerciţii.

I…

Analizaţi două situaţii în care se manifestă tensiuni politice provocate de absenţa unor partide politice închegate.

Alcătuiţi două grupe. Fiecare grupă va realiza fişa constituirii unuia dintre partidele politice formate la sfârşitul secolului al XIX-lea, pe baza următorului plan: a. data organizării; b. personalităţi; c. categoriile sociale reprezentate;

d. oferta politică.

Pe baza acestor fişe, organizaţi o dezbatere cu tema: „Soluţia politică oferită de partidul nostru este cea mai potrivită pentru România din acest moment”.

Folosiţi în demersul vostru şi sursele 1 şi 2.

Formulaţi schimbările politice provocate în România de introducerea votului universal. Completaţi-vă răspunsurile cu informaţiile din sursa 3.

Prezentaţi evenimentele care influenţează sistemul politic pluripartidist în

România, după anul 1918.

Alegeţi una dintre perioadele prezentate în lecţie. Imaginaţi-vă că trăiţi în acea perioadă. Pentru care dintre ofertele politice v-aţi da votul? Argumentaţi alegerea făcută.

Citiţi cu atenţie sursa 4 şi folosind cunoştinţele anterioare:

a. Identificaţi trei principii ale ideologiei comuniste, b. Evaluaţi semnificaţia faptului că acest partid este „o secţie a Internaţionalei Comuniste de la Moscova”.

c. Cum credeţi că a fost primită această ofertă politică de către românii vizaţi (orice persoană de la 20 de ani în sus, indiferent de rasă şi sex, care recunoaşte principiile, programul şi mijloacele de luptă ale

partidului şi care e hotărâtă să lucreze pentru ele din toate puterile sale)? Comparaţi răspunsul vostru cu statisticile referitoare la realităţile politice româneşti în perioada interbelică pe care le puteţi găsi în alte surse de informare.

5. Cererile revoluţionarilor în decembrie 1989

1. Abandonarea rolului conducător al unui partid şi statornicirea unui sistem democratic pluralist de guvernământ.

2. Organizarea de alegeri libere. *Comunicatul către ţară al Frontului*

Salvării Naţionale, 22 decembrie 1989

6. Partidele politice

Art. 8. Pluralismul în societatea românească este o condiţie şi o garanţie a democraţiei constituţionale.

Partidele politice se constituie şi îşi desfăşoară activitatea în condiţiile legii.

Ele contribuie la definirea şi la exprimarea voinţei politice a cetăţenilor, respectând suveranitatea naţională, integritatea teritorială, ordinea de drept şi principiile democraţiei.

Constituţia României, 1991

Capitolul 3

1. Definiţia statului

Instituţie politică ce îşi exercită autoritatea suverană asupra unui teritoriu şi a unei populaţii, fiind, în acelaşi timp, persoană de drept internaţional.

Statul este mai puţin definit şi mai mult calificat: statul de drept, statul bunăstării etc. Max Weber consideră statul o instituţie care revendică monopolul violenţei fizice legitime în cadrul unui teritoriu determinat (…) în concepţia lui Antonio Gramsci, statul cuprinde societatea civilă şi societatea publică, iar rolul său este de a asigura colaborarea necesară între acestea.

Dicţionar politic. Instituţiile democraţiei şi cultura civică

Redefinirea rolurilor statului de la

Primul Război Mondial la Planul

Schuman. Situaţia României în toată perioada cuprinsă între sfârşitul secolului al XIX-lea şi sfârşitul celui «de-al Doilea Război Mondial, se poate observa o creştere treptată a rolului statului în diferitele societăţi europene. Acest fenomen are mai multe cauzal Este vorba, în primul rând, despre transformările prin care trec aceste

societăţi r în urma industrializării şi urbanizării, a schimbării raportului numeric dintre 1 populaţia urbană şicea rurală, a apariţiei unei numeroase populaţii muncitoreşti, concentrată în oraşe şi tot mai politizată. La acestea se adaugă creşterea tensiunilor în relaţiile dintre state şi prima cursă a înarmărilor din istorie, care a avut loc între 1890 şi 1914, favorizând izbucnirea Primului Război, Mondial. În sfârşit, după prima conflagraţie mondială, avea să apară un nou tip. de stat în Rusia, Italia şi Germania – statul totalitar –, ale cărui pretenţii! mijloace de control asupra societăţii nu aveau precedent în istorie.

Rolul statului modern în raport cu societatea a crescut pe măsură ce aceşti şi-a asumat funcţii noi sau Le-a extins pe cele vechi. Scăderea spectaculoasă a analfabetismului în Europa de Vest la sfârşitul secolului al XIX-lea şi începutul

REGIMURILE POLITICE ÎN EUROPA INTERBELICĂ

(1925 – 1939)

1	Cronologie
că kn	
	Proclamarea republicii
	În secolul al XX-lea
19 17:	Rusia
19 18:	Germania; Austria
19 22:	Turcia
19 41:	Iugoslavia
19 46:	Albania; Bulgaria
19 47:	România
19 49:	Italia

1 5U™L.

NORVEGIA *J*
Şrlanda
XitMAhl, „BRITANII %f J Şi) IRLANDEI
& 5 ofi!
şi SUEDIA
EINLANDA TONIA
\etonja j
L – /
LITUANIA/
ORIENTAMT-/-"!
E
Atlantic
IRLANDEI jffiTM" N „ST *j*
DEIUORDIR *JTTI*! 7 (/
ce* kiJNIA v r
— /-" W)?! \ W_3I-V \N \ POLONIA
Ji EHOŞLOVACIAV – rsă
I State cu regimuri totalitare sau autoritare
1 State democratice
1923 Anul instaurării regimului totalitar sau autoritar
19281 Anul instaurării monarhiei
şi Monarhie
Statul ţi politica
Capitolul 3

Ilui al XX-lea, prin extinderea învăţământului primar obligatoriu, formarea armatelor naţionale, prin generalizarea serviciului militaratoriu şi modernizarea armamentului, modernizarea şi extinderea iilor sanitare, începutul politicilor familiale şi apariţia timidă a primelor; nte de protecţie socială sunt câteva dintre efectele sporirii rolului statului parte a ţărilor europene până la izbucnirea Primului Război Mondial, eşterea cheltuielilor guvernamentale şi sporirea personalului. angajat în ml public a fost continuă în majoritatea ţărilor europene între 1890 şi, după cum, chiar ţinând seama de costurile provocate de înarmare şi de «iele mondiale, se observă că, în cazul unor ţări ca Franţa, Marea Britanie, lania sau Suedia, proporţia cheltuielilor pentru servicii sociale a sporit ani în cadrul bugetelor naţionale.

I Europa interbelică, domeniul politicilor sociale a fost cel în

care acţiunea lui a fost cea mai inovatoare. După 1918, primul stat care a garantat prin tituţie o serie de drepturi sociale a fost Germania, care iniţiase încă din anii iun sistem de asigurări sociale – o premieră între ţările europene. Marea economică din anii 1929 – 1933 a sporit cererea de intervenţie a statului onomie şi în asigurarea protecţiei sociale. În anii 1930, state democratice nu Suedia şi Franţa au introdus alocaţiile de stat pentru familii şi au pus le unei legislaţii cu caracter social, care avea să fie dezvoltată după 1945. i ce se va nunti „statul bunăstării" (*welfare state*) nu-şi va face însă apariţia iropa decât după al Doilea Război Mondial, deşi unele dintre elementele datează, în special în Scandinavia, Franţa, Olanda, încă dinaintea marii lagraţii. Tradiţia liberală, care limita intervenţia statului în economie, în socială şi în cea a familiei, a întârziat, în schimb, în Marea Britanie, adop-i unor măsuri de protecţie socială introduse în alte ţări în perioada inter-a. Au existat însă şi excepţii notabile – statul britanic a dus, de exemplu, iii 1930 una dintre cele mai ample politici de construire de locuinţe pentru tenii cu venituri modeste şi a centralizat sistemul asigurărilor de şomaj şi deitate.

n România, statul a iniţiat o politică de protecţie socială încă de la sfârşitul ilului al XIX-lea, în special în privinţa asigurărilor sociale pentru muncitori. ierioada interbelică, statul român s-a implicat mai activ în organizarea iciilor de asistenţă socială şi a pus bazele profesionalizării acestora. În 1920, st înfiinţat Ministerul Muncii, Sănătăţii şi Ocrotirii Sociale, iar ca urmare a larii României Mari, o lege a reglementat unificarea asigurărilor sociale pe g teritoriul ţării. În 1929, s-a înfiinţat Şcoala de Asistenţă Socială icipesa Ileana", menită să pregătească personal calificat în munca de tentă socială. Cu toate acestea, de-a lungul întregii perioade interbelice, ea majoritate a instituţiilor şi asociaţiilor dedicate asistenţei sociale din lânia au avut un caracter privat, numărul instituţiilor de stat din acest neniu rămânând modest.

Regimurile politice totalitare – Uniunea Sovietică, Italia fascistă şi Germaniaistă – au adus o profundă şi violentă schimbare în raporturile dintre stat şi etăţile respective. Statele totalitare au proclamat şi impus prin violenţă, presiune şi teamă, dar şi printr-o continuă propagandă, dominaţia şi controlul xilui asupra cetăţenilor. Baza acestei dominaţii era dispreţul pentru pturile şi libertăţile individuale şi proclamarea unui ideal colectivist – *Lucrători agricoli în*

România interbelică

2. Legea pentru organizarea Ministerului
Muncii şi Ocrotirii Sociale.
30 aprilie 1920

a. Ministerul Muncii şi Ocrotirii Sociale (...) are ca scop pregătirea, aplicarea şi supravegherea aplicării tuturor legilor şi regulamentelor privitoare la asigurări sociale şi mutualitatea liberă; ocrotirea şi organizarea mundi, cooperaţia orăşenească; asistenţa socială, precum şi a oricăror legi şi regulamente de prevedere şi ocrotire socială care îi vor fi date în atribuţiune.

b. Acest minister cuprinde:

1. Casa centrală a asigurărilor sociale;
2. Direcţia generală a muncii;
3. Direcţia cooperaţiei orăşeneşti;
4. Muzeul social;
5. Direcţia generală a asistenţei sociale.

3. Programul Partidului Naţional-socialist al Muncitorilor din Germania, 1920

(...) 3. Cerem pământuri şi teritorii (colonii) ca să ne hrănim poporul şi să oferim adăpost excedentului nostru de populaţie.

7. Cerem ca datoria fundamentală a statului să fie asigurarea condiţiilor de trai pentru cetăţenii săi. Dacă se va dovedi imposibilă hrănirea întregii populaţii, non-cetăţenii trebuie deportaţi din Reich.

15. Cerem mărirea repetată a asigurărilor sociale pentru vârstnici.

Capitolul 3

4. Odă lui Stalin la aniversarea a 60 de ani, 1939

Niciodată câmpurile noastre fertile nu au dat o asemenea recoltă.

Niciodată satele noastre nu au cunoscut o asemenea fericire.

Niciodată viaţa nu a fost la fel de bună şi înălţătoare.

Niciodată până în prezent iarba nu a fost atât de verde.

5. Robert Schuman, unul dintre fondatorii Uniunii Europene, arăta, în anii 1950, că: „deasupra naţionalismelor învechite va trebui pe viitor să stea sentimentul solidarităţii naţiunilor. Meritul naţionalismului a fost întemeierea unei tradiţii şi a unei structuri interne solide în cadrul statului. Pe această fundaţie veche va trebui ridicată o nouă construcţie. Suprastatul va fi aşezat pe fundamentul

naţional. Astfel, trecutul glorios nu va fi negat, dar energiile naţionale vor renaşte prin folosirea lor comună în slujba solidarităţii suprastatale.

Hagen Schulze, *Stat şi naţiune în istoria europeană*

Construirea barajului Hoover în perioada „New Deal" a asigurat locuri de muncă pentru şomerii americani dominaţia unei clase sociale (proletariatul în cazul Uniunii Sovietice) – saţ „regenerarea" şi „măreţia" comunităţii naţionale (în cazul fascismului italian: x al nazismului). II

În numele idealurilor colectiviste, statele totalitare au adoptat poliţia sanitare şi de creştere a natalităţii, cărora le-au dat şi o puternică notri propagandistică. Statele totalitare au limitat libertatea femeilor, au interveniţii viaţa de familie, în petrecerea timpului liber, în educaţia copiilor, aceasta clic urmă fiind transformată într-un instrument de propagandă şi înregimentări politică a tinerei generaţii. În cazul Uniunii Sovietice, care moştenise un grai foarte ridicat de analfabetism, acesta a fost combătut, ducându-se, totodată, politică de rusificare, prin şcoală, a numeroaselor comunităţi etnice nerusesn de pe uriaşul ei teritoriu.

Toate statele totalitare au intervenit din plin în economie – impunându-şi. îi grade diferite, controlul asupra acesteia. Uniunea Sovietică, prin natur ideologiei ei – care condamna proprietatea privată în numele unei aşa-ziss „proprietăţi socialiste" –, a mers cel mai departe în exercitarea controlului stiltului asupra economiei. Aici, spre deosebire de Germania nazistă şi de Itali, fascistă, statul a confiscat nu doar locuinţele particularilor, ci a devenit, prii forţă, proprietarul unic al mijloacelor de producţie – pământuri arabile, mine exploatări petroliere, ateliere, uzine, porturi şi nave. Aceasta i-a permis i industrializeze forţat Uniunea Sovietică, de-a lungul anilor 1930, cu preţul tu enorme eforturi şi suferinţe umane.

Cel mai tragic aspect al atotputerniciei regimurilor totalitare asupi societăţilor pe care le dominau este reprezentat de controlul şi represiune] poliţienească cotidiană, de încurajarea sistematică a suspiciunii şi delaţiur printre cetăţeni, de arestările, deportările şi exterminarea în masă a milioane e oameni, a căror existenţă şi demnitate individuală nu valorau nimic în H statului totalitar-colectivist.

Dar anumite forme de intervenţionism au existat şi în alte state.

Ol economică mondială (1929 – 1933), cu efectele sale în primul rând sociale) economice, a făcut ca guvernele din unele state să intervină pe piaţă. În Mare Britanie, au avut loc campanii de promovare a produselor autohton afirmându-se că achiziţia acestora este un semn de patriotism. În Statele Uni ale Americii, afectate cel mai mult de criză, soluţia aleasă de F.D. Roosevej „New Deal", avea în vedere două aspecte: pe de o parte, iniţierea de amp acţiuni de dezvoltare a infrastructurii (autostrăzi şi sisteme energetice bazai pe hidrocentrale), ceea ce asigura locuri de muncă pentru milioanele de sorr pe de altă parte, susţinerea companiilor private prin comenzi de stat. Aces acţiuni se subrdonau teoriei neoliberale promovate de J. Maynard Keynes, cai căpătase o anumită notorietate datorită viziunii sale critice despre prevederii economice ale Tratatului de la Versailles. Trebuie notat însă că aceste acţiu erau circumscrise regulilor economiei de piaţă şi menţinerii drepturilor cel ţeneşti.

După 1945, statele europene din vecinătatea Uniunii Sovietice, ocupai militar de către aceasta – Polonia, România, Ungaria, Cehoslovacia, Bulgari precum şi zona de ocupaţie sovietică din Germania –, au fost transformate i state totalitare, prin impunerea la putere a partidelor comuniste din aceste ţa sprijinite de trupele sovietice.

Statul ţi politica

Capitolul 3

Evoluţiile politice interne spre regimuri. totalitare au fost dublate şi de o itică externă marcată de apariţia clivajului dintre statele comuniste şi cele nocratice. Regimurile din aceste state numite „de democraţie populară" au at un mecanism ideologic prin care statul, care prelua sarcina conducerii; îi colective şi individuale, reprezenta valoarea supremă. Ceea ce era binertru autoritatea de stat era bun şi pentru cetăţenii săi, indiferent de opiniile Cei ce se opuneau regimului – deci statului – erau duşmanii naţiunii, interni şi i externi. Acest mecanism ideologic crea alibiul necesar pentru sacrificiile mate-B şi umane pe care le impuneau regimurile comuniste propriilor lor cetăţeni. În Europa de Vest, situată în afara spaţiului dominat de sovietici, istaurarea democraţiei în ţările aflate până în 1944 – 1945 sub ocupaţia rmaniei naziste a marcat începutul unei noi duble evoluţii a rolului statului. de o parte, ţările vest-europene au început să construiască modelul de stat (nit „stat al bunăstării", caracterizat

printr-o implicare sporită în protecţia şi viciile sociale, în dezvoltarea economică şi în corectarea unor decalaje: iale şi economice produse de economia de piaţa. Pe de altă parte, unele ţări înţeles că stingerea vechilor rivalităţi, asigurarea păcii dintre statele euro-ne şi a prosperităţii economice făceau necesară depăşirea unora dintre litările impuse de cadrul statului naţional.

Aceasta a fost posibilă şi datorită susţinerii financiare din partea Statelor Unitei Americii, Planul Marshall reprezentând punctul de plecare al reconstrucţiei. todată, acesta a constituit şi o formă de iniţiere a dialogului între statele vest-euro-ne, separate de experienţa traumatizantă a celui de-al Doilea Război Mondial.

Robert Schuman, *preşedintele Parlamentului European* (*1958 – 1960*)

anul Schuman

La 9 mai 1950, ministrul francez al afacerilor externe, Robert Schuman, iunţa un plan de integrare economică prin care extracţia cărbunelui şi dustria oţelului din Franţa şi Germania de Vest erau reunite sub o autoritate Lică, iar acestei comunităţi franco-germane a cărbunelui şi oţelului puteau să le alăture şi alte state. În 1951, a luat, astfel, naştere. Comunitatea Europeană Cărbunelui şi Oţelului, alcătuită din Franţa, Germania, Italia, Belgia, Olanda şi ixemburg. Limitele stricte dintre statele naţionale europene au început să fie spăsite pe terenul economic. Cele şase state cuprinse în această structură: onomică supranaţională au pus, la 25 martie 1957, bazele Comunităţii: onomice Europene (CEE), prin semnarea Tratatului de la Roma. În 1993, CEE adoptat oficiat numele de „Uniunea Europeană", numărând, la acea dată, 12 lembri. Astăzi, numărul acestora este de 27.

Aceasta nu înseamnă că problemele integrării europene s-au încheiat. În uda unor progrese remarcabile legate de circulaţia bunurilor, a serviciilor şi poate cel mai important) a persoanelor, există încă reţineri cu privire la importul dintre statele naţionale şi structurile paneuropene. Recenta respingere proiectului de constituţie europeană de către două state demonstrează caracterul de proces al fenomenului de integrare. Dincolo de a fi un simplu veniment, cu date precise de început şi sfârşit, integrarea europeană este mai degrabă un proces continuu care afectează deopotrivă noile state care au ceedat la statutul de membre ale Uniunii, cât şi statele care au iniţiat Uniunea au fac parte de multă vreme din aceasta.

jsm mm…”„ „” … «w

WiiitwiiiHtMiifei.1 – în iMWfti Mriifriiiirir Tiiititfiii

1. Numiţi factorii care au influenţat, de la sfârşitul secolului al XIX-lea, rolul statului în societăţile europene.

2. Identificaţi şi clasificaţi, în funcţie de criteriul intern/extern, rolurile statului modern. Folosiţi şi sursa 1.

3. Comparaţi, pe baza textului lecţiei precum şi pe baza cunoştinţelor dobândite din alte surse – alte discipline, mass-me-dia – rolurile statului democratic cu cele ale statului totalitar.

4. Folosind cunoştinţele anterioare dobândite la orele de istorie, prezentaţi trei momente pe care le consideraţi cruciale în evoluţia statului român modern.

5. Alcătuiţi planul unui proiect cu titlul „Planul Schuman, evoluţia din 1950 până în 2007”.

6. Organizaţi o dezbatere cu tema: „Rolul statului înainte şi după aderarea României la Uniunea Europeană”.

Statul ţi politica

Dosarele istoriei

Intrarea trupelor sovietice în Bucureşti

(*30 august 1944*)

1. Ţara noastră este bântuită astăzi de cea mai grea urgie care s-a abătut asupra ei. Teroarea, minciuna şi falsul încearcă să culce la pământ orice licărire de libertate, orice îndemn spre mai bine. Demnitatea şi mândria naţională sunt îngenuncheate.

La 6 martie, o mână de oameni pe care ţara nu i-a văzut la muncă au confiscat puterea. De atunci încoace au batjocorit toate instituţiile ţării (…) Cetăţenii care nu au acceptat robia au fost persecutaţi. Temniţele, tortura, persecuţiile, înscenările cele mai infame, arestările, asasinatele, atacurile brutale şi cu totul neprovocate au fost sporite şi aplicate cu o cruzime de neegalat. (…)

Acuzăm guvernul că s-a făcut vinovat de crima de falsificare a voinţei naţionale, îl acuzăm că, prin politica lui nefastă, a provocat, pe lângă umilirea cetăţenilor, haosul economic şi înfometarea maselor populare. Dar conştiinţa naţională a vibrat puternic, din colibă până în palat.

Declaraţia lui Iuliu Maniu după alegerile din 1946

4

România postbelică.

Stalinism, naţional-comunism şi disidentă anticomunistă

Tranziţia spre comunism. Impunerea modelului sovietic

Iniţial, actul de la 23 august 1944, prin care România a ieşit din războiul împotriva Naţiunilor Unite, a reprezentat o speranţă în perspectiva reinstaurără vechiului regim democratic interbelic. Din păcate însă, urmarea imediată a evenimentelor a constituit-o ocuparea României de către trupele Armatei Roşii-Principalii artizani ai arestării mareşalului Ion Antonescu, în frunte cu regele Mihai şi generalul Constantin Sănătescu, mareşalul Palatului, nu aveau cum să ia în calcul o asemenea consecinţă, cu atât mai mult cu cât doi dintre liderii comunişti, Lucreţiu Pătrăşcanu şi Emil Bodnăraş, au fost la curent cu desfăşurarea acţiunii.

Sistematic şi organizat, beneficiind de sprijinul tacit, dar total, al Moscova PCR avea să demareze, în toamna anului 1944, lupta pentru acapararea structurilor de putere ale ţării. Dacă în primul guvern, format în seara zilei de 23 august 1944 şi condus de generalul Constantin Sănătescu, era un singur comunist (Lucreţiu Pătrăşcanu), în cel de-al doilea guvern Sănătescu, Frontul Naţional Democrat (o alianţă de mici partide de stânga aflate sub controlul total al comuniştilor) deţinea mai multe portofolii, printre care şi cel de vicepreşedinte al Consiliului de Miniştri (Petru Groza). La 6 decembrie 1944, era instaurat un nou guvern, prezidat de generalul Nicolae Rădescu, în fapt o ultimă încercare, nereuşită, de stavilă împotriva tăvălugului sovietic. Şi în acest guvern, comuniştii şi aliaţii lor erau bine reprezentaţi; mai mult chiar, deţineau unele ministere-cheie (ministerele justiţiei, muncii, educaţiei naţionale, comunicaţiilor) şi vicepreşedinţia Consiliului de Miniştri.

PCR a trecut la îndeplinirea planului de preluare a puterii politice. De acum înainte, au fost urmărite ca obiective imediate crearea unor puternice tensiuni între populaţie şi administraţia locală (tensiuni legate de apropiata reformă funciară), înlăturarea prin forţă a unor prefecţi şi primari consideraţi reacţionari, organizarea unor „greve spontane" de către sindicatele comuniste (ceferişti, tipografi), totul fiind dublat de o furibundă campanie de presă îndreptată împotriva a tot ce reprezenta trecutul interbelic. În urma intervenţiei, directe a comisarului sovietic Andrei Vîşinski la regele Mihai, în fapt, un adevărat act de forţă în relaţiile internaţionale, s-a obţinut şi rezultatul urmărit: instaurarea la 6 martie 1945 a unui guvern

procomunist, condus de Petru Groza. Practic, din acest moment drumul comunizării României era deschis.

Cu ajutorul ministrului justiţiei, Lucreţiu Pătrăşcanu, a fost elaborată o nouăi legislaţie, în mare parte de inspiraţie sovietică, pentru a epura din viaţa publicai pe toţi cei ce se opuneau acaparării puterii de către PCR. Această legislaţiei apărută încă din toamna anului 1944, a facilitat înlăturarea din viaţa publicâva) elitei intelectuale şi a fost dublată abil de o agresivă campanie de demascare în

Statul şi politica

Capitolul 3

I a „elementelor reacţionare".

— Iste adevărat că PCR s-a folosit de un ti curent de opinie, „existent şi în Occident, privind înlăturarea tuturor care, sub diferite forme, colaboraseră cu regimurile politice de dreapta. I acestora a fost ocupat iniţial de oameni de cultură cu vederi de stânga neapărat comuniste), dispuşi la diferite compromisuri cu puterea nou lată.

programul PCR de comunizare a ţării a avut de înfruntat în plan politic două obstacole: monarhia şi partidele politice.

I contextul nerecunoaşterii guvernului Petru Groza de către SUA şi Marea ale şi luând act de numeroasele încălcări ale prevederilor constituţionale, le Mihai intră, în august 1945, în «greva regală". El refuză să mai semneze e emise de guvern, în speranţa că va determina astfel înlăturarea acestuia, fie speranţă, deoarece Moscova susţinea guvernul Petru Groza şi PCR. zul regelui Mihai nu a avut astfel consecinţe majore, deoarece regimul urat a pus în vigoare, fără semnătura regelui, actele legislative emise. ura consecinţă concretă a grevei regale a fost condiţionarea, de către SUA area Britanie, a includerii în cabinet, până la desfăşurarea alegerilor, a doi ştiri din partea opoziţiei. Au fost, aşadar, desemnaţi doi miniştri secretari de Emil Haţieganu (PNŢ) şi Mihail Romniceanu (PNL), a căror influenţă în >m era însă neînsemnată.

Jrmătorul obiectiv l-a reprezentat eliminarea totală de pe eşichierul politic ochiului sistem multipartinic. Debutul acestei acţiuni a fost marcat de darea alegerilor de la 19 noiembrie 1946, câştigate de Blocul Partidelor locratice (BPD), alianţă condusă de PCR.

Dominând de o manieră categorică legislativul şi controlând celelalte două ti în stat, puterea executivă şi judecătorească, comuniştii au trecut la marea PNŢ, PNL şi PSD. Această acţiune să desfăşurat pe

mai multe plainterzicerea sistematică a organelor de presă ţărăniste şi liberale pe diferite oade, campanii agresive în oficioasele comuniste *Scânteia* şi *România liberă* otriva vechilor lideri politici (nu însă şi împotriva regelui Mihai), arestarea pe len scurt (pentru început) a unor membri PNŢ şi PNL, declanşarea unor tente violente la diverse manifestaţii. Tot acest climat de teroare nu avea ăt un singur scop: introducerea cât mai curând a sistemului unipartinic, ilar celui din URSS. în acest context, a fost organizată, înriulie 1947, diversi-a de la Tămădău, care a constituit pretextul interzicerii PNŢ. Încercarea aţă de a părăsi ţara a unor lideri ai PNŢ, în scopul informării Occidentului pre adevărata stare de lucruri din ţară, a fost urmată de arestarea întregii duceri a partidului. Cum era şi de aşteptat în condiţiile date, finalul s-a edit a fi tragic pentru ţărănişti. Unul dintre făuritorii României Mari, Iuliu niu, a fost condamnat la închisoare pe viaţă şi şi-a găsit sfârşitul în peniciarul de la Sighet, în 1953, iar Ion Mihalache a primit tot pedeapsa cu Visoare pe viaţă şi a murit, în 1963, în puşcăria de la Râmnicul Sărat. În faţa furiei comuniste, PNL-Brătianu şi-a suspendat activitatea în august 17. Câteva luni mai târziu, ultimul bastion al legalităţii interbelice, monarhia, înlăturat – regele Mihai a fost obligat să abdice la 30 decembrie 1947 şi) i s-a părăsească România. Chiar în seara înlăturării forţate a regelui a fost a publicităţii Legea nr. 363, prin care era abolitămonarhia şi se proclama iublica Populară Română.

Petru Groza (*al doilea din stânga*), *conducătorul primul guvern dominat de comunişti* (*1945*)

Conform datelor oficiale, în alegerile din noiembrie 1946, BPD a avut 69, 81% din voturi (347 mandate), PNŢ 12, 88% din voturi (33 mandate), PNL 378% (3 mandate), în realitate, PCR şi guvernul Groza au realizat o inversare a rezultatelor scrutinului.

Cronologie

Tranziţia spre comunism

23 august 1944: lovitura de stat de la Bucureşti; mareşalul Ion Antonescu este arestat

30 august 1944: intrarea trupelor sovietice în Bucureşti

6 martie 1945: Moscova impune guvernul Petru Groza

23 august 1945: începutul „grevei regale".

19 noiembrie 1946: falsificarea alegerilor de către PCR

29 iulie 1947: dizolvarea PNŢ

30 decembrie 1947: abdicarea regelui Mihai; este proclamată

Republica Populară Română

3 februarie 1948: PCR îşi schimbă denumirea în PMR (Partidul Muncitoresc Român) în urma congresului de unificare cu PSD

Statut fi politica

Gheorghe Gheorghiu-Dej

(*în centru*) *şi Ana Pauker* (*dreapta*)

la Congresul Frontului Plugarilor (*1945*)

Istoria altfel

Prin Legea nr. 119 din 11 iunie 1948 au fost naţionalizate principalele mijloace de producţie. Practic, de acum înainte, proprietatea privată în industrie era trecută în administrarea statului, care schiţa, prin intermediul planurilor unice şi al Comisiei de Stat pentru Planificare, obiectivele de realizat.

Linia economică impusă forţat de Moscova, cu sprijinul guvernului Groza, s-a bazat pe o intensă propagandă, dublată de popularizarea modelelor sovietice.

Stahanovismul şi munca pe şantierele naţionale ale tineretului (Bumbeşti-Live – era, Salva-Vişeu etc.) urmau să constituie un exemplu pentru populaţie în vederea creşterii productivităţii muncii.

Congresul de absorbţie a PSD de către PCR, desfăşurat în februarie 1948, nsi a reprezentat decât un simplu exerciţiu de imagine şi a confirmat acţiunii r comuniste de introducere a modelului sovietic. L

Transformarea societăţii. Noile realităţi social-economice

Politica de industrializare

Impunerea modelului sovietic în economie s-a bazat pe câteva component I importante: înlocuirea proprietăţii private cu proprietatea de stat prii naţionalizarea mijloacelor de producţie, colectivizarea agriculturii şi etatizare* bancară, centralizarea economică şi planificarea cincinală.

Un prim pas în transformarea economiei l-a reprezentat acordul cu URS semnat la 8 mai 1945, prin care se înfiinţau sovromurile. Întreprinderi mixt I româno-sovietice, acestea erau în realitate forme mascate de spoliere a ţâri funcţionând exclusiv în favoarea Moscovei. Prin Legea din 11 iunie 1948 privin naţionalizarea principalelor mijloace de producţie, au fost confiscate, într-primă etapă, peste 1.000 de întreprinderi industriale şi miniere, cu capital n mânesc sau străin.

Odată cu răcirea treptată a relaţiilor româno-sovietice, după

1958, accei tuată de încercarea Moscovei de impunere a Planului Valev, în 1964, prin cai România era menită să fie doar o furnizoare de produse agrare pentru ţării! CAER, industrializarea devenea o necesitate organică a regimului, fapt ce am să aibă consecinţe dramatice după 1980.

Investiţiile au început să fie orientate precumpănitor spre industria gre. infrastructură şi petrochimie. Nevoia de fonduri pentru aceste investiţii a fa dublată însă de raţionalizări drastice ale consumului populaţiei, astfel întâi asistăm lent, dar sigur, la conturarea unui decalaj evident, în ceea ce priveşte nivelul de trai, între România şi arte state comuniste. împrumuturile financiai contractate la diferite organisme internaţionale au fost rambursate cu ma eforturi, mai ales datorită ambiţiei regimului naţionakomunist al lui Nicolel Ceauşescu de a le finaliza în scurt timp. Deşi România anunţase, ca pe o mai victorie, încheierea plăţii datoriei externe în martie 1989, criza la toate niveluri se acutiza tot mai rapid, iar regimul se găsea într-o izolare diplomatică, chiar1 cadrul blocului comunist.

Colectivizarea şi lumea satului

La 23 martie 1945, guvernul Petru Groza legifera noua reformă agrară, pil care erau expropriate 1 468 946 ha (a noua parte din suprafaţa agricolă a ţării cu care erau împroprietărire 917 777 familii de ţărani. Foştii proprietari îşi putea: păstra, deocamdată, doar 50 ha de teren. Această măsură, cu care erau de acoi: toate partidele, a urmărit un scop mai curând politic decât economic: înlăt rărea marilor proprietari de pământ, încercându-se astfel o atragere a ţărănim de partea comuniştilor.

Plenara CC al PMR din 3 – 5 martie 1949 a decis transformarea socialistă agriculturii, altfel spus, lichidarea completă a micii proprietăţi rurale, îi rezoluţia acestei plenare se afirma: „politica noastră faţă de ţărănime trebui

Statul şi politica

Capitolul 3

fie dară: ne sprijinim pe ţărănimea săracă, strângem alianţa cu ţărănimea ilocaşă şi ducem o luptă neîntreruptă împotriva chiaburimii". Acum au luat stare, după modelul sovietic al colhozurilor, gospodăriile agricole de stat

AS), cooperativele agricole de producţie (CAP), precum şi „întovărăşirile", că mă intermediară, între cele două forme de

proprietate. Cu toată campania ameninţări, intimidări şi abuzuri comise pentru a convinge micii proprietari aii să-şi cedeze pământurile, rezistenţa ţărănimii la colectivizare a fost mare.

Pentru realizarea colectivizării, după anul 1953, autorităţile comuniste au făcut el la organele de represiune, justiţie, administraţie şi la un uriaş aparat de

Dpagandă, în scopul convingerii ţăranilor de „binefacerile" sistemului comunist agricultură, metodele dure alternând cu diferite promisiuni. Această politică.

! brutalitate şi concesii temporare, a fost dublată de o continuă presiune cală, în privinţa plăţii cotelor, din ce în ce mai mari, şi de măsuri punitive.

La 27 aprilie 1962, Gheorghiu-Dej anunţa oficial încheierea procesului de ilectivizare a agriculturii, 3 201.000 de familii din mediul rural fiind încadrate în ructuri colectiviste, ceea ce reprezenta circa 96% din suprafaţa agricolă a ţării.

lupta pentru putere

Imediat după preluarea puterii, asistăm la o acerbă luptă pentru controlul) solut, purtată de Gheorghiu-Dej, în afara oricărei reguli democratice.

Prima victimă, în 1946, a constituit-o fostul conducător comunist din anii Hui de-al Doilea Război Mondial, Ştefan Foriş. A urmat fostul ministru de jusie, Lucreţiu Pătrăşcanu. Ideolog comunist şcolit în Occident, acesta putea deveni ricând un contracandidat pentru Dej, fapt ce nu i-a fost iertat niciodată. arestat din 1948, a fost ţinut în izolare şi anchetat dur pentru a recunoaşte: uzaţii fanteziste vizând trădarea sa. După moartea lui Stalin, Gheorghiu-Dej ecide suprimarea lui Lucreţiu Pătrăşcanu, executat în 1954, cu atât mai mult cât noul lider sovietic, Nikita Hruşciov, iniţiase un plan de destalinizare arţială, vizând, pentru început, debarcarea vechilor conducători din ţările atelizate Moscovei.

În 1952, cu sprijinul lui Stalin, Gheorghiu-Dej şi înlăturase pe Ana Pauker, ăsile Luca şi Teoharie Georgescu, în fapt o grupare formată la vârful PCR, după 1944, care se afla în rivalitate cu liderul atotputernic.

O altă etapă a luptei pentru putere s-a desfăşurat în 1957, când au fost idepărtaţi doi dintre apropiaţii lui Dej, Miron Constantinescu şi Iosif Chişinevschi. >emn de remarcat este faptul că aceste eliminări,

soldate cu arestări şi execuţii Lucreţiu Pătrăşcanu) sau condamnări pe viaţă (Vasile Luca), au fost urmate de iltele, mult mai numeroase, la toate nivelurile vieţii de partid.

Decesul Kii Gheorghiu-Dej (1965), revenirea partidului la vechea denumire de CR şi numirea ca secretar general a lui Nicolae Ceauşescu (cu ocazia Congresului îi IX-lea al PCR) nu au oprit acţiunile de epurare. Astfel, noul lider de la Bucureşti i-a înlocuit treptat pe vechii apropiaţi ai predecesorului cu noii săi ideii (Ilie Verdeţ, Paul Niculescu-Mizil, Ştefan Andrei, Dumitru Popescu etc).

În aprilie 1968, cu prilejul unei plenare a CC al PCR, noul lider de la Bucureşti, Nlicolae Ceauşescu, aducea grave acuzaţii lui Gheorghiu-Dej, privind implicarea >a în cazurile Ştefan Foriş şi Lucreţiu Pătrăşcanu, precum şi în crimele săvârşite le Securitate în timpul său. Această acţiune făcea parte dintr-o vendetă colitică, menită să ducă la eliminarea lui Alexandru Drăghici (fost ministru de *înscrierea în gospodăria agricolă colectivă* (*1949*)

2. Sarcini actuale în munca de la ţară. (…) Organizaţiile de partid de la ţară au sarcina de a conduce lupta pentru îngrădirea chiaburimii, lupta pentru întărirea şi dezvoltarea sectorului socialist în agricultură… în acelaşi timp, organizaţiile de partid au sarcina de a educa pe ţăranii muncitori în spiritul luptei de clasă şi al vigilenţei neobosite împotriva chiaburimii, demascând neîncetat chipul hidos al chiaburului, viclenia şi atitudinea lui de duşman de moarte al intereselor ţărănimii muncitoare (…).

Scânteia. 25 martie 1949

Cronologie as

Noile realităţi social-economice martie 1945: Legea agrară

11 iunie 1948: Legea privind naţiona-Uzarea principalelor mijloace de producţie

23 mai 1949: înfiinţarea Consiliului Economic şi de Ajutor Reciproc (CAER)

1962: încheierea procesului de colectivizare a agriculturii aprilie 1964: URSS propune Planul Valev; *Declaraţia din aprilie* a conducerii PMR

Statul ţi politica

Capitolul 3

…

În fosta închisoare din Sighetul Marmaţiei (jud. Maramureş)

a fost organizat Memorialul Victimelor Comunismului

Victimele Securităţii

Conform unor statistici ale Securităţii, realizate în 1967, în anii 1945 şi 1964 au fost arestate peste 100.000 de persoane, însă multe nu au fost judecate niciodată (dintr-o anchetă a Ministerului de Interne din 1954, aflăm că din peste 22.000 de deţinuţi, numai pentru 1 600 de cazuri procuratura emisese mandate de arestare). Cifra pare mult micşorată faţă de realitate, întrucât aflăm, dintr-un alt raport al Securităţii, că doar în perioada 1951 – 1952 au fost arestaţi 34 738 de ţărani, care s-au opus în diferite forme procesului de colectivizare.

Interne), bănuit că vrea să-i ia locul, şi a unor cadre din conducerea Ministerului de Interne. În ciuda acestui exerciţiu de imagine publică realizat de Nicolae Ceauşescu, sistemul comunist şi-a protejat vechile cadre, astfel încât cei înlocuiţi şi pensionaţi au beneficiat de toate favorurile regimului (pensie de demnitar, case de protocol, aprovizionare de la magazinele speciale de partid).

Represiune şi disidenţă anticomunistă

Prin Decretul din 30 august 1948 era organizată Direcţia Generală Securităţii Poporului, în cadrul căreia erau plasaţi în funcţikheie vechii agenţi de la Moscova Gheorghe Pintilie, Pantelei Bodnarenko, Alexandru Nicolski şi Vladimir Mazuru.

Din rândul „duşmanilor poporului", anihilaţi fizic de către organele de represiune comuniste, au făcut parte membri marcanţi ai partidelor istorice interbelice (Iuliu Maniu, Ion Mihalache, C.I.C. Brătianu, Gheorghe I. Brătianu, Constantin Argetoianu etc), oameni de cultură (Anton Golopenţia, Mircea Vulcănescu), slujitori ai bisericii (monseniorul Vladimir Ghica) şi mulţi alţii. Majoritatea celor care au avut o funcţie publică, în orice domeniu, până în 1945, au cunoscut teroarea sistemului comunist al penitenciarelor şi coloniilor de muncă. Se poate vorbi, aşadar, de existenţa, până în 1964, a unui adevărat gulag în România. Este cazul închisorilor de la Sighet, Gherla, Galaţi, Râmnicul Sărat, Aiud şi Piteşti, al şantierelor de la Canalul Dunăre-Marea Neagră, precum şi al coloniilor de muncă forţată de la Cavnic, Baia Sprie, Periprava şi Salcia.

O altă caracteristică a represiunii comuniste a reprezentat-o fenomenul deportărilor. Începute în 1951, pe fondul acutizării conflictului dintre Stalin şi Tito, deportările din Banat în zonele aride

din Bărăgan au însemnat distrugerea a numeroase cămine, familii şi destine. Iniţial, deportarea în Bărăgan a vizat aproximativ 40.000 de persoane, care nu erau pe placul noului regim. Deportaţilor li s-a permis să-şi ia doar bunurile pe care le puteau duce singuri, restul avutului lor fiind cumpărat de comisii special constituite, care plăteau mult mai puţin.

O pagină nescrisă încă a rezistenţei anticomuniste în România o reprezintă lupta armată din munţi. Organizarea primelor nuclee de luptă anticomunistă s-a realizat în a doua parte a anului 1945, devenind din ce în ce mai vizibile odată cu creşterea influenţei PCR. Cele mai importante grupuri de rezistenţă armată au fost *Haiducii Muscelului*, *Sumanele Negre*, *Mişcarea Naţională de Rezistenţă*, *Haiducii lui Avram Iancu*, *Graiul Sângelui* etc. în zona Muscelului (grupurile conduse de fraţii Arnăuţoiu şi de colonelul Gheorghe Arsenescu) şi în zona Munţilor Făgăraş (grupul condus de Ion Gavrilă-Ogoranu), au avut loc puternice ciocniri cu trupele de Securitate. Depăşite numeric şi fără prea multe provizii şi muniţii, aceste grupuri au fost decimate de către puterea comunistă, în 1964, după *Declaraţia din aprilie*, Gheorghiu-Dej se decide să pună capăt calvarului deţinuţilor politici din penitenciarele româneşti. Prin decretele nr. 176 şi nr. 411 au fost eliberaţi ultimii 10 410 deţinuţi politici, însă până la libertatea totală, în cadrul limitelor permise de sistemul comunist, unii au avut de trecut mai multe etape, cum ar fi domiciliul obligatoriu, lipsa unui loc adecvat de muncă, verificările periodice, dar şi încercările de şantaj din partea organelor de Securitate.

Capitolul 3

Comunismul naţional ai lui Nicolae Ceauşescu se raportează la cu totul arte ordonate decât cel al lui Gheorghiu-Dej. În fapt, nu s-au schimbat decât jloacele, scopul urmărit rămânând acelaşi: menţinerea sistemului comunist la tere şi implicit a noului secretar general al PCR. fenomenul disidenţei în perioada Ceauşescu, fără să fie prea cunoscut sau: cunoscut, acoperă mai multe etape.

Anul 1977 a reprezentat pentru regim primele opoziţii majore, venite din: criorul ţării. În prima parte a anului, scriitorul Paul Goma, fost deţinut politic, ţiază o mişcare de solidaritate cu mişcarea din Cehoslovacia *Charta 77*, lucru stârneşte reacţia dură a autorităţilor. În august 1977, autorităţile comunistent puse în faţa revoltei minerilor din Valea Jiului, Peste 10.000 de mineri de mina Lupeni întrerup lucrul

pentru o săptămână, cerând condiţii decente de aţă şi muncă. Minerii nu reiau lucrul decât în urma sosirii lui Nicolae îauşescu în zonă şi a promisiunilor acestuia privind rezolvarea revendicărilor, i scurt timp însă. Securitatea trece la arestarea principalilor lideri ai mişcării. La 15 noiembrie 1987, asistăm la cea mai cunoscută acţiune de protest din npul lui Nicolae Ceauşescu. A început ca o manifestaţie a muncitorilor de la ana. Steagul Roşu" din Braşov, privind îmbunătăţirea condiţiilor de viaţă; mii; persoane au traversat oraşul, scandând lozinci anticomuniste şi devastând idiul judeţean al PCR. Numeroşi participanţi au fost arestaţi şi judecaţi.

Disidenţa împotriva lui Nicolae Ceauşescu s-a manifestat şi în rândul foştilor înmitari comunişti, cu toate că aceasta nu reprezintă o caracteristică a sternului. Reproşurile pe care Le-a adus, în cadrul Congresului al XII-lea al PCR, constantin Pârvulescu, ca şi „Scrisoarea celor şase" (semnată de Corneliu lănescu, Silviu Brucan, Alexandru Bârlădeanu, Gheorghe Apostol, Grigore aceanu şi Constantin Pârvulescu) nu reprezintă altceva decât încercări ale îteranilor ilegalişti de a critica evoluţia nefastă a politicii lui Ceauşescu şi icidecum o critică reală a sistemului.

Analizaţi etapele acaparării puterii politice de către Partidul Comunist Român. Pentru răspuns, folosiţi şi sursa 1 precum şi ilustraţiile de la paginile 100 – 101.

! Prezentaţi în scris (maximum 100 de cuvinte) modul în care PCR a înlăturat obstacolele politice – monarhia şi partidele politice.

I. Explicaţi din ce cauze şi cu ce consecinţe s-a declanşat lupta pentru putere între liderii PCR.

I. Caracterizaţi modul în care s-a manifestat represiunea comunistă.

«Fenomenul Piteşti" este un experiment al securităţii pentru reeducarea deţinuţilor. Alcătuiţi planul unui proiect cu acest titlu.

Alcătuiţi trei grupe; fiecare grupă va studia modul în care o categorie din societatea românească s-a implicat în disidenţa anticomunistă. Prezentaţi concluziile voastre sub forma unor poştere.

Care sunt categoriile sociale care s-au implicat în disidenţa anticomunistă şi care erau motivaţiile lor?

I-Numiţi valorile pentru care luptau disidenţii anticomunişti. Credeţi că sunt valori importante şi pentru noi, cetăţeni ai unui stat democratic? Argumentaţi-vă răspunsul şi comparaţi-l cu cel al

colegilor.

Nicolae Ceaușescu într-o vizită de lucru (*18 noiembrie 1987*)

Cronologie

Represiune și disidență anticomunistă

30 august 1948: se înființează Direcţia Generală a Securităţii Poporului

1951: au loc primele deportări în Bărăgan aprilie 1954: execuţia lui Lucreţiu Pătrăşcanu

1958: retragerea trupelor sovietice din România

19 martie 1965: moare Gheorghe Gheorghiu-Dej iulie 1965: PMR revine la denumirea inițială de PCR

aprilie 1968: Plenara CC al PCR care hotărăşte reabilitarea victimelor terorii staliniste din timpul lui Gheorghiu-Dej

21 august 1968: condamnarea interven „ției sovietice în Cehoslovacia de către

Nicolae Ceaușescu

26 martie 1974: Nicolae Ceaușescu devine primul președinte al României

15 noiembrie 1987: manifestaţia muncitorilor de la Uzina „Steagul Roşu" din Braşov

16 decembrie 1989: începutul revoluţiei la Timişoara

21 decembrie 1989: începutul revoluţiei la Bucureşti

Statul și politica

Statuia lui Lenin este coborâtă de pe soclu (*București*, *1990*)

Cronologie

Construcţia democraţiei post decembriste

22 decembrie 1989: fuga și arestarea lui Nicolae Ceaușescu. Constituirea FSN

25 decembrie 1989: execuţia soţilor Ceaușescu

26 decembrie 1989: numirea unui guvern provizoriu condus de Petre Roman

31 decembrie 1989: Decretul de funcţionare a partidelor politice

11 martie 1990: Proclamaţia de la Timişoara

13 – 15 iunie 1990: evenimentele din Piaţa Universităţii

20 mai 1990: primele alegeri libere sunt câștigate de FSN și Ion Iliescu

8 decembrie 1991: referendum pentru noua Constituţie

11 octombrie 1992: alegerile sunt câştigate de Ion Iliescu şi PDSR

17 noiembrie 1996: noile alegeri sunt câştigate de Emil Constantinescu şi CDR

noiembrie 2000: alegeri câştigate de PSD şi Ion Iliescu noiembrie 2004: alegerile sunt câştigate de Alianţa D.A. şi de Traian Băsescu

Construcţia democraţiei post decembriste

După revoluţia din 1989, una dintre primele măsuri luate de noua putere constituită a reprezentat-o legalizarea pluripartidismului, fapt consfinţit prin Decretul-lege nr. 8 din 31 decembrie 1989, referitor la funcţionarea partidelor politice. Acest lucru a permis atât reapariţia vechilor grupări politice interbelice (PNŢ devenit rapid PNŢ-CD, PNL şi PSD), cât şi apariţia unor noi structuri politice (FSN, PUNR etc).

În primele luni ale anului 1990, până la organizarea primelor alegeri libere (20 mai 1990, câştigate de Ion Iliescu şi FSN), eşichierul politic românesc s-a polarizat treptat, fiind marcat de numeroase confruntări publice între partidele istorice şi FSN. De asemenea, am fost martori la scene violente, punctate de repetatele sosiri ale minerilor din Valea Jiului la Bucureşti, manifestări incompatibile cu funcţionarea oricărui stat de drept. Asistăm astfel la atacarea sediilor PNŢ-CD şi PNL, distrugerea sediului guvernului (februarie 1990, septembrie 1991) şi mai ales la mineriada din 13 – 15 iunie 1990, care punea punct, într-un mod extrem de dur, manifestaţiei din Piaţa Universităţii.

Unul din momentele post decembriste în jurul căruia s-au iscat ample discuţii l-a reprezentat „Proclamaţia de la Timişoara", din 11 martie 1990. Apărută pe fondul nemulţumirilor din momentele imediate ale răsturnării regimului Nicolae Ceauşescu, Proclamaţia a formulat, în termeni fără de echivoc, aşteptările moral-politice ale intelectualităţii din Timişoara, aşteptări care de altfel se regăseau în toate mediile din ţară

Redescoperirea rolului societăţii civile, chiar dacă fragmentată şi ineficienţi, într-o ţară ieşită din comunism, s-a realizat mult mai dificil decât în alte state vecine şi într-un timp mult mai îndelungat. Apariţia unor organizaţii nonguvernamentale, care militau pentru modernizarea societăţii şi pentru drepturile omului (Liga pentru

Apărarea Drepturilor Omului, Grupul pentru Dialog Social, Societatea Timişoara etc), a făcut ca în primii ani post decembrişti să asistăm la numeroase neînţelegeri şi fricţiuni între acestea şi instituţiile statului, pe fondul lipsei exerciţiului democratic.

Comparativ cu alte ţări est şi central europene, în România tranziţia de la comunism la democraţie a fost caracterizată în principal prin lipsa unei rupturi decisive cu trecutul, în ciuda celei mai violente schimbări de regim. Clivajul între vechiul regim comunist şi cel democratic, în curs de instalare, a fost mult mai mic, comparativ cu ţările membre ale grupului de la Vişegrad, de exemplu (Ungaria, Polonia, Cehia şi Slovacia).

Unul dintre momentele fundamentale ale existenţei oricărui stat de drept îl reprezintă adoptarea legii fundamentale. La 21 noiembrie 1991, Parlamentul României adopta Constituţia, iar la 8 decembrie avea loc consultarea naţională privind acceptarea sa de către populaţie. Constituţia era votată de către 77, 3% dintre cetăţenii prezenţi la referendum, astfel încât, de acum înainte, pe baza acestui act, se trecea la elaborarea unei întregi legislaţii vizând fundamentarea instituţiilor statului de drept.

Programele de guvernare realizate pe baza Constituţiei de cabinetele conduse de Theodor Stolojan şi Nicolae Văcăroiu nu s-au materializat în totalitate.

t

Statul ţi politica

Capitolul 3

marea instituţională şi economică, privatizarea, constituirea unei economii aţă viabile şi retrocedarea bunurilor abuziv confiscate de regimul comu-au constituit mai curând precepte teoretice decât obiective cu aplicabi-practică şi imediată.

esigur, au existat şi semnale clare, chiar dacă puţine, privind instaurareaentelor constitutive ale statului de drept. Unul dintre acestea l-a repre3 t, neîndoielnic, alternanţa la guvernare din noiembrie 1996. Convenţia ocrată din România (CDR) câştigă alegerile parlamentare desfăşurate ci, iar candidatul acestei alianţe, Emil Constantinescu, este ales preşe-i. Această schimbare la vârf a constituit începutul unor modificări legista-majore pe plan intern, dar mai ales o importantă reorientare Un politica mă. Dacă în planul relaţiilor internaţionale orientarea României spre jrarea euroatlantică s-a

realizat de o manieră irevocabilă, pe plan intern asistat la un eşec parţial al acţiunilor reformiste, nefinalizate de niciunul – e cei trei premieri care s-au succedat la guvernare (Victor Ciorbea, Radu le şi Mugur Isărescu).

alegerile din anul 2000 au consfinţit, pe de o parte, ieşirea de pe scena: că a PNŢ-CD, considerat principalul răspunzător pentru ineficienta ecotică, reformele neterminate şi pentru corupţia din acei ani, iar pe de artă e, revenirea în forţă a (PSD) PD5R şi a lui Ion Iliescu, pe fondul unei deplasări i stânga a electoratului.

n ceea ce priveşte politica externă, guvernele post decembriste au obţinut: este notabile prin admiterea în NATO (martie 2004) şi integrarea în Uniunea) peană (ianuarie 2007).

În decembrie 2004, asistăm la o nouă alternanţă la guvernare: Traian eseu devine preşedinte şi se formează un guvern de alianţă (PNL, PD, UDMR artidul Conservator), condus de liberalul Călin Popescutăriceanu, care narează aplicarea programului de reforme preconizat anterior.

wmm

Definiţi, cu ajutorul cunoştinţelor din lecţiile anterioare sau al unui dicţionar, ter Tienii: societate civilă, stat de drept şi pluripartidism. Iredeţi că aceşti termeni pot defini orice tip de stat sau numai un stat democratic? Argumentati-vă răspunsul.

Prezentaţi pe ce bază şi cum se manifestă pluripartidismul în România postdeembristie.

Evaluaţi importanţa acestei realităţi pentru construcţia democraţiei în România. Numiţi şi analizaţi un moment pe care îl consideraţi important pentru instaurarea statului de drept în ţara noastră.

Evaluaţi rolul şi importanţa societăţii civile în România după anul 1989. Timp de o săptămână, monitorizaţi mass-media la care aveţi acces. Notaţi şi analizaţi informaţiile referitoare la manifestările societăţii civile. Organizaţi o discuţie cu colegii de clasă.

Caracterizaţi modul în care România post decembristă a construit democraţia prin politica externă.

Ion Iliescu
(*preşedintele României 1990 – 1996, 2000 – 2004*)
Emil
Constantinescu

(*preşedintele României 1996 – 2000*)
Traian Băsescu
(*preşedintele României ales în 2004*)
Istoria altfel

În esenţă, „Proclamaţia de la Timişoara" era o adevărată *cartă* a revoluţiei române, cu accent pronunţat pe caracterul anticomunist al evenimentelor, reprezentând totodată şi o „bombă" cu efect imediat, într-o România dominată încă de structuri politico-economice legate de trecut.

Pentru a sublinia acest lucru, punctul 8 al Proclamaţiei propunea eliminarea din viaţa publică, pentru o perioadă, a foştilor demnitari şi ofiţeri de Securitate: „Prezenţa lor în viaţa politică a ţării reprezintă sursa majoră a tensiunilor şi suspiciunilor care frământă în prezent societatea românească".

Cu toate că nu a avut niciun efect politic major, Proclamaţia şi-a atins totuşi ţinta; cei vizaţi, care la momentul respectiv controlau principalele pârghii de decizie şi informare, au reacţionat prin calomnii, insinuări şi ameninţări.

Lecţie de sinteză

Secolul al XX-lea a fost marcat de constanta confruntare dintre două soluţii politice la fel de răspândite în Europa acestei perioade. Este vorba despre democraţie şi totalitarism.

Totalitarism şi democraţie

U Jean-François Soulet, *Istoria comparată a statelor comuniste dh 1945 până în zilele noastre*

Adeptă a respectării identităţii naţionale, protectoare a populaţiilor oprimate, întemeiată pe egalitate şi dreptate, ideologia comunistă apărea, mai ales la sfârşitul celui de-al Doilea Război Mondial, ca un vector privilegiat al democraţiei. Opoziţia tradiţională socialism/capitalism se dubla, din acest moment, cu opoziţia democraţie/fascism, astfel încât adeseori se cuplau capitalismul şi fascismul pe de o parte, iar socialismul şi democraţia pe de altă parte. Prin participarea la lupta împotriva regimurilor fasciste, comuniştii primiseră astfel un „brevet de democraţie". Regimurile nou-înfiinţate pe care ei nu întârziau să le implanteze în Europa de Est erau, de altfel, calificate drept „democraţii populare". Această alunecare terminologică a contribuit mult la aura comunismului imediat după

război.

2. Florin Constantiniu, *România între 1944 şi 1989*

Emil Bodnăraş cunoştea, desigur, principiul lui Stalin: „Nu contează cine şi cum votează, contează cine numără voturile" atunci când spunea că, graţie unor „tehnici speciale" pot fi obţinute 90% din voturi. (...) Rezultate reale ale alegerilor din 19 noiembrie 1946 nu sunt cunoscute până acum. Lucreţiu Pătrăşcanu, care îi ceruse lui Teohari Georgescu, ministrul de interne, să i le arate, pentru a şti cum trebuie organizată în viitor politica şi propaganda PCR, a primit răspunsul că ele fuseseră arse şi că, de acum înainte, contau numai cifrele comunicate oficial, care atribuiau 79, 96% din voturi Blocului Partidelor Democratice, condus de PCR, adică 378 din 414 locuri în parlament. Istoricul Virgiliu Ţârău a descoperit şi publicat rezultatele reale pentru judeţele Cluj, Someş şi Turda. Ele se prezintă astfel pentru judeţul Someş:

artide
Cifre reale
*
Cifre oficiale
Blocul Partidelor Democratice
22.000 22, 8 65.000 67!
Uniunea Populară} g.000 M9? 1
Maghiara
PNT-Maniu
50.000 51, 6 10 766 11, 1
PNL-Brătianu 2.500 2, 5 1 146 1, 2
PNJ-Lupu 2000 1, 9 1 708 1.
Liste independenţi 1708 1, 7 1708 1J
Anulate 776 O, 9 776 O, 9
Îi

3. Manualul de *Istoria contemporană a României*, *mişcării muncitoreşti*, *democratice şi revoluţionare*, *Partidului Comunist Român*, 1980

Victoria forţelor democratice în alegerile parlamentai din noiembrie 1946

În vederea asigurării unei largi participări a masek populare la vot, a fost elaborată o nouă lege electorală, cai acorda, pentru prima dată în istoria României, dreptul la ve cu adevărat universal, pentru

toţi cetăţenii majori, făi deosebire de sex, naţionalitate, avere, credinţă religioasă sa grad de cultură.

În alegerile care au avut loc la 19 noiembrie 1946, forţei democratice au obţinut o victorie hotărâtoare, întrunin 79, 6% din totalul voturilor, reacţiunea văzându-se izolată d popor şi suferind o înfrângere zdrobitoare. Această victori oglindea baza social-politică largă pe care se sprijinea guve nul democratic, în timp ce partidele burgheze reacţionai s-au văzut dezaprobate şi izolate de mase.

SEAWUL

J

Consideraţi ci afirmaţia generală făcută de sursa 1 est susţinută şi de realităţile din România? Argumentaţi-v răspunsul.

Comparaţi sursele 2 şi 3, care se referă la aceeaşi realitat istorică. Analizaţi terminologia folosită şi, pe baza cunoştinţelor dobândite în anii anteriori, explicaţi deosebirile care apa Ce caracteristică a statului comunist recunoaşteţi în sursa 2 Dar a statului democratic pe baza sursei 3?

Satul ţi politica

EVALUAR

Bacalaureat 2007

Varianta 70. Subiectul al II-lea (18 puncte)

Citiţi cu atenţie textul de mai jos:

În numele poporului Basarabiei, Sfatul Ţării declară: >publica Democratică Moldovenească (Basarabia), în tiarele sale dintre Prut, Nistru, Dunăre şi Marea Neagră şi «chite graniţe cu Austria, ruptă de Rusia acum o sută şi mai ne de ani din trupul vechii Moldove, în puterea dreptului toric şi a dreptului de neam, pe baza principiului ca Dpoarele singure să-şi hotărască soarta lor, de azi înainte şi întru totdeauna se uneşte cu mama sa, România".

Declaraţia politică, 27 martie/9 aprilie 1918

Pornind de la textul dat, răspundeţi următoarelor cerinţe: „Menţionaţi, pe baza textului, un principiu invocat „în numele poporului Basarabiei"... Menţionaţi, pe baza textului, decizia adoptată „în numele poporului Basarabiei"... Precizaţi, pe baza textului, instituţia reprezentativă pentru poporul Basarabiei... Numiţi regele României din anul 1918... Prezentaţi un eveniment politic sau diplomatic la care a participat România în anul 1918. i. Prezentaţi o reformă aplicată în România între anii 1919

Şi 1925.

— Capitala (arii

Reşedinţe de judeţ

Pregătire bacalaureat

Citiţi cu atenţie textele de mai jos:

A. „*Partea a doua wk* Revoluţia de eliberare naţională şi socială antifascistă şi antiimperialistă din august 1944.

România în anii revoluţiei democrat-populare (23 august 1944 – 30 decembrie 1947)

Consolidarea regimului democratic-popular (6 martie 1945 – 30 decembirei 1947)

Partea *a treia*

Făurirea socialismului în România

Trecerea la înfăptuirea sarcinilor revoluţiei socialiste din anii 1948 – 1950.

Desfăşurarea operei de consolidare a socialismului în România în anii 1951 – 1965.

Consolidarea societăţii socialiste în anii 1965 – 1969".

Manualul de Istoria contemporană a României, *a mişcării muncitoreşti*, *democratice şi revoluţionare*, *a*

Partidului Comunist Român, 1980, Cuprins

B. „Mutaţiile în zona politică se repercutau imediat asupra trecutului, remodelându-l cu înverşunare. Ele denotă pretutindeni aceleaşi faze, decurgând anume din evoluţia sistemului, cu mici nuanţe locale: o fază a tranziţie (1945 – 1947), una a sovietizării masive (1948 – 1953), alta a „dezgheţului" poststalinist (1953 – 1968), curmat odată cu primăvara pragheză, încă una a stagnării impuse de strategia brejneviană a blocurilor opuse".

Al. Zub, „Mituri istoriografice în

România ultimei jumătăţi de secol", în

Miturile comunismului românesc

(coord. L. Boia), 1998

Pornind de la textele date, răspundeţi următoarelor cerinţe:

1. Menţionaţi, pe baza primului text, obiectivele dezvoltării societăţii româneşti după anul 1944.

2. Precizaţi, pe baza celui de-al doilea text, etapele dezvoltării României comuniste după 1948.

3. Comparaţi termenii folosiţi de cele două surse şi explicaţi

deosebirile pe care le constataţi.

ROMÂNIA INTERBELICA

Satul şi politica

Pecetea domnilor moldoveni

1. Iancu de Hunedoara

(…) Şi a fost acest bărbat foarte destoinic întru toate şi de jos s-a ridicat la mare putere şi a săvârşit isprăvi în contra germanilor şi a boemilor şi, ajungând la conducerea treburilor obşteşti la peoni, şi-a câştigat mare renume. Dar încă şi faţă de turci a săvârşit nu puţine isprăvi mari, deşi se credea că din cauza mulţimii şi vitejiei lor nu o să biruiască niciodată armata împăratului; şi însuşi de timpuriu a luat în mâini armatele peonilor.

Laonic Chalcocondil, *Expuneri istorice*

Dicţionar i *i*

Achingiiostaşi turci destinaţi incursiunilor în teritoriul inamic înainte de atacul decisiv. Alcătuiau trupe neregulate de cavalerie din secolele XVI-XVII.

Cruciada târzie – lupta statelor creştine împotriva armatelor otomane în secolele XIV-XVI.

Paşalâc sau eyiatnumele provinciilor turceşti mari, aflate sub guvernarea unui paşă. *Beglerbeg* – guvernator general al părţii curpene (Rumelia) sau asiatice (Anatolia) a Imperiului Otoman.

Relaţiile internaţionale

RELAŢIILE INTERNAŢIONALE

Spaţiul românesc între diplomaţie şi conflict în Evul Mediu şi la începuturile modernităţii

Rezistenţa antiotomană a Ţărilor Române în secolele XIV-XV

La sfârşitul secolului al XIV-lea, Imperiul Otoman ajunsese pe linia Dunării, după victoriile împotriva bizantinilor, sârbilor şi bulgarilor, ale căror state sunt desfiinţate. Ţările Române deveneau, la rândul lor, obiect al expansiunii otomane, care îşi propunea, de fapt, să ajungă, prin Belgrad şi Viena, în inima Europei. În aceste condiţii, deşi în anumite momente Poarta a încercat să transforme Ţările Române în paşalâcuri, pentru otomani s-a dovedit, în cele din urmă, mai profitabil din punct de vedere economic, dar şi politic şi militar, să permită conservarea autonomiei spaţiului românesc. Această opţiune a devenit cea mai potrivită pentru otomani şi în condiţiile rezistenţei îndelungate pe care au întâmpinat-o la nord de Dunăre. Obiectivul

Ţărilor Române era menţinerea fiinţei statale proprii, ca şi a identităţii religioase, scop în care lupta armată s-a conjugat cu tratativele diplomatice, la care Sxi recurs atunci când disproporţia de mijloace între ele şi inamic era evidentă.

De altfel, pe tot parcursul Evului Mediu, tipul de război purtat de Ţările Române cu otomanii ar putea fi caracterizat drept „conflict asimetric", întrucât inferioritatea armată îi obligă pe români să ducă un război de uzură, îndelungat, al cărui rezultat final este silirea adversarului să accepte o pace care le este relativ favorabilă.

Strategia folosită este, de regulă, una defensivă, de apărare a teritoriului propriu, conjugată uneori şi cu ofensiva, prin care se încearcă pătrunderea în teritoriul inamicului pentru a-i lovi acestuia unele puncte nevralgice. Disproporţia de forţe i-a determinat, de regulă, pe români să evite bătăliile decisive, preferând luptele de hărţuire, care îi împiedicau pe adversari să îşi valorifice superioritatea în oameni. De asemenea, tactica „pământului ars", prin care se distrugeau recoltele, vegetaţia, locuinţele, iar populaţia se retrăgea în locuri greu accesibile, avea drept scop crearea unui „gol demografico-eco-nomic", prin care armata invadatoare era lipsită de posibilităţi de aprovizionare şi de obţinere de informaţii. Se adăuga nimicirea detaşamentelor plecate după hrană, ceea ce contribuia la slăbirea duşmanului şi mai ales la demoralizarea acestuia. Situaţia năvălitorilor putea fi şi mai mult înrăutăţită prin atacuri de noapte, de tipul celui realizat de Vlad Ţepeş împotriva taberei sultanului Mehmed al iMea.

Succesul unei astfel de tactici nu depinde doar de forţa militară pusă în joc, ci şi de angajarea tuturor factorilor interni, social-politici în efortul de apărare, precum şi de sprijinul extern, din partea marilor puteri. Tactica pământului ars.

Capitolul 4

Înfruntările deschise presupuneau mari sacrificii economice şi nu numai, ceea, marea boierime, care îşi vedea dezorganizate domeniile şi întregul de viaţă, conştientă şi de ce însemna războiul pentru ţărani, a reacţionat it, în funcţie de context. Atunci când pericolul transformării ţării în paşalâc ninent, boierimea a sprijinit domnia în efortul militar. Când păreau posibile) deri cu turcii sau când pericolul continuării luptei părea mult prea mare, rimea putea să prefere o soluţie diplomatică. Totuşi, boierimea şi domnia acelaşi

obiectiv, de salvare a identităţii politice a ţării, doar că mijloacele pe le folosesc unii sau alţii pot fi uneori diferite.

n ceea ce priveşte sprijinul extern, acesta trebuie plasat în contextul crucia-târzii, organizată de puterile creştine împotriva înaintării musulmane în ipa. Disensiunile dintre marile puteri ale epocii, incapacitatea practică a ra dintre ele de a acţiona militar au făcut ca uneori ajutorul cerut de Ţările lâne să nu fie la nivelul aşteptat, iar acestea să se regăsească singure în faţa r forţe otomane mult superioare numeric.

Rezultatul conflictului multisecular dintre Ţările Române şi Poarta Otomană st, cu toate concesiile făcute acesteia, păstrarea fiinţei statale, în condiţiile are state mai puternice (ale bulgarilor, sârbilor, bizantinilor, ungurilor), dar s-au găsit pe direcţiile principale de expansiune ale turcilor, au dispărut de iartă politică a Europei. În lupta antiotomană din secolele XIV-XV, ţările lâneşti au avut uneori tendinţa de a face front comun, dincolo de hotarele tice de moment. Aceasta se explică prin raţiuni militare, diplomatice, prin ştiinţa incipientă a unei unităţi de neam, limbă şi interese, dar mai ales prininţa de a-şi apăra prin orice mijloace religia, element de identificare mult puternic în Evul Mediu decât cel etnic sau lingvistic.

Mircea cel Bătrân (1386 – 1418)

Ţara Românească a fost prima ameninţată de înaintarea otomană, care iea să ajungă la Dunăre. În condiţiile în care statui lui Dobrotici era în pericol fie cucerit de otomani, Mircea intervine şi încorporează Dobrogea la Ţara mâncască. După ce domnul român încearcă să ofere ajutor şi sârbilor, turciicţionează şi încep să organizeze raiduri de pradă la nord de Dunăre, prin i rugii. Pentru a-şi asigura spatele şi flancurile, Mircea încheie înţelegeri lomatice cu Polonia şi cu regele Ungariei, Sigismund de Luxemburg. Apoi seză, în 1394, o expediţie împotriva bazelor achingiilor, situate la sud de n-are, pentru a-i împiedica să mai organizeze raiduri de pradă. Sultanul azid I organizează o expediţie care avea drept scop eliminarea domnului rii Româneşti. În toamna lui 1394 sau în primăvara lui 1395 (sursele sunt cordante în această privinţă), oastea munteană, care se retrăsese din faţa lintării otomane, purtând lupte de hărţuire, acceptă bătălia decisivă într-un: numit în istoriografia noastră Rovine. Mircea a obţinut victoria, dar forţele Dmane erau în continuare foarte puternice. Pe de altă parte, fiind înlăturat ricolul transformării ţării în paşalâc,

boierimea nu doreşte să mai continue) ta şi acceptă ca domn pe un pretendent, Vlad, sprijinit de Poartă. Conştienţi de pericolul reprezentat de înaintarea otomană spre Europa Cen-ilă, cavalerii occidentali, în special burgunzi şi germani, conduşi de Sigismund Luxemburg, organizează în 1396 Cruciada de la Nicopole, la care participă Mircea cel Bătrân, dar ostile creştine sunt înfrânte de otomani.

Mircea cel Bătrân (*frescă*, *mănăstirea Cozia*)

fi Cronologie z

1369: prima ciocnire armată dintre români şi otomani în vremea lui vladislav

Vlaicu (1364 – 1377)

1388: Mircea cel Bătrân încorporează

Dobrogea la Ţara Românească

1394: expediţia lui Mircea cel Bătrân la sud de Dunăre, împotriva bazelor achingiilor

10 octombrie 1394 sau 17 mai 1395:

lupta de la Rovine

1396: cruciada de la Nicopole

Relaţiile internaţionale

Capitolul 4

Castelul Huniazilor

2. Despre expediţia otomană din 1462 împotriva lui Ţepeş

Dar vlachul (Vlad Ţepeş) şi el i-a mutat pe toţi supuşii lui în locuri strâmte de munte şi în locuri acoperite de păduri; şi câmpurile Le-a lăsat pustii şi vitele de tot felul Le-a mânat mai înăuntrul hotarelor. Tiranul (Mehmet al II-lea), trecând Danubiul, a străbătut loc mai bine de 7 zile şi n-a găsit nimic, nici om, nici cel mai neînsemnat animal şi nici ceva de mâncare sau de băut. Şi ajungând într-un loc frumos aşezat ca o livadă vede mii şi mii de pari sădiţi în pământ încărcaţi în loc de fruct cu oameni morţi şi în mijloc pe Chamza (…) tras în ţeapă. La vederea acestei ameninţări, tiranul s-a înspăimântat şi noaptea, când a tras corturile, fiindu-i frică, a tras şanţuri şi a ridicat valuri şi sta în mijlocul lor. Vlachul însă, sculându-se dis-de-dimineaţă şi rânduindu-şi bine oamenii de sub el, a năvălit, când era încă întuneric, şi nimerind, în partea dreaptă a taberei, a intrat deodată înăuntru şi până în ziuă a tăiat turci fără de număr; şi până ce s-a luminat de ziuă, mulţi turci s-au ucis între ei. Când însă s-a făcut

dimineaţă, vlachii au intrat în ţarcurile lor şi s-au culcat; iar tiranul sculându-se, plin de ruşine, a trecut Danubiul şi a ajuns la Adrianopol.

Ducas, *Istoria turco-bizantină* (*1341 – 1462*)

După victoria mongolă de la Ankara, din 1402, când Timur Lenk îl ial prizonier pe Baiazid I, Mircea devine un fel de arbitru al luptelor pentru suc-E cesiune între diferiţii fii ai lui Baizid, ceea ce asigură ţării o perioadă def stabilitate şi de maximă extensiune teritorială. Dar, în cele din urmă, tronulr Imperiului Otoman este cucerit de Mehmed I, care reia politica agresivii îndreptată împotriva Ţării Româneşti. Dobrogea este cucerită, în 1417 sau poate îi după moartea lui Mircea, în 1420, iar Ţara Românească acceptă plata tributtului, care în acest moment are semnificaţia unei răscumpărări a păcii şi nu dei recunoaştere a dependenţei politice faţă de otomani.

I Iancu de Hunedoara (1441 – 1456) i

De origine etnică românească, dar integrat nobilimii maghiare prin edu-leaţie, religie, orientare politică, Iancu de Hunedoara a fost voievod al Transih vaniei, regent al Ungariei şi unul dintre campionii luptei antiotomane la mijlocul secolului al XV-lea. A acţionat în contextul în care Imperiul Otoman desfăşura asaltul final împotriva Constantinopolului, iar apoi, după căderea acestuia, îşi propunea cucerirea Belgradului pentru a-şi deschide calea spre inima Europei, Iancu de Hunedoara a urmărit să folosească în lupta împotriva turcilor toate forţele disponibile, de aceea, în cadrul politicii de cruciadă târzie, a implicat, alături de Transilvania, şi Ţara Românească şi Moldova.

În 1442, înfrânge o oaste intrată în Transilvania şi apoi intervine în Ţarai Românească. Aici obţine o importantă victorie pe râul Ialomiţa şi îl impune apo: ca domn pe Vlad Dracul. În 1443, organizează „Campania cea lungă";! expediţie la sud de Balcani, prin care cucereşte oraşe precum Niş sau Sofia, în încercarea de a dezorganiza forţele otomane pe propriul teritoriu, pentru *i*\ întârzia cât mai mult noi atacuri ale acestora împotriva Ungariei. La insistenţe sale, în 1444 se organizează, sub conducerea regelui Ungariei şi Poloniei, Vladislav I, Cruciada de la Vama, care s-a încheiat însă cu un adevărat dezastru pentru forţele creştine.

În 1453, Mehmed al II-lea cucereşte Constantinopolul şi vizează extinderea Imperiului Otoman către Europa Centrală, unde principala sa ţintă devenea Ungaria. Acesta este contextul în care Iancu de Hunedoara reuşeşte, în 1456, să-l oprească pe cuceritorul

Constantinopolului în faţa Belgradului, care reprezenta, pentru otomani, cheia Europei Centrale.

Iancu de Hunedoara a murit în 1456 de ciumă, dar lupta lui a reuşi-A întârzie întărirea dominaţiei otomane asupra spaţiului românesc şi să amâne ci circa 70 de ani transformarea Ungariei în paşalâc.

Vlad Ţepeş (1448; 1456 – 1462; 1476)

Fiu al lui Vlad Dracul, Vlad Ţepeş este înscăunat în 1456 de către Iancu de Hunedoara, dornic să-şi asigure în acest fel spatele în vederea apărării Belgradului. Lupta sa antiotomană se încadrează în acelaşi efort al cruciadei târzii care acum ar fi trebuit să fie condusă de fiul lui Iancu de Hunedoara, Matio Corvin, devenit rege al Ungariei, şi sprijinită financiar de papalitate.

După ce întăreşte în interior puterea domnească în raport cu marea boie rime, prin măsuri adesea extreme, în 1459 Vlad refuză plata tributului. Aceasta declanşează încercarea otomană de a-l captura, prin Hamza Paşa, dar care eşuează. În 1461 – 1462, domnitorul muntean lansează expediţii în sudu

Relaţiile internaţionale

Capitolul 4

nării, urmărind să dezorganizeze forţele otomane. Riposta otomană nu s-a at aşteptată şi, în 1462, Mehmed al II-lea soseşte în Ţara Românească înntea unei armate imense. Vlad Ţepeş a aplicat tactica tradiţională, de ragere şi pustiire în calea armatei învingătoare, evitând lupta decisivă, dar rţuind oastea otomană. Turcii ajung la Târgovişte fără a fi dat vreo bătălie portantă şi, în cele din urmă, încep să se retragă. Boierimea îl acceptă drept mn pe Radu cel Frumos, fratele lui Vlad Ţepeş, adus de otomani, şi stabilesc şi plata tributului.

Vlad Ţepeş se refugiază în Transilvania, sperând că Matia Corvin îşi va ipecta angajamentele pe care le luase faţă de papalitate de a continua lupta tiotomană şi îl va sprijini. Regele Ungariei era însă preocupat în acea vreme alte conflicte, care înghiţiseră, se pare, şi banii trimişi de papă în vederea ganizării cruciadei antiotomane, astfel că preferă să se debaraseze de: omodul domn muntean. Inventează deci „trădarea" de către Vlad a cauzei îştinilor şi îl capturează pe acesta, ţinându-l închis la Buda. Aceasta este şi fioada în care încep să se răspândească povestirile germane, izvorâte din ediul oraşelor săseşti, care avuseseră conflicte cu Ţepeş şi care îl portretizează i

domnul muntean ca pe un tiran sadic, însetat de sânge.

Când, în 1476, Ungaria tinde să reia lupta antiotomană, Vlad Ţepeş este berat, dovadă că „trădarea" de care fusese acuzat nu existase niciodată, şi jtat să revină pe tronul Ţării Româneşti. Moare însă la scurt timp, într-o luptă i turcii.

Ştefan cel Mare (1457 – 1504)

După peste 25 de ani de lupte interne, care au urmat sfârşitului domniei lui Alexandru cel Bun, Ştefan cel Mare ocupă tronul cu sprijinul lui Vlad Ţepeş, care jrea să aibă un aliat în ţara vecină, în perspectiva redeschiderii conflictului cu iperiul Otoman.

Pe plan extern, mai ales în funcţie de raportul de forţe, Ştefan a tins către întărire a relaţiilor diplomatice fie cu Ungaria, fie, mai ales, cu Polonia.

Lupta antiotomană este declanşată în 1473, prin refuzul plăţii tributului, pe are îl acceptase, ca răscumpărare a păcii, din 1456, predecesorul său, Petru ron. În acelaşi timp, Ştefan intervine în Ţara Românească, de unde îl înlătură e Radu cel Frumos, înlocuit cu un domn pe care îl spera fidel politiciintiotomane. Conştient de disproporţia de forţe dintre Moldova şi Imperiul Roman, încearcă să-şi găsească aliaţi, prin relaţii diplomatice şi negocieri cu apalitatea, Republica veneţiană, regii Poloniei, Ungariei, hanul turcoman alersiei.

În 1474 – 1475, se desfăşoară campania iniţiată de sultanul Mehmed al II-lea i comandată de Soliman, beglerbegul Rumeliei, la care participau, se pare, irca 120.000 de soldaţi otomani, la care se adăuga şi un corp de oaste al lui adu cel Frumos. Domnul Moldovei dispunea de circa 40.000 de oameni, plus rupe trimise de Polonia şi Ungaria. Tactica a fost cea tradiţională, a pământului irs şi a hărţuielii, dar în 1475, la Podul înalt, lângă Vaslui, Ştefan a hotărât să le-a o bătălie decisivă. Prin buna folosire a terenului, unde turcii nu-şi pot alonfica zdrobitoarea superioritate numerică, profitând şi de vremea ceţoasă, jştirea moldoveana a obţinut victoria, probabil una dintre cele mai importante epurtate de români în Evul Mediu.

Ştefan cel Mare (*manuscris medieval*)

3. Ştefan cel Mare despre importanţa luptei antiotomane a Moldovei – Solia lui Grigore Ţamblac la Veneţia, 1478

Nu vreau să mai spun cât de folositoare este pentru treburile creştine această ţară a mea; socotesc că este de prisos, fiindcă lucrul e foarte evident, pentru că e seraiul Ungariei şi Poloniei şi straja acestor

două regate. Afară de aceasta, fiindcă turcul s-a împiedicat de mine, de patru ani mulţi creştini au rămas în linişte. Aşadar, ca domni creştini şi cunoscuţi ca creştini, eu recurg la ilustra domnia voastră implorând ajutorul vostru creştinesc, spre a-mi păstra această ţară a mea, folositoare pentru treburile creştine, promiţând că orice dar şi subsidii îmi veţi da eu îl voi folosi pe multe căi de câte ori veţi porunci şi veţi avea trebuinţă, dar numai contra necredincioşilor, şi unde veţi porunci, fără nicio amânare.

Documentele lui Ştefan cel Mare, publicate de Ioan Bogdan

Relaţiile internaţionale

Biserica Voroneţ (jud. Suceava), ctitoria lui Ştefan cel Mare (1488)

4. Scrisoarea din 25 ianuarie 1475

adresată principilor creştini de Ştefan cel

Mare după lupta de la Vaslui

(...) Noi pentru apărare am luat spada în mână şi, cu ajutorul domnului Dumnezeu, am mers asupra lor şi i-am călcat în picioare şi i-am trecut prin spadele noastre. Şi pentru asemenea lucru lăudat să fie domnul Dumnezeu; şi după ce a auzit de această înfrângere, păgânul împărat al turcilor şi-a pus în plan să se răzbune şi el însuşi în persoană, cu toată puterea sa, să vie în luna mai asupra noastră şi să supună ţara noastră, care e poarta tuturor creştinilor, şi pe care poartă, care e ţara noastră, Dumnezeu ne-a ferit-o până acum, dar dacă această poartă va fi pierdută, Dumnezeu să ne ferească de aşa ceva, toată creştinătatea va fi în mare primejdie. De aceea noi ne rugăm la amabilitatea voastră să ne trimiteţi în ajutorul nostru pe căpitanii voştri contra duşmanilor creştinătăţii – şi cât mai este timp.

(...) Şi noi, din partea noastră, promitem cu jurământul nostru domnesc, cu viaţa noastră, că până la moarte ne vom apăra şi vom lupta pentru credinţa creştină. (...)

Reacţia otomană era de aşteptat, astfel că Ştefan a încercat să obţină i ajutorul puterilor creştine. În acelaşi timp, turcii continuau cuceririle în zont, i luând în stăpânire Caffa, colonie genoveză la Marea Neagră, şi Mangopul, I principat bizantino-genovez pe litoralul nord-pontic. De asemenea, îi supuneau «pe tătarii din Crimeea, pe care îi vor folosi apoi în lupta împotriva Moldovei, îi în 1476, expediţia otomană, precedată de pustiitoare raiduri tătăreşti, este *t* condusă de însuşi sultanul Mehmed al II-lea. Ştefan trebuie să permită oştenilor i

ţărani să plece pentru a-şi apăra gospodăriile de tătari, astfel că la Războieni, *i* doar cu oastea de curte alcătuită din boieri şi oamenii acestora, nu ţine piept \ otomanilor. Aceştia nu pot valorifica însă victoria, întrucât cetăţile moldovene rezistă, iar aprovizionarea se dovedeşte foarte dificilă, astfel încât, în cele din urmă, se retrag fără a-şi fi îndeplinit obiectivul.

Dar şi coaliţia antiotomană se destramă, Veneţia încheind pace cu imperiul i în 1479. Ca atare, în 1480, Ştefan este obligat să încheie, la rândul său, pace.

Sub conducerea sultanului Baiazid al II-lea, turcii reiau, în 1484, atacul i asupra Moldovei, încercuind cetăţile Chilia şi Cetatea Albă. În încercarea de a recuceri cetăţile cu sprijin polon, Ştefan cel Mare depune, în 1485, omagiu de vasalitate regelui Vladislav Iagello, la Colomeea.

În 1486/1487, domnul Moldovei se regăseşte însă din nou singur în fatal otomanilor, ceea ce-l sileşte să încheie pace şi să accepte plata tributului în I schimbul conservării autonomiei ţării. J

La moartea lui Ştefan, în 1504, Moldova era autonomă faţă de Poartă, puternică, având un prestigiu internaţional indubitabil şi beneficiind de ol înflorire culturală şi artistică unică în istoria ei medievală.

Concluzii

Luptele purtate de români în secolele XIV-XV au avut nu doar o semnificaţie] internă, întrucât au permis conservarea fiinţei statale şi a confesiunii religioase, ci şi una europeană. Expansiunea otomană în această parte a Europei a fost oprită pe linia Dunării, iar forţele turcilor au fost uzate în lupte, nu întotdeauna de mare amploare, dar care surveneau la intervale destul de strânse, ceea ce-i împiedica să se concentreze în alte direcţii. *mmmmmmmtmmmmm* i n… *mmawmmiwn*… mmom i iw… im mu. «himuW

Exerciţii…»…—… i «.

1. Analizaţi politica externă în timpul lui Mircea cel Bătrân şi formulaţi contextul în care a fost desfăşurată aceasta.

2. Comparaţi politica externă în timpul lui Mircea cel Bătrân şi Vlad Ţepeş; identificaţi elementele de continuitate în privinţa obiectivelor şi a mijloacelor de luptă folosite.

3. Evaluaţi succesele şi eşecurile din politica externă a Moldovei în timpul lui Ştefan cel Mare.

4. Analizaţi sursa istorică referitoare la expediţia otomană din 1462 împotriva lui Vlad Ţepeş. Identificaţi tactica de luptă folosită de domnitorul român. A fost I eficientă? Argumentaţi-vă răspunsul.

5. În scrisoarea adresată de Ştefan cel Mare principilor creştini (sursa 4) analizaţi argumentele folosite de domnitor pentru a obţine ajutorul în lupta antiotomană. I Comparaţi-le cu cele folosite în solia lui Grigore Ţamblac (sursa 3). Discutaţi ti grupe puterea de convingere a acestor mesaje.

Capitolul 4

hai Viteazul (1593 – 1601)

lupă acceptarea plăţii tributului, statutul Ţărilor Române s-a agravat con-i, în secolul al XVI-lea, în condiţiile apogeului puterii turceşti în vremea sulta-Soliman Magnificul (1520 – 1566) definindu-se regimul dominaţiei otomane, iova şi Ţara Românească îşi păstrau, teoretic, dreptul de a-şi alege domnii, n practică, aceştia sunt numiţi sau maziliţi de către Poarta Otomană. După ușirea Regatului Ungariei în urma înfrângerii de la Mohács, Transilvania senizează ca principat autonom sub suzeranitatea otomană. Întregul spaţiu inesc depindea acum politic de Imperiul Otoman, având ca obligaţii alinierea icii externe la cea turcească (pe principiul. prieten prietenilor, duşman nanilor") şi plata unor obligaţii (tribut, peşcheş, mucărer etc.) mereu în Bere. Spre sfârşitul secolului al XVI-lea, în condiţiile dificultăţilor cunoscute nperiul Otoman, tributul cerut Ţării Româneşti, plus alte obligaţii financiareitorii acumulate de domnie ajunseseră la un nivel record, ceea ce tindea să? reze colapsul economic al statului.

Începuturile domniei lui Mihai Viteazul

Zonform obiceiului din epocă, Mihai, fost mare ban al Craiovei, îşi cumpără mia în 1593. Dar acest semn de fidelitate este superficial. În anul următor, pe colaborarea cu Liga Sfântă, o alianţă a unor state creştine condusă de aratul german Rudolf al II-lea de Habsburg, la care aderase şi principatul silvănean.

lupta antiotomană

Declanşarea luptei împotriva Imperiului Otoman s-a făcut în 1594, prin Ierea creditorilor turci instalaţi la Bucureşti în aşteptarea recuperării sumelor are îl împrumutaseră pe Mihai în vederea cumpărării domniei. În 1594 – 1595, Mihai luptă cu tătarii şi declanşează o campanie în sudul larii. Participarea în comun la Liga Sfântă, dar şi nevoile luptei antiotomane impus lui Mihai

reglementarea raporturilor cu principele Transilvaniei, smund Báthory, care fusese recunoscut ca suzeran de domnii moldoveni „u Aron şi Ştefan Răzvan şi care se dorea conducător al luptei comune Otriva turcilor. Negociat de marii boieri în propriul avantaj, la Alba-Iulia se teie la 20 mai 1595 un tratat între Transilvania şi Ţara Românească, care îl isforma pe domn într-un simplu locţiitor al principelui Transilvaniei, în august 1595, marele vizir Sinan Paşa trece Dunărea cu o armată evaluată: irca 100.000 de oameni. Domnitorul muntean dispunea de 16.000 de sni, la care se adăugau 7.000 conduşi de Albert Kirâly, ca ajutor trimis din isilvania. Lupta prin care se încerca oprirea invaziei otomane a avut loc la rugăreni, la 23 august 1595. Românii au cauzat mari pierderi armatei mane, dar nu au putut opri înaintarea acesteia. Bucureştiul era ocupat şi trficat de turci, Târgovişţea, vechea capitală, de asemenea, iar otomanii epeau organizarea ţării în paşalâc.

În aceste condiţii, în toamnă se declanşează ofensiva care angrena forţe din a Românească, Transilvania şi Moldova, silindu-l pe Sinan Paşa să se retragă e Dunăre. La Giurgiu, între 15 şi 20 octombrie, s-a dat bătălia care s-a soldat o mare victorie creştină.

mm

Ufă

Mihai Viteazul (frescă aflată în Catedrala ortodoxă din Alba-Iulia)

Cronologie

20 mai 1595: reprezentanţii boierimii din Moldova semnează cu principele Transilvaniei un tratat similar celui încheiat cu Muntenia; Sigismund Báthory devenea suzeranul ambelor ţări româneşti extracarpatice.

23 august 1595: lupta de la Călugăreni

20 octombrie 1595: victoria de la Giurgiu împotriva otomanilor; ostile turceşti părăsesc teritoriul de la nord de Dunăre.

Ianuarie 1597: sultanul otoman trimite lui Mihai steagul de recunoaştere a domniei

28 octombrie 1599: victoria de la Şelim-băr, în urma căreia Mihai Viteazul devine stăpânul Transilvaniei aprilie-mai 1600: campania din Moldova

18 septembrie 1600: generalul Basta îl înfrânge pe Mihai la Mirăslău

13 august 1601: trupele lui Mihai şi ale lui Basta îl înfrâng pe Sigismund Báthory la Guruslău, Mihai recuperează controlul asupra Transilvaniei

19 august 1601: asasinarea lui Mihai din ordinul lui Basta

Relaţiile internaţionale îl;

Intrarea lui Mihai Viteazul în Alba-Iulia (*tablou de D. Stoica*)

1. Motivaţia implicării în lupta antiotomană

Provincia mea, Ţara Românească, nu e mai departe de scaunul tiranului, ce se numeşte Constantinopol, decât cale de cinci zile şi numai Dunărea o desparte de teritoriul duşmanului. În această ţară aş fi putut trăi liniştit, singur şi fără nicio frică, dacă nu mă simţeam chemat de credinţa mea faţă de Maiestatea Voastră şi faţă de întreaga Creştinătate. Eu însă, nevrând să sporesc puterea turcilor prin ostaşii mei, spre distrugerea creştinilor, de bunăvoie m-am arătat gata a lua parte la Liga Creştină, fapt prin care mi l-am făcut pe tiran duşman de moarte şi însetat după sângele meu. *Memoriul adresat de Mihai Viteazul în 1601 împăratului Rudolf al II-lea*

Istoria altfel înainte să devină domn, Mihai Viteazul a fost ban de Mehedinţi şi ban al Craiovei; a fost, de asemenea, bun negustor şi a strâns o mare avere.

Fiind bănuit de domnul Alexandru cel Rău (1592 – 1593) că doreşte domnia, Mihai a fost în pericol de a fi executat!

Tabloul pictorului flamand Frans Francker cel Tânăr, *Cresus arătându-şi comorile lui Solon*, prezintă o scenă de la curtea împăratului Rudolf al II-lea de Habsburg, unde Mihai Viteazul a fost primit cu mare fast.

Relaţiile internaţionale în primăvara lui 1596, domnitorul muntean declanşează o campanie peşti Dunăre, ajungând până la Plevna şi Sofia.

Datorită schimbării raportului de forţe pe plan internaţional, era nevoie dl o redefinire a raporturilor internaţionale ale ţării, prin încheierea păcii cu turc r în condiţii foarte avantajoase pentru Ţara Românească: în 1597 Imperii! Otoman îi recunoştea lui Mihai domnia pe viaţă şi diminua semnificativ tributt (în 1597, raporturile cu Sigismund Báthory erau reaşezate pe picior de egalităţi l anulându-se, în practică, tratatul de la Alba-Iulia. Mihai Viteazul dorea îne e continuarea apropierii de puterile creştine în vederea reluării luptei antiotomanij astfel că în 1598 încheia şi un tratat de prietenie cu

împăratul german Rudei al II-lea de Habsburg.

Echilibrul politico-militar în care se găsea Ţara Românească între cele doi imperii a fost însă afectat de evenimentele din Transilvania şi din Moldov Sigismund Báthory renunţă la tronul Transilvaniei şi revine asupra hotărâri renunţă din nou, în favoarea vărului său Andrei Báthory, apropiat de Polonia' partizan al păcii cu otomanii. În Moldova, noul domn Ieremia Movilă acţiona vederea obţinerii tronului muntean pentru fratele său, Simion.

Unirea de la 1600

În octombrie 1599, Mihai obţinea la Şelimbăr victoria împotriva lui Andi Báthory, ceea ce îi permitea ca în noiembrie al aceluiaşi an să-şi facă o intra triumfală în Alba-Iulia, capitala principatului ardelean.

A urmat apoi campania împotriva Moldovei, unde nu a întâmpinat rez tentă prea mare – cetatea Sucevei, care rezistase în vremea lui Ştefan otomanik şi-a deschis porţile în faţa lui Mihai. Astfel, la 27 mai 1600 se putea intitil „Domn al Ţării Româneşti, al Ardealului şi a toată Ţara Moldovei".

În urma unor negocieri destul de complicate, Imperiul Habsburgic, că părea acum factorul de decizie în zonă, îi recunoaşte domnia asupra celor ti ţări. Dar măsurile pe care le luase în vederea consolidării puterii centrale, i în Transilvania şi în favoarea românilor, au declanşat reacţii ale elitelor loca în septembrie 1600, nobilimea maghiară se revoltă şi este sprijinită chiar îi trupele imperiale, conduse de generalul Giorgio Basta, care de fapt fuse trimis în ajutorul lui Mihai. La Mirăslău, domnul muntean este înfrânt şi pienj Transilvania. În octombrie, cu ajutor polon, Movileştii cuceresc Moldova şi ad şi Muntenia, unde este instalat domn Simion Movilă, recunoscut şi otomani.

Între 1600 şi 1601, Mihai se află în pribegie la Praga şi Viena, încercând's convingă pe Rudolf să-l ajute să-şi recapete domnia. Deoarece nobilii maghi se răsculaseră şi împotriva lui Basta, alungându-l, şi îl reînscăunaseră Sigismund Báthory, împăratul, conştient că a pierdut Transilvania, îl ajută Mihai cu bani şi contribuie la reconcilierea cu generalul Basta.

La 13 august 1601, la Guruslău, Mihai obţinea victoria împotriva lui Bâtho redevenind stăpân al Transilvaniei.

Perspectiva ca Mihai să-şi redobândească puterea era însă

neliniştitoa pentru Habsburgi şi, la 19 august, în tabăra militară aflată pe Câmpia Tur domnul român este asasinat din ordinul lui Basta.

Capitolul 4

Semnificaţia domniei lui Mihai Viteazul

Unirea Munteniei, Moldovei şi Transilvaniei avea să fie valorizată ca un reper procesul constituirii naţiunii române şi a statului unitar de-abia în epoca jdernă, prin opera lui Bălcescu, *Românii supt Mihai voievod Viteazul*.

În vremea lui Mihai, ceea ce a fost apreciat, cel mai adesea în afara miţelor, a fost efortul luptei antiotomane. Acesta a fost mai puternic în sudul mării, unde voievodul român a intrat în tradiţia folclorică drept un eliberator, Cât în Occident, unde victoriile lui erau prezentate ca fiind ale lui Sigismund thory sau ale lui Rudolf al II-lea (firi calitatea lor de suzerani).

Pentru Ţările Române, efectul pozitiv a fost salvarea de la falimentul eco-imic la care le-ar fi dus creşterea continuă a pretenţiilor financiare ale Porţii, restabilirea autonomiei, grav afectată în a doua jumătate a secolului al XVI-lea. periul Otoman pare să fi înţeles avertismentul oferit de lupta declanşată de mai; vreme de câteva decenii, tributul este menţinut în limite rezonabile şi nu şi au loc tentative de transformare a Ţărilor Române în paşalâcuri.

În secolul al XVII-lea, acţiunile lui Mihai sunt luate uneori drept model de tre' domni din Muntenia (ca Radu Şerban, Mihnea al III-lea) sau principi ai ansilvaniei (Gabriel Bethlen, familia Rákóczi), care încearcă apropieri întrerile Române, în vederea unei posibile lupte antiotomane comune. Principii msilvani au fost cei care au preluat cel mai clar ideea unui regat al Daciei, aşa im a fost proiectul lui Gabriel Bethlen de a uni Transilvania, Moldova şi Ţara amânească într-un regat de confesiune protestantă, pentru care a cerut irijinul patriarhului din Constantinopol. Acesta i-a scris despre legătura de nge şi de simţiri care trăieşte, deşi în mod tainic, dar cu atât mai puternic, tre' românii din Ţara Transilvaniei şi între locuitorii Ţării Româneşti şi ai Moldovei.

mm iiimmi i i în… num în rr

Analizaţi contextul intern, politic şi economic în care Mihai Viteazul a devenit domn al Ţării Româneşti.

Explicaţi asemănările dintre politica externă a Ţării Româneşti în timpul lui Vlad Ţepeş şi Mihai Viteazul.

Formulaţi consecinţele victoriei de la Giurgiu asupra Ţării Româneşti şi asupra zonei Balcanilor.

Credeţi că unirea Ţărilor Române era o soluţie pentru relansarea luptei antiotomane? Argumentatură răspunsul.

În Memoriul adresat de Mihai Viteazul împăratului Rudolf al II-lea (sursa 1) analizaţi motivaţia implicării lui în lupta antiotomană. Folosind cunoştinţele anterioare, numiţi autorul şi titlul operei literare în care este transpusă artistic realitatea istorică cu privire la faptele vitejeşti ale lui Mihai în lupta de la Călugăreni, aşa cum sunt descrise de Baltazar Walter. *Letopiseţul cantacuzinesc* vorbeşte despre „pizma" care a pierdut prea mulţi bărbaţi. În ce măsură sunteţi de acord cu această explicaţie dată asasinării lui Mihai Viteazul?

Comentaţi efectul victoriilor antiotomane ale lui Mihai Viteazul pentru Ţările Române.

Realizaţi un eseu pe tema unirii Ţărilor Române de către Mihai, ca un pas anticipativ al Marii Uniri din anul 1918.

2. Lupta de la Călugăreni

(...) Era nevoie neapărat în clipa aceea de o acţiune eroică, de o ispravă măreaţă care să cutremure inimile păgânilor şi să le înalţe pe ale creştinilor. Atunci mărinimosul Ion Mihai, invocând ocrotirea salvatoare a Mântuitorului, a smuls o secure sau suliţă ostăşească şi, pătrunzând el însuşi în şirurile sălbatice ale duşmanilor, străpunge pe un stegar al armatei, taie în bucăţi cu sabia o altă căpetenie şi, luptând bărbăteşte, se întoarce nevătămat. În acest timp, comandantul.de oaste Király Albert, adunând pe rând pe ai săi, slobozeşte două tunuri în mijlocul celei mai dese grupări a duşmanului, deschizând o mare spărtură, pe care ienicerii se străduiesc în zadar să o împlinească cu focurile lor de puşcă, pentru că de îndată două sute de unguri şi tot atâţia pedestraşi cazaci, cu comandantul lor Cocea, năvălind cu furie, strică rândurile, aştern la pământ şi taie ostile turcilor, pe când din spate şi din coastă îi loveşte cu bărbăţie domnul cu ai săi, făcându-se aşa mare învălmăşeală, încât până în seară au fost redobândite cele 11 tunuri şi, în fugă, erau mânaţi spre tabără ca vitele. În această învălmăşeală ce seamănă a fugă, Sinan Paşa în partea din faţă a taberei cade de pe podul râului Neajlov, pierde doi dinţi şi se rostogoleşte fericit scăpând cu viaţă. (...) *Scurtă şi adevărată descriere a faptelor săvârşite de Io Mihai, domnul Moldovei Transalpine sau Valachiei, prin munca şi străduinţa lui Baltazar Walter cel Tânăr Silezianul*, Gorirtz,

1599

Sigiliul lui Mihai Viteazul

Relaţiile internaţionale

Capitolul 4

Cronologie

30 martie 1856: semnarea Tratatului de pace de la Paris mai-august 1858: Conferinţa de la Paris a Marilor Puteri la care se semnează Convenţia cu privire la organizarea Principatelor Române aprilie 1877-ianuarie 1878: alături de Rusia, România participă la Războiul Ruso-Turc iunie-iulie 1878: Congresul de pace de la Berlin consfinţeşte înfrângerea Turciei, independenţa României, a Serbiei şi Muntenegrului, autonomia Bulgariei

1882: tratatul semnat de Germania, Austro-Ungaria şi Italia pune bazele primului sistem politico-militar. Tripla Alianţă sau Puterile Centrale

1883: România semnează un tratat secret cu puterile Triplei Alianţe, Germania şi Austro-Ungaria (Italia se alătură în 1888)

1904: acord anglo-francez (Antanta Cordială)

1907: acordul anglo-rus definitivează alianţa franco-anglo-rusă numită Tripla înţelegere sau Antanta

1912 – 1913: cele două războaie balcanice

28 iulie 1914: începe Primul Război Mondial

1. Rezoluţia Adunării ad-hoc a Moldovei, 19 octombrie 1857

Respectarea drepturilor principatelor şi îndeosebi a autonomiei lor, în cuprinderea vechilor capitulaţii încheiate cu Înalta Poartă.

Unirea Principatelor într-un singur stat sub numele de România.

Prinţ străin cu moştenirea tronului, ales dintr-o dinastie domnitoare a Europei şi ai cărei moştenitori să fie crescuţi în religia ţării.

Neutralitatea pământului Principatelor.

Puterea legiuitoare încredinţată unei obşteşti adunări în care să fie reprezentate toate interesele naţiei.

Toate acestea sub garanţia colectivă a puterilor care au subscris Tratatul de la Paris.

X> J

România şi concertul european: de la

„Criza orientală" la marile alianţe ale secolului al XX-lea

Chestiunea orientală, Războiul Crimeii şi Congresul de pace de

la Paris din 1856

Înfrângerea revoluţiilor de la 1848 din centrul şi sud-estul Europei de către Rusia, care îşi asumă rolul de a „pacifica" zona, i-a consolidat acesteia poziţiile înaintate spre Balcani şi Constantinopol, cu atât mai mult cu cât puterile occf dentale au de rezolvat mai întâi propriile probleme legate de momentul 1848

Rolul Principatelor Române în zonă este reevaluat din perspectiva unui nqţ război ruso-turc. Amplificarea propagandei panortodoxe şi folosirea acestei ide de către guvernul ţarist era însă criticată, pe bună dreptate, de emigraţii paşoptistă românească aflată în legătură cu cercurile politice occidentale Acum sunt redactate o serie de pamflete antiruseşti, introduse clandestin în Principate, pentru a avertiza opinia publică faţă de pericolul anexării ruseşti. Ni întâmplător, paralela care se face între Turcia şi Rusia era pe deplin favorabile primei, considerată tolerantă şi chiar liberală, în comparaţie cu autocratismu rus, care îşi încălcase propriile angajamente luate faţă de Occident în legatul cu polonezii sau românii.

În iunie 1853, Principatele sunt ocupate militar de Rusia, care doreşte să le folosească drept cap de pod spre inima Imperiului Otoman şi care încalcă îi felul acesta prevederile Convenţiei de la Balta-Liman din 1849, ce prevede; posibilitatea ocupării Munteniei şi Moldovei, dar în caz de tulburări. Protesteli diplomatice şi încercările Angliei, Franţei şi Prusiei de a aduce Rusia la mase tratativelor eşuează, ceea ce deschide calea războiului.

Proclamarea unirii (*tablou de Theodor Aman*

Capitolul 4

azboiull zipalele e itului în 1185%, oii, câfc-e
spate te o pej iţiil/) a/
„Esâuâă printr-un argument istoric.
30 puncte)

joună pagini, un eseu despre relaţiile internaţionale ale statului român, în i vedere: un documente juridice internaţionale elaborate pe fondul „*crizei orientale*" care. toare şi la Ţările Române/ România în secolul al XIX-lea; fapt istoric referitor la implicarea României în „*criza orientală*", în a doua jumătate *tz*;

a a doua evenimente internaţionale la care participă România, în secolul al XX-lea şi unei consecinţe a fiecăruia dintre ele;

— H i unui punct de vedere cu privire la rolul României în relaţiile internaţionale în secolele

I.stinerea acestuia printr-un argument istoric.

jj 30 puncte)

În aproximativ două pagini, un eseu despre România postbelică, având în vedere: iţionarea a doua tipuri de regim comunist în România postbelică şi a câte unui fapt istoric. rat în timpul fiecăruia dintre aceste tipuri de regim politic, pe plan intern;

rezentarea unui fapt istoric, desfăşurat pe plan extern, care atestă implicarea României în *„Războiul* şi precizarea unei consecinţe a acestuia pentru statul român;

formularea unui punct de vedere referitor la evoluţia României postbelice şi susţinerea acestuia printr-i argument istoric.

Varianţa 4L

30 puncte)

Elaboraţi, în aproximativ două pagini, un eseu despre realizarea şi evoluţia statului român modern, în secolele XIX-XX, având în vedere:

menţionarea unui motiv al realizării statului român modern;

menţionarea unui proiect politic referitor la formarea statului român modern, în secolul al XIX-lea şi a doua idei susţinute de acest proiect;

prezentarea unui fapt istoric prin care s-a realizat România Mare, în secolul al XX-lea şi precizarea unei consecinţe a acestuia;

formularea unui punct de vedere referitor la realizarea statului român modern şi susţinerea acestuia printr-un argument istoric.

Varianţa! 2

30 puncte)

Elaboraţi, în aproximativ două pagini, un eseu despre modernizare în spaţiul românesc al secolului al XIX-lea, având în vedere:

menţionarea unui proiect politic intern referitor la modernizarea statului român, redactat în secolul al XIX-lea şi a doua idei înscrise în acesta;

menţionarea unui document juridic internaţional care a favorizat modernizarea în spaţiul românesc şi prezentarea unei acţiuni prin care românii şi-au constituit statul modern;

precizarea unei acţiuni desfăşurate de statul român modern, pe plan. internaţional, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea;

formularea unui punct de vedere referitor la procesul de modernizare a societăţii şi susţinerea acestuia printr-un argument istoric. H

Varianta 43

30 puncte)

Elaboraţi, în aproximativ două pagini, un eseu despre proiecte politice şi modernizare în statul român, având în vedere:

menţionarea unui proiect politic elaborat de români, în secolul al XVIII-lea şi în prima jumătate a secolului la XIX-lea, şi a doua prevederi care vizau constituirea statului modern;

prezentarea unei acţiuni prin care românii îşi modernizează statul, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea;

menţionarea unei acţiuni prin care românii au realizat România Mare şi precizarea secolului în care se înfăptuieşte acest deziderat;

formularea unui punct de vedere referitor la rolul proiectelor politice în modernizarea societăţii şi susţinerea acestuia printr-un argument istoric. vHă & V rasM*

Henţia)

Congresului de tanţii României, aţi, îşi ia liberta-nţiarilor Marilor ului teritoriu să a.

să nu fie supus; ul armatei ruse. >a titlurilor sale sta insulelor şi la Şerpilor, i proporţie cu pus în linie, oire s-ar aprecia e definitiv con-utralizat.

Înţei României contractante tâniei. (…) lâniei retroceiei porţiunea rtită de Rusia din 1856. (…) id Delta Du-lof (…) sunt neipatul mai lutul situat la

Berlin, 1878

1 h

Capitolul 4

X-Cronologie

30 martie 1856: semnarea Tratatului de pace de la Paris mai-august 1858: Conferinţa de la Paris a Marilor Puteri la care se semnează Convenţia cu privire la organizarea Principatelor Române aprilie 1877-ianuarie 1878: alături de Rusia, România participă la Războiul Ruso-Turc iunie-iulie 1878: Congresul de pace de la Berlin consfinţeşte înfrângerea Turciei, independenţa României, a Serbiei şi Muntenegrului, autonomia Bulgariei

1882: tratatul semnat de Germania, Austro-Ungaria şi Italia

pune bazele primului sistem politico-militar, Tripla Alianţă sau Puterile Centrale

1883: România semnează un tratat secret cu puterile Triplei Alianţe, Germania şi Austro-Ungaria (Italia se alătură în 1888)

1904: acord anglo-francez (Antanta Cordială)

1907: acordul anglo-rus definitivează alianţa franco-anglo-rusă numită Tripla înţelegere sau Antanta

1912 – 1913: cele două războaie balcanice

28 iulie 1914: începe Primul Război Mondial

1. Rezoluţia Adunării ad-hoc a Moldovei, 19 octombrie 1857

Respectarea drepturilor principatelor şi îndeosebi a autonomiei lor, în cuprinderea vechilor capitulaţii încheiate cu Înalta Poartă.

Unirea Principatelor într-un singur stat sub numele de România.

Prinţ străin cu moştenirea tronului, ales dintr-o dinastie domnitoare a Europei şi ai cărei moştenitori să fie crescuţi în religia ţării.

Neutralitatea pământului Principatelor.

Puterea legiuitoare încredinţată unei obşteşti adunări în care să fie reprezentate toate interesele naţiei.

Toate acestea sub garanţia colectivă a puterilor care au subscris Tratatul de la Paris.

România şi concertul european: de la

„Criza orientală" la marile alianţe ale secolului al XX-lea

Chestiunea orientală, Războiul Crimeii şi Congresul de pace de la Paris din 1856

Înfrângerea revoluţiilor de la 1848 din centrul şi sud-estul Europei de cătrl Rusia, care îşi asumă rolul de a „pacifica" zona, i-a consolidat acesteia poziţiile înaintate spre Balcani şi Constantinopol, cu atât mai mult cu cât puterile occa dentale au de rezolvat mai întâi propriile probleme legate de momentul 1848.

Rolul Principatelor Române în zonă este reevaluat din perspectiva unui nou război ruso-turc. Amplificarea propagandei panortodoxe şi folosirea acestei idei de către guvernul ţarist era însă criticată, pe bună dreptate, de emigraţia paşoptistă românească aflată în legătură cu cercurile politice occidentala Acum sunt redactate o serie de pamflete antiruseşti, introduse clandestin în Principate, pentru a avertiza opinia publică faţă de pericolul anexării ruseşti. Nu întâmplător, paralela care se face între Turcia şi Rusia era pe deplin

favorabilă primei, considerată tolerantă şi chiar liberală, în comparaţie cu autocratismul rus, care îşi încălcase propriile angajamente luate faţă de Occident în legătură cu polonezii sau românii.

În iunie 1853, Principatele sunt ocupate militar de Rusia, care doreşte să le folosească drept cap de pod spre inima Imperiului Otoman şi care încalcă în felul acesta prevederile Convenţiei de la Balta-Liman din 1849, ce prevedea] posibilitatea ocupării Munteniei şi Moldovei, dar în caz de tulburări. Protestela diplomatice şi încercările Angliei, Franţei şi Prusiei de a aduce Rusia la masai tratativelor eşuează, ceea ce deschide calea războiului.

Proclamarea unirii (*tablou de Theodor Aman*)

Iy. îi

Relaţiile internaţionale

Capitolul 4

Războiul Crimeii, cum avea să fie denumită noua confruntare militară, deoarece cipalele operaţii s-au desfăşurat în Peninsula Crimeea, a oferit ocazia revizuirii jtului internaţional al Principatelor, în sensul înlăturării protectoratului rusesc, n 1856, aliaţii din războiul deja încheiat doresc să blocheze Rusia din ascen-ea ei mondială, în Orient, dar mai ales în Europa, pentru o perioadă, pe cât bil, cât mai lungă. Hotărârile adoptate, inclusiv cele referitoare la soarta cipatelor, au avut în vedere acest deziderat, la care se adaugă anumite rese clar definite ale unor puteri, de exemplu, cazul italian pentru Franţa. În de condiţii, nu putem vorbi despre simpatia reprezentanţilor prezenţi ta pentru o chestiune sau alta, chiar şi atunci când s-a pus problema rezolvăriiaţiilor noi şi delicate, precum realizarea unităţii popoarelor român şi italian. Dacă Franţa, Prusia, Sardinia şi Rusia au susţinut ideea unirii românilor, Anglia, tria şi Imperiul Otoman s-au opus, ceea ce a transformat problema romăscă într-un punct delicat. De aceea, în final, s-a adoptat o soluţie de comnis, cu atât mai mult cu cât Turcia şi Austria au susţinut că propunerea iţei nu se justifică, deoarece românii nu doresc unirea. Principatele erau scoase; ub protecţia Rusiei şi puse sub regimul garanţiei colective, ceea ce însemna >rice măsură referitoare la români nu putea fi luată decât cu acordul marilor? îi, sudul Basarabiei, format din judeţele Cahul, Ismail şi Bolgrad, era retroat Moldovei şi astfel zona strategică care asigura gurile Dunării era luată iei; nu în ultimul rând, se convocau la Bucureşti şi laşi Adunări ad-hoc pentru sultarea românilor.

Unirea Principatelor şi crearea statului român modern au fost posibile urâtă apariţiei unei conjuncturi externe favorabile şi dorinţei românilor de ancipare politică.

plomaţie şi acţiune politică (1866 – 1918)

Politica externă a tânărului stat român s-a derulat, până la Primul Războindial, în sensul obţinerii atât a independenţei faţă de Imperiul Otoman, cât unor garanţii de securitate care să pună la adăpost România de posibile esiuni din afară.

Independenţa era dorită de întreaga clasă politică, însă mijloacele prin care ia să fie dobândită depindeau de evoluţia situaţiei internaţionale. Oamenii nici români şi Carol I au considerat că redeschiderea problemei orientale în ’6 putea să ofere un astfel de prilej. Rusia îşi urmărea mai vechiul plan, acela a controla strâmtorile Bosfor şi Dardanele şi de a scoate Imperiul Otoman Europa. De aceea, pentru a-şi atinge obiectivul, a sprijinit o serie de răscoale liotomane ale populaţiilor slave şi ortodoxe din Peninsula Balcanică, aflată autoritatea Porţii, care i-ar fi oferit pretextul unei intervenţii militare de jin în favoarea acestora. Rusia avea în vedere, în realitate, propriile interese itegice – controlul strâmtorilor, expansiunea în Peninsula Balcanică, revanşa a de înfrângerea suferită în 1856 – şi nu soarta bulgarilor, sârbilor etc, stă-îiţi de turci. Situaţia era cu atât mai complicată cu cât unele puteri occiden-i, Anglia şi Franţa mai ales, nu vedeau cu ochi buni încercarea Rusiei de a-şi psolida poziţia în Europa prin dezechilibrarea raportului de forţe pe continent nanifestau prudenţă faţă de un nou conflict în Balcani. IDin punct de vedere politic, pentru români independenţa devenise o priori-e absolută şi de aceea propunerea Rusiei pentru încheierea unei convenţii D-române care să reglementeze trecerea armatei ţarului pe teritoriul României *întâlnirea* (*pk tură de Sava Henţia*)

2. Memoriu prezentat Congresului de la Berlin de către reprezentanţii României, 12/24 iunie 1878

România, prin subsemnaţii, îşi ia libertatea de a supune plenipotenţiarilor Marilor Puteri punctele următoare:

1. Nicio parte a actualului teritoriu să nu fie detaşată de România.

2. Pământul românesc să nu fie supus unui drept de trecere în folosul armatei ruse.

3. Principatul, în virtutea titlurilor sale seculare, să intre în

posesia insulelor şi gurilor Dunării, inclusiv Insula Şerpilor.

4. El să primească, în proporţie cu forţele militare pe care Le-a pus în linie, o indemnizaţie, în forma în care s-ar aprecia a fi mai practică.

5. Independenţa sa să fie definitiv consacrată şi teritoriul să fie neutralizat.

3. Recunoaşterea independenţei României

Art. 43. Înaltele părţi contractante recunosc independenţa României. (…)

Art. 45. Principatul României retrocedează M.S. împăratului Rusiei porţiunea teritoriului Basarabiei, despărţită de Rusia în urma Tratatului de la Paris din 1856. (…)

Art. 46. Insulele formând Delta Dunării, precum şi Insula Şerpilor* (…) sunt întrupate cu România. Principatul mai primeşte afară de aceasta ţinutul situat la sudul Dobrogei.

Tratatul de pace de la Berlin, 1878

Relaţiile internaţionale

Capitolul 4

Ui f4. Interviu acordat de Nicolae Iorga despre politica externă a României – *Care este părerea dv. despre relaţiile României cu Austro-Ungaria*?

— Eu sunt şi acum împotriva unei alianţe cu Austro-Ungaria. Cu cine să te aliezi? Cu jumătatea austriacă, ce nu înseamnă nimic, sau cu jumătatea ungară, care ne este ostilă? Austria, după părerea mea, nu are niciun viitor decât sprijinită de Italia şi România. Pe ce se sprijină Germania? Pe elementul german. În perspectiva descompunerii Austriei, Germania va prefera însă, după părerea mea, să-şi anexeze pe germani decât să sprijine o formaţiune care este condamnată la moarte.

— *Sunteţi pentru o politică de prietenie faţă de Austria sau de duşmănie*?

— Nu avem niciun motiv să provocăm Austro-Ungaria, nici să o sprijinim. Noi nu ne-am menţinut prin protecţia ei şi nici nu vom pieri fără această protecţie. „Ajută-te singur, atunci te vor ajuta şi aliaţii tăi", aceasta este linia de orientare pe care trebuie să o urmăm.

Dicţionar…

7 np/a *Alianţă* (Puterile Centrale) – alianţă politico-militară constituită în anul 1882, din care fac parte Germania, Austro-Ungaria

şi Italia; în anul 1879, primele două state au încheiat un tratat de alianţă, la care, în anul 1882, a aderat şi Italia; a fost reînnoită în anii 1887, 1891, 1902 şi 1912 şi era îndreptată împotriva Rusiei şi Franţei. *Tripla înţelegere* (Antanta) – alianţă politico-militară formată în urma unor acorduri bilaterale: între Franţa şi Rusia (1893), între Marea Britanie şi Franţa (1904) şi între Marea Britanie şi Rusia (1907); viza lupta comună împotriva Germaniei.

În caz de război s-a bucurat de acceptul forurilor de decizie de la Bucurq Semnată la 4 aprilie 1877, convenţia indica în mod clar drumul pe care Romăr decisese să meargă, acela de a se desprinde de Poartă şi de a-şi decide singl soarta, dar în acelaşi timp clasa politică română era conştientă de riscurile care le presupunea derularea politicii ruse în sud-estul Europei.

Congresul de la Berlin

Războiul ruso-româno-turc s-a încheiat destul de repede cu victoria aliaţi şi doar intervenţia diplomaţiei occidentale şi pătrunderea flotei britanice strâmtori au împiedicat prăbuşirea Imperiului Otoman.

Congresul de pace s-a desfăşurat la Berlin în 1878, semn al supremai germane în Europa, iar Rusia şi-a luat revanşa, cu toate încercările diplomal occidentale de a limita succesul acesteia. Congresul recunoştea independer României şi a Serbiei, autonomia principatului Bulgaria, Rusia reprimea sui Basarabiei, ce-i aducea controlul asupra gurilor Dunării; în schimb, Dobrog era cedată de către Turcia României. Cu toate că obiectivele politice imedi; fuseseră atinse, pentru tânărul stat român se punea în continuare problei garanţiilor de securitate care să-i asigure evoluţia viitoare. La sfârşitul războii balcanic, fostul aliat, Rusia, ameninţase cu anexarea teritoriului românesc, iară ceruse dezarmarea armatei române. Refuzul principelui Carol şi probabil

ROMÂNIA ŞI CHESTIUNEA ORIENTALA (1875 – 1878)

Tratat de pace

Concentrări ale armatei române în 1877

Redute otomane

Direcţia atacurilor armatei române în 1877 – 1878

Reiauite Internaţionale

Teritorii pierdute de Imperiul Otoman

Convenţia româno-rusă de la Bucureşti (4 aprilie 1877)

Teritorii româneşti anexate de Imperiul Rus în 1878
Atacuri ruseşti
Teritorii ocupate de Imperiul Austro-ungarân 1878
ne oi oi e
OL fi
2 a s-o ar, t cu!» *nu*
«9 5?
ţicu
O) ra T3 tt I»
r „i
cu up er ne 2
e r e heia co
! 5
°°
8> l/l T3 O»
O)

Capitolul 4

4. Interviu acordat de Nicolae Iorga despre politica externă a României

— *Care este părerea dv. despre relaţiile României cu Austro-Ungaria*?

— Eu sunt şi acum împotriva unei alianţe cu Austro-Ungaria. Cu cine să te aliezi? Cu jumătatea austriacă, ce nu înseamnă nimic, sau cu jumătatea ungară, care ne este ostilă? Austria, după părerea mea, nu are niciun viitor decât sprijinită de Italia şi România. Pe ce se sprijină Germania? Pe elementul german. În perspectiva descompunerii Austriei, Germania va prefera însă, după părerea mea, să-şi anexeze pe germani decât să sprijine o formaţiune care este condamnată la moarte.

— *Sunteţi pentru o politică de prietenie faţă de Austria sau de duşmănie*?

— Nu avem niciun motiv să provocăm Austro-Ungaria, nici să o sprijinim. Noi nu ne-am menţinut prin protecţia ei şi nici nu vom pieri fără această protecţie. „Ajută-te singur, atunci te vor ajuta şi aliaţii tăi", aceasta este linia de orientare pe care trebuie să o urmăm.

Dicţionar…

Tripla Alianţă (Puterile Centrale) – alianţă politico-militară constituită în anul 1882, din care fac parte Germania, Austro-Ungaria

şi Italia; în anul 1879, primele două state au încheiat un tratat de alianţă, la care, în anul 1882, a aderat şi Italia; a fost reînnoită în anii 1887, 1891, 1902 şi 1912 şi era îndreptată împotriva Rusiei şi Franţei. *Tripla înţelegere* (Antanta) – alianţă politico-militară formată în urma unor acorduri bilaterale: între Franţa şi Rusia (1893), între Marea Britanie şi Franţa (1904) şi între Marea Britanie şi Rusia (1907); viza lupta comună împotriva Germaniei.

Congresul de la Berlin în caz de război s-a bucurat de acceptul forurilor de decizie de la Bucure? * Semnată la 4 aprilie 1877, convenţia indica în mod clar drumul pe care Români decisese să meargă, acela de a se desprinde de Poartă şi de a-şi decide singtJ soarta, dar în acelaşi timp clasa politică română era conştientă de riscurile ţ, care le presupunea derularea politicii ruse în sud-estul Europei.

I ta e

Războiul ruso-româno-turc s-a încheiat destul de repede cu victoria aliaţim şi doar intervenţia diplomaţiei occidentale şi pătrunderea flotei britanice strâmtori au împiedicat prăbuşirea Imperiului Otoman.

Congresul de pace s-a desfăşurat la Berlin în 1878, semn al supremaţi germane în Europa, iar Rusia şi-a luat revanşa, cu toate încercările diplomaţi occidentale de a limita succesul acesteia. Congresul recunoştea independen] României şi a Serbiei, autonomia principatului Bulgaria, Rusia reprimea sili Basarabiei, ce-i aducea controlul asupra gurilor Dunării; în schimb, Dobrogi era cedată de către Turcia României. Cu toate că obiectivele politice imediat fuseseră atinse, pentru tânărul stat român se punea în continuare problen garanţiilor de securitate care să-i asigure evoluţia viitoare. La sfârşitul războiul balcanic, fostul aliat, Rusia, ameninţase cu anexarea teritoriului românesc, iar ţar ceruse dezarmarea armatei române. Refuzul principelui Carol şi probabile.

ROMÂNIA ŞI CHESTIUNEA ORIENTALA (1875 – 1878)

Tratat de pace

Concentrări ale armatei române în 1877

Redute otomane

Direcţia atacurilor armatei române în 1877 – 1878

Teritorii pierdute de Imperiul Otoman

Convenţia româno-rusă de la Bucureşti (4 aprilie 1877)

r\] Teritorii româneşti anexate de Imperiul Rus în 1878

Atacuri ruseşti

Teritorii ocupate de Imperiul Austre-ungarân 1878

Im slicaţii diplomatice salvaseră situaţia, dar ameninţarea rusă rămânea. În le condiţii, guvernul român şi Carol şi-au îndreptat atenţia spre Occident.

ulibrul de forţe după 1878

ancelarul Bismarck inaugurase un sistem de alianţe, bazat pe semnarea acorduri secrete, ceea ce-i oferea o mai mare libertate de mişcare şi împie Franta, principalul rival, să realizeze o coaliţie antigermană. Aceste acorduri at la baza încheierii, în 1882, a primului sistem politico-militar, Tripla Alianţă uterile Centrale. România a aderat în anul următor printr-un tratat secret, putea fi reînnoit. *P

olitica germană nu putea rămâne însă fără o reacţie din partea celorlalte îi europene. Echilibrul de forţe a fost redimensionat la începutul secolului elea. Acordul anglo-francez din 1904, cunoscut şi sub numele de Antanta hală, a fost urmat, în 1907, de un acord anglo-rus. În felul acesta a apărut le-al doilea sistem politico-militar, Antanta sau Tripla înţelegere.

zboarele balcanice şi Primul Război Mondial

eninsula Balcanică a continuat să rămână la sfârşitul secolului al XIX-lea şi ceputul secolului al XX-lea un adevărat butoi cu pulbere. Statele naţionale ute după prăbuşirea dominaţiei otomane promovau şi susţineau curente analiste ale căror manifestări erau de multe ori violente. De asemenea, intele strategice ale marilor puteri se intersectau în sud-estul Europei şi deter – HJ complicarea unei situaţii deloc simple.

rimul Război Balcanic a izbucnit în toamna anului 1912 şi a adunat aria, Serbia, Grecia şi Muntenegru împotriva unei Turcii repede depăşite deenţa de forţe. Tratatul de pace semnat la Londra părea că a rezolvat, cel n deocamdată, problemele. Neînţelegerile dintre aliaţi s-au manifestat însă ide, mai ales datorită pretenţiilor exagerate ale Bulgariei, ceea ce a deterat o acţiune comună a foştilor aliaţi, la care s-au adăugat Turcia şi România, iată română a fost desfăşurată în Bulgaria, iar pacea semnată la Bucureşti 913 permitea României să anexeze două judeţe din sudul Dobrogei, Dstor şi Caliacra, regiune cunoscută şi sub numele de Cadrilater. asasinarea la Sarajevo, la 28 iunie 1914, a arhiducelui Franz Ferdinand, itenitorul tronului

Imperiului Austro-ungar, a declanşat o reacţie în lanţ! a dus în cele din urmă la izbucnirea Primului Război Mondial.

rezentaţi două momente ale „crizei orientale" şi rolul pe care l-au avut

principatele Române.

Iredeţi că a fost un rol asumat de Principate sau impus de Marile Puteri?

Vgumentaţi-vă răspunsul şi comparaţi-l cu cel dat de colegi.

ormulaţi, pe baza textului lecţiei şi a surselor 1 şi 2, două obiective ale politicii îxterne româneşti în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Analizaţi aceste obiective şi numiţi elementele de continuitate.

Prezentaţi, pe baza cunoştinţelor voastre, precum şi cu ajutorul sursei 3, două acţiuni prin care România a urmărit atingerea acestor obiective.

Organizaţi în două grupe, discutaţi, pe baza sursei 5, avantajele şi dezavantajele

— Inei apropieri a României de Austro-Ungaria.

Sarajevo, *28 iunie 1914*

(*fotografie făcută înainte de atentatul în care şi-au pierdut viaţa arhiducele*

Franz Ferdinand şi soţia sa)

5. România aderă la Tripla Alianţă

Art. 1. Înaltele părţi contractante îşi făgăduiesc pace şi prietenie şi că nu vor intra în niciun fel de alianţă sau luptă îndreptată împotriva vreuneia din statele lor. Ele se angajează să ducă o politică de prietenie şi să-şi acorde sprijin reciproc în limita intereselor lor.

Art. 2. Dacă România va fi atacată fără ca din partea ei să fi existat vreo provocare, Austro-Ungaria va trebui să-i acorde în timp util ajutor şi asistenţă împotriva agresorului. Dacă Austro-Ungaria ar fi atacată în aceleaşi împrejurări în vreuna din zonele limitrofe României, va fi îndată „casus foederis" pentru România.

Art. 3. Dacă una din înaltele părţi contractante ar fi ameninţată de o agresiune în condiţiile sus-menţionate, guvernele respective se vor pune de acord asupra măsurilor care vor trebui luate în vederea unei cooperări a armatelor lor.

Tratatul secret încheiat între România şi Austro-Ungaria.

Viena, 18/30 octombrie, 1883

Relaţiile Internaţionale

Capitolul 4

1. Convenţia de alianţă defensivă între

Regatul României şi Republica Poloniei.

Bucureşti, 3 martie 1921

Bine hotărâţi să apere pacea dobândită cu preţul atâtor sacrificii, şeful statului Republicii Polone şi maiestatea sa regele României au căzut de acord să încheie o convenţie de alianţă defensivă şi au desemnat în acest scop pe plenipotenţiarii lor, cari au convenit în privinţa următorilor termeni:

Art. 1. Polonia şi România se obligă să se ajute reciproc în cazul când una din ele ar fi atacată, fără provocare din parte-i, pe frontierele comune de la răsărit.

Ca urmare, în cazul când unul din cele două state ar fi atacat fără provocare din parte-i, celălalt se va socoti în stare de război şi-i va da ajutor cu armele.

Art. 2. În scop de a coordona sforţările lor paşnice, cele două guverne se obligă să se sfătuiască în privinţa chestiunilor de politică externă în legătură cu raporturile lor fată de vecinul de la răsărit.

2. Convenţia de alianţă defensivă între

Regatul României şi Republica Cehoslovacă, Bucureşti, 22 aprilie 1921

Bine hotărâţi a păstra pacea dobândită cu preţul atâtor sacrificii şi prevăzută prin Pactul Societăţii Naţiunilor, precum şi ordinea stabilită prin Tratatul încheiat la Trianon, la 4 iunie 1920, de Puterile aliate şi asociate de o parte şi Ungaria de alta, preşedintele Republicii Cehoslovace şi maiestatea sa regele României s-au pus de acord pentru a încheia o convenţie defensivă şi au desemnat în acest scop pe plenipotenţiarii lor, care s-au înţeles în privinţa următoarelor stipulaţiuni:

Art. 1. În cazul unui atac, neprovocat, din partea Ungariei, contra uneia din înaltele părţi contractante, cealaltă parte se obligă a veni în ajutorul părţii atacate în chipul hotărât prin învoiala prevăzută la articolul 2 al prezentei convenţii. (…)

Art. 3. Niciuna din înaltele părţi contractante nu va putea încheia vreo alianţă cu o terţă putere fără avizul prealabil al celeilalte.

Marile alianţe

După încheierea Tratatului de pace de la Paris (1919 – 1920),

adevărat insiment de lucru în relaţiile internaţionale, Europa a fost pusă în faţa unorl raporturi de putere, care au confirmat schimbările. teritoriale de pe har politică a continentului. În acest nou cadru, România a urmărit încheierea urî alianţe politico-militare, reluarea relaţiilor cu foştii adversari din război, prea şi o activizare a diplomaţiei la scenă europeană.

Din iniţiativa ministrului de externe român, Take Ionescu, în anul 1921 sh semnat o convenţie politică şi una militară între România şi Polonia – în fapte alianţă zonală cu caracter strict defensiv, prin care cele două diplomaţii încerc fundamentarea unui sistem de securitate. Convenţia militară, care decurg din cea politică, specifica măsurile ce se impuneau în cazul unei agresiuni în part răsăriteană a unuia dintre cele două state. În anul 1926, a fost semnat Tratai de alianţă cu Polonia, care înlocuia cele două convenţii şi acorda garai generale împotriva oricărui tip de agresiune, nu doar la graniţele răsăritene.

În anul 1921, a fost creată prima alianţă regională în Europa, în spiritul] cietăţii Naţiunilor: Mica înţelegere sau Mica Antantă.

La 15 iulie 1926, a fost parafat Tratatul de alianţă şi amiciţie între Româj şi Franţa. România a încercat să compenseze lipsa unei înţelegeri militare pl acordurile politice. Tratatul a oferit Bucureştiului un plus de garanţie doar] caracter moral, deoarece ambele state erau interesate în menţinerea principii care au stat la baza Pactului Societăţii Naţiunilor. În lipsa unui acord milit refuzat de Paris, Tratatul româno-francez nu a avut o consistenţă practk reprezentând, în fond, o repetare a celor statuate în Pactul Societăţii Naţiuniţ în ciuda acestor carenţe, acordul dintre Franţa şi România a putut constitui, i puţin la nivel declarativ, un sprijin în menţinerea statu-quo-ului teritorial.

Concomitent cu negocierile româno-franceze, în vederea finalizării traitului, diplomaţia de la Bucureşti a demarat tratativele şi cu Italia, urmărindu! în principal atât obţinerea sprijinului Romei pentru ratificarea Tratatului de Paris (28 octombrie 1920), prin care era recunoscută apartenenţa Basarabiei România, cât şi întărirea sistemului de garanţii.

Tratativele dintre cele două state au fost îndelungate, Italia acceptând, final, formula unui Tratat de amiciţie şi colaborare cordială, încheiat la Roma.

Semnarea Tratatului de la Versailles, *1919* (*tablou de epoc*

Relaţiile internaţionale

Capitolul 4

6 septembrie 1926. Prin acest tratat, prelungit succesiv din şase în şase luni, ană în 1934, ambele părţi aveau obligaţia să-şi acorde sprijin pentru îndeplinirea bligaţiilor asumate. Din nefericire, Tratatul italo-român nu a cuprins clauze cu caracter militar, fiind considerat inferior celui semnat cu Franţa.

Pe lângă tratatele bilaterale, România a fost semnatară, în toată perioada dintre cele două războaie mondiale, şi a unor numeroase tratate multilaterale, constituindu-se parte în luarea de deciziilor de către concertul european.

Astfel, încă din 1919, România a aderat la Societatea Naţiunilor, ia momentul spectiv unica organizaţie la nivel mondial care milita pentru menţinerea securi-ăţii internaţionale. De asemenea, România a semnat, printre altele, Convenţia iternaţională privind statutul definitiv al Dunării (1921), Protocolul de la Geneva 1924), care preciza legătura dintre securitate şi dezarmare, Pactul Briand-Kellogg (1928), de reglementare a relaţiilor internaţionale, şi Protocolul de la toscova (1929)

La 9 februarie 1929, în capitala Rusiei Sovietice, România semna, împreună u ceilalţi vecini ai URSS, un protocol, în mare parte asemănător cu Pactul Iriand-Kellogg, care propunea eliminarea războiului în relaţiile dintre ele, fără să a se menţiona explicit inviolabilitatea graniţelor. Această problemă a fost iezbătută şi în cadrul negocierilor româno-sovietice din 1932, de la Riga, fără a delegaţia noastră să obţină vreun rezultat, datorită cramponării Moscovei de Hoblema Basarabiei. Fără succes s-au soldat şi convorbirile din 1934, dintre niniştrii de externe ai celor două state, Nicolae Titulescu şi Maksim Litvinov: chiar dacă în urma lor au fost restabilite raporturile diplomatice, iar doi ani mai târziu s-a ajuns la negocierea unui tratat de asistenţă mutuală româno-sovietică.) în păcate, caracterul ambivalent al diplomaţiei Kremlinului a făcut ca şi această acţiune să eşueze.

Cel mai cunoscut diplomat român din perioada interbelică, Nicolae ritulescu, fervent susţinător al politicii de securitate colectivă, a fost ales de două *yn*, în 1930 şi 1931, preşedintele Adunării Generale a Societăţii Naţiunilor. Cele iouă mandate succesive ale sale s-au desfăşurat într-un context internaţional neert, datorită crizei economice, la nivel mondial, cât şi tensionării treptate a situaţiei

politice.

Acordul de la München, din septembrie 1938 (prin care Germania ocupă regiunea sudetă din Cehoslovacia), a reprezentat pentru România, în general, sfârşitul sistemului său de alianţe, iar în particular, destrămarea Micii înţelegeri.

Ofensiva politico-militară a Germaniei pe continent a făcut ca România să demareze negocierile pentru finalizarea unei înţelegeri economice bilaterale, semnate la 23 martie 1939, în termenii impuşi de Berlin. După parafarea acordului economic româno-german, România a beneficiat de atenţia sporită a Franţei şi Angliei, care, în contextul mai amplu al renunţării la politica de conciliere, nu doreau să-şi piardă influenţa în zona de sud-est a Europei. Astfel, cele două puteri au încheiat acorduri economice cu România, urmărind, de fapt, o contrabalansare a tratatului cu Germania încheierea Pactului Ribbentrop-Molotov şi apoi izbucnirea celui de-al Doilea Război Mondial, la 1 septembrie 1939, au găsit diplomaţia de la Bucureşti într-o fază avansată de izolare. Datorită evoluţiei operaţiilor militare în vestul Europei, România a fost nevoită să semneze cu Germania „Pactul petrolului", prin care Bucureştiul livra Berlinului mari cantităţi de ţiţei» iar acesta Bucureştiului arme.

IP-i

*Semnatarii Pactului Bria*nd-*Kellogg* (*1928*)

3. Discursul lui Nicolae Titulescu la deschiderea celei de a XI-a sesiuni a

Adunării Societăţii Naţiunilor, Geneva.

10 septembrie 1930

Toate naţiunile, fără excepţie, întâmpină în clipa de faţă dificultăţi, mai ales de ordin economic, aşa încât nesoluţionarea unei probleme poate să atragă un regres periculos pentru civilizaţie.

Nu mă îndoiesc nicidecum de triumful cooperării internaţionale asupra tuturor năpastelor ce ne ameninţă din umbră, cu condiţia ca fiecare să aducă aici, în opera de colaborare, cele trei elemente fără de care nimic măreţ nu poate fi înfăptuit: dorinţa de înţelegere, voinţa şi generozitatea. A trecut ceasul vorbelor; a sunat ceasul faptelor.

4. Mesajul oficial difuzat de postul de radio Praga în legătură cu poziţia

României faţă de Cehoslovacia.

2 noiembrie 1938

În aceste clipe grele, politica României a dovedit calităţi cu adevărat cavalereşti. Numai la nevoie se cunosc prietenii adevăraţi; şi poporul ceh împreună cu cel slovac au avut, în nenorocirea lor, mângâierea de a putea constata lealitatea desăvârşită a României şi a nobilului ei rege. Cehoslovacii nu vor uita niciodată dovezile de cinste şi credinţă date de poporul român.

Relaţiile internaţionale t

Capitolul 4

Îi

Adolf Hitler şi Ion Antonescu discută situaţia de pe Frontul de Est

5. Declaraţia prim-ministrului Ion Gigurtu privind „noua orientare" a politicii externe a României, 8 iulie 1940

Orientarea politicii externe a României, în cadrul celor două mari naţiuni ale Axei, este un fapt împlinit. Această orientare nu este o întâmplare sau o acţiune de moment, ci reintrăm prin ea în vechi tradiţii ale statului nostru, tradiţii care au fost rupte pentru consideraţiuni ce nu mai sunt actuale, şi care erau depăşite de evenimente încă cu mult înaintea actualului conflict.

6. Mihail Manoilescu, ministrul de externe ai României în anul 1940, despre Arbitrajul de la Viena

Este îngrozitor, ni se cere un arbitraj pe care trebuie să-l acceptăm până astă seară şi care pune în discuţie o cesiune între 25.000 şi 65.000 km^2. Dacă nu îl acceptăm, va fi sfârşitul României. Mi-au spus-o clar. (...)

Veni apoi momentul culminant. Pe masă stătea împăturită harta, ca o sentinţă de moarte (...). Am urmărit cu ochii graniţa care pornea de la Oradea către răsărit, alunecând sub linia ferată, şi am înţeles că cuprindea şi Clujul (...). Când mi-am dat seama că graniţa coboară ca să cuprindă Secuimea, am mai avut în disperarea mea un singur gând: Braşovul!

Anul 1940 a fost un an tragic în istoria României, deoarece au avut loc importante cedări teritoriale, toate realizate în contextul poziţiilor de forţă, adoptate de URSS, Germania şi Italia. În urma notelor ultimative din 26 – 27 iunie 1940, adresate de Moscova guvernului român, acesta a fost nevoit să cedeze! Basarabia, partea de nord a Bucovinei şi ţinutul Herţa. În numai câteva zile] România a cedat 50 762 km^2, cu o populaţie de 3 776 309 locuitori. Pentru românii din teritoriile cedate a început o tragică experienţă, care a

cuprinşi printre altele, ocupaţia sovietică, comunizarea şi prigoana Kremlinului, totul culminând cu deportările masive în zone îndepărtate din URSS. Din păcate, odată cu satisfacerea de către România a doleanţelor Kremlinului, Ungaria şi Bulgaria şi-au accentuat demersul revizionist, ambele fiind puternic susţinute de Germania, Italia şi URSS.

La 30 august 1940, României i s-a impus semnarea Arbitrajului de la Viena 1 de fapt, un dictat şi un act de forţă în relaţiile internaţionale, prin care s-a cedat] Ungariei partea de nord-vest a Transilvaniei, reprezentând 42 243 km², cu o populaţie de 2 628 238 locuitori. Regele Carol al l-tea remarca, în jurnalul său la 16 octombrie 1943: „Am făcut greşeala de a-mi apleca urechea la cei fricoşi şi îndeosebi la Urdăreanu, care în acel moment se făcuseră campionii închinării] de frică, în faţa aroganţei germane. E adevărat că România ar fi suferit, dar nu mai mult decât acum, dar cel puţin n-ar fi fost umilită".

La 7 septembrie 1940, era parafat Tratatul de la Craiova, în urma căruia România ceda Bulgariei sudul Dobrogei (Cadrilaterul, cu judeţele Durostor şi Caliacra), cu o suprafaţă de 6 921 km² şi o populaţie de circa 425.000 locuitori.

Consecinţele cedărilor teritoriale din 1940 au fost numeroase şi pe termen lung. În primul rând, a fost o lovitură morală, deoarece s-a prăbuşit întregul sistem politico-diplomatic realizat în 1918. România a avut de suferit urmări imediate; în toate domeniile de activitate: politic, economic, social, învăţământ, cultural etc.

În urma mişcărilor de stradă din Bucureşti şi din provincie împotriva politicii de cedare teritorială, regele Carol al II-lea a abdicat în favoarea fiului său Mihai, la 6 septembrie 1940. Imediat, acesta a depus jurământul de credinţă într-o formulă schimbată, impusă de generalul Ion Antonescu, noul preşedinte al Consiliului de Miniştri.

La 23 noiembrie 1940, cu ocazia vizitei lui Ion Antonescu în Germania, România a aderat la Pactul Tripartit, intrând astfel în sistemul de alianţe al Axei Berlin-Roma-Tokyo. Alianţa româno-germană, în ciuda unor neînţelegeri, a durat 4 ani şi a reprezentat singura alternativă pentru „diplomaţia de război" a Bucureştiului de a recâştiga teritoriile pierdute în vara anului 1940. În toată perioada colaborării româno-germane (23 noiembrie 1940 – 23 august 1944), problema statutului României s-a aflat în centrul

atenţiei diplomaţiei de la Bucureşti, dezbaterea ei survenind însă doar în momentele tensionate, în funcţie de evoluţia ostilităţilor.

La 22 iunie 1941, România intra în război, alături de Germania şi aliaţii săi „împotriva URSS, având drept unic scop recuperarea teritoriilor pierdute ca urmare a raptului teritorial din iunie 1940. Continuarea războiului antisovietic, după eliberarea provinciilor, a adus numeroase critici mareşalului Ion Antonescu, mai ales odată cu înfrângerile suferite de armata română la Cotul Donului şi Stalingrad.

IU4

Relaţiile internaţionale

Capitolul 4

După 1943, când situaţia pe frontul de luptă devenise critică pentru aliaţii rmaniei, diplomaţia de la Bucureşti a demarat tratative în vederea scoaterii îi din războiul împotriva Naţiunilor Unite. Un rol major în angajarea acestor tative secrete cu tabăra adversă la avut ministrul de externe Mihai Antoni; prin reprezentanţi, acesta a acţionat consecvent în diversele întâlniri de la Istanbul, Ankara, Stockholm, Berna şi Lisabona cu diplomaţii anglo-ame-mi şi sovietici. Desfăşurate într-o discreţie maximă, aceste negocieri au ajuns 1 şi la cunoştinţa Berlinului, motiv de sporire a tensiunilor deja acumulate. itinuarea de către Bucureşti a negocierilor secrete cu aliaţii a demonstrat ficacitatea presiunilor Berlinului în privinţa sistării lor. Continuarea războiului în răsărit s-a dovedit a fi ruinătoare pentru România,» rece, în trei ani de lupte, armata română a pierdut circa 625.000 de militari, irţi şi dispăruţi. În aceste condiţii, pe fondul continuării tratativelor de ieşire tomâniei din război, regele Mihai, sprijinit de principalele forţe politice, a: is, la 23 august 1944, arestarea mareşalului Ion Antonescu şi alăturarea ţării coaliţia Naţiunilor Unite. Acest act a marcat o cotitură evidentă în evoluţia itară pe Frontul de Est, armata română aducându-şi o contribuţie însemnată eliberarea Transilvaniei şi apoi la înfrângerea Wehrmachtului, în luptele pur-e în Ungaria, Cehoslovacia şi Austria.

Sfârşitul celui de-al Doilea Război Mondial a găsit România în sfera de luenţă sovietică, ca urmare directă a ocupării ţării de către Armata Roşie. Ba ce a urmat a constituit rezultatul unei evoluţii pe care diplomaţii de la cureşti nu au prevăzut-o. După 1945, consecinţele intrării României în sfera hegemonie a Moscovei devin din ce în ce mai evidente. În cadrul Conferinţei pace de la Paris, după al Doilea Război

Mondial, delegaţia română, condusă ministrul de externe Gheorghe Tătărescu, nu a ridicat deloc problema Basapiei, semn dar al interdicţiei Kremlinului. România a semnat, la 10 februarie 7, Tratatul de pace, în urma căruia, nerecunoscându-i-se cobeligeranta alături Naţiunile Unite, a avut de plătit o enormă despăgubire de război către URSS.

7. Proclamaţia regelui Mihai I către ţară, 23 august 1944

Români, în ceasul cel mai greu al istoriei noastre, am socotit, în deplină înţelegere cu poporul meu, că nu este decât o singură cale pentru salvarea ţării de la o catastrofă totală: ieşirea noastră din alianţa cu puterile Axei şi imediata încetare a războiului cu Naţiunile Unite.

JE3330

1. Formulaţi obiectivele politicii externe româneşti după Marea Unire.

2. Pe baza cunoştinţelor despre evoluţia politică internă a României din aceeaşi perioadă, evaluaţi modul în care aceste două realităţi se influenţează. Pentru răspunsul vostru folosiţi şi sursele 2 şi 5.

3. Pe baza textului lecţiei, precum şi a sursei 3, apreciaţi rolul lui Nicolae Titulescu în politica externă a României, ca şi în relaţiile internaţionale.

4. Analizaţi sursa 4 şi identificaţi valorile la care se raportează.

Comparaţi sursele 3 şi 5. Ce puncte de vedere formulează cei doi oameni politici români în privinţa relaţiilor externe ale României? Formulaţi punctul vostru de vedere.

Prezentaţi contextul la care se referă sursa 6. Credeţi că ministrul de externe român avea instrumente pentru a negociatn favoarea României? Argumentaţi-vă răspunsul.

Teritorii cedate:

În urma notelor ultimative (26, 28 iunie 1940)

În urma Dictatului de la Viena (30 august 1940)

În urma tratativelor româno-bulgare (7 septembrie 1940) Ţinuturi (unită ţi administrative introduse de Carul al II-lea în 1938)

Relaţiile internaţionale

STUDIU DE CAZ

Dimitrie Cantemir, *domnitorul Moldovei* (*1710 – 1711*)

1. Despre tributul şi peşcheşurile pe care Moldova le plăteşte

Porţii

Din vremea când ostile turceşti s-au ivit la malurile Dunării şi până în vremea lui Ştefan cel Mare, moldovenii şi-au apărat vitejeşte slobozenia şi nu s-au lăsat înşelaţi nici de linguşiri, nici de mari făgăduieli şi nici de pilda vecinilor lor, a valahilor, ca să-şi vâre grumajii în jug străin. Iar dacă cronicile noastre moldoveneşti cele vechi arată că domnitorii Moldovei ar fi dat bani turcilor de mai multe ori, de la lucrul acesta nici noi nu ne dăm în lături. Căci domnii noştri cei înţelepţi, având putinţa să răscumpere cu bani suferinţele, urmând pilda senatului veneţian, atât de vestit pentru înţelepciunea lui în trebile politi-ceşti, mai bucuroşi au voit să-şi îndurereze punga decât ţara şi supuşii.

Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*

Dicţionar

Peşcheş – plocon, dar. *Portofoliu* – funcţie de ministru.

Voci ale diplomaţiei româneşti.

De la Dimitrie Cantemir la Grigore Gafencu

Diplomaţia românească a căutat întotdeauna să consolideze identitate politică a formei statale pe care o reprezenta. Din veacul al XVIII-lea şi până mijlocul secolului trecut s-au făcut auzite numeroase voci care au susţinut, faţa cancelariilor europene sau în interiorul diverselor organisme internaţional cauza autonomiei statale, a unirii Principatelor, a independenţei politice sau includerii României în diverse sisteme regionale de securitate. Dimitrie Cantem Ion Ghica, Mihail Kogălniceanu, Alexandru Lahovary, Take Ionescu, Nicolae Titulesc Grigore Gafencu sunt doar câteva nume pe care le aducem aminte acur Exemplificăm câteva elemente ale acestei lungi istorii diplomatice prin evocan lui Take Ionescu şi a lui Nicolae Titulescu, două personalităţi de prim rang, cai au marcat politica externă românească a primei părţi a veacului al XX-lea.

Take Ionescu (1858 – 1922)

În martie 1920 şi-a început activitatea guvernul Alexandru Averescu. Îi luni mai târziu, după alegerile parlamentare, echipei guvernamentale i salăturat şi câţiva membri ai Partidului Democrat, anume Take Ionescu la ataci străine, Nicolae Titulescu la finanţe şi Dimitrie Grecianu la justiţie.

Take Ionescu, doctor în drept la Paris, fiu al unui negustor de cereale e Ploieşti, s-a manifestat de-a lungul timpului ca un fin

observator al vieţii politi internaţionale, stăruind în discursurile sale asupra rolului României în contexi constituirii marilor alianţe de la sfârşitul secolului al XIX-lea şi începutul cei următor. În 1884 era deputat al Partidului Naţional Liberal, pentru ca mai ar. să activeze, vreme de peste două decenii, în rândul conservatorilor, care I-susţinut în mai multe rânduri ca ministru al instrucţiunii publice şi al finanţed

După ce părăseşte gruparea prezidată de Petre P. Carp, Take Ionescu fedează în februarie 1908 propria formaţiune politică. Partidul Conservator Den crac. Patru ani mai târziu, intră în guvernul Titu Maiorescu din vremea războaie balcanice (1912 – 1913), fiind implicat direct, deşi nu deţinea portofoliul a cerilor străine, în negocierile diplomatice de la Londra şi Bucureşti. În vrem neutralităţii (1914 – 1916), Take Ionescu s-a dovedit unul dintre cei mai aci

2. Take Ionescu despre constituirea Comitetului Naţional Român, 6 septembrie 1918, Paris

Şi acum, iubiţi fraţi, cu gândul îndreptat spre Cer, cu inima întoarsă către fra din toate părţile, înalţ o sfântă ruga re către Dumnezeul părinţilor noştri. îl r< fierbinte să binecuvânteze unirea sacră a tuturor românilor.

Înainte, iubiţi fraţi! înainte, până în ceasul când ochii noştri vor putea ved tricolorul nostru peste cetatea din Alba-Iulia! Trăiască România Mare!

Uil

Relaţiile internaţionale artizani ai intrării României în Primul Război Mondial de partea Antantei, îiţiind în acest sens, alături de un alt conservator, Nicolae Filipescu, o serie de îanifestări publice şi propagandistice sub egida unor organisme civice pe care! fondase, precum Acţiunea Naţională, iar mai apoi Federaţia Unionistă.

Mai târziu, în 1918 – 1919, Take Ionescu se găsea la Paris, unde avea con-orbiri cu o serie de oficialităţi franceze, precum Georges Clemenceau (primul liniştru), Aristide Briand sau Paul Deschanel (preşedintele Camerei), căutând a creeze o atmosferă favorabilă României, izolată pe plan internaţional după încheierea păcii de la Buftea-Bucureşti (1918). Aceste iniţiative au continuat la ondra, unde, având alături pe Nicolae Titulescu, a pledat cauza României în faţa II Lloyd George (primul ministru), a lordului Balfour (ministrul de externe) şi a fi Winston Churchill. Punctul culminant al acestei activităţi l-a constituit fonda-ea Consiliului Naţional pentru Unitatea

Românilor, care avea în frunte pe Take Dnescu. Era un organism politic ce a fost recunoscut ca purtător de cuvânt al naţi-mii române de guvernele Franţei, Statelor Unite ale Americii, Angliei şi Italiei.

În 1919, Take Ionescu se întorcea în ţară şi intra din nou în jocul politic. Un în mai târziu, deţinea portofoliul afacerilor străine, mandat în care a prins ontur proiectul său ce viza crearea, cu asentimentul Angliei şi Franţei, a unui istem de alianţe politico-militare regionale, bazat pe principiile fondatoare ale Ocietăţii Naţiunilor. Negocierile diplomatice cu Cehoslovacia, finalizate în oprilie 1921, şi cu Regatul Sârbo-Croato-Sloven, care au fost încheiate în luna mie a aceluiaşi an, au pus bazele Micii înţelegeri (Micii Antante), care, vreme de n-ai bine de cincisprezece ani, a funcţionat ca un instrument de stabilitate în zonă.

La sfârşitul anului 1921, Take Ionescu devenea prim-ministru, dar numai pentru o perioadă de câteva săptămâni. A fost ultima demnitate pe care a maindeplinit-o, întrucât în vara lui 1922 s-a stins din viaţă la Roma.

Take Ionescu, *ministrul afacerilor străine. În anul 1920*

3. Conceptul Midi înţelegeri

O simplă privire pe această nouă hartă (a Europei) arăta până la evidenţă ce formidabil zid de apărare însemna alianţa celor cinci state începând de la Marea Baltică şi sfârşind tocmai jos, la Peloponezul grecesc din Marea Mediterană. Un formidabil bloc de 75 de milioane de locuitori, stăpâni ai centrului Europei şi deopotrivă interesaţi de păstrarea graniţelor noi. (…)

La 22 ianuarie 1919, cu ocazia aniversării unui an de existenţă a ziarului *La Roumanie*, confraţii francezi de la Paris au organizat un banchet de sărbătorire. Toate ziarele şi revistele mari îşi trimiseseră unii pe directorii lor, alţii pe cei mai importanţi dintre redactori.

Take Ionescu, luând cuvântul la sfârşit, zise, printre altele, că trebuie să ne gândim cu toţii la ziua de mâine. Germania nu e moartă. O vom găsi în curând iarăşi gata de a relua ostilităţile. Unde vom găsi cu toţii siguranţa roadelor victoriei? în două aranjamente politice: păstrarea înţelegerii cordiale a marilor puteri din Occident şi „crearea – în locul Rusiei anarhizate – a unei alianţe de Răsărit din cele cinci naţiuni noi care să închidă drumul Germaniei: Polonia, Cehoslovacia, România, Serbia şi Grecia. Unirea între aceste popoare trebuie menţinută cu orice preţ. Toată politica franceză va trebui în viitor să se

inspire de la această idee. În ceea ce mă priveşte, sunt decis a mă înhăma la această politică pe tot restul vieţii".

Constantin Xeni, *Take Ionescu*

4. Take Ionescu despre politica României în timpul

Conferinţei de pace de la Versailles

Tot din pricina lui Brătianu, în loc să fi ieşit de la conferinţă cu blocul celor cinci state mici prin care ne-am fi scăpat şi de chestiunea minorităţilor, am plecat de la conferinţă în ceartă cu un vecin cu care nu ne certasem niciodată în cursul istoriei şi, dând astfel o bătălie cu un aliat, am fost învinşi.

Politica mândriei era firesc să se întâlnească şi cu mândria celorlalte puteri. Şi Serbia avea mândria ei, şi Anglia o avea pe a ei, şi America mai ales. În ciocnirea atâtor mândrii, nu era greu de prevăzut că mândria celui mai mic era fatal sortită la înfrângere.

Relaţiile internaţionale

Nicolae Titulescu, *ministru al afacerilor străine în anii 1927 – 1928 şi 1932 – 1936*

5. Înţelegerea Balcanică

Preşedintele Republicii Grecia, Majestatea sa regele României, preşedintele Republicii Turcia şi Majestatea sa regele Iugoslaviei, (…) au hotărât să încheie un Pact de înţelegere Balcanică. (…)

Art. 1. Grecia, România, Turcia şi Iugoslavia îşi garantează mutual siguranţa tuturor fruntariilor lor balcanice.

Art. 2. Înaltele părţi contractante se obligă să se sfătuiască asupra măsurilor de luat în faţa unor împrejurări ce ar putea atinge interesele lor (…). Ele se obligă să nu întreprindă nicio acţiune politică faţă de orice ţară balcanică, nesemnatară a prezentului acord, fără avizul mutual prealabil şi să nu ia nicio obligaţie politică faţă de orice ţară balcanică fără consimţământul celorlalte părţi contractante.

Art. 3. Prezentul acord (…) va fi deschis oricărei alte ţări balcanice, a cărei aderare va face obiectul unei cercetări favorabile din partea părţilor contractante (…).

Pactul înţelegerii Balcanice, semnat la

9 februarie 1934

În Aula Academiei din Atena

Nicolae Titulescu (1882 – 1941)

La 9 februarie 1934, se încheia la Atena înţelegerea Balcanică (Antanta Balcanică), prin care Grecia, Iugoslavia, România şi Turcia, în

spiritul principiilor care au fundamentat Pactul Briand-Kellogg (interzicerea războiului ca instrument al politicii internaţionale) şi pe cel al Societăţii Naţiunilor, îşi garantai! securitatea frontierelor. Era o nouă alianţă politico-militară regională, care-şi propunea să prevină reacţiile revizioniste ce ar fi putut apărea în spaţiul sud-est european. De asemenea, noua alianţă reprezenta o continuitate în politici externă a României, situându-se în aceeaşi logică ce a dus la constituirea Mici înţelegeri. Din partea României semna ministrul afacerilor străine al guvernului de la Bucureşti, Nicolae Titulescu.

Nicolae Titulescu a fost profesor de drept civil la Universitatea din laşi, iar apoi la cea din Bucureşti până în 1927. Îşi făcuse studiile la Paris şi se regăsise] în politica românească alături de Take Ionescu, printre liderii Partidului Consert vator Democrat, care l-a propulsat în funcţia de ministru de finanţe în două rânduri. A fost alături de Take Ionescu în periplul său londonez din 1918 şi ai făcut parte din Consiliul Naţional pentru Unitatea Românilor.

Dar adevărata carieră a lui Nicolae Titulescu a fost cea diplomatică. A început ca membru al delegaţiei României la Conferinţa de pace de la Paris (1919). Doi ani mai târziu, îl regăsim la Londra ca trimis extraordinar şi plenipotenţiar al ţării sale, pentru ca din 1924 să fie delegat permanent al României la Soci» tatea Naţiunilor, unde a deţinut în două rânduri funcţia de preşedinte al Adunării Generale (1930, 1931). De asemenea, a fost de mai multe ori ministru al af» cerilor străine atât în guvernele Partidului Naţional Liberal, cât şi în cele ale Partidului Naţional Ţărănesc (1927 – 1928, 1932 – 1936).

Nicolae Titulescu s-a dovedit a fi un diplomat european al păcii, căutând să evite, prin mijloacele pe care i le punea la dispoziţie Societatea Naţiunilor, orice posibil conflict sau revizuire a frontierelor stabilite prin tratatele de pace încheiate la sfârşitul Primului Război Mondial. De aceea a fost atât de activ în cadrul tratativelor diplomatice referitoare la definirea agresiunii (Conferinţa dezarmării de la Geneva, inaugurată la 2 februarie 1932) şi s-a dovedit extrem de energic de la tribuna Societăţii Naţiunilor, când a condamnat agresiunea italiană în Etiopia, cerând sancţiuni economice împotriva guvernului de la Roma (1935). Credea în „spiritualizarea frontierelor", întrucât era convins că valorile culturale şi de civilizaţie comune puteau să-i apropie politic pe europeni. Este motivu pentru care a susţinut, atât cât i-a stat în putere, pactul oriental şi cel

Alexandru Em. Lahovary (1855 – 1950)

Politica externă a României nu au făcut-o doar titularii Ministerului Afacerilor Străine, ci şi diplomaţii de carieră. Unul dintre aceştia a fost Alexandru Em… Lahovary. Şi-a făcut studiile la Paris, de unde s-a întors cu doctoratul în drept (1880). În lunga sa carieră diplomatică, a fost ministrul României la Roma în două rândurf (1893 – 1896, 1917 – 1928), la Constantinopol (1902 – 1906), la Viena (1906 – 1908) şi la Paris (1908 – 1917). În 193 5 încredinţa *Revistei Fundaţiilor Regale* amintirile sale din perioada cât fusese în misiune la Constantinopol şi la Viena.

Relaţiile internaţionale

STUDIU DE CAZ

editeranean propuse de Franţa în 1934, România şi Iugoslavia intenţionând iar să adere la ultimul dintre acestea.

De numele lui Nicolae Titulescu sunt legate iniţiativele de politică externă mâncască din prima parte a anilor 1930. A căutat să întreţină alianţa jdiţională cu Franţa, să stabilească relaţii diplomatice de bună vecinătate cu lumea Sovietică şi să eficientizeze activitatea Micii înţelegeri. Mai mult, a: negat o nouă alianţă politico-militară zonală, înţelegerea Balcanică, pe care concepea ca un baraj suplimentar în calea revizionismului.

Toate acestea i-au adus lui Nicolae Titulescu o mare recunoaştere inter-iţională, fiind adesea numit ministru al Europei. Iar superlativele la adresa sa i conteneau; iată, bunăoară, cum îl caracteriza un premier francez, Édouard înіot: „Acest ministru al unei ţări mici face politică în stil mare. Ce om mitor! în politica externă e îmbarcat pe o firavă luntrişoară, pe care o induce ca pe un vapor mare, în politica internă stă călare pe o scândură întrezită, căreia până la urmă îi dă o stabilitate de stâncă".

În 1936, Nicolae Titulescu era silit să iasă din guvern şi să ia calea exilului. n exil în care şi-a apărat zi de zi principiile fie prin articole pe care le încredinţa esei, fie prin conferinţe publice. S-a stins din viaţă la Cannesân 1941.

Bucureştiul interbelic: *Palatul Sturdza*, *sediul Ministerului Afacerilor Externe*

(*demolat în 1945*)

Trandafir G. Djuvara (1856 – 1935)

Un alt diplomat de carieră cu o îndelungată activitate a fost

Trandafir G. Dju-ara. S-a născut pe malul Dunării, la Brăila, şi a studiat literele, respectiv ştiinţele olitice la Paris.

A fost reprezentantul diplomatic al României la Sofia (1888 – 1891), la Constarv rtopol (1896 – 1899), la Bruxelles (1909 – 1920) şi la Atena (1920 – 1924).

Este autorul a numeroase studii literare, economice, de relaţii internaţionale şi unor memorii diplomatice extrem de consistente, care au văzut lumina tiparuluii Paris.

Exerciţi îl

Analizaţi sursa 1. Pe baza acesteia, formulaţi soluţiile date de Dimitrie Cantemir problemelor externe ale Moldovei. Consideraţi că aceste soluţii se exclud sau sunt complementare? Argumentaţi-vă răspunsul.

Care este contextul în care se manifestă calităţile diplomatice ale lui Take Ionescu? Folosiţi şi sursele 2, 3 şi 4 şi alcătuiţi o listă a acestor calităţi. Credeţi că acestea sunt necesare unui diplomat, indiferent de epoca în care activează?

Consideraţi că după înfăptuirea Marii Uniri Take Ionescu a activat pentru susţinerea aceloraşi valori? Identificaţi argumente şi în sursa 3.

Pe baza textului lecţiei, precum şi a surselor 5 şi 6, stabiliţi dacă obiectivele urmărite de Nicolae Titulescu în calitate de preşedinte al Adunării Societăţii Naţiunilor sunt asemănătoare cu cele urmărite ca ministru de externe al României. Explicaţi asemănările şi deosebirile constatate.

6. Nicolae Titulescu, intervenţie la Societatea Naţiunilor.

Geneva, 12 octombrie 1935

Domnul Titulescu (România) crede, după ce a ascultat cu atenţie pe domnii Eden şi Coulondre, că se găseşte în faţa a doua păreri concordante. Se propune, cu titlu de sancţiune economică, pe de o parte, instituirea embargoului asupra exporturilor italiene de orice fel şi, pe de alta, prohibirea vânzării către Italia a anumitor materii prime ce vor fi desemnate de un grup de experţi (...).

În final, domnul Titulescu declară că se asociază concluziilor prezentate de delegaţii Regatului Unit şi Franţei, cu această adăugire, ca să fie instituit un Comitet de compensaţie, însărcinat să studieze în acelaşi timp mijloacele cele mai practice pentru a înlătura repercusiunile neplăcute pe care ar putea să le aibă programul de

sancţiuni asupra economiei ţărilor care îl vor aplica. Cu cât compensaţiile care vor fi prevăzute vor fi juste, cu atât ţări ca România vor aplica sancţiunile cu o rigoare care le va face eficace pentru cel mai mare bine al păcii.

Relaţiile internaţionale

Capitolul 4

N

Delegaţia României la Conferinţa de pace de la Paris la întoarcerea acasă

(*septembrie 1946*)

1. Tratatul de pace între România şi Puterile Aliate şi Asociate

Art. 1. Frontierele României (...) vor fi şi cele care erau în fiinţă la 1 ianuarie 1941, cu excepţia frontierei româno-ungare care este definită în articolul 2.

Frontiera sovieto-română este astfel fixată în conformitate cu Acordul sovieto-român din 20 iunie 1940 şi cu Acordul sovi-eto-cehoslovac din 29 iunie 1945.

Art. 2. Hotărârile sentinţei de la Viena din 30 august 1940 sunt declarate nule şi neavenite. Frontiera dintre România şi Ungaria este restabilită prin articolul de fată cum exista la 1 ianuarie 1938.

2. Planul Marshall. Discursul secretarului de stat la Universitatea Harvard, iunie 1947

Este logic ca Statele Unite ale Americii să facă tot ce le stă în putere pentru a ajuta lumea să-şi regăsească sănătatea economică normală, fără de care aceasta nu poate dobândi nici stabilitatea politică, nici pace asigurată. Acţiunea noastră nu este îndreptată împotriva niciunei ţări, niciunei doctrine, ci împotriva foametei, sărăciei, disperării şi haosului. Scopul nostru trebuie să fie renaşterea unei economii mondiale sănătoase pentru a permite stabilirea de condiţii politice şi sociale propice instituţiilor libere.

România în perioada Războiului Rece

Politica externă în primii ani ai regimului comunist

„De la Stettin, în Baltica, la Triest, în Adriatica, o cortină de fier a căzut peşti continent. În spatele ei se găsesc capitalele tuturor ţărilor Europei Orientala Varşovia, Berlin, Praga, Viena, Budapesta, Bucureşti, Sofia. Toate aceste oraşe celebre, toate aceste naţiuni se găsesc în sfera sovietică şi toate sunt supusei sub o formă sau alta, nu doar unei

influenţe sovietice, dar şi controlului foarte strâns şi în continuă creştere al Moscovei (...)".

Cu toate că acest discurs, ţinut de Winston Churchill la 5 martie 1946, în faţi studenţilor Universităţii din Fultton (Missouri, SUA), este considerat a fi încă putui Războiului Rece, de fapt, nu reprezintă decât o definire a unei realităţ existente de mai mult timp. Mesajul transmis de Churchill, cu prilejul discursulu de la Fulton, s-a dorit, în principal, a fi o alarmă pentru „lumea liberă" şi mă ales pentru SUA. Interesul imediat era realizarea unui baraj în Europa, care şi pună astfel la adăpost statele occidentale de „mareea sovietică".

Acordurile încheiate între marile puteri în cadrul conferinţelor de la lalţi (februarie 1945) şi Potsdam (iulie-august 1945) au contribuit, neîndoios, atât îi crearea condiţiilor favorabile pentru întărirea poziţiilor Moscovei în România cât şi pentru aducerea şi menţinerea la putere a unui guvern procomunist condus de Petru Groza.

Gheorghe Tătărescu a fost conducătorul delegaţiei oficiale a României li Conferinţa de pace de la Paris, după cel de-al Doilea Război Mondial (29 iulie 15 octombrie 1946), fapt intens utilizat de propaganda comunistă în exterior pentru a încerca să demonstreze legalitatea guvernului Groza. Prin Tratatul *d* (pace, semnat la 10 februarie 1947, s-a consfinţit statutul politico-juridic a României, ce cuprindea şi partea de nord-vest a Transilvaniei, cedată Ungarie în 1940. Cu toate acestea, delegaţia oficială a României nu a ridicat deloc conform instrucţiunilor primite de la Moscova, problema Basarabiei. Ca urmare graniţa de est rămânea cea impusa în iunie 1940 prin Pactul Ribbentrop-Molotov

Temându-se de expansiunea comercială şi politică a SUA în sfera ei de influenţă, Moscova a impus adoptarea unei linii politice care nu ţinea cont di interesele reale ale economiilor statelor din răsăritul european. Kremlinul! reacţionat aşadar prompt şi, în iulie 1947, respingea Planul Marshall, impunând aceeaşi linie politică şi ţărilor-satelit. La 9 iulie 1947, România denunţa în termen fermi acest plan, ca de altfel toate ţările aflate în zona sovietică de influenţă.

Într-un asemenea context de ofensivă a comunismului, la 5 noiembrie 1947 Gheorghe Tătărescu era înlocuit din funcţia de ministru de externe cu An; Pauker, fapt ce marca preluarea de către PCR a controlului total asupra diplomaţiei româneşti.

Având în vedere succesiunea periculoasă a evenimentelor la scară mondială apariţia unor alianţe politico-militare, dar şi economice, aparţinând celor două sisteme, nu reprezenta decât o problemă de timp.

Relaţiile internaţionale

Capitolul 4

Crearea Consiliului Economic de Ajutor Reciproc (CAER), în 1949, a: constituit iniţial o ripostă imediată la aplicarea Planului Marshall, dar şi o îl temativă a blocului comunist la Organizaţia pentru Cooperare Economică Europeană. Pe lângă hotărârile strict economice» între statele membre, în: adrul CAER au fost adoptate şi unele hotărâri politice vizând relaţiile cu ugoslavia, după sciziunea Stalintito.

România, ca exportatoare de materii prime, a fost nevoită să-şi limiteze orizontul comercial doar la ţările din cadrul CAER, ca de altfel şi importurile de tehnică sau de produse industriale, într-o primă perioadă.

La 4 aprilie 1949, la Washington are loc ceremonia de semnare a Pactului MATO, ce cuprindea majoritatea statelor democratice din Europa şi desigur SUA (pe parcurs vor adera şi arte state).

La 14 mai 1955, statele aflate în sfera de influenţă sovietică (mai puţin Iugoslavia) semnează în capitala Poloniei un tratat de alianţă militară, cunoscut sub numele de Tratatul de la Varşovia.

Raporturile româno-sovietice în perioada dintre moartea lui Stalin şi retragerea Armatei Roşii

Moartea lui Salin, la 5 martie 1953, nu a fost de natură să genereze vreo modificare, imediată şi de substanţă, a atitudinii liderilor români, ca de altfel a tuturor celor din spaţiul sovietic. Teama că timidul dezgheţ început la Moscova, după decesul lui Stalin, ar fi putut readuce în prim-planul vieţii de partid pe unii dintre rivalii săi l-a determinat pe Gheorghiu-Dej să ordone neutralizarea acestora (închisoare pe viaţă pentru Vasile Luca şi condamnarea la moarte a lui Lucreţiu Pătrăscanu). Chiar şi acum, când Gheorghiu-Dej îşi consolidează puterea în PMR, acesta nu are încă curajul necesar pentru a recurge la o distanţare fermă de Moscova.

Demascarea cultului personalităţii lui Stalin, în raportul secret prezentat de Nikita Hruşciov, în cadrul Congresului XX al PCUS, desfăşurat în februarie 1956, a constituit o primă încercare, venită din

interiorul sistemului, de cercetare şi dezvăluire a crimelor perioadei staliniste.

Revoluţia anticomunistă din Ungaria, schimbările de conducere din Polonia şi Cehoslovacia, precum şi reluarea raporturilor cu Iugoslavia au determinat Kremlinul să aibă în vedere o reconsiderare a raporturilor politice din cadrul Tratatului de la Varşovia.

Evenimentele desfăşurate la Budapesta, în toamna anului 1956, au arătat cu prisosinţă că Moscova nu accepta desprinderea din sfera sa de influenţă, astfel că intervenţia militară pentru înăbuşirea revoltei a reprezentat doar o chestiune de decizie politică. Înfrângerea revoluţiei anticomuniste maghiare prin intervenţia Armatei Roşii, acordarea azilului politic unor membri ai guvernului de la Budapesta şi apoi extrădarea lor, pentru a fi condamnaţi şi executaţi, au permis lui Gheorghiu-Dej să-şi consolideze prestigiul în cadrul blocului comunist. Lucrul acesta a fost posibil şi datorită înfrângerii oricărui tip de opoziţie internă, atât din partea populaţiei, cât şi la vârful conducerii de partid. Sporirea încrederii Moscovei în liderii PMR a făcut ca aceştia să abordeze problema retragerii trupelor sovietice din ţară.

Ministrul de externe Gh. Tătărescu (*stânga*).
Petru Groza şi Gh. Gheorghiu-Dej
(*Sofia*, *1947*)

3. Statutul CAER, Sofia, 14 decembrie 1949

1. Consiliul de Ajutor Economic Reciproc are ca scop să contribuie, prin unirea şi coordonarea eforturilor ţărilor membre ale Consiliului la dezvoltarea planificată a economiei naţionale, la accelerarea progresului economic şi tehnic în aceste ţări, la ridicarea nivelului de industrializare a ţărilor cu o industrie mai puţin dezvoltată, la creşterea continuă a productivităţii muncii şi la ridicarea neîncetată a bunăstării popoarelor ţărilor membre ale Consiliului.

2. CAER este fondat pe baza egalităţii suverane a tuturor ţărilor membre ale Consilului. Colaborarea economică şi tehnico-ştiinţifică a ţărilor membre se desfăşoară potrivit principiilor egalităţii depline în drepturi, respectării suveranităţii şi intereselor naţionale, ale avantajului reciproc şi ajutorului reciproc tovărăşesc.

4. Noile raporturi între România şi CAER

(…) Conducerea economiei naţionale în ansamblu nu este posibilă dacă problemele conducerii unor ramuri sau întreprinderi

sunt scoase din competenţa partidului şi guvernului ţării respective şi trecute unor organe extrastatale.

Declaraţia cu privire la poziţia PMR în problemele mişcării comuniste şi muncitoreşti internaţionale, adoptată de Plenara lărgită a CC al PMR din aprilie 1964

Capitolul 4

Gheorghe Gheorghiu-Dej şi Nikita Hruşciov

(*iunie 1962*)

Planul Valev

Devierea PMR de la linia moscovită a reprezentat momentul de început al naţionakomunismului, care asimila o seamă de valori şi precepte naţionaliste, fără însă a repudia, de o manieră hotărâtă, internaţionalismul proletar. Presiunile Moscovei în direcţia accelerării sistemului economic de integrare a statelor din blocul comunist au fost percepute de Gheorghiu-Dej ca un atentat la adresa suveranităţii ţării, fapt ce a grăbit căutarea unei proprii căi de dezvoltare. Disputa româno-sovietică, în principal de natură economică, s-a acutizat din 1963, în urma controverselor privind integrarea economiilor est-europene în cea sovietică şi a dorinţei Kremlinului de a transforma România într-o sursă agrară pentru statele mai dezvoltate din CAER. La presiunea Kremlinului, CAER a lansat Planul Valev, care propunea o diviziune a muncii în cadrul blocului socialist, între anumite complexe economice supranaţionale, agrare sau industriale.

În memoriile sale, Nikita Hruşciov nota: „Cu cât mă gândeam mai mult] la această problemă, cu atât mi se părea mai raţional să retragem cele câteva divizii pe care le aveam în România şi să le cantonăm în apropiere, în Moldova şi Ucraina (…). I-am informat pe tovarăşii români de schimbarea condiţiilor şi acum ne aflăm în poziţia de a retrage trupele din ţara lor fără a ne expune".

La 24 mai 1958, era anunţată decizia Kremlinului de retragere a trupelor! sovietice din România, retragere ce a fost încheiată, practic, în luna august. Plecarea Armatei Roşii a însemnat pe plan extern primul pas al unei desprinderi relative de Moscova, în limitele acceptate de aceasta, iar pe plan intern a prilejuit declanşarea unui nou val de represiuni, având ca scop descurajarea, oricăror tentative de opoziţie la sistem.

Politica externă în ultimii ani ai regimului Gheorghiu-Dej

Până în anul 1962, conducerea PMR a continuat să susţină

necondiţionat poziţia URSS în arena internaţională, liderii comunişti români confirmând statutul lor de credincioşi ai Kremlinului. Însă izbucnirea conflictului sovieto-chinez în acest an, precum şi dificultăţile prin care trecea Moscova, ca urmare a declanşării „crizei rachetelor" din Cuba, i-au permis Kii Gheorghiu-Dej să se distanţeze treptat de aceasta. Pe măsură ce „schisma" se adâncea, PMR şi-a atribuit tot mai pronunţat un rol de mediator între cele două puteri, URSS şi China. Acest rol avea să fie însă unul periferic, judecând după rezultate.

Cu toate că România s-a pronunţat de mai multe ori împotriva divizării economice planificate între membrele blocului comunist, adevărata luare de poziţie s-a petrecut cu ocazia plenarei CC al PMR din aprilie 1964, care s-a concretizat prin elaborarea *Declaraţiei din aprilie*.

Declaraţia din aprilie, considerată un adevărat manifest de ieşire a ţării de sub influenţa Moscovei, a relevat faptul că discuţiile pe marginea Planului Valev, au convins conducerea PMR că industrializarea se putea face doar prin ruperea de Kremlin. Trebuie subliniat însă faptul că această ieşire de sub influenţa Moscovei s-a realizat doar în termenii acceptaţi de aceasta şi a fost folosită de URSS pentru a sublinia neamestecul ei în problemele celorlalte partide comuniste.

Programul de industrializare rapidă a României a fost susţinut asiduu şi în cadrul CAER, prin delegatul său permanent Alexandru Bârlădeanu, desigur având sprijinul total al lui Gheorghiu-Dej, pe fondul unei tensionări crescute a relaţiilor cu URSS.

Teoretic, PMR era interesat să implementeze un sistem politic care, pornind de la desovietizare, să ducă la o liberalizare internă. Distanţarea PMR de Kremlin a provenit din dorinţa de a decide singur propria politică, pe fondul creşterii pretenţiilor de patriotism ale regimului. Ambivalenţa aşa-numitei „politici de independenţă" promovate de Gheorghiu-Dej, s-a datorat, în principal, fricii comuniştilor români că timida liberalizare începută pe plan intern ar putea pune în pericol monopolul pe care îl aveau asupra societăţii româneşti.

Relaţiile internaţionale

Capitolul 4

olitica externă în primii ani ai regimului Nicolae Ceauşescu

La 19 martie 1965, Gheorghe Gheorghiu-Dej a încetat din viaţă, lăsând deschisă lupta pentru succesiune. Secretar general al partidului a devenit Nicolae cauşescu. După 1965, politica de distanţare a regimului comunist din România aţă de Moscova se menţine, fiind chiar accelerată, cel puţin la rilvel propagan-listic. Acest lucru este dovedit şi de vizita făcută la Moscova, în septembrie 965, de Ceauşescu, vizită care, cu toate că s-a dorit a fi una de confirmare, a «mulţumit în parte conducerea sovietică, prin accentele programului său de luvemare. Oricum, independenţa politicii lui Ceauşescu se va manifesta doar t limitele concesfitor oferite de Moscova.

Dacă pe plan intern perioada de început a regimului Nicolae Ceauşescu s-a caracterizat prin plasarea apropiaţilor săi în posturi-cheie, pe plan extern asistăm *i* continuarea politicii externe din ultimii ani de viaţă ai lui Gheorghiu-Dej. coria „căii naţionale în construcţia comunismului românesc" a fost repede îmbrăişată de Occident, care avea interesul de a promova şi lărgi ruptura faţă de Kremlin. Nimic nu-l putea face mai popular pe Nicolae Ceauşescu, atât pe plan mern, dar mai ales pe plan extern, decât discursul cu accente antisovietice. De zisemenea, România a fost primul stat din Estul-comunist care a stabilit relaţii liplomatice cu RFG, în 1967, şi care nu a rupt legăturile diplomatice cu Israelul, lupă Războiul de Şase Zile. În aprilie 1968, preşedintele Franţei, Charles de ăaulle, efectua o vizită în România, prilej de a-l felicita pe Nicolae Ceauşescu: onform uzanţelor diplomatice, pentru pretinsa lui politică de independenţă.

Reacţia lui Nicolae Ceauşescu faţă de intervenţia militară în Cehoslovacia a rupelor Tratatului de la Varşovia s-a înscris în cursul politicii sale de distanţare le Moscova. Atitudinea faţă de intervenţia militară a URSS în Cehoslovacia a «prezentat refuzul său de a da curs solicitărilor Moscovei de a avea sub controlntreg blocul comunist. Acum s-a fundamentat naţional-comunismul lui Nicolae

Mitingul de la Bucureşti (*21 august 1968*)

5. „Primăvara de la Praga".

din perspectiva conducătorilor comunişti reuniţi la Varşovia, 1968

Forţele antisocialiste şi revizioniste au acaparat presa, radioul, televiziunea, transformându-le în tribune pentru a ataca partidul comunist, pentru a dezorienta clasa muncitoare şi poporul muncitor.

Frontiera occidentală a Cehoslovaciei nu îi aparţine numai

acesteia, ci întregii tabere socialiste. Acesta este un rezultat al celui de-al Doilea Război Mondial pentru care URSS a trebuit să plătească un preţ foarte ridicat.

Partidele noastre trebuie să fie răspunzătoare de acţiunile lor nu numai în faţa propriilor clase muncitoare, dar şi în faţa clasei muncitoare internaţionale şi a mişcării comuniste internaţionale. (…) Suveranitatea fiecărui stat socialist nu se poate opune intereselor socialismului sau mişcării revoluţionare mondiale.

În noaptea de 20/21 august 1968, a avut loc intervenţia militară trupelor Tratatului de la Varşovia în Cehoslovacia, intervenţie ce a pus capăt „Primăverii de la Praga", în fond un curent reformist manifestat la nivelul conducerii acestei ţări, care milita pentru liberalizarea regimului politic în interior şi apropierea de statele occidentale.

Din punctul de vedere al Kremlinului, intervenţia militară a fost pe deplin justificată, deoarece, conform „doctrinei Brejnev", a suzeranităţii limitate, evoluţia politică din Cehoslovacia punea sub semnul întrebării însăşi existenta sistemului comunist.

Dicţionar

Cortina de Her – termen folosit pentru a denumi împărţirea Europei după sfârşitul celui de-al Doilea Război Mondial între Estul comunist şi Vestul democratic. *Războiul Rece* – starea de neîncredere şi ostilitate reciprocă, între lumea comunistă şi cea liberă (1945 – 1989). *Perestroika* – încercare de restructurare şi modernizare a sistemului economic din URSS.

Relaţiile internaţionale

Capitolul 4

Conferinţa pentru securitate şi cooperare în Europa (Helsinki, 1975)

6. Conferinţa pentru securitate şi cooperare în Europa, Helsinki, 1975

Statele participante (…) declară hotărârea lor de a respecta şi de a pune în practică principiile următoare:

1. Egalitatea suverană, respectarea drepturilor inerente suveranităţii.
2. Nerecurgerea la forţă sau la ameninţarea cu forţa.
3. Inviolabilitatea frontierelor.
4. Integritatea teritorială a statelor.
5. Reglementarea paşnică a diferendelor.

6. Neamestecul în treburile interne.

7. Respectarea drepturilor omului şi libertăţilor fundamentale, inclusiv a libertăţii de gândire, conştiinţă, religie sau de convingere.

8. Egalitatea în drepturi a popoarelor şi dreptul popoarelor de a dispune de ele însele.

9. Cooperarea între state.

Declaraţia privind principiile care guvernează relaţiile reciproce dintre statele participante

Dicţionar…

Acordul General pentru Tarife şi Comerţ (*General Agrement on Tarrifs and Trade – GATT*) – tratat multilateral interguvernamental cu privire la tarife vamale şi alte probleme de comerţ internaţional, încheiat în anul 1947.

Ceauşescu, prin discursul de condamnare a intervenţiei militare a Moscovei, ţinut la 21 august 1968, în Bucureşti.

Semnalele trimise în lumea liberă privind linia nouă în politica externă promovată de Nicolae Ceauşescu nu au avut cum să scape Washingtonului, care a încurajat această politică, sperând într-o lărgire a breşei în blocul comunist. Vizita lui Richard Nixon la Bucureşti a prins contur odată cu amplificarea politici de distanţare a României faţă de Moscova, distanţare care trebuia accentuată în opinia SUA, cu toate că Bucureştiul nu a cochetat niciodată cu ideea părăsiri blocului sovietic. Faptul că România a fost folosită ca un ghimpe în coasta Moscovei reieşea şi din invitaţia adresată lui Nicolae Ceauşescu şi acceptată de acesta de a efectua o vizită oficială în SUA, în octombrie 1970. Cinci ani mai târziu, un al doilea preşedinte SUA, Gerald Ford, vizitează Bucureştiul. Nu întâmplător, România a beneficiat de o serie de favoruri economice: este primită în GATT (Acordul General pentru Tarife şi Comerţ), în 1971, iar în 197$ România este acceptată în FMI (Fondul Monetar Internaţional) încheind ulterior acordul cu Banca Internaţională pentru Reconstrucţie şi Dezvoltare (BIRD).

Relaţiile la cel mai înalt nivel cu Occidentul au fost reflectate şi de vizita lui Nicolae Ceauşescu la Paris, unde, în cadrul întrevederilor cu preşedintele francez Georges Pompidou, a fost subliniat rolul jucat de România în progresul securităţii europene. Era însă vorba de limbajul diplomatic, menit să ascundă interese ambivalenţe.

Între 30 iulie şi 1 august 1975, are loc la Helsinki ultima reuniune a Conferinţe) pentru securitate şi cooperare în Europa, unde

au fost prezenţi şefii de stat sau de guvern din cele 35 de ţări participante. Dincolo de stările conflictuale latente existente, s-au găsit şi căi de ameliorare a neînţelegerilor. Pentru statele aflate sub controlul Moscovei, deci şi pentru România, conferinţa a fost o reuniune cu rol propagandistic, axată pe ideea înţelegerii internaţionale. Pentru Occident, conferinţa a reprezentat, pe lângă atingerea unor obiective imediate, şi premisa liberalizării progresive a regimurilor comuniste din estul Europei.

Relaţiile diplomatice ale României în ultimul deceniu al regimului Nicolae Ceauşescu

După ce a devenit preşedinte al României, în 1974, şi mai ales după semnarea *Actului final al Conferinţei de la Helsinki*, Nicolae Ceauşescu a urmărit obţinerea unei poziţii mai vizibile pe arena internaţională şi înlăturarea oricărei posibilităţii a Kremlinului de a interveni în politica PCR. Niciodată, după 1965, nu s-a pus problema părăsirii Tratatului de la Varşovia sau CAER, aşa cum a fost pusă în timpul evenimentelor de la Budapesta, din 1956. A fost vorba strict de manifestări de independenţă, dar în limitele impuse de regimul comunist. Atât timp cât luările de poziţie ale lui Nicolae Ceauşescu, în plan extern, nu au afectat sistemul, poziţia sa la conducerea PCR nu era ameninţată, chiar dacă pe plan intern s-a trecut la un regim cu accente staliniste.

După anul 1980, s-a observat o degradare continuă a vieţii, urmată desigur şi de o restrângere treptată a contactelor diplomatice de interes major pentru România. Nicolae Ceauşescu a încercat să se implice în rezolvarea tensiunilor dintre Israel şi statele arabe, precum şi în conflictul din Vietnam, fără prea mare succes însă. Am asistat astfel, în ultimii ani ai dictaturii lui Ceauşescu, la încheierea

unor relaţii diplomatice şi economice aproape exclusiv cu ţări din Lumea a Treia şi din Liga Arabă, care le-au înlocuit treptat-treptat pe cele cu Occidentul.

Venirea lui Mihail Gorbaciov la putere în URSS şi lansarea politicii sale de „gbsnost” şi „perestoika” au zdruncinat din temelii regimurile comuniste din Europa. De acum înainte, Nicolae Ceauşescu nu a mai reprezentat un favorit al cancelariilor occidentale, ci a devenit o simplă problemă a Moscovei, fapt ce nu a fost sesizat de diplomaţia

românească decât cu întârziere. Impactul acestor reforme politico-economice asupra regimurilor din zona sovietică era din ce în ce mai mare, pe măsura accelerării lor. În România însă, această politica a avut un efect contrar, deoarece au fost impuse noi reduceri la consumul de carburanţi şi electricitate, cu toate că în 1989 a fost anunţată, ca o victorie a regimului, plata integrală a datoriei externe. Mihail Gorbaciov a vizitat România în luna mai a anului 1987 şi a abordat, aluziv, în discuţii tema introducerii unor reforme. Într-un discurs transmis în direct, în timpul vizitei sale la Bucureşti, la 26 mai 1987, Gorbaciov a prezentat noile concepte ale politicii sale, de reformă şi deschidere, criticând prin aceasta» implicit, şi starea de lucruri din România. Vizita a rămas practic fără efect, deoarece până în 1989 nu s-a simţit o îmbunătăţire a vieţii economice.

Politica de destindere şi reconciliere promovată de liderii reformişti de la Kremlin în relaţiile cu SUA a constituit factorul primordial în prăbuşirea sistemului comunist din Europa şi în disoluţia URSS, fapt ce a marcat sfârşitul Războiului Rece.

Iuiwniyiiig

Exerci.

mmm fanhMMN".

miimm

…im!

1. Pe baza textului lecţiei şi cu ajutorul unui dicţionar, definiţi ce este Războiul Rece şi formulaţi cauzele declanşării lui.

2. Analizaţi comparativ Planul Marshall şi Statutul Consiliului de Ajutor Economic Reciproc. Stabiliţi valorile pe care le apără cele două iniţiative. Care dintre documente vi se pare mai convingător? Formulaţi răspunsul ţinând seama de situaţia în care acestea au fost alcătuite.

3. Comentaţi contextul în care România devine membră a CAER şi a Tratatului de la Varşovia. Folosiţi cunoştinţele dobândite în capitolul 3.

4. Formulaţi constantele politicii externe a României ce se regăsesc în acţiunile analizate mai sus.

5. Cum apreciaţi atitudinea adoptată de Gheorghe Gheorghiu-Dej în anul 1964 faţă de planurile CAER şi respectiv Nicolae Ceauşescu în anul 1987 faţă de modelul economic încurajat de Mihail Gorbaciov? Consideraţi că aceste decizii au schimbat cursul politicii

externe a României? Argumentaţi-vă răspunsul.

6. Comparaţi sursele referitoare la Tratatul de la Varşovia şi intervenţia ţărilor semnatare ale acestuia (cu excepţia României) împotriva Cehoslovaciei. Folosiţi şi fragmentul din Cuvântarea lui Nicolae Ceauşescu din 1968 de la pagina 138. Pe baza acestor documente, formulaţi punctul vostru de vedere referitor la momentul Praga, 1968.

7. Clasificaţi acţiunile României în perioada Războiului Rece în funcţie de criteriul respectări rigorilor impuse de URSS. Organizaţi în două grupe, discutaţi apoi ce a câştigat şi ce a pierdut România prin aceste decizii.

8. Citiţi cu atenţie principiile formulate de Conferinţa pentru securitate şi cooperare de la Helsinki. Consideraţi că aceste principii au fost asumate şi aplicate de Nicolae Ceauşescu în politica internă?

IâTITFA le i 111 i îi

Vizita preşedintelui american Richard

Nixon la Bucureşti (*august 1969*), *prima vizită a unui preşedinte american într-o ţară din Europa de Est*

Cronologie

Războiul Rece februarie 1945: Conferinţa de la Ialta iulie-august 1945: Conferinţa de la Potsdam martie 1947: lansarea doctrinei Truman

10 februarie 1947: semnarea Tratatelor de pace de la Paris iunie 1947: anunţarea Planului Marshall februarie 1948: lovitura de stat de la Praga; puterea este preluată de către comunişti aprilie-mai 1948: blocada Berlinului

4 aprilie 1949: înfiinţarea NATO

1952: intrarea Turciei şi Greciei în NATO

1955: intrarea Germaniei în NATO

14 mai 1955: înfiinţarea Tratatului de la Varşovia octombrie 1956: revoluţia anticomunistă din Ungaria august 1961: ridicarea Zidului Berlinului august 1968: „Primăvara de la Praga".

1 august 1975: se semnează *Actul final al Conferinţei de la Helsinki* martie 1985: Mihail Gorbaciov devine secretar general al PCUS

9 noiembrie 1989: căderea Zidului Berlinului

STUDIU DE CAZ

EUROPA DE EST DINCOLO DE CORTINA DE FIER

ALBAN – lift \ĂkW

Anul indică instaurarea regimului comunist

Cortina de Fier

Cronologie

1955: România este membră fondatoare a Tratatului de la Varşovia

1958: retragerea trupelor sovietice din România

1964: *Declaraţia din aprilie*

1967: Corneliu Mănescu devine primul preşedinte al Adunării Generale a ONU care provine dintr-un stat comunist

1968: România nu se alătură trupelor Tratatului de la Varşovia care invadează Cehoslovacia

1975: România semnează *Actul final al Conferinţei de la Helsinki*

1993: România devine membră a Consiliului Europei

2004: Parlamentul României adoptă Legea de aderare a României la NATO

1 ianuarie 2007: aderarea efectivă a României la Uniunea Europeană

Diplomaţia românească între Tratatul de la Varşovia şi Uniunea Europeană

La 5 mai 1955, Republica Federală Germania a fost primită în NATO, ceea ce a constituit pretextul înfiinţării unei alianţe politico-militare a blocului sovietic, Tratatul de la Varşovia. Membrii semnatari au fost: URSS, Ungaria, Polonia, Bulgaria, Albania, Cehoslovacia, România şi Republica Democrată Germană. Această nouă organizaţie a fost folosită în înfruntarea URSS cu SUA, dar şi ca mijloc de control asupra statelor membre în cazul unei eventuale fronde. În preambulul documentului, se arăta că noua alianţă dorea să alcătuiască un sistem de securitate colectivă europeană. În articolele 3 şi 4 era prevăzut modul de consultare a membrilor asupra diferitelor probleme ivite, precum şi modul lor de acţiune. Realitatea a dovedit însă că de la teorie la practică era distanţă mare în relaţiile dintre membrii Tratatului de la Varşovia. Adoptarea deciziilor şi modul de lucru în cadrul organismelor de conducere au fost reglementate strict de către URSS, astfel încât, nu de puţine ori, ţările membre erau puse în faţa faptului împlinit. Poziţia României în primii ani de existenţă ai Tratatului de la Varşovia a fost prudentă şi mai curând rezervată, neurmărindu-se o implicare activă. În această perioadă, România nu a

reprezentat un obstacol în calea intenţiilor Kremlinului de integrare militară a statelor comuniste, ci mai curând un ascultător docil, care putea totuşi, la momentul oportun, să ridice anumite pretenţii.

În contextul promovării unei diplomaţii mai active, dar în spiritul „coexistenţei paşnice" promovate de Kremlin după moartea lui Stalin, România a fost admisă în ONU, la 10 decembrie 1955. În primii ani, delegaţia României la ONU a urmat întru totul linia politică impusă de Moscova.

Evenimentele de importanţă majoră ale anului 1956 – mişcarea reformatoare din Polonia şi revoluţia anticomunistă din Ungaria – au influenţat neîndoios şi conducerea PMR. Preocuparea lui Gheorghe Gheorghiu-Dej a fost, în esenţă, de a stopa orice posibilă mişcare împotriva sistemului comunist. Dacă pe plan intern măsurile represive s-au intensificat datorită manifestărilor studenţeşti din Bucureşti, Cluj şi Timişoara, manifestări reprimate încă din faşă şi soldate cu condamnări grele, pe plan extern, conducerea PMR s-a folosit de evenimentele de la Budapesta pentru a cere retragerea Armatei Roşii din ţară.

1. Preocupările PMR

Promovând pe arena internaţională un sistem de relaţii calitativ nou, fără precedent în istorie, partidele comuniste şi muncitoreşti din ţările socialiste au aşezat la baza acestor relaţii principiile independenţei şi suveranităţii naţionale, egalităţii în drepturi, avantajului reciproc, întrajutorării tovărăşeşti, neamestecului în treburile interne, respectării integrităţii teritoriale, principiile internaţionalismului socialist. (...)

Dată fiind diversitatea condiţiilor de construcţie socialistă nu există şi nu pot exista tipare sau reţete unice, nimeni nu poate hotărâce este just şi ce nu pentru alte ţări sau partide. (...)".

(*Declaraţia cu privire la poziţia PMR în problemele mişcării comuniste şi munci toreşti internaţionale* adoptată de Plenara lărgită a CC al PMR din aprilie 1964

l

Relaţiile internaţionale

Implicarea lui Gheorghiu-Dej în evenimentele care au urmat înfrângerii revoluţiei de la Budapesta (facilitarea trecerii trupeldy sovietice spre Ungaria şi reţinerea fostului prirrwninistru maghiar Imre Nagy la Snagov) a constituit un avantaj pentru accelerarea

eliminării prezenţei militare sovietice din România. În mai 1958, Gheorghiu-Dej a participat la reuniunea Tratatului de la Varşovia, când, pe lângă hotărârea de reducere cu 300.000 de militari a Armatei Roşii, a fost luată şi decizia retragerii trupelor sovietice din România.

Gheorghiu-Dej a fost primul şef de stat român care a ţinut un discurs la ONU, la 27 septembrie 1960, în cadrul celei de-a XV-a sesiuni a Adunării Generale. Discursul lui Gheorghiu-Dej s-a înscris în tonul general al conducătorilor ţărilor comuniste de susţinere a iniţiativelor Moscovei şi de elogiere a politicii promovate de Nikita Hruşciov.

Pe parcursul anului 1962, au avut loc două evenimente majore care au determinat o schimbare radicală a orientării diplomaţiei româneşti, în special în relaţiile cu Kremlinul: Conferinţa CAER de la Moscova, unde liderul sovietic Nikita Hruşciov a ridicat problema integrării economice a statelor membre „Criza rachetelor" din Cuba.

Aceste două evenimente au accentuat distanţarea faţă de Moscova, evident în limitele acceptate de aceasta, şi au grăbit o anume convergenţă în discursul româno-chinez, cu atât mai mult cu cât şi China manifesta o deschidere în planul relaţiilor comerciale externe.

Punctul culminant al tensionării relaţiei cu Moscova l-a reprezentat *Declaraţia din aprilie 1964* a conducerii PMR. Actul a relevat falia evidentă cu Kremlinul, pe fondul neacceptării Planului Valev, privind integrarea economică a statelor aflate sub influenţă sovietică. *Declaraţia* a fost precedată de o serie de măsuri vizând atât scăderea influenţei unor instituţii sovietice în România, cât şi întărirea, în continuare, a controlului aparatului de partid şi stat.

În urma unor intense tratative diplomatice, în octombrie 1966, Misiunea permanentă a României la ONU a anunţat oficial candidatura lui Corneliu Mănescu la preşedinţia celei de-a XXII sesiuni a Adunării Generale a ONU. în ianuarie 1967, Corneliu Mănescu a vizitat RFG, prilej cu care România a devenit prima ţară din blocul sovietic care relua legăturile diplomatice cu o ţară vest-europeană.

În 1967, Corneliu Mănescu a devenit primul preşedinte al Adunării Generale a ONU care provenea dintr-un stat comunist. Deţinerea acestei funcţii de către un reprezentant al României comuniste a fost un act singular în toată perioada postbelică. Cea mai dificilă problemă cu care s-a confruntat în timpul mandatului său a constituit-o invazia sovietică din Cehoslovacia. În noaptea de 20 – 21 august 1968, pe aeroportul din Praga aterizau avioane militare

sovietice încărcate cu trupe şi blindate pentru a stopa cursul reformist imprimat de guvernul cehoslovac. În discursul său din 21 august 1968, de la Bucureşti, Nicolae Ceauşescu a jucat cu abilitate cartea antisovietismului, sesizând probabil că şi poziţia sa putea fi în pericol. Teama lui era fără substanţă, deoarece, în ciuda cursului reformator al conducerii PCR, Moscova nu s-a simţit iritată, ca în cazul „Primăverii de la Praga". Este posibil ca Nicolae Ceauşescu să fi sperat şi într-o anumită susţinere occidentală în condamnarea intervenţiei militare sovietice, bazându-se probabil pe bunele relaţii deschise de diplomaţia românească. În memoriile sale, fostul ambasador sovietic în SUA, A. Dobrînin.

2. *Declaraţia de neutralitate a Ungariei* citită la radio de Imre Nagy.

1 noiembrie 1956

Poporul ungar doreşte să întreţină, în conformitate cu spiritul Cartei Naţiunilor Unite, în deplină independenţă şi egalitate, o amiciţie sinceră cu vecinii săi, cu Uniunea Sovietică şi cu toate popoarele lumii. Poporul ungar doreşte să consolideze şi să dezvolte rezultatele obţinute prin revoluţia sa naţională, fără a intra într-unul sau altul dintre blocurile conduse de marile puteri. Visul secular al poporului ungar este pe cale de a se realiza.

3. Raportul Comitetului special al ONU

Studierea mişcărilor de trupe sovietice în Ungaria în perioada 29 octombrie-4 noiembrie arată că, în ciuda asigurărilor date domnului Nagy, preşedintele Consiliului, de către personalităţi sovietice, există un plan precis de recucerire şi aservire militară a Ungariei. Acest plan a fost integral executat.

Corneliu Mănescu, *ministrul de externe al României între 1961* şi *1972*

Relaţiile Internaţionale

STUDIU DE CAZ

mm!

** r „«".

Manifestare a cultului personalităţii

4. Nicolae Ceauşescu, Cuvântarea rostită la 21 august 1968

Pătrunderea trupelor celor cinci ţări socialiste în Cehoslovacia constituie o mare greşeală şi o primejdie gravă pentru pacea în Europa, pentru soarta socialismului în lume. Este de neconceput în

lumea de astăzi ca un stat socialist, ca state socialiste să încalce libertatea şi independenţa altui stat. Nu există nicio justificare, nu poate fi acceptat niciun motiv pentru a admite, pentru o clipă numai, ideea intervenţiei militare în treburile unui stat socialist frăţesc. (…) Sa spus că în Cehoslovacia există pericolul contrarevoluţiei; se vor găsi poate mâine unii care să spună că şi aici, în această adunare, se manifestă tendinţe contrarevoluţionare.

5. Liderii comunişti

Ceauşescu mai păstra din începuturile sale de ţăran, devenit cizmar, doar preferinţele pentru romanţe şi cântece de pahar. Ceea ce la Dej era un capăt de linie, pentru el era începutul. Nicolae Ceauşescu a fost un Ion al Glanetaşului în politică. Aşa cum eroul lui Rebreanu era obsedat de stăpânirea pământului, recurgând la mijloace primitive şi brutale pentru a-l dobândi, tot astfel Nicolae Ceauşescu a fost un obsedat al independenţei, sfârşind prin a face din ea un fetiş, căruia i-a sacrificat în final, primitiv şi brutal, interesul naţional Florin Constantiniu, *O istorie sinceră a poporului român*, 2002

a consemnat faptul că la 29 august 1968 a fost chemat de secretarul de stat american, Dean Rusk, care i-a cerut să nu intervină militar în România, deoarece „consecinţele vor fi impredictibile. De asemenea, la New York, a avut loc o întâlnire între Corneliu Mănescu şi preşedintele SUA, Lindon B. Johnson, care a avut un rol major în detensionarea atmosferei dintre Bucureşti şi Moscova.

Principalul moment al politicii externe româneşti în anul 1970 I-a reprezentat vizita de 15 zile a lui Nicolae Ceauşescu în SUA, ca răspuns la invitaţia preşedintelui Richard Nixon.

Trăsătura definitorie a diplomaţiei româneşti în anii 1970 a constituit-o implicarea fără rezerve în toate acţiunile ONU, România fiind una dintre ţările active, cel puţin la nivel de imagine, în acţiunile de destindere dintre cele două sisteme politice. Această politică de relaxare s-a concretizat prin semnarea *Actului final al Conferinţei de la Helsinki* (1975), ceea ce a permis României să-şi mărească vizibilitatea pe scena internaţională.

Alegerea lui Mihail Gorbaciov în fruntea CC al PCUS, în martie 1985, a reprezentat începutul unei noi etape în evoluţia blocului sovietic, ce a dus, în cele din urmă, la dispariţia acestuia. În România însă, regimul de privaţiuni s-a agravat, pe plan intern, Nicolae Ceauşescu dovedindu-se a fi cel mai conservator lider est-european.

Între anii 1989 şi 1991, au avut foc evenimente de o complexitate nemaiîntâlnită în toată perioada postbelică, cu urmări asupra echilibrului forţelor în arena internaţională. Disoluţia regimurilor comuniste în întreaga Europă, reunificarea Germaniei, dizolvarea Tratatului de la Varşovia şi mai ales destrămarea URSS au fost elemente care au determinat sfârşitul Războiului Rece. Dezmembrarea URSSÂN 1991 a dezechilibrat balanţa de forţe de după al Doilea Război Mondial, SUA rămânând singura supraputere a lumii.

După înlăturarea regimului comunist, România a urmărit intrarea în structurile euroatlantice, prin prisma propriilor limite de moment.

Relaţiile post decembriste dintre România şi NATO au debutat în iulie 1990, cu scrisoarea prim-ministrului Petre Roman adresată secretarului general al NATO Manfred Wörner. În această scrisoare, premierul român II propunea secretarului general al NATO acreditarea unui ambasador pe lângă această organizaţie. Au urmat numeroase contacte între autorităţile de la Bucureşti şi reprezentanţii NATO, în urma cărora România s-a găsit din ce în ce mai aproape de aderarea mult dorită, chiar dacă s-a plasat pe o poziţie secundă faţă de ţările membre ale grupului de la Vişegrad.

La 21 noiembrie 2002, cu ocazia summitului NATO de la Praga, oficialităţile de la Bucureşti au fost invitate să înceapă negocierile de aderare. Evident, acest lucru s-a întâmplat doar după îndeplinirea tuturor criteriilor impuse de viitorii parteneri, astfel încât, la 29 martie 2004, România participă pentru prima dată la un summit NATO ca membru cu drepturi depline. Această participare a relevat că România era deja parte integrantă a procesului transatlantic de luare a deciziilor în domeniul securităţii. De acum înainte, Bucureştiul are ocazia de a-şi promova interesele în cadrul unui sistem de apărare colectivă, bazat pe valori democratice, beneficiind de cele mai solide garanţii de securitate.

Autorităţile de la Bucureşti şi-au exprimat deseori opţiunea pentru integrala în Uniunea Europeană. La 7 februarie 1992, prin semnarea Tratatului de la Vlaastricht (Olanda), s-a hotărât transformarea comunităţilor europene în Uniunea Europeană şi s-au stabilit liniile directoare de politică externă, comercială şi securitate comună.

România a început procesul de aderare la Uniunea Europeană la

1 februarie 1993, când a fost semnat Acordul de asociere, intrat în vigoare doi ani mai târziu. La 7 octombrie 1993, România a devenit membru în Consiliul Europei, odată cu depunerea instrumentelor de ratificare, fapt ce s-a constituit într-o primă etapă a integrării în organismele de securitate. Ulterior, Parlamentul de la Bucureşti a adoptat o serie de măsuri privind strategia naţională de pregătire a aderării, precum şi legislaţia de creare a întregului mecanism de susţinere a acesteia. La 22 iunie 1995, România a depus cererea de aderare la Uniunea Europeană. În decembrie 1999, în cadrul Consiliului European de la Helsinki, s-a decis iniţierea negocierilor cu România, începute oficial la 20 februarie 2000. În acelaşi timp, autorităţilor de la Bucureşti li se recomanda să continue reformele şi angajamentele asumate în negocierile bilaterale, în special în ceea ce privea justiţia, afacerile interne, politica în domeniul concurenţei şi mediul.

Tratatul de aderare a României şi Bulgariei la Uniunea Europeană a fost semnat la 25 aprilie 2005, la Abaţia Neumiinster din Luxemburg. După semnare, Tratatul de aderare a fost supus procesului de ratificare de către toate statele membre ale Uniunii Europene şi, ia 1 ianuarie 2007, România a devenit membru cu drepturi depline al acestei organizaţii internaţionale. Ţara noastră are dreptul de a desemna 35 de deputaţi pentru Parlamentul European, iar limba română a devenit una dintre limbile oficiale ale Uniunii Europene.

Exerciţii

fin

ir

L

1. Pe baza textului lecţiei, formulaţi contextul în care s-a constituit Tratatul de la Varşovia şi consecinţele acestuia asupra politicii externe româneşti. Comparaţi acest răspuns cu acela formulat la exerciţiul 3 de la pagina 135. În ce măsură noile cunoştinţe v-au ajutat să înţeşegeţi mai bine această realitate istorică?

2. Analizaţi cauzele şi consecinţele atitudinii lui Gheorghe Gheorghiu-Dej faţă de evenimentele din 1956 din Ungaria. Care sunt valorile pe care le susţine conducătorul statului român? Sunt acestea similare cu cele susţinute de liderul Imre Nagy?

3. Comparaţi atitudinea României din 1956 faţă de revoluţia anticomunistă din Ungaria cu atitudinea României din anul 1968.

Analizaţi argumentele formulate în documentul din anul 1968. Ce este similar, ce este opus, ce este complementar?

4 Formulaţi două constante ale politicii externe a României în timpul lui Gheorghe Gheorghiu-Dej şi Nicolae Ceauşescu. Explicaţi existenţa lor.

5. Comentaţi «premierele româneşti" în politica internaţională.

6. Alcătuiţi cronologia post decembristă a relaţiilor dintre România şi NATO. Comentaţi un moment pe care voi îl consideraţi decisiv.

7. Analizaţi contextul în care România devine preocupată de aderarea la Uniunea Europeană. Folosiţi, pentru răspunsul vostru, şi sursele 6 şi 7.

8. Realizaţi un dosar al reacţiilor instituţiilor româneşti şi ale oamenilor obişnuiţi după 1 ianuarie 2007. Organizaţi o discuţie pe baza materialelor adunate.

Steagul Uniunii Europene arborat în faţa clădirii Parlamentului de la Strasbourg

6. Tratatul de la Maastricht (1992)

Art. 1. Prin acest tratat, înaltele părţi contractante stabilesc între ele o Uniune Europeană, în continuare denumită Uniune.

Acest tratat marchează o nouă etapă în procesul de creare a unei uniuni şi mai puternice, între popoarele Europei, în care deciziile sunt luate cât mai aproape de cetăţeni.

Uniunea se întemeiază pe comunităţile europene, suplimentate prin politici şi forme de cooperare instituite de prezentul tratat. Sarcina sa va fi de a organiza, într-o manieră care să demonstreze consistenţa şi solidaritatea, relaţiile dintre statele membre şi popoarele acestora.

7. Scopul Uniunii Europene

Scopul Uniunii Europene este de a promova pacea, valorile sale şi bunăstarea popoarelor sale. Uniunea oferă cetăţenelor şi cetăţenilor săi un spaţiu de libertate, securitate şi justiţie, fără frontiere interne, precum şi o piaţă unică, unde concurenţa este liberă şi nedistorsionată. Art. I. 3 din Constituţia europeană

Relaţiile internaţionale

Lecţie de sinteză

Evoluţiile economice, politice şi culturale din spaţiul românesc au fost influenţate de contextul internaţional.

Fie că vorbim de Evul Mediu, de regimul comunist sau de istoria recentă, acest context a determinat luări de poziţie ale forţelor politice româneşti care vizau în primul rând recunoaşterea unei identităţi româneşti ca parte a unei identităţi mai largi, creştină sau european-laică.

Diplomaţia românească

1. Ştefan cel Mare, *Scrisoare adresată principilor Europei*, 25 ianuarie 1475

Către coroana ungurească şi către toate ţările în care va ajunge această scrisoare, sănătate. Noi, Ştefan Voievod, din mila lui Dumnezeu domn al Ţării Moldovei, ne închinăm cu prietenie vouă tuturor cărora le scriem şi vă dorim tot binele şi vă spunem domniilor voastre că necredinciosul împărat al turcilor a fost de multă vreme şi este încă pierzătorul întregii creştinătăţi, şi în fiecare zi se gândeşte cum ar putea să supună şi să nimicească toată creştinătatea (…) De aceea ne rugăm de domniile voastre să ne trimiteţi pe căpitanii voştri într-ajutor împotriva duşmanilor creştinătăţii, până mai este vreme.

2. Nicolae Titulescu, *Politica externă a României*, 12 iulie 1927

Politica externă a României este dominată de perfecta concordanţă ce există între interesele româneşti şi interesele europene. Toate actele din trecut ale politicii externe române, toate actele acestei politici în viitor se explică sau se vor explica prin această consideraţiune fundamentală.

România e avidă de pace ca mai toate naţiunile ce au fost încercate în războiul mondial (…) De aceea a apăra energic şi prin toate mijloacele aşezământul actual al Europei e un suprem comandament al păcii.

3. Nicolae Ceauşescu, *Expunere cu privire la politica externă a partidului şi guvernului prezentată la sesiunea Marii Adunări Naţionale*, 24 iulie 1967

Una din trăsăturile epocii pe care o trăim este participarea tot mai intensă la rezolvarea problemelor vieţii internaţionale a ţărilor mici şi mijlocii. Concepţia potrivit căreia soarta omenirii stă exclusivân mâinile marilor puteri nu mai corespunde noilor condiţii ale dezvoltării sociale.

Drapelul Uniunii Europene desenat pe un teren agricol

4. Şerban Filip Cioculescu, *NATO ca factor de transformare*, 2000

România şi-a propus dubla integrare în structurile europene şi

euroatlantice, iar acest lucru corespunde în teoria relaţiilor internaţionale calculului raţional al dobândirii de prestigiu, bunăstare şi garanţii de securitate prin integrarea la Vest (...) Dorinţa României de a impune o imagine pozitiva de „ancoră de securitate", de „exportator de securitate" îndeosebi prin sprijinul în stabilizarea şi democratizarea Balcanilor de Vest face să fie considerată în Occident ca factor de stabilizare regională şi model de comportare pozitiv. – INIMII *m*. *wmmmmmmmmmi-mmmm-m*

Exerciţii... «î»

... w.

1. Citiţi cu atenţie sursele date şi formulaţi contextul istoric în care au fost alcătuite.

2. Formulaţi obiectivele şi acţiunile de politică externă la care se referă sursele date.

3. Comparaţi obiectivele pe care le-aţi stabilit şi precizaţi dacă se poate vorbi de un element de continuitate.

4. Evaluaţi punctele tari şi punctele slabe ale afirmaţiilor prezentate în sursa 3. Care credeţi că a fost impactul acestor afirmaţii asupra celor care au trăit în timpul comunismului? Un astfel de discurs mai poate câştiga susţinerea celor din România zilelor noastre? Argumentaţi-vă răspunsul.

140 Relaţiile internaţionale

H

EVALUARE

Bacalaureat 2007

Varianta 81. Subiectul al II-lea (18 puncte)

Citiţi cu atenţie textul de mai jos:

„Rezistenţei militare a lui Mircea cel Bătrân i se datorează, fără îndoială, supravieţuirea politică a Ţării Româneşti în epoca în care turcii reuşeau să lichideze tărâţele bulgare. Otomanii trec pentru prima oară în 1391, apoi revin în 1394, dar la Rovine muntenii câştigă prima mare bătălie asupra unui duşman condus chiar de sultan. La Nicopole (1396), acelaşi sultan Baiazid învinge oştirea cruciată, alături de care se afla şi Mircea, dar nici expediţia de pedepsire organizată (de sultan) nu a reuşit să îngenuncheze Ţara Românească".

Vlad Georgescu, *Istoria românilor*.

De la origini până în zilele noastre

Pornind de la textul dat, răspundeţi următoarelor terinţe:

1. Menţionaţi, pe baza textului, o asemănare între lupta de la Rovine şi cea de la Nicopole.

2. Precizaţi, pe baza textului, o deosebire între lupta de la Rovine şi cea de la Nicopole.

3. Menţionaţi, pe baza textului, modalitatea prin care Ţara Românească supravieţuieşte politic în contextul expansiunii otomane.

4. Numiţi un alt conducător al Ţării Româneşti care promovează o politică externă asemănătoare cu aceea a lui Mircea cel Bătrân.

5. Prezentaţi o instituţie medievală a Ţării Româneşti.

6. Prezentaţi o deosebire dintre politica externă a lui Mircea cel Bătrân şi cea a lui Ştefan cel Mare.

Varianta 100. Subiectul al III-lea (22 de puncte)

Redactaţi, în aproximativ o pagină, un text cu caracter istoric, în care să integraţi următorii termeni referitori la istoria românilor: „politica de cruciadă", secolul al XVI-lea, autonomie, vasalitate, suzeranitate, principat, Ţara Românească, statut politico-juridic, lumea urbană.

Notă. Se punctează şi utilizarea limbajului istoric adecvat, respectarea succesiunii cronologice/logice a faptelor istorice şi încadrarea textului în limita de spaţiu precizată.

Pregătire bacalaureat

Citiţi cu atenţie textul de mai jos:

„Dragi compatrioţi.

Marea mişcare care determină popoarele vechiului continent să se unească pentru a forma o Europă unită are pentru noi, ceilalţi români, o importanţă deosebită. Situată într-unul din punctele cele mai expuse ale continentului, România a beneficiat de mai multe ori de sprijinul şi protecţia ideii europene. În timpurile străvechi ale istoriei noastre, poporul român rezista deja la frontierele sale din est, luptând pentru apărarea ideii creştine care îl lega de Europa. Mai târziu, în secolul trecut, sub egida Europei şi a unei ordini de drept europene, Ţările Române unite, eliberate de dubla constrângere a suzeranităţii turceşti şi a protectoratului rusesc, s-au trezit la o viaţă nouă. În sfârşit, în zilele noastre, împărţirea arbitrară efectuată în detrimentul Europei a însemnat pentru România pierderea libertăţilor şi a independenţei sale".

Grigore Gafencu, *Apel în favoarea constituirii Grupului Român pentru Europa Unită*

1. Menţionaţi, pe baza textului, două argumente pentru susţinerea de către români a unei Europe unite.

2. Precizaţi, pe baza textului, două evenimente din activitatea politică externă a Ţărilor Române.

3. Numiţi un fapt istoric ce a dus la „împărţirea arbitrară efectuată în detrimentul Europei".

4. Prezentaţi o acţiune care reprezintă concretizarea ideilor formulate de Grigore Gafencu.

Grigore Gafencu, *ministrul de externe al*
României între anii
1938 şi 1940

Relaţiile internaţionale

Capitolul 5

RELIGIA ŞI VIAŢA RELIGIOASĂ

Studenţii de la Universitatea din Bologna audiază un curs
(*fildeş*, *secolul al XIV-lea*)

1. Din 1833, fiecare comună din Franţa avea obligaţia să întreţină cel puţin o şcoală elementară

1. Instrucţia primară elementară cuprinde în mod necesar instrucţia morală şi religioasă, lectura, scrisul, elemente de limbă franceză şi de calcul, sistemul legal al măsurilor şi greutăţilor.

9. Orice comună este obligată, fie singură, fie unindu-se cu una sau mai multe localităţi vecine, să întreţină cel puţin o şcoală primară elementară.

12. Oricărui institutor comunal i se va asigura:

a. un local corespunzător, atât pentru a-i servi de locuinţă, cât şi pentru a primi elevi;

b. un salariu fix.

Legea Guizot

Dicţionar

Şcoala capitulară – şcoală de pe lângă un capitlu de canonici (preoţii unei catedrale catolice, organizaţi după modelul monastic).

Biserica şi scoală în Evul Mediu şi la începuturile modernităţii.

Construcţie ecleziastică şi implicare laică în Evul Mediu, pretutindeni în Europa, biserica a fost instituţia care a organizat învăţământul. Scopul era de a perpetua acele elemente ale instrucţiei necesare folosirii textelor sfinte, creştinismul fiind o. religie a cărţii", bazată pe consemnarea în scris a adevărurilor considerate

fundamentale. Bisericile şi mănăstirile întemeiau şi întreţineau şcoli, care, în Occident, din secolul al IX-lea, erau destinate strict celor care doreau să devină preoţi sau călugări. Abia odată cu revirimentul urban apar şcoli orăşeneşti, deschise băieţilor din familiile meşteşugarilor şi negustorilor şi în care se manifestă şi elemente ale unui învăţământ laic, îndreptat către scopuri practice precise. Universitatea, instituţia de învăţământ cea mai prestigioasă a Evului Mediu, este o creaţie a bisericii, destinată în primul rând formării de clerici instruiţi.

În Imperiul Bizantin însă, în a cărui arie de civilizaţie a fost cuprins şi spaţiul românesc, acest tablou trebuie nuanţat, în sensul că aici sunt mult mai importante şi mai prestigioase şcolile laice, un învăţământ de factură clasică, întemeiat pe studierea autorilor păgâni.

În spaţiul românesc, în prima parte a Evului Mediu, evoluţia învăţământului este strâns legată de cea a bisericii, iar apoi şi de cea a structurilor statale. Date sigure despre organizarea ecleziastică a spaţiului românesc, mai ales a celui extracarpatic, apar destul de târziu.

Dacă creştinarea spaţiului românesc pare să se fi accentuat din secolul al IV-lea, prin intermediul misionarilor veniţi de la sudul Dunării, constituirea unei ierarhii ecleziastice datează din secolele X-XI, când românii au fost încadraţi în aria bisericească bulgară. Aceasta explică preluarea slavonei ca limbă a cultului bisericesc şi a cancelariei în Ţările Române.

Esenţială pentru cristalizarea ierarhiei şi a disciplinei bisericeşti a fost întemeierea mitropoliilor ortodoxe extracarpatice, în secolul al XIV-lea. Mitropolitul Ţării Româneşti purta şi titlul de „exarh al plaiurilor”, calitate în care era responsabil şi de populaţia ortodoxă din Transilvania.

De asemenea, aşezămintele monastice au început să fie întemeiate Un număr mai mare tot după constituirea statelor medievale, deşi unele mănăstiri trebuie să fi existat încă din perioadele anterioare. De exemplu, pentru secolul al X-lea se poate invoca mărturia complexului bisericesc rupestru de la Basarabi, Murfatlar, care ar fi legat de existenţa unei comunităţi monastice. În secolul al XI-lea sursele pomenesc existenţa unei mănăstiri ortodoxe la Morisena, în cadrul formaţiunii politice a lui Antum. În spaţiul cucerit de maghiari, mănăstiri catolice sunt întemeiate tot mai frecvent din secolul al XII-lea.

Religia ţi viaţa religioasă

Capitolul 5

Şcolile în spaţiul românesc

Descifrarea începuturilor şcolii în spaţiul românesc este foarte dificilă. Este adevărat că din secolul al X-lea s-au păstrat unele inscripţii, cu caractere chirilice, greceşti, chiar runice, sugerând existenţa unui cadru în care se învăţa scrisul şi a cititul. Limba slavonă a fost folosită de români în biserică şi în cancelarie, dar şi în corespondenţa privată, pe tot parcursul Evului Mediu. Or, aceasta, devenit! o limbă moartă, nu putea fi însuşită decât într-un cadru instituţionalizat, reprezentat de şcoli. Numai prin existenţa acestora, pe lângă biserici, mănăstiri, dar şi la curţi domneşti şi chiar în oraşe se explică folosirea slavonei de către categorii sociale relativ numeroase, care includ, pe lângă preoţi şi călugări, pe domni şi familia lor, pe boieri, dregători, negustori. Privilegiile conferite de domnie negustorilor, redactate în slavonă, urmau să fie înţelese de vameşi şi dregători, pentru a fi respectate. Boierii redactau (sau puneau să le fie redactate) scrisori în slavonă, precum cea adresată de un vornic al lui Ştefan cel Mare, căzut prizonier în Ţara Românească, soţiei şi copiilor săi. Astfel de surse sugerează cel puţin existenţa pe lângă marii boieri a unor cunoscători ai slavonei, care se şcoliseră cumva.

Menţiunile care să explice funcţionarea „şcolilor de slovenie" de pe lângă mănăstiri, în care se învăţa slavona, sunt însă relativ târzii. O însemnare pe un manuscris din secolul al XVII-lea ne sugerează câte ceva despre rosturile acestor şcoli: „Constantin, grămătic din satul Vâlcea, anume Corbasca, să se ştie că am şezut la Mănăstirea Bistriţa ca să învăţăm carte".

Şcoli de slovenie au existat şi la curţile domneşti, poate şi la cele boiereşti. *Cronica lui Azarie* sugerează existenţa unei astfel de şcoli la curtea lui Alexandru Lăpusneanu, ai cărui fii „au fost bine crescuţi şi daţi să înveţe cărţile şi învăţăturile ortodoxiei". Acelaşi domn trimitea în străinătate, la Liov şi Braşov, cărturari de la curtea sa, precum un anume Sava, pentru a-şi desăvârşi studiile.

În Transilvania şi celelalte teritorii româneşti intrate în componenţa regatului Ungariei, limba de cultură a fost latina, care, de asemenea, era învăţată în şcoli bisericeşti şi mănăstireşti. *Legenda Sfântului Gerard* afirmă că la mijlocul secolului al XI-lea exista la Cenad o şcoală unde învăţau 30 de elevi. Aceasta şi-a continuat existenţa şi în

perioada următoare. Întemeierea mănăstirilor catolice şi organizarea clerului urban în capitluri de canonici au condus în acest spaţiu la multiplicarea şcolilor, în primul rând în oraşe. Din secolul al XIII-lea, în şcolile capitulare creşte importanţa studierii dreptului, iar din secolul următor, în acestea sunt admişi şi laici, deci scopul lor încetează a mai fi exclusiv formarea de clerici. De altfel, din secolul al XIV-lea, se poate vorbi despre existenţa unui învăţământ laic, de nivel mediu, în unele din oraşele transilvane. Şcolile erau conduse, de obicei, de notari, numiţi de către sfaturile oraşelor. Ulterior, pe lângă unele şcoli au existat şi internate, de exemplu, în 1447 la Oradea sau în 1471 ia Sibiu.

În secolul al XIV-lea, apar menţiuni despre existenţa unor şcoli săteşti, precum la 1332 la Jucu, lângă Cluj. În 1334, sunt consemnate două şcoli săteşti în scaunul Orăştiei, în mediul săsesc. Învăţământul în aceste şcoli săteşti era asigurat de preoţi, dascăli sau cantori. Încă dinaintea Reformei din secolul al XVI-lea, care a impulsionat dezvoltarea şcolilor, în satele din mediul săsesc existau circa 120 de scoli.

Cronicar medieval (*miniatură bizantină*)

2. Scrisoarea lui Alexandru Lăpusneanu către Sava, trimis la învăţătură în străinătate

Ne-ai dat ştire că înveţi carte şi de aceea domniei mele îi pare foarte bine şi ne-am bucurat. Şi iarăşi ne-ai înştiinţat că ţi-ai găsit trei cărţi spre a-ţi fi pentru învăţătură şi ai cerut de la domnia mea 1.000 de aspri ca să le cumperi, de asemenea ţi-am mai trimis 500 de aspri pentru odăjdii şi încălţăminte. Şi mă rog să te sileşti cu învăţătura şi să nu fie munca (…) în zadar.

Cronologie secolul al XI-lea: şcoala de la Cenad secolul al XI-lea: şcoli capitulare în Transilvania

1332: prima şcoală sătească: Jucu (Cluj)

secolul al XVII-lea: Colegiul de la Hârlău, din vremea lui Al. Lăpusneanu

1563: Despot Vodă întemeiază „Colegiul" de la Cotnari

1581: ia fiinţă Universitatea din Cluj

1640: Vasile Lupu întemeiază, la Iaşi, Colegiul de la Trei Ierarhi

1678 – 1688: întemeierea Academiei domneşti din Ţara Românească

1707: Academia domnească din Moldova

Religia şi viaţa religioasă

Capitolul 5
— t

KK i k U JP

Şcoala din Scheii Braşovului

3. Sprijinul mitropolitului Petru Movilă pentru şcoala de la Trei Ierarhi

Văzând marea lipsă de dascăli buni învăţători în Ţara Moldovei, fără de care foarte mult pământul pătimeşte şi se întunecă fără învăţătura cărţii, socotind împreună cu tot sfatul ţării şi dorind a face pomenire pământului său, au aşezat, prin a sa chemare, dascăli buni şi râvnitori la învăţături de la Kiev (…) ca să fie spre învăţătura şi luminarea minţii copiilor pământului nostru.

4. Petru Bogdan Baksic, *Vizitarea apostolică a Moldovei*, 1641

Este primul arhiepiscop al Bulgariei şi, din 1644, vicar apostolic al celor două Valahii, pe care le vizitează în mai multe rânduri, în special Ţara Românească, la chemarea catolicilor de aici.

(…) Episcopii şi preoţii lor sunt atât de ignoranţi încât puţini din ei – dacă nu niciunul – pot să înţeleagă ceea ce citesc, deoarece citesc în limba sârbească (slavonă) pe care nu o cunosc şi astfel nu înţeleg nimic nici ei, nici aceia care îi aud în biserică. Spun aceasta despre aceia care nu ştiu altceva decât buchile slavone, dar nu cunosc limba, căci în preajma domnului se găsesc şi unii care ştiu câte ceva, fiind greci; dar cât priveşte pe cei din ţară, aceştia sunt, aşa cum am arătat mai sus, dar cu toate acestea sunt foarte îndărătnici şi stăruitori în schismă.

Cei dornici de studii superioare se îndreptau, în majoritate, către universităţi din Apus. Pentru secolele XIII-XIV există menţiuni despre studenţi din Transilvania care au studiat la Paris, Bologna, Padova. Din perioada următoare, destinaţiile privilegiate ale tinerilor saşi, secui sau maghiari care urmau studii superioare erau Praga,

Cracovia, Viena. Între 1380 şi 1530, la Viena par să fi studiat peste o mie de saşi, dintre aceştia recrutându-se şi 16 profesori ai acestei universităţi.

În spaţiul extracarpatic, şcolile orăşeneşti apar relativ târziu. În 1512, la Suceava, pe piatra de mormânt a unui anume Baptista din Vesentino, se spune că era „magistru în diferite arte", adică profesor *h* stare să predea diferite materii (arte liberale). Este posibil ca el să fi predat la Suceava în limba latini.

Chiar dacă în această perioadă nu există şcoli superioare în spaţiul extracarpatic, avem menţiuni despre tineri trimişi din Baia, Suceava, Iaşi, Hârlău, Roman la universităţile din Cracovia, Praga, Viena. Spre sfârşitul Evului Mediu şi la începuturile epocii moderne, universitatea preferată de tinerii boieri români devine Padova.

Din secolul al XVI-lea, instituţiile de învăţământ de pe teritoriul românesc încep să se imulţească şi să devină mai complexe prin programă, organizare, obiective.

Pe lângă unele curţi sau reşedinţe domneşti secundare se constituie şcoli care depăşesc nivelul vechilor şcoli de slovenie din perioada anterioară. Astfel, la Hârlău, în vremea primei domnii a lui Alexandru Lăpuşneanu (1552 – 1561), funcţiona un „colegiu" laic, primul din ţară. Despot Vodă (1561 – 1563) a întemeiat în 1563 un colegiu (*Schola latina*) la Cotnari. În Ţara Românească, la Târgovişte, Petru Cercel (1583 – 1585), dornic să-şi constituie o curte după modelul umanist apusean, a întemeiat o „academie" şi a trimis la colegii iezuite de la Roma şase tineri care să-şi desăvârşească acolo studiile, pentru a preda mai apoi în ţară.

Rolul tiparului (mijlocul secolului al XV-lea)

De asemenea, introducerea tiparului a permis multiplicarea cărţilor, cu conţinut religios, în marea lor majoritate, dar care erau astfel folosite şi în învăţământ, pe post de manuale. Umanismul şi Reforma au contribuit la dezvoltarea şcolii, prin accentul pus pe discipline precum limbile greacă şi latină, istoria greco-romană, dreptul, dar şi prin tendinţa de folosire tot mai intensă a limbilor materne. Procesul de introducere a limbilor vorbite ca limbi ale bisericii şi culturii a fost mai timpuriu în Transilvania, unde Reforma a înregistrat succese în radul saşilor (luteranismul), ungurilor şi secuilor (mai ales calvinismul şi unitarianismul). Încercările de a-i atrage spre Reformă şi pe români se leagă de vasta mişcare de traducere a cărţilor

religioase în limba română, al cărui principal exponent a fost diaconul Coresi. Acesta era conştient de rolul pe care cărţile tipărite de el îl pot avea în şcoală, precizând, în epilogul *Octoihului românesc* din 1570 că acesta va fi de folos „ucenicilor în dăscălie". De asemenea, Coresi insista pe necesitatea de a se învăţa în şcoală şi limba română, nu doar limbile de cultură: „Aşijderea în şcoală meşterii şi dascălii să înveţe mai vârtos româneşte".

Prima şcoală cunoscută în care s-a predat în limba română a fost cea din Scheii Braşovului, consemnată în 1495, dar probabil cu mult mai veche, după cum pare să sugereze o bulă din decembrie 1399, prin care papa Bonifaciu al

Religia ţi viaţa religioasă

Capitolul S

IX-lea cerea românilor ortodocşi de acolo să treacă la catolicism împreună cu biserica şi şcoala lor. În secolul al XVI-lea aici se pregăteau dascăli, preoţi, dar şi persoane capabile să îndeplinească slujbe în administraţie. Şcoala din Schei era frecventată de băieţi veniţi de pe tot cuprinsul Transilvaniei, dar şi din ţările româneşti extracarpatieA: –: …

În secolul al XVI-lea, se generalizează în Transilvania şi învăţământul în limbile maghiară şi germană, pentru acesta din urmă fiind foarte importantă activitatea umanistului Ioan Honterus din Braşov.

Învăţământul de nivel superior

Domnitorul Moldovei Iacob Era clide, zis şi Despot Vodă, de confesiune luterană, a încercat în 1562 să întemeieze la Cotnari un colegiu de tip umanist, unde copii «adunaţi din întreaga ţară" să poată învăţa în latină acele materii care i-ar fi putut transforma în buni slujbaşi ai statului. Timp de un an, colegiul a funcţionat sub conducerea umanistului german Johann Sommer, într-o manieră destul de modernă, profesorii fiind plătiţi, iar elevii beneficiind de burse. După moartea lui Despot Vodă, activitatea şcolii s-a întrerupt, dar după o perioadă aceasta a fost redeschisă, oferind, vreme de un secol şi jumătate, studii de nivel inferior (gramatică) pentru copiii din regiune.

Şi în Transilvania au existat, în secolul al XVI-lea, tentative de organizare a învăţământului superior, ca în 1525 la Sibiu, când sub oblăduirea călugărilor dominicani s-a înfiinţat un *Studium generale*. În

1581, se reuşea deschiderea unei universităţi, condusă şi organizată de iezuiţi, la Cluj. Aceasta avea trei facultăţi, de drept, filosofie şi teologie, absolvenţii primind, ca în Occident, titlurile de bacalaureat, magistru şi doctor. Nemulţumirile populaţiei reformate faţă de iezuiţi au condus la alungarea lor în 1603, urmată de distrugerea clădirii universităţii.

În secolul al XVII-lea, dezvoltarea învăţământului în spaţiul românesc şi progresele acestuia către o relativă laicizare devin mai evidente. Statul se implică tot mai mult în întemeierea şi sprijinirea instituţiilor de învăţământ, în dotarea acestora cu cărţi, în formarea profesorilor.

Învăţământul de sorginte laică este legat de academiile domneşti, întemeiate în Ţara Românească în 1678 – 1688 şi în Moldova la 1707. Paralel cu locul important pe care îl ocupă în spaţiul cultural autohton, au reprezentat şi un însemnat focar de cultură al Răsăritului ortodox. Dezvoltarea lor este o expresie a Iluminismului, caracteristic întregii Europe a secolului al XVIII-lea. O altă formă de manifestare a spiritului iluminist a fost interesul pentru tipărirea de cărţi. Între 1700 şi 1800, românii au tipărit 799 de cărţi, dintre care 617 în româneşte. Procentul de carte laică a crescut necontenit, în dauna subiectelor religioase.

Din secolul al XVII-lea, apar la nivel european preocupările legate de învăţământul elementar gratuit pentru copiii din clasele populare. În aşezăminte de binefacere sau în şcoli elementare gratuite, aceştia primeau o instrucţie religioasă şi şcolară minimală (scris, citit, socotit), orientată spre inocularea unei atitudini supuse faţă de realitatea socială existentă. În secolul al XVIII-lea, majoritatea autorilor optează pentru un învăţământ profesional, care să asigure copiilor din clasele populare practicarea unei meseni şi prin urmare câştigarea

Vasile Lupu (*tablou votiv*, *Biserica Trei Ierarhi*, *1642*)

Istoria altfel l în 1640, Vasile Lupu (1634 – 1653) a

Întemeiat Colegiul de la Trei Ierarhi, cu ajutorul mitropolitului de Kiev Petru

Movilă. Era o instituţie de tip umanist, după modelul celor poloneze ale vremii, în care învăţământul se făcea în latină, greacă şi slavonă, dar şi în română, j: Dintre elevii de la Trei Ierarhi, cel mai cunoscut este Nicolae Milescu Spătarul.

La origine, termenul de *dascăl* desemna un slujitor al bisericii, ajutor al preotului – dovadă în plus a interdependenţei de altă dată

dintre şcoală şi biserică.

— Cititul şi scrisul se învăţau după cărţi;

bisericeşti, în special psaltiri; cele două;

activităţi se deprindeau separat, astfel că puteau există persoane care învăţau să citească, fără a şti însă să scrie.

Prima şcoală de fete din spaţiul Roma

nesc apare în 1544, la Braşov, în mediul i săsesc, fiind întemeiată de Ioan Honterus.

În 1646, la Târgovişte postelnicul j; Constantin Cantacuzino întemeiază, cu; ajutorul domnului Matei Basarab, un \ colegiu după model iezuit, numit de;

misionarii catolici *Schola graeca et* \: *latina*. Printre absolvenţi s-au numărat j

Şerban Cantacuzino, Radu Năsturel; Radu şi Serban Greceanu.

Biserica Trei Ierarhi din Iaşi (*ctitorie a lui Vasile Lupu*, *secolul al XVII-lea*)

Gheorghe Şincai, dornic să răspândească cunoştinţele ştiinţifice, în special fizica, într-o formă accesibilă oamenilor de rând, a tradus din limba germană *învăţătura firească spre surparea superstiţiei norodului*. Aici el explica adevăratele cauze ale fenomenelor naturale, respingând existenţa minunilor.

5. Importanţa Universităţii naţionale

Cel mai de frunte institut la o naţiune e Universitatea (…). Junii români numai în patrie pot căpăta o creştere mai înaltă naţională (…). În acest mod se concintră (concentrează) puterile naţiunii, ca să se întărească în caracterul naţional şi aşa să se razime pe sine însuşi.

Scrisoarea unor studenţi transilvăneni către Mihail Kogălniceanu, 1860

traiului prin munca proprie. După opinia lor, cunoştinţele poporului trebuiau să se limiteze strict la ocupaţiile acestuia.

În ceea ce priveşte Ţările Române, domnii de aici sunt în mod cert în pas cu ideile vremii lor. Domnitorii fanarioţi se preocupă, în general, de organizarea învăţământului şi de răspândirea instrucţiei în straturi mai largi ale populaţiei. La 1747, Grigore al II-lea Ghica, domnul Moldovei, într-un hrisov de organizare a învăţământului, amintea că „în ţara aceasta, din nepurtare de grijă a domnilor neobicinuindu-se mai dinainte vreme de învăţătură, era multă prostie, că şi cei puternici, ce cu puterea lor ţineau dascăli pentru copiii lor,

încă şi cu învăţătura cea desăvârşită nu se procopsia, rămânând cei mai mulţi tot neînvăţaţi, iar prostimea cu totul se afla lipsită de podoaba învăţăturii". Domnul înfiinţase şcoli în mai multe oraşe moldoveneşti, aşa încât să servească şi celor săraci, care nu aveau posibilitatea de a-şi trimite copiii la învăţătură în capitală.

Hrisovul de reorganizare a învăţământului în Ţara Românească, emis de Alexandru Ipsilanti în ianuarie 1776, anunţă că „în toată ţara noastră domnească, în fiecare orăşel, am pus dascăl (...) pentru ca să înveţe băieţii cunoştinţele elementare". El instituie, de asemenea, un sistem de burse pentru 60 de copii fără mijloace, care urmau să studieze la şcoala domnească de la Sfântul Sava, reorganizată cu acest prilej. În spiritul vremii, elevii trebuiau să fie „nobili, adică fii de boieri, dar căzuţi în sărăcie sau scoborâtori din boieri (...), în niciun caz mojici şi ţărani, cărora îi este dată agricultura şi păstoria (...). Iar băieţii negustorilor şi lucrătorilor, cei care ar dori, după ce capătă câteva cunoştinţe de carte elementară, să fie scutiţi de şcoală şi să îmbrăţişeze o meserie (...)".

În zorii epocii moderne, domnia se interesează de dezvoltarea învăţământului, drept garant al ordinii şi stabilităţii sociale. Instrucţia şcolară devine una din preocupările importante ale domnilor. În hrisovul său de reorganizare a învăţământului, din septembrie 1814, Ioan Gheorghe Caragea socotea „conservarea instrucţiunii" drept „cea dintâi şi după urmă datorie a unui guvern bine întemeiat". Promovarea şi dezvoltarea instrucţiei şcolare se va bucura de atenţia domnilor pământeni, ulterior regulamentari, pe tot parcursul primei jumătăţi a secolului al XIX-lea. Mihail Sturza, domnul Moldovei, preciza, în 1847, raţiunile interesului deosebit pe care domnia îl acorda învăţământului: „Învăţătura publică a căreia ţintire este a înzestra pe om cu cunoştinţe folositoare pentru sine şi pentru ţara sa (...) şi prin urmare a-l învrednici ca să ajute la propăşirea putincioasă a soţietăţii din care face parte (...) fiind una din trebuinţele cele mai însemnătoare ale obştiei, ea au şi fost de la început obiectul osebitei noastre îngrijiri. (...). Însuşirea cea mai de seamă a învăţăturii fiind a pregăti pe fieştecine cu mai multă potrivire cu menirea ce şi-au ales, după treapta în care se află (...)".

Modelul european

Modelul de instrucţie şi educaţie pentru care optează românii este unul european. Cu atât mai mult cu cât chestiunea Principatelor

Române se internaţionalizase, iar efortul de modernizare pe care boierimea îl promova era în egală măsură unul de europenizare, prin contrast cu despotismul (fanariot) de sorginte orientală (otomană), de care aceştia simţeau nevoia să se delimiteze net. De la începutul secolului al XIX-lea datează primele iniţiative ale domniei de a trimite bursieri români la studii în străinătate, cu condiţia ca, la întoarcere, să

uncţioneze în învăţământul românesc, pe care să îl racordeze astfel la tendin-ele europene în materie. Primii patru bursieri ai statului român (Simion Marcovici, on Pandelie, Eufrosin Poteca şi Constantin Moroiu) au mers la studii la Pisa.

În prima jumătate a secolului al XIX-lea, trimiterea tinerilor la studii în străinătate devine o practică frecventă nu numai la nivelul marilor familii boiereşti: i şi la nivelul categoriilor înstărite de la mijlocul ierarhiei sociale. Se formează astfel o importantă categorie de tineri, la vremea respectivă, boieri intelectuali cu împle vederi reformatoare, responsabilă nu numai pentru Revoluţia de la 1848 în [arile Române, dar şi pentru întreg efortul de modernizare ulterioară a acestora.

1. Explicaţi de ce biserica este instituţia care, în Evul Mediu, preia organizarea învăţământului, inclusiv în spaţiul românesc. Folosiţi şi informaţiile dobândite în timpul orelor de religie sau de istorie a religiilor.

2. Formulaţi rolul avut de limbile slavonă şi română în lumea medievală românească.

3. Organizaţi în grupe de patru-cinci elevi, argumentaţi pro sau contra afirmaţiei din hrisovul pentru reorganizarea învăţământului emis de domnitorul Alexandru Ipsilanti în ianuarie 1776: „elevii să fie nobili, adică fii de boieri (...) în niciun caz mojici şi ţărani, cărora îi este dată agricultura şi păstoria". Formulaţi argumentele din punctul de vedere al unui contemporan cu acest domnitor şi apoi din punctul de vedere al unui om care trăieşte în secolul al XXI-lea.

4. Motivaţi preocupările legate de dezvoltarea instrucţiei şcolare manifestate de societatea românească la începutul epocii moderne.

5. Citiţi cu atenţie sursa 2.

a: Formulaţi atitudinea lui Alexandru Lăpusneanu faţă de

studiu, de educaţie în general.

b. Folosiţi cunoştinţele din orele de literatură referitoare la Alexandru Lăpusneanu, personajul nuvelei lui Al. Negruzzi. Sunt asemănări între cel care a scris scrisoarea şi cel prezentat de Negruzzi?

c. Poate fi nuvela lui Negruzzi sursă de învăţare pentru istorie?

6. Pe baza sursei 3:

a. Formulaţi motivele înfiinţării şcolii de la Trei Ierarhi.

b. Care dintre acestea au consecinţe pe termen scurt şi care au urmări pe termen lung?

c. Analizaţi concluziile voastre folosind şi cunoştinţele din celelalte lecţii referitoare la lumea medievală românească.

7. Citiţi sursa 4 şi răspundeţi următoarelor cerinţe:

a. Credeţi că putem să ne bazăm pe informaţiile date, ştiind că autorul aparţine bisericii catolice?

b. Comparaţi aprecierea făcută de autor nivelului de educaţie a preoţilor din Moldova cu cea formulată în sursa 3. Cum apreciaţi asemănările constatate?

8. Pe baza sursei 6:

a. Analizaţi valorile pentru care pledează domnitorul Moldovei în documentul dat.

b. Folosind cunoştinţele dobândite în orele de filosofie, precum şi din alte ore de – istorie, stabiliţi dacă acestea corespund lumii medievale sau celei moderne.

c. Documentaţi-vă pentru a stabili dacă în timpul Revoluţiei din 1848 domnitorul Mihail Sturdza a acţionat în spiritul valorilor din documentul semnat de el.

O

Cărţi tipărite de diaconul Coresi în secolul al XVI-lea

(*Muzeul Tiparului şi Cărţii Româneşti din Târgovişte*)

6. Reglement a sholelor publice din
Prinţipatul Moldovei sub auspiţiile
Preaînălţatului Domn Mihail Grigorie
Sturdza Vv., Iaşi, 1835

Educaţia sau buna creştere este trebuinţa cea mai de frunte a unui m-am; ea este temeiul şi închizăşluirea trăiniciei tuturor aşezământurilor obşteşti. Înrâurirea ei asupra fericirei persoanelor în parte şi a naţiilor îndeobşte este atât de mare cât şi netăgăduită încât meşteşugul de a creşte şi a formărişi pe oameni de-a pururea au fost

îngrijirea legiuitorilor celor mai luminaţi.

Drept de datorie este a fieştecăreia ocârmuiri de a înlesni tinerimii mijloacele de a dezvălui înţelegătoarele şi moraliceştile sale însuşiri şi de a-i da povăţuirea mântuitoare şi cuviincioasă pe calea vieţu-irei; căci dacă nu se poartă de grijă despre educaţie din vârstă fragedă (…) atuncea cele mai bune plecări rămân amorţite sau abătute spre rău (…). Relele deprinderi nu întârzie atuncea a împresura toată soţietatea, ce se vede lipsită de bunele prinţipii menite a se împotrivi acestui rău, şi aceasta este pricina pentru care naţiile se cufundă în răutăţire.

Capitolul 5

B

Cele trei ordine medievale (*manuscris*, *secolul al XII-lea*)

1. Cele trei ordine Casa lui Dumnezeu, pe care oamenii o cred una, este împărţită în trei (…) Aceste trei părţi care coexistă nu suferă să fie despărţite: slujbele aduse de una sunt condiţia împlinirii celorlalte două; fiecare, la rândul ei, se însărcinează să aducă uşurare întregului. Astfel, această întreită îmbinare nu este mai puţin unită şi astfel a putut legea să triumfe şi lumea să se bucure de pace.

Episcopul Adalberon din Laon

2. Încoronarea lui Carol cel Mare

Cum în ţara grecilor nu mai era împărat şi puterea imperială era deţinută de o femeie, papei Leon şi tuturor sfinţilor părinţi adunaţi atunci în sinod, ca şi întregului popor creştin li s-a părut că era de cuviinţă să dea titlul de împărat regelui Carol care avea în puterea sa Roma, reşedinţa obişnuită a Cezarilor, şi celelalte oraşe din Italia, Galia şi Germania. Cum Dumnezeu atotputernic consimţise să i le pună toate sub stăpânirea sa, Le-a părut drept că, în conformitate cu cererea poporului creştin, să poarte el de asemenea titlul de împărat. *Annales Laureshamenses*

Protectorat religios şi identitate culturală în Europa şi în spaţiul românesc. Statul, biserica şi diaspora

Raportul dintre autoritatea laică şi cea religioasă a constituit una dintre relaţiile care au marcat evoluţia formelor politice şi culturale europene. Pornind de la tradiţia administrativă romană şi contribuţia germanica sau slavă până ia cristalizarea structurilor de putere medievale şi moderne timpurii, această relaţie a avut o serie de evoluţii fluctuante de-a lungul timpului. Adevărata separare dintre cele

două tipuri de autoritate are loc în a doua parte a secolului al XVIII-lea, sub influenţa ideilor iluministe şi a acţiunii politice revoluţionare (în Statele Unite ale Americii şi Franţa mai întâi).

Protectorat şi identitate creştină la începuturile modernităţii

Evul Mediu a fost caracterizat de o dublă identitate, una socială şi una religioasă, în primul rând, structura socială, dată de către divinitate, împărţea indivizii în categorii imuabile – aşa-numita mobilitate socială, tipică societăţilor moderne, nu era de conceput. Existenţa celor trei mari ordine sau stări (*rogatores*, *bellatores* şi *laboratores* – cei care se roagă, cei care se luptă şi cei care muncesc) a dus la un conţinut special dat termenului de „naţiune" (*naţio*), anume cel de aparţinător unei anumite categorii sociale care se bucură de privilegii speciale. Cazul cel mai limpede este cel al alianţei dintre diferitele categorii sociale privilegiate din Transilvania, după răscoala din 1437. Alianţa, numită *Unio Trium Nationum*, se referea la categoriile sociale şi etnice deopotrivă a nobilimii maghiare şi secuieşti şi a patriciatului săsesc, dominant în centrele urbane transilvănene.

Creştinismul – un prim liant al Europei în al doilea rând, identitatea religioasă a fost unul dintre lianţii care au structurat primele viziuni despre Europa. Încoronarea lui Carol cel Mare la Roma în prima zi de Crăciun a anului 800 nu reprezenta doar un act format care să ateste puterea regelui franc. Atât ziua, cât şi titlul acordat (cel de împărat roman) sunt semnificative. Lui Carol cel Mare i se recunosc graţia divină (prima zi a Crăciunului) şi preeminenţa asupra lumii creştine (pornind de la ideea apărută la sfârşitul Antichităţii în rândul multor părinţi ai Bisericii cum că Imperiul Roman ar fi fost creat de Dumnezeu pentru a facilita răspândirea creştinismului). Această tradiţie a investiturii divine se va păstra până târziu, sub forma caracterului sacru al monarhiei, suveranul fiind şef al statului prin graţia divină. De aici la definirea Europei şi a europeanului ca fiind creştin (după Marea Schismă din 1054, catolic) nu a fost decât un pas. De altfel, declanşarea cruciadelor este rezultatul unei identităţi bazate pe apartenenţa la biserica creştină. Motivul invocat, acela al eliberării Locurilor Sfinte de sub ocupaţia celor

Religia ţi viaţa religioasă

Capitolul 5

declaraţi „necredincioşi", a dus la mobilizarea forţelor nobilimii europene sub Un singur stindard şi o singură conducere, fapt ce ar fi

fost de neînchipuit dacă motivaţia ar fi fost doar una politică. Dar comunitatea de interese dintre autoritatea laică şi cea religioasă a funcţionat mai degrabă în planul confruntării cu un inamic resimţit ca fiind comun. Este vorba de musulmani, dar şi de unele erezii, cum a fost cea a albigenşilor sau a husiţilor, ambele înăbuşite în sânge cu ajutorul unor «cruciade interne" (sec. XIII şi XV). Această aparentă comunitate a lăsat loc şi unor intense conflicte în legătură cu ierarhia celor două forţe politice. Cazul cel mai cunoscut este cel al conflictului pentru investitură, încheiat cu aşa-numitul „pelerinaj la Canossa" al împăratului german Henric al IV-lea, care a fost obligat să meargă desculţ în faţa papei Grigore al VII-lea pentru a obţine ridicarea excomunicării (care îl excludea din comunitatea creştină şi automat îl îndepărta de la tronul imperial).

Autoritatea ecleziastică subminată de autoritatea laică

Relativa supremaţie a bisericii va fi însă de scurtă durată. La începutul secolului al XV-lea, regele francez Filip al IV-lea cel Frumos va afirma supremaţia autorităţii laice în cadrul statului şi va reuşi chiar să oblige papalitatea să-şi mute sediul de la Roma la Avignon. „Captivitatea babiloniană" a Bisericii Catolice va reaşeza relaţiile dintre autoritatea ecleziastică şi cea laică pe noi baze. Identitatea europeană va fi, din acest moment, una dublă sau chiar triplă. Pe de o parte, o identitate etnică în interiorul spaţiului locuit de creştini – distincţia dintre diferitele popoare este clar subliniată de violenţa Războiului de 100 de Ani, dar şi de conflictele lui Ştefan cel Mare cu Tara Românească, pe de altă parte, o identitate creştină încă, relevată mai ales prin opoziţia cu arabii şi, mai târziu, cu otomanii. În sfârşit, se adaugă la aceasta identitatea socială, începutul secolului al XVI-lea marchează cu pregnanţă aceste diferite identităţi. Francisc I, regele preacreştin al Franţei, nu va ezita să se alieze cu sultanul Soliman Magnificul, care tocmai cucerise Belgradul şi se pregătea să atace Imperiul Romano-German, împotriva împăratului Carol Quintul. Raţiunea politică realiza un prim pas de separare de „republica creştină" medievală.

Secolul al XVI-lea marchează apariţia unui nou clivaj în interiorul Europei creştine, care se adaugă clivajului dintre Roma şi Constantinopol. Apariţia Reformei (cu diferitele sale variante, luteranismul, calvinismul şi, mai târziu, anglicanismul) a dus la accentuarea separării dintre stat şi o identitate bazată în primul rând

pe interese economice şi politice locale în raport cu o Europă mai degrabă teoretică. De altfel, încercarea lui Carol Quintul de a reface legătura dintre cele două autorităţi eşuează. Datorită conflictelor dintre reformaţi şi catolici, Carol va încerca să impună prin pacea religioasă de la Augsburg principiul „cuius regio, eius religio" (religia principelui va stabili religia supuşilor). Singurul rezultat al acestei „păci" va fi accentuarea în timp a conflictului religios.

Un alt exemplu de independenţă faţă de autoritatea papală a fost reforma religioasă impusă de Henric al VIII-lea în Anglia. Preocupările dinastice ale lui Henric au făcut ca el să ignore interdicţia de divorţ şi de aici ruperea de biserica Romei.

La aceste evoluţii se adaugă şi un alt element, susţinut de Reformă şi de principiul promovat de către aceasta, anume de predicare a texului biblic într-o *împăratul Henric al IV-lea pe drumul spre Canossa (1077)*

3. Scrisoarea lui Henric al IV-lea către Grigore al VII-lea, 24 ianuarie 1076

Lasă pe altcineva să urce pe tronul Sfântului Petru, care să nu practice violenţa sub masca religiei, dar care să propovăduiască învăţătura Sfântului Petru. Eu, Henric, rege prin mila lui Dumnezeu, îţi spun ţie împreună cu toţi episcopii noştri: coboară, coboară, coboară, să fii de-a-pururea blestemat!

4. Excomunicarea lui Henric al IV-lea de către papa Grigore al VII-lea.

14 februarie 1076

(...) îl lipsesc pe regele Henric, care s-a răsculat împotriva bisericii tale cu o nemaiauzită îndrăzneală, de cârmuirea întregului regat al Germaniei şi Italiei şi dezleg pe toţi creştinii de ascultarea pe care i-au jurat-o sau pot să i-o jure şi interzic oricui a-l sluji ca pe un rege. Pentru că e potrivit ca el, care a căutat să micşoreze slava bisericii, să piardă slava pe care pare s-o aibă. Şi de când a refuzat să se supună cum trebuie s-o facă un creştin sau să se întoarcă la Dumnezeul pe care l-a abandonat luând partea celor excomunicaţi (...) şi s-a despărţit de biserică şi a încercat să o împartă în două, îl leg în lanţurile anatemei (...)

Capitolul 5

Mihail Kogălniceanu, prim-ministrul care a semnat decretele înfiinţării universităţilor din Iaşi (1860) şi Bucureşti (1864)

şi Legea instrucţiunii publice (*1864*)

5. Pacea religioasă de la Augsburg, 1555

Şi pentru ca, aşa cum o cer nevoile Sfântului Imperiu de Naţiune Germană, pacea dintre Maiestatea Sa imperială romană, noi, Ferdinand I, principii electori, ceilalţi principi şi stările Sfântului Imperiu de Naţiune Germană, să poată fi realizată şi menţinută în pofida separaţiei religioase, (stabilim ca) Maiestatea Sa împăratul roman, noi, precum şi electorii, principii şi stările să nu asuprim, să nu păgubim, să nu oprimăm în niciun fel vreo stare a imperiului din cauza Confesiunii de la Augsburg (o sinteză a luteranismului), a învăţăturii, religiei şi credinţei sale, să nu încercăm să-i abatem de la credinţa, obiceiurile bisericeşti, regulile şi ceremoniile pe care le-au instituit în principatele, teritoriile şi domeniile lor (…); dimpotrivă, vom lăsa această religie (…), averile şi bunurile sale mobile şi imobile, pământul, oamenii, domeniile, stăpânirile şi jurisdicţiile sale în linişte şi pace.

Dicţionar…

Excomunicare – excluderea unei persoane dintr-o comunitate religioasă. *Secularizare* – trecerea în proprietatea statului a unor bunuri care aparţin bisericilor sau mănăstirilor.

limbă înţeleasă de către credincioşi. Cristalizarea şi dezvoltarea limbilor naţionale a contribuit la crearea sentimentului de identitate etnică şi culturală. Gruparea Pleiadei în Franţa sau grupul de dramaturgi din perioada reginei Elizabeta I, ca şi întreaga literatură renascentistă europeană contribuie la educarea nobilimii într-un spirit ce poate fi numit „naţional" în sens modern.

În spaţiul românesc, toate aceste evoluţii au fost mult mai lente şi, datorită contextului local, mult mai limitate. Impunerea limbii slavone ca limbă a slujbei bisericeşti, divizarea spaţiului românesc în structuri politice cu interese adesea contradictorii (Ştefan cel Mare, de pildă, nu ezită să atace Chilia şi Cetatea Albă, dar şi oraşele săseşti din Transilvania, iar boierimea munteană nu este hotărâtă să susţină otomanii în luptele cu Moldova) şi determinate de alianţele externe au contribuit la întârzierea definirii propriei identităţi. Mihai Viteazul va reuşi să unifice cele trei state (Ţara Românească, Moldova şi principatul Transilvaniei) speculând începutul unei conştiinţe a identităţii româneşti, dar faptul că opoziţia faţă de această acţiune a fost puternică este demonstrat de caracterul efemer al unirii.

Evenimentele petrecute mai devreme în Europa apuseană vor

avea loc în spaţiul românesc de-a lungul secolelor al XVII-lea şi mai ales al XVIII-lea, când, profitând de creşterea numărului de tineri boieri care studiază în universităţile occidentale, cultura românească se particularizează, ajungând să definească – printr-o sinteză originală dintre diferitele tradiţii – acest teritoriu. Şcoala Ardeleană va contribui decisiv la acest proces prin redescoperirea originilor romane ale poporului român şi prin creşterea circulaţiei cărţilor scrise în limba română.

Protectorat religios şi identitate culturală în secolele XVIII-XX

Ruptura definitivă dintre identitatea bazată pe religie şi o identitate bazată pe cultură, instituţii şi tradiţii comune are loc de-a lungul secolelor XVIII-XIX. Două evenimente marchează acest proces. La un capăt se află Războiul de 30 de Ani (1618 – 1648), care stabileşte libertatea confesională în spaţiul german. La celălalt capăt se află *Declaraţia drepturilor omului şi ale cetăţeanului* şi războaiele napoleoniene, în care identitatea naţională se afirmă cu pregnanţă (este prima dată când se afirmă, de pildă, o identitate germană supraordonată identităţilor locale). La laicizarea societăţilor din Europa apuseană a contribuit ampla mişcare iluministă, dar şi cristalizarea unor noi concepţii despre stat. Atât dimensiunea raţională, promovată de enciclopedişti, cât şi ideea de bună guvernare, promovată de gânditori ca John Locke, au dus la separarea netă dintre biserică şi stat. Alături de modificarea formei de relaţie cu suveranul constituţional (care nu mai este rege numai „prin graţia divină", ci şi prin „voinţa poporului"), separarea învăţământului laic de cel religios marchează această trecere.

Din nou, spaţiul românesc este caracterizat de o evoluţie particulară. Există, de-a lungul acestei perioade, o luptă între elementele novatoare şi cele tradiţionale, o luptă ce marchează întreaga cultură românească până la al Doilea Război Mondial. Pe de o parte, există puternice impulsuri spre modernizare. Trecerea treptată la caligrafia latină, la utilizarea limbii române şi în* biserică, dar şi dorinţa generaţiei paşoptiste de a crea o cultură naţională au

Religia ţi viaţa religioasă

Capitolul 5

contribuit la cristalizarea identităţii naţionale româneşti ca identitate culturală mai mult decât o identitate religioasă. Aceasta cu atât mai mult cu cât neîncrederea românilor în intenţiile Rusiei,

autoproclamată protectoare a creştinilor ortodocşi, cunoaşte o evoluţie explozivă la mijlocul şi în a doua parte a secolului al XIX-lea. O dovadă în acest sens o constituie secularizarea averilor mănăstireşti închinate de către Al. I. Cuza în decembrie 1863. Tradiţia de secole a domnitorilor români de a susţine financiar mănăstirile ortodoxe din Imperiul Otoman intra în contradicţie cu nevoia statului român de a-şi afirma identitatea. De altfel, acum se modifică mecanismele de susţinere a românilor din afara graniţelor. Susţinerea va fi cu precădere una culturală laică. Chiar dacă este continuată susţinerea diferitelor biserici din Imperiul Otoman, accentul cade pe dezvoltarea şcolilor româneşti, pe acordarea de burse de studiu şi pe acţiunea diplomatici.

Această politică va fi continuată şi de-a lungul secolului al XX-lea, cu o rupturi dramatică în perioada comunişti. Dacă în perioada interbelică au existat eforturi de susţinere a românilor din afara ţării (în special la Sudul Dunării), după 1945 situaţia s-a modificat dramatic. Atât propaganda comunistă, care punea internaţionalismul proletar deasupra identităţii naţionale, cât şi controlul asupra producţiei culturale şi înregimentarea politică a statelor comuniste sub egida URSS au limitat posibilităţile de susţinere culturală a românilor aflaţi în afara graniţelor naţionale. Mai mult, diaspora românească s-a definit, inevitabil, prin opoziţie cu statui comunist Contribuţia exilului românesc la lupta împotriva comunismului, o luptă culturală şi politică deopotrivă, nu poate fi ignorată.

De-abia după 1989 lucrurile au început să fie reaşezate în ordinea lor firească.

Mănăstirea Prodromu de la
Muntele Athos, *unde au făcut danii dommnitorii români*

Exercit

1. Explicaţi importanţa asumării identităţii creştine în Europa Evului Mediu. Pentru răspuns, folosiţi şi sursele 1 şi 2.

2. Comentaţi două consecinţe ale acestei realităţi.

3. Organizaţi în două grupe, prezentaţi comparativ raportul dintre stat şi biserică în Europa, în Evul Mediu şi în epoca modernă. Discutaţi deosebirile pe care le constataţi.

4. Argumentaţi de ce relativa supremaţie a bisericii va fi de scurtă durată în Europa.

5. Analizaţi sursele 3 şi 4. Cum apreciaţi modul în care îşi

prezintă punctul de vedere cele două autorităţi aflate în conflict?

6. Evaluaţi importanţa secolului al XVIII-lea în constituirea unei noi identităţi.

7. Comparaţi sursele 5 şi 6. Care este libertatea la care se referă amândouă? Documentele sunt separate de aproape două sute de ani. Schimbările care au avut loc se reflectă în modul în care tratează această libertate?

8. Dezbateţi, în grup, evoluţia particulară a bisericii în spaţiul românesc, apoi identificaţi şi ordonaţi ierarhic principalele trăsături ale acesteia.

9. Descrieţi modalităţile prin care statul şi biserica i-au susţinut pe românii din afara graniţelor. Credeţi că aceste căi au fost eficiente pentru păstrarea identităţii româneşti? Argumentaţi-vă răspunsul folosind şi cunoştinţele dobândite în capitolul 2.

10. Realizaţi o documentare pentru a dezbate tema „Exilul românesc şi lupta anticomunistă". Folosiţi şi cunoştinţele dobândite în clasa a XI-a.

6. *Declaraţia drepturilor omului şi ale cetăţeanului*, 26 august 1789

Art. 1. Oamenii se nasc şi rămân liberi şi egali în drepturi. Deosebirile sociale nu pot fi fondate decât pe utilitatea comună.

Art. 2. Scopul oricărei asociaţii politice este acela de a păstra drepturile naturale şi imprescriptibile ale omului. Aceste drepturi sunt: libertatea, proprietatea, siguranţa şi rezistenţa la opresiune. (…)

Art. 10. Nimeni nu poate fi condamnat pentru opiniile sale, chiar religioase, cu condiţia ca, manifestarea acestora să nu provoace tulburarea ordinii publice stabilita prin lege.

Art. 11. Libera comunicare a gândurilor şi opiniilor este unul din cele mai preţioase drepturi ale omului; fiecare cetăţean poate deci vorbi, scrie şi tipări liber, cu condiţia ca să răspundă dacă abuzează de această libertate în cazurile stabilite prin lege.

Religia ţi viaţa religioasă

TUDIU DE CAZ

Declaraţia drepturilor omului şi ale cetăţeanului, *1789*

Dicţionar

Toleranţă – atitudine caracterizată prin acceptarea ca alte persoane să exprime convingeri diferite de cele proprii. În sens larg, este atitudinea celor care deţin puterea de a nu interzice sau interveni

în comportamentul indivizilor, instituţiilor, societăţilor, chiar dacă îl dezaprobă. Principalele domenii în care se solicită astăzi toleranţa sunt credinţele religioase, opoziţia politică, raporturile dintre rase şi etnii.

Conform recensământului din 1930, greco-catolicii reprezentau 7, 9% din populaţia ţării, motiv pentru care *Constituţia* din 1923 declară biserica lor naţională, alături de cea ortodoxă, şi îi conferă întâietate faţă de celelalte culte. *Concordatul* dintre Vatican şi România (1927 – 1929) recunoştea existenţa Bisericii Catolice, dar stabilea şi statutul celei unite.

România şi toleranţa religioasă în secolul al XX-lea

Contextul general

Problema toleranţei religioase, fără a fi o problemă centrală a secolelor XVIII-XIX, se înscrie în fenomenul mai larg de afirmare a drepturilor omului şi ale cetăţeanului ce caracterizează modernitatea europeană. O serie de distincţii trebuie însă făcute. În primul rând, lupta pentru drepturile cetăţeneşti a luat în considerare ansamblul societăţilor europene – *Declaraţia drepturilor omului şi ale cetăţeanului*, elaborată în 1789 de Adunarea naţională franceză făcea trimitere la ansamblul „poporului francez", înţeles aici ca totalitatea locuitorilor regatului şi prin antiteză cu structura socială de până atunci (împărţită în cele trei stări). În al doilea rând, problematica toleranţei religioase se suprapune, în parte, cu problematica antisemitismului. Dacă la începuturile modernităţii problematica religioasă a fost una din cauzele Războiului de 30 de ani (1618 – 1648), după această dată conflictele religioase nu mai constituie o problemă politică în Europa Occidentală. Rămâne însă o problemă în Europa răsăriteană şi de sud-est, unde conflictul dintre Imperiul Otoman şi marile puteri creştine, pe de o parte, respectiv dintre primul şi popoarele aflate sub stăpânirea otomană a avut conotaţii religioase până către secolul al XVIII-lea, iar în conştiinţa oamenilor obişnuiţi până mai târziu.

Secolul al XIX-lea, numit şi secolul naţionalităţilor, a schimbat dramatic poziţia credinţei ca argument politic. Pornind de la ideologia iluministă şi de la idealurile naţionale, viziunile politice ale secolului al XIX-lea au redus rolul apartenenţei religioase de la un argument central al acţiunii politice (alianţele bazate pe comunitatea religioasă) la un argument de identificare culturală (poporul român definit şi prin religia ortodoxă). De aceea şi articolul 7 din Constituţia românească de

la 1866 făcea o separare netă între creştini şi necreştini. Evident, la acestea se adăugau şi elemente mult mai practice, cum ar fi concurenţa dintre firmele de comerţ şi industriale deţinute de români şi cele care reprezentau alte interese.

Peisajul religios românesc în secolul al XX-lea

Până la Primul Război Mondial, România era o ţară cu un peisaj relativ uriî-form religios. Domina confesiunea ortodoxă, urmată de cea mozaică şi de cea catolică. La acestea se adăugau o serie de confesiuni care au apărut ca urmare a fenomenului de migraţie între Transilvania şi România (cultul greco-catolic sau greco-unit) sau a venirii de muncitori şi specialişti din Europa Occidentală. O situaţie aparte o reprezenta cultul musulman, a cărui pondere a crescut odată cu integrarea Dobrogei în statul român. De altfel, religia musulmană a fost susţinută de la început de către statul român, chiar dacă articolul 7 al Constituţiei se aplică şi musulmanilor. Marea problemă o reprezenta însă cultul mozaic – evreii, în ciuda contribuţiei lor economice şi culturale, continuau

Religia şi viaţa religioasă

TUDIU DE CAZ

să nu se bucure de drepturi politice şi să fie discriminaţi cu privire la dobândirea cetăţeniei.

Încheierea conflictului mondial a adus schimbări dramatice şi în ceea ce priveşte situaţia bisericilor din România. Extinderea teritorială şi creşterea populaţiei au dus şi la diversificarea peisajului religios românesc. Chiar dacă Biserica Ortodoxă a rămas majoritară, existau acum o serie de culte care veneau cu propria structură organizatorică şi cu o contribuţie culturală deosebită. Evident, cadrul constituţional trebuia să ţină seama de această nouă situaţie. De altfel, aceasta a fost şi una din prevederile Actului de Unire de la Alba-Iulia. Constituţia din 1923 elimina prevederile referitoare la apartenenţa religioasă, astfel că se poate considera că, formal, libertatea religioasă era deplină.

Atitudinea statului faţa de cultele religioase

Totuşi, statul român a făcut o serie de distincţii între diferitele culte. Existau, astfel, culte intitulate naţionale (Biserica Ortodoxă, considerată a fi dominantă, şi Biserica Greco-Catolică). O altă categorie o reprezentau cultele istorice (bisericile catolică şi reformată, biserica mozaică şi cea mahomedană). În sfârşit, cultele neoprotestante erau împărţite în îngăduite şi prohibite. Principalele biserici erau

reprezentate de jure în Senatul României, ceea ce asigura şi o reprezentare politică a principalelor culte.

În ceea ce priveşte susţinerea diferitelor biserici, statul român a ajutat cultele naţionale şi pe cele istorice, în proporţii variabile, cu precădere prin intermediul sprijinirii învăţământului confesional. Statisticile epocii ne arată că finanţarea şcolilor confesionale pentru diferitele culte (în special cele reprezentative pentru unele minorităţi) a fost comparabilă cu aceea destinată cultului ortodox.

Către mijlocul perioadei interbelice, problema toleranţei religioase capătă o nouă turnură. Pornind de la o serie de mişcări de dreapta, în societatea românească se cristalizează un curent politic extremist şi care neagă valorile democraţiei. Victima acestui curent, reprezentat în primul rând de Legiunea Arhanghelului Mihail, dar şi de Liga Apărării Naţional-Creştine (condusă de A.C. Cuza), a fost populaţia evreiască, dar implicaţiile au fost mult mai largi. Antisemitismul declarat al extremei drepte era dublat şi de exacerbarea valorilor ortodoxe, mergând până la negarea drepturilor celorlalte biserici. Adepţii acestui curent politic considerau corpul cetăţenesc ca fiind propriu naţiunii; or, naţiunea fiind caracterizată de apartenenţa la religia ortodoxă, cei ce nu aderau la această religie nu puteau face parte din rândul cetăţenilor. În practică, acest curent politic a fost minoritar şi, cu excepţia celor câteva luni de guvernare Comună cu generalul Antonescu (septembrie 1940-ianuarie 1941), nu a putut influenţa viaţa religioasă din România, chiar dacă unii membri ai Bisericii Ortodoxe au sprijinit acest curent politic.

Biserica în perioada comunistă

Preluarea puterii de către comunişti (în perioada 1944 – 1947) a afectat dramatic viaţa religioasă din România. Proprietăţile funciare au fost confiscate llblăiii-D li «pH

pe «f>TC

Biserica Mihai Vodă din Bucureşti

(*ctitorită de Mihai Viteazul în 1589*, *translată în 1985*)

Istoria altfel

Biserici sub buldozere în comunism

Biserica Enei, din apropierea Universităţii, construită în 1611, demolată în 1987.

Biserica Albă Postăvari, din cartierul Izvor, 1564 – 1984.

Mănăstirea Mihai-Vodă, ctitorie a lui Mihai Viteazul, 1589 –

1985.

Biserica St vineri + lerească, 1645 – 1987.

Biserica Cotroceni, ctitorie a domnitorului Şerban Cantacuzino, 1598 – 1984.

Mănăstirea Văcăreşti, ctitorie a lui Nicolae Mavrocordat, 1716 – 1986.

Printr-un decret al Consiliului de Miniştri din 1 decembrie 1948, Biserica Greco-Catolică a fost desfiinţată, bunurile sale fiind preluate de stat, iar lăcaşurile de cult şi casele parohiale au fost atribuite Bisericii Ortodoxe. Numeroşi episcopi şi preoţi au fost arestaţi. Statutul Bisericii Catolice a fost incert pe întreaga perioadă comunistă, deoarece autorităţile au refuzat să-l stabilească în mod clar. Toate cultele au fost strict supravegheate, iar Biserica Ortodoxă română a fost nevoită să susţină politica promovată de autorităţi.

Religia şi viaţa religioasă

STUDIU DE CAZ

Alexandru Todea (*1912 – 2002*)

Lupta cardinalului Alexandru Todea

Din anul 1945 şi până în octombrie 1948, pe atunci protopopul Alexandru Todea de la Reghin a fost arestat de mai multe ori de către autorităţile comuniste.

Apoi a urmat procesul în care procurorul i-a cerut condamnarea la moarte. Tribunalul Militar Bucureşti l-a condamnat la muncă silnică pe viaţă.

A fost graţiat în august 1964. În anul 1986, a fost ales mitropolit al Bisericii Române Unite cu Roma. După decembrie 1989, şi-a continuat activitatea până la moartea sa, în 2002.

1. Constituţia României, 1923

Art. 22. Libertatea conştiinţei este absolută. Statul garantează tuturor cultelor deopotrivă libertate şi protecţiune, întrucât exerciţiul lor nu aduce atingere ordinii publice, bunelor moravuri şi legilor de organizare ale statului.

Biserica creştin-ortodoxă şi cea greco-catolică sunt biserici româneşti. Biserica ortodoxă română, fiind religia marei majorităţi a românilor, este biserica dominantă în statul român, iar cea greco-catolică are întâietate fată de celelalte culte.

(aceasta a însemnat, nu numai în cazul Bisericii Ortodoxe, o lovitură deosebită), o serie de proprietăţi imobiliare au fost confiscate

(în multe cazuri, clădiri ale şcolilor confesionale sau ale seminarelor teologice). Totodată, ridicarea de noi biserici a fost sistată.

Mult mai grave însă au fost alte măsuri luate de noul regim în primul rând, desfiinţarea unor culte religioase. Biserica Greco-Catolică a fost desfiinţată, iar o serie de culte neoprotestante au fost interzise o bună perioadă de timp. La fel, Biserica Catolică a avut de suferit datorită faptului că era subordonată Vaticanului, deci o autoritate ce scăpa controlului statului comunist. Această măsură trebuie înţeleasă şi în condiţiile în care papa tei excomunicat pe toţi comuniştii activi. În al doilea rând, mulţi preoţi ortodocşi şi greco-catolici au fost persecutaţi şi încarceraţi pentru activităţi „duşmănoase puterii de stat". O bună parte dintre aceştia au murit la Gherla şi la Satu Mare, iar alţii au avut domiciliu forţat după eliberare.

Cu toate acestea, în România nu au existat fenomene extreme de intoleranţă religioasă, aşa cum s-a întâmplat în Albania, unde clerul a fost forţat să intre în viaţa laică.

Deşi constituţiile din perioada comunistă stabileau libertatea religioasă, regimul comunist a continuat să privească cu neîncredere biserica până în 1989, iar ultimii ani ai regimului au marcat şi un alt atac la existenţa bisericii. Odată cu iniţierea programului de sistematizare urbană şi rurală a localităţilor ţării – în fapt un program de ştergere a identităţii urbanistice şi arhitectonice a României –, o serie de biserici au fost demolate sau ascunse privitorului de către blocuri nou construite. Ceea ce se încerca de fapt era excluderea bisericilor din peisajul urban şi din viaţa cotidiană locuitorilor din oraşe.

Toleranţa religioasă după 1989

După 1989, cultele religioase şi-au recăpătat poziţia deţinută în perioada interbelică. Constituţia din 1991 confirmă libertatea religioasă şi o garantează. Fenomenul care reprezintă cel mai bine această perioadă este însă efortul ecumenic. Pornind de la o serie de elemente moştenite din perioada anterioară (cum ar fi problemele legate de proprietăţile cultelor), au existat tensiuni între diferitele confesiuni. Cu toate acestea, au avut loc o serie de întâlniri între reprezentanţii diferitelor culte pentru a dezbate căile de rezolvare a acestora. Momentul cel mai important l-a reprezentat vizita papei Ioan Paul al II-lea în România (1999). Aceasta a fost prima vizită a unui suveran pontif într-o ţară ortodoxă.

Biserica în societatea contemporană

Ca peste tot în lume, începutul. secolului al XXI-lea a fost marcat de o intensă dezbatere de idei cu privire la cele două direcţii majore în care pare să evolueze biserica în societatea contemporană. Pe de o parte, principalul fenomen este cel al fundamentalismului. Marcat de intransigenţă şi de dorinţa de revenire la

Religia şi viaţa religioasă un mod de viaţă premodern (şi caracterizat prin respingerea democraţiei, cum ar fi dreptul egal al femeilor, dreptul la opinie), fundamentalismul – atât cel musulman, cât şi cel creştin – reprezintă o ameninţare directă la valorile democratice ale oricărei societăţi. Pe de altă parte, soluţia ar putea veni din direcţia ecumenismului. Acesta porneşte de la premisa egalei îndreptăţiri a tuturor bisericilor şi de la ideea că apartenenţa la o biserică trebuie să reprezinte o opţiune individuală, parte a libertăţii de conştiinţă. Mai mult, ţinând cont de mişcările de modernizare din interiorul bisericii (cea mai cunoscută fiind Conciliul Vatican II, 1962 – 1965), ecumenismul confirmă independenţa cultelor de stat şi separarea dintre cele două structuri.

3 X4791 n

1. Comparaţi evoluţia situaţiei minorităţilor naţionale cu evoluţia cultelor din România în secolele XIX-XX. Alcătuiţi o listă a asemănărilor şi deosebirilor, ţinând seama de diferitele etape istorice.

2. Formulaţi atitudinea statului faţă de cultele religioase aşa cum rezultă din prevederile Constituţiei din anul 1923.

3. Comparaţi această atitudine cu cea a statului comunist. Cum explicaţi deciziile acestuia de intoleranţă religioasă? Argumentaţi răspunsul şi comparaţi argumentele cu cele ale colegilor.

4 Realizaţi un portofoliu cu titlul. Biserica arestată" în România comunistă.

5. Alcătuiţi un eseu pe tema toleranţei religioase în secolul al XX-lea, indicând pericolele pentru democraţie ale fundamentalismului religios.

6. Cunoaşteţi în comunitatea voastră exemple de intoleranţă şi urmările acestora? Care credeţi că sunt cauzele şi ce se poate face pentru a le elimina? Organizaţi o dezbatere pe această temă.

Biserica

Văcăreşti din capitală

(*demolată în perioada comunistă*)

Vizita papei Ioan Paul al II-lea în România (*1999*)

2. Constituţia României, 1991

3. Cultele religioase sunt libere şi se organizează potrivit statutelor proprii în condiţiile legii.

4. În relaţiile dintre culte sunt interzise orice forme, mijloace, acte sau acţiuni de învrăjbire religioasă.

5. Cultele religioase sunt autonome faţă de stat şi se bucură de sprijinul acestuia.

Diversitatea religioasă în România

Recensămintele din 1992 şi 2002 au evidenţiat că în ţara noastră 86, 7% din populaţie este ortodoxă (la care se adaugă O, 2% de rit vechi), 4, 7% catolică, O, 9% greco-catolică, 3, 2% reformată, 1, 5% aparţine Bisericii penticostale şi sub 1% este evanghelică, baptistă, adventistă, unitariană. Musulmanii reprezintă O, 3%, în vreme ce populaţia mozaică a scăzut drastic datorită emigrării. Constituţia din 1991 recunoaşte diversitatea religioasă a României şi garantează cetăţenilor libertatea confesională.

Religia şi viaţă religioasă

Lecţie de sinteză

Credinţa se manifestă sub nesfârşite forme. Chiar şi în teama de a nu-l fi supărat pe cel apropiat ţie. Teama ce este asemenea sfielii pe care o simţim în faţa lui Dumnezeu. Totuşi teama şi sfiala sunt începutul înţelegerii, al înţelepciunii.

Credinţa în fapte

1. Mircea cel Bătrân face o danie mănăstirii Cozia, 1389

Io Mircea Voievod, din mila lui Dumnezeu domn a toată Ungrovlahia şi a părţilor Podunaviei şi a celor de peste munţi (...) Deci am luat locul ce ţine de satul numit Jiblea şi am dăruit mănăstirii domniei mele sfintei troiţe, ca să fie ocină bisericească până în veci. Această scrisoare a fost (scrisă) în oraşul domniei mele Râmnic, în faţa a mulţi martori cari sunt aceştia: popa chir Nicodim, popa Gavriil şi Sarafion ieromonah şi jupâni: Vladislav vornic. (...)

2. Patriarhul Ieremia al II-lea, călător în Ţara Românească, 1591

Aşadar, deoarece smerenia noastră călătorind am ajuns în drumul nostru şi la prea sfânta Mitropolie a Ungro-Vlahiei şi am stat aici în sinod, şezând împreună cu noi şi arhiereii care se aflau acolo, s-a înfăţişat prea cucernicul între ieromonahi kir Evghenie de la cinstita

mănăstire Simopetra ce se află la Sfântul Munte (Athos) şi ne-a adus la cunoştinţă că metohul din Bucureşti al acestei sfinte mănăstiri în toate celelalte privinţe este cu adevărat îmbelşugat şi încărcat cu bunuri de tot felul mişcătoare şi nemişcătoare şi cu oameni ce se trudesc, după rânduiala vieţii călugăreşti, cu o mulţime de vii închinate, cu ogoare, mori de apă, sate destule împreună cu vecinii şi ţiganii din ele şi cu multe altele. (...)

3. Mihai Viteazul întăreşte o danie mănăstirii Bistriţa, document dat la Iaşi, 1600

Io Mihail Voievod, din mila lui Dumnezeu, domn al Ţării Ungro-Vlahiei şi voievod al Ardealului şi domn al Ţării Moldovei, lată domnia mea m-am milostivit şi am miluit sfânta noastră mănăstire Bistriţa cu deseatina de albine din toate satele, de la toţi vecinii sfintei noastre mănăstiri, ca să se aibă a lua deseatina rugătorii noştri egumenul şi călugării de acolo, cum a fost obiceiul din veac şi cum au fost miluiţi şi de domnii dinainte, aşa să le fie dat şi de domnia mea.

Biserica Mănăstirii Cozia, *ctitorită de Mircea cel Bătrân* (*secolul al XIV-lea*)

4. Nicolae Iorga, *Misionarul Marcus Bandini în Moldova lui Vasile Lupu*

După ce iezuiţii cuceriseră terenul şi, în epoca lui Mihai Viteazul, încercaseră a se restabili vechiul episcopat de Argeş în Muntenia şi cel de Bacău în Moldova, cu secolul al XVII-lea s-a căutat a se reintroduce catolicismul în locurile unde dispăruse şi a se întări acolo unde se păstrase, dar nu în formele stricte ale vechilor episcopate, ci în acelea ale unui provizorat care s-a menţinut până în epoca noastră.

De la Ieremia Movilă încolo, episcopatul a fost în seama prelaţilor poloni, care şi rezidau în Polonia. Prin urmare, precum odinioară episcopii pentru Moldova erau şi simpli preoţi de sat în Ardeal, aşa în veacul al XVII-lea episcopii de Bacău erau prelaţi poloni, care numai uneori veneau să viziteze ţara, de obicei rămânând în patria lor. În lipsa episcopului polon, se trimiteau, din când în când, vizitatori apostolici. Iar în ce priveşte Muntenia, episcopatele au fost lăsate pe seama franciscanilor observanţi din Bulgaria, al căror centru era Nicopol.

5. Dimitrie Cantemir, Despre ceilalţi locuitori ai Moldovei, în *Descrierea Moldovei*

Nu cred să mai fie vreo altă ţară de mărimea Moldovei, în care

să întâlneşti neamuri atât de multe şi atât de deosebite (…) Armenii se socotesc supuşi, la fel ca şi târgoveţii şi neguţătorii din alte cetăţi şi târguri ale Moldovei, şi plătesc domnului aceeaşi dajdie. Ca şi papistaşii, ei au biserici tot atât de mari şi la fel de împodobite ca şi bisericile drept-credincioşilor şi îşi urmează slobozi legea lor (…) Evreii (…) pot să-şi facă sinagogă oriunde voiesc, însă nu de piatră, ci numai de

156 Religia şi viaţa religioasă

Geamia Esmahan Sultan (Mangalia), cea mai veche din ţara (1525)

lemn. (…) Turcilor nicăieri nu le este îngăduit să-şi cumpere moşii sau vreo casă la sat sau la târg; cu atât mai puţin să-şi zidească moschei sau să-şi facă rugăciunile la vedere după slujba lor religioasă plină de eresuri. Poarta turcească nu a stăruit vreodată să li se îngăduie aceasta. Deie domnul să tacă pe vecie!

6. Nicolae Bălcescu, *Românii supt Mihai Voievod Viteazul* sunt 18 secoli şi jumătate de când Hristos întreprinse a răsturna lumea veche, civilizaţia păgână ce reprezenta principiul dinafară, obiectiv, al naturii şi al silei, substituind în loc o altă lume, o altă civilizaţie, întemeiată pe principiul subiectiv, dinlăuntru, pe dezvoltarea absolută a cugetării şi a lucrării omeneşti în timp şi spaţiu şi pe identitatea între esenţa naturii spirituale a omului şi esenţa naturii divine, el descoperi fiecărui individ legea libertăţii, a demnităţii, a moralităţii şi a perfectibilităţii absolute…

De atunci ştiinţa nouă, întemeindu-se pe conceptul legilor spiritului, pe observaţie, esperienţă, calcul, au continuat zdrobirea lumii vechi, revoluţionarea sau perfecţionarea religiei, moralei, politicei, societăţii întregi, nimicind orice domnie individuală, supuind naţia omenească legii absolute şi universale a libertăţii şi ştiinţei, căutând realizarea în omenire a dreptăţii şi a frăţiei, aceste două temelii a ordinii absolute, perfecte, a ordinii divine.

7. Nicolae Steinhardt, *Jurnalul fericirii*

Sunt pierdut şi pentru că asta trebuia să-mi fie soarta – asta şi nu alta (…) Şi drăcovenia e că oricum aş suci-o tot prins în capcană rămân. Ori pe calea adevăului, ori pe a

Lecţie de sinteză alunecării în ceaţa deşertăciunii, tot pierdut sunt, tot va trebui să recunosc (…)

Pierdut. A! Nu, umilinţa cedării e de la diavol. Asta-mi rămâne,

lată a treia soluţie – neaşteptată şi stranie – minciuna. Minciuna binecuvântată, şoptită de Hristos. Hristos. El e, nu m-a uitat, bat clopotele toate. Voi fi al Lui. Al Lui am fost mereu. În cea mai infimă dintre fracţiuni de secundă ai Lui devin pentru totdeauna.

8. Maria Marian „Măsuri absurde", în revista *Memoria* nr. 51 – 52

Un alt episod deosebit a fost încercarea de a demola o biserică din Tunari. Ordinul era ordin, ca de obicei. Autorităţile presau, dar niciun buldozerist nu se oferea să înceapă atacul contra bisericii, mai ales că preotul stătea, zi şi noapte, cu icoana în braţe, păzind locaşul sfânt. Rezistenţa lucrătorilor începuse să declanşeze scandalul, care cine ştie unde ar fi putut ajunge. Cineva trebuia să se sacrifice. Făcându-şi zeci de cruci şi rugându-se în gând de iertarea marelui păcat, unul dintre ei s-a urcat pe buldozer, a dat drumul la motor şi a început, speriat şi îndurerat, să se apropie de obiectiv. Şi atunci, s-a întâmplat ceea ce toţi cei prezenţi şi cei ce au aflat sau vor afla de la ei nu vor putea uita niciodată. Salvarea bisericii, şi a celui ce se apropia de biserică înfrigurat de spaimă, a venit ca o binecuvântare de la Dumnezeu. Braţul cu care buldozerul trebuia să apuce turla bisericii s-a frânt, ceea ce nu se întâmplase niciodată cu unelte de acest fel, cunoscute fiind rezistenţa şi puterea lor.

1. Analizaţi sursele 1 – 5, care aparţin aceleiaşi perioade istorice. Consideraţi că oferă informaţii care se completează sau se contrazic? Argumentaţi-vă răspunsul în scris.

2. Explicaţi de ce există, în titulatura domnitorilor români, sintagma „din mila lui Dumnezeu domn".

3. Evaluaţi, pe baza surselor date, precum şi a cunoştinţelor de istorie, religie, istoria religiilor, filosofie, importanţa credinţei religioase în diferite epoci istorice. Comentaţi deosebirile care apar.

4. Scrieţi un eseu cu titlul „Biserica versus comunism". Pentru documentare, folosiţi şi relatări ale celor care au trăit în România comunistă sau în alte ţări comuniste.

5. Realizaţi un proiect intitulat „Faptele care susţin credinţa religioasă la începutul mileniului trei".

Religia şi viaţa religioşi 157

EVALUARE

Bacalaureat 2007

Varianta 34. Subiectul al III-lea (22 puncte)

Redactaţi, în aproximativ o pagină, un text cu caracter istoric, în care să integraţi următorii termeni referitori la istoria românilor: secolul al XX-lea, epoca postbelică, Securitate, cenzură, proletcultism, monopol ideologic, deportare, muncă forţată, rezistenţă armată.

Notă. *Se* punctează şi utilizarea limbajului istoric adecvat, respectarea succesiunii cronologice/logice a faptelor istorice şi încadrarea textului în limita de spaţiu precizată.

Varianta 98. Subiectul al III-lea (22 puncte)

Redactaţi, în aproximativ o pagină, un text cu caracter istoric, în care să integraţi următorii termeni referitori la istoria românilor: secolul al XV-lea, Evul Mediu, lume rurală, lume urbană, influenţe bizantine, sinteză culturală, domnie, biserică, stat.

Notă. Se punctează şi utilizarea limbajului istoric adecvat, respectarea succesiunii cronologice-logice a faptelor istorice şi încadrarea textului în limita de spaţiu precizată.

Pregătire bacalaureat

Citiţi cu atenţie textele de mai jos:

A. „Când Brâncoveanu îl văzu că se apropie cu sabia în mână, făcu o scurtă rugăciune şi se adresă fiilor săi cu următoarele cuvinte: fiii mei, fiţi curajoşi, am pierdut tot ce am avut în această lume; cel puţiasă salvăm sufletele noastre şi să ne spălăm păcatele cu sângele nostru. Primul decapitat fu Văcărescu, apoi prinţişorul cel mic Mateiaş şi al treilea fiu Răducanu, după care fură decapitaţi Ştefăniţă şi Constantin, cel mai mare, iar la urmă nenorocitul voievod, părintele lor, care a fost spectator la această cruzime şi barbarie”.

Anton Maria Del Chiaro despre sfârşitul lui Constantin Brâncoveanu, 1714

B. „Tata e un om mic de statură, mai curând grăsuţ, cu un umăr niţel strâmb şi umblă greu. Un ovrei bătrân din Bucureşti, un foarte mic pensionar, câteva amintiri, câţiva prieteni, câteva decoraţii ascunse într-o cutiuţă, un singur fiu. O viaţă întreagă nu i-am făcut decât năzbâtii. Nu se poate să nu vadă cât îmi e de frică şi ce jignit de soartă mă socotesc. Şi ce pericol îl paşte şi pe el.

atfffăf.

WtâfW

lă & i r «i

e; s»

Cetatea ridicată de saşi la Biertan (*jud. Sibiu, secolul al XVI-lea*)

E adevărat, zice tata, că vei avea zile foarte grele. Dar nopţile le vei avea liniştite (trebuie să repet ce mi-a spus, trebuie; de nu, m-ar bate Dumnezeu), vei dormi bine. Pe cânedacă accepţi să fii martor al acuzării, vei avea, ce-i drept, zile destul de bune, dar nopţile vor fi îngrozitoare. O să te perpeleşti ca un nebun".

Nicolae Steinhardt, *Jurnalul fericirii*

Pornind de la textele date, răspundeţi următoarelor cerinţe:

1. Menţionaţi, pe baza textului A, contextul în care se manifestă puterea credinţei domnitorului Constantin? Brâncoveanu.

2. Menţionaţi, pe baza textului B, argumentele formulate de tatăl autorului jurnalului.

3. Precizaţi valorile care sunt apărate de cei doi părinţi, indiferent de statutul pe care îl aveau (unul domnitor; celălalt un simplu pensionar).

4. Prezentaţi o situaţie în care o persoană sau o instituţiei s-a implicat în viaţa religioasă.

Citiţi cu atenţie textele de mai jos:

A. „Valori şi comportament religios

Cât de importantă este religia pentru dumneavoastră? Foarte importantă – 69%;

Destul de importantă – 24%; Nu prea importantă – 5%; Foarte puţin/deloc importantă – 2%; Nu ştiu/nu răspund – 1%

În afară de nunţi, înmormântări şi botezuri, cât de des aţi mers în ultimul timp la biserică?

Zilnic – 2%;

De mai multe ori pe săptămână – 6%;

O dată pe săptămână – 22%;

Religia şi viaţa religioasă

EVALUARE

Credeţi că în ţara noastră oamenii care nu cred în Dumnezeu sunt, în general… decât cei care nu cred în Dumnezeu?

57%

24%

I

143% 28% JL JJjJ

18%

L

21%

J
Mal cinstii] La M Mal puţin Nu atiu/
dacinauţi cinatiţi Nuntapund
Malagolşti la tal Mal puţin Nu ştiu/
de agolatl agolatl Nu răspund
Mal (ariciţi la fol Mal puţin Nu ştiu/
da fericiţi fericiţi Nu răspund

Eurobarometrul rural. Valori europene în satele romaneşti. Fundaţia pentru o Societate Deschisă, 2005.

De două, trei ori pe lună – 17%;
O dată pe lună13%;
De Crăciun, de Paşte şi alte zile sfinte – 27%;
O dată pe an sau mai rar – 10%
De fapt, niciodată – 2%;
Nu răspund – 1%.

Printre prietenii dumneavoastră există? Oameni care spun că nu cred în Dumnezeu:

Da – 39%; Nu – 52% Oameni care spun că sunt credincioşi, deşi de fapt nu sunt:

Da – 48%; Nu – 32% Oameni care nu credeau în Dumnezeu, dar au devenit credincioşi:

Da – 52%; Nu – 32% Oameni care credeau în Dumnezeu, dar şi-au pierdut credinţa:

Da – 36%; Nu – 43% Diferenţele până la 100% reprezintă nu ştiu, nu răspund.

Cât de mult v-ar deranja?

Să aveţi un vecin care nu crede în Dumnezeu:

Foarte puţin/destul de puţin – 55%;
Destul de mult/foarte mult – 42%.

Să aflaţi că unul dintre profesorii copilului dumneavoastră nu crede în Dumnezeu:

Foarte puţin/destul de puţin – 44%;
Destul de mult/foarte mult – 51%.

Să aflaţi că o persoană apropiată dumneavoastră nu crede în Dumnezeu:

Foarte puţin/destul de puţin – 40%;
Destul de mult/foarte mult – 56%".

Eurobarometrul rural. Valori europene h satele românești.

Fundaţia pentru o Societate Deschisă, 2005.

B. „Pentru români, ortodoxia este mai puţin o credinţă personală, cât o lege organică chemată să organizeze şi să guverneze corpul politic al naţiunii”.

Daniel Barbu, *Firea românilor*

C „Indiferent de credinţă sau confesiune, pământul este la fel de primitor pentru toţi. Risipiţii poporului ales se odihnesc alături de răzeşii lui Ştefan cel Mare pe malul Siretului, aşa după cum, în Dobrogea, copiii lui Allah se roagă sub acelaşi soare nemilos cu urmaşii Sfântului Apostol Andrei. «În casa Tatălui Meu sunt multe odăi», spune Iisus.

Transilvania poartă şi acum o salbă de bisericketate evanghelice, în jurul cărora saxonii au ridicat nu doar sate, ci modele de civilizaţie preluate şi de unguri şi de români.

În Muntenia grecii au lăsat urme adânci”.

Cristian Tabără, Dan Ioan Dinescu, *România – Semne ale credinţei*

Pornind de la textele date, răspundeţi următoarelor cerinţe:

1. Menţionaţi, pe baza textului A, comportamentul religios în zona rurală, la începutul mileniului al III-lea.

2. Menţionaţi, pe baza textului B, consideraţiile autorului în privinţa rolului ortodoxiei pentru români.

3. Precizaţi în ce măsură informaţiile celor două surse se susţin sau se contrazic.

4. Prezentaţi o situaţie în care ortodoxia a stabilit dialoguri cu alte credinţe religioase.

Redactaţi, în aproximativ o pagină, un text cu caracter istoric, în care să integraţi următorii termeni referitori la istoria românilor: domnia, biserica, Muntele Athos, stat modern, ateism, mănăstiri, ctitorii, spaţiu românesc, identitate culturală.

Religia şi viaţa religioasă

BIBLIOGRAFIE

DICŢIONARE, ENCICLOPEDII

Preda, Constantin (coord.), *Enciclopedia arheologiei şi istoriei vechi a României*, Ed. Enciclopedic

Bucureşti, 1994 – 1996. Sachelarie, Ovid; Stoicescu Nicolae (coord.), *Instituţii feudale în Ţările Române*. Dicţionar, Ed. Academie

Bucureşti, 1988.

LUCRĂRI GENERALE

Bărbulescu, Mihai; Deletant, Dennis; Hitchins, Keith; Papacostea, Şerban; Teodor, Pompiliu, *Istor*

României, Ed. Corint, Bucureşti, 1998. Brătianu, Gheorghe, *O enigmă şi un miracol istoric*: *poporul român*, Ed. Ştiinţifică şi Enciclopedic

Bucureşti, 1988. Brătianu, Gheorghe, *Marea Neagră de la origini până la cucerirea otomană*, Bucureşti, Ed. Meridian

1988. Constantiniu, Florin, *O istorie sinceră a poporului român*, Ed. Univers Enciclopedic, Bucureşti, 1997. Fischer-Galaţi, Stephen (coord.), *O istorie a românilor*. *Studii critice*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1998. Georgescu, Vlad, *Istoria românilor de la origini până în zilele noastre*, Ed. Humanitas, Bucureşti, 199! Iorga, Nicolae, *Istoria românilor prin călători*, Ed. Eminescu, Bucureşti, 1981. Murgescu, Bogdan (coord.), *Istoria lumii în texte*, Ed. Teora, Bucureşti, 1999. Nistor, Ion, *Istoria Basarabiei*, Ed. Humanitas, Bucureşti, 1991. Păcurariu, Mircea, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, Ed. Institutului Biblic şi de Misiune al Biserii

Ortodoxe Române, Bucureşti, 1990 – 1991. Păcurariu, Mircea, *Istoria bisericii româneşti din Transilvania*, *Banat*, *Crişana şi Maramureş până în 191*

Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1992. Soulet, Jean-Franqois, *Istoria comparată a statelor comuniste*, Ed. Polirom, Iaşi, 1998.

ISTORIOGRAFIE

Armbruster, Adolf, *Romanitatea românilor*. *Istoria unei idei*, Ed. Enciclopedică, Bucureşti, 1993. Barbu, Daniel (coord.), *Firea românilor*, Ed. Nemira, Bucureşti, 2000.

Bărbulescu, Mihai (coord.), *Civilizaţia romană în Dacia*, Ed. Fundaţiei Culturale Române, Cluj-Napoca, 199 Bârzu, Ligia; Brezeanu, Stelian, *Originea şi continuitatea românilor*. *Arheologie şi tradiţie istoric*

Ed. Enciclopedică, Bucureşti, 1991. Boia, Lucian, *Miturile comunismului românesc*, Ed. Nemira, Bucureşti, 1998. Boia, Lucian, *Două secole de mitologie naţională*, Ed. Humanitas, Bucureşti, 2002. Compagnon, Antoine; Seebacher, Jacques, *Spiritul Europei*, Ed. Polirom, Iaşi, 2002. Frunză, Victor, *Istoria stalinismului în România*, Ed. Humanitas, Bucureşti, 1990. Gregor, James, *Feţele lui Ianus*. *Marxism şi fascism în secolul XX*, Ed. Univers, Bucureşti, 2002. Georgescu, Vlad, *Politică şi istorie*. *Cazul comuniştilor români*. *1948 – 1977*, Ed.

Humanitas, Bucureşti, 199 Hitchins, Keith, *Conştiinţă naţională şi acţiune politică la românii din Transilvania*, Ed. Dacia, CI

Napoca, 1987; 1992. Iancu, Carol, *Emanciparea evreilor din România (1913 – 1919)*, Ed. Hasefer, Bucureşi, 1998. Maxim, Mihai, *Ţările Române şi Înalta Poartă*. *Cadrul juridic al relaţiilor româno-otomane în Evul Med*

Ed. Enciclopedică, Bucureşti, 1993. Neculau, Adrian (coord.), *Viaţa cotidiană în comunism*, Ed. Polirom, Iaşi, 2004. Părvan, Vasile, *Dacia*. *Civilizaţiile antice în ţările carpato-dunărene*, Ed. Ştiinţifică, Bucureşti, 1972. Scurtu, Ioan (coord.), *Minorităţile naţionale din România*. *1918 – 1925*. *Documente*, Ed. Arhivei

Statului, Bucureşti, 1995. Stan, Apostol, *Putere politică şi democraţie în România*. *1859 – 1918*, Ed. Albatros, Bucureşti, 1995. Stoicescu, Nicolae, *O falsă problemă istorică – discontinuitatea poporului român pe teritoriul strămoşe*

Ed. Fundaţiei Culturale Române, Bucureşti, 1993.